

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

GÖÇMEN EV İŞÇİLERİNİN SOSYAL HAKLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ege OKAKIN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zeynep Özlem Üskül Engin

TEMMUZ 2014

ÖNSÖZ

Ev işçiliği yapmak amacıyla ülkemize göç eden yabancı kadınların sosyal hakları açısından durumlarını tespit etme amacı güden, Türkiye’de Göçmen İşçilerin Çalışma Hakları konulu ve ‘Göçmen Ev İşçilerinin Sosyal Hakları’ başlıklı tez çalışmam, tez danışmanım sayın Doç. Dr. Zeynep Özlem Üskül Engin’in üstün ilgisi ve çalışmanın ortaya çıkışının her aşamasında yaptığı katkılar sayesinde hazırlanmıştır. Öncelikle tezin hazırlanma sürecinde, ilgisini ve emeğini eksik etmeyen sayın hocama teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul Aydın Üniversitesi’nde başladığım asistanlık hayatım boyunca desteğini esirgemeyen tüm hocalarım ve araştırma görevlileri arkadaşlarıma, bu tezin ilk ortaya çıkış sürecinde büyük emeği bulunan sevgili Doç. Dr. Şebnem Gökçeoğlu Balcı’ya, asistanlığını yaptığım süre boyunca çok şey öğrendiğim ve bana her konuda yardımcı olan Prof. Dr. Gürsel Öngören ve Prof. Dr. Cemil Kaya hocalarıma ve son olarak benim için ‘en büyük’ akademisyen Prof. Dr. Neslihan Okakın’a sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	viii
RESUME.....	viii
ABSTRACT.....	xii
ÖZET.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇMEN EV İŞÇİLERİ: TEMEL KAVRAMLAR VE EV İŞÇİLİĞİ SEKTÖRÜ

I. Temel Kavramlar.....	9
A. Göçmen.....	9
B. Göçmen İşçi.....	11
1. Ev Dışı İşlerde Çalışan Göçmen İşçiler.....	12
2. Ev İçi İşlerde Çalışan Göçmen İşçiler (Ev İşçileri).....	14
II. Göçmen Ev İşçiliği Sektörünün Doğuşu ve Gelişimi.....	19
A. Aile ve Birey Yapılarındaki Dönüşümler.....	20
B. İstihdam.....	30

C. Ulusların Göçe Karşı ‘Güvenlik’ Arayışları.....	36
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE UYGULAMALAR

I. Uluslararası Kuruluşlar.....	49
A. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Düzenlemeleri.....	49
1. Ev İşçiliği ile Dolaylı İlgili Belgeler.....	449
2. Ev İşçiliği ile Doğrudan İlgili Belgeler.....	51
B. Birleşmiş Milletler’in Düzenlemeleri.....	56
C. AB ve Bağlı Kuruluşları’nın Düzenlemeleri.....	60
D. Sivil Toplum Kuruluşları ve Dayanışma Ağları’nın Çalışmaları.....	65
II. Avrupa Ülkeleri Düzenlemeleri.....	68
A. Almanya.....	73
B. Avusturya.....	766
C. Belçika.....	78
D. Fransa.....	81
E. Hollanda.....	86
F. İngiltere.....	88
G. İskandinav Ülkeleri.....	92
H. İspanya.....	95
I. İtalya.....	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ DÜZENLEMELER VE UYGULAMALAR

I. TEMEL KAVRAMLAR VE YABANCILARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	113
A. Göç, Göçmen, Düzensiz Göçmen, Mülteci, Sığınmacı.....	113
1. Göç, Göçmen, Düzensiz Göçmen.....	113
2. Mülteci ve Sığınmacı.....	120

B. Yabancıların Ülkeye Girişi, Ülkede İkameti ve Çalışması.....	123
1. Yabancıların Ülkeye Girişi.....	123
2. Yabancıların Ülkede Çalışması ve İkameti.....	129
II. GÖÇMEN EV İŞÇİLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	137
A. Göçmen Ev İşçilerinin Tabi Olduğu Rejim.....	138
1. Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Rejim.....	138
2. Göçmenlerin Tabi Olduğu Rejim.....	145
a. <i>Göçmen Ev İşçilerinin Tabi Olduğu Çalışma İzni Rejimi</i>	147
b. <i>Göçmen Ev İşçilerinin Tabi Olduğu Sosyal Hak Rejimi</i>	149
B. Göçmen Ev İşçilerinin Mevcut Durumu.....	160
1. Düzenli Göçmen Ev İşçilerinin Mevcut Durumu.....	162
2. Düzensiz Göçmen Ev İşçilerinin Mevcut Durumu.....	165
SONUÇ.....	172
KAYNAKÇA.....	177
ÖZGEÇMİŞ.....	194

KISALTMALAR

1994 Yönetmeliği : Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

AB : Avrupa Birliği

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

ÇGSB : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Der. : Derleyen

ILO : International Labour Organisation

Ibid. : Adı geçen eser

Kn. : Kanun

Md. : Madde

S. : Sayı

s. : Sayfa

TOKİ : Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

YÇİHK : Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1.: 189 sayılı Sözleşmenin Ana Hatları ve Tavsiyeler.....	55-56

RESUME

Le travail domestique rémunéré, accompli au domicile d'un ménage, et pour celui-ci y compris les tâches ménagères, les soins aux enfants et autre service à la personne est une notion institutionnalisée et professionnalisée depuis peu d'années: vingt ans pour les Etats Européens et dix ans pour la Turquie. Outre l'aspect sociologique de ce phénomène, il représente un sujet plus facile pour un citoyen qui travaille comme travailleur domestique, étant soumis au droit de travail et donc se prévalait de ces droits sociaux. Les travailleurs peuvent être assurés sous le système national de protection sociale même si les droits découlant de ce système sont souvent réduits au minimum. Toutefois, si ces travailleurs ne sont pas citoyens, en d'autres termes, s'ils sont migrants, en plus des désavantages propres aux travailleurs migrants, ils souffrent encore des problèmes spécifiques au travail domestique. Le travail domestique est souvent accompli dans des domiciles privés, d'une façon invisible. La plupart de ces travaux est informelle et la peur de la déportation empêche beaucoup d'accéder aux services sociaux ou d'affirmer leurs droits. Le statut irrégulier des sans papiers dans le secteur domestique est, en fait, devenu une pratique normale. La situation actuelle des travailleurs domestiques migrants sont examinée dans cette étude, selon les réglementations et les pratiques des Etats Européens et de la Turquie pour établir un cadre général des droits sociaux de ces travailleurs.

L'accès aux droits sociaux minimums de ces travailleurs est déterminé par l'analyse des réglementations administratives et législatives applicables à ce domaine. Dans ce cas, le but de cette étude est donner une idée compréhensive sur les conditions de travail et de vie des travailleurs domestiques migrants en Turquie, après avoir fait une recherche comparative internationale, plutôt l'Europe. De nos jours, le travail domestique migrant représente une grande partie des migrations internationales. Ceux qui sont employés dans le secteur domestique et dans le secteur des services constituent la part grandissante du marché de travail. La dissolution de l'Union Soviétique, les politiques de FMI et la Banque Mondiale vers le pays pauvres et le système capitaliste néolibéral ont attiré l'immigration du sud vers le nord. Par conséquent, les mêmes politiques ont entraîné la tendance de la réduction des dépenses publiques et les services de soins des enfants et des personnes âgées sont transférés au secteur privé. Dans les pays développés et dans les pays en développement, les dépenses publiques vers les personnes âgées sont extrêmement augmentées avec la population vieillissante. Mais l'Etat-providence ne pouvait répondre à ces besoins. De plus, la situation des femmes s'est améliorée dans un certain nombre de domaines, notamment en matière de taux d'emploi et de niveau d'éducation et la question de la prise en charge des ménages, des soins des enfants et des personnes âgées etc. s'est

posée. Les mouvements migratoires domestiques quittant les pays d'Europe de l'Est, d'Asie et d'Extrême Orient, donc ont comblé cette lacune. Pour ces femmes, qui font la partie des ces mouvements, le travail domestique veut dire gagner de l'argent, qu'elles ne peuvent jamais gagner dans ces pays d'origine sans tenir compte du risque spécifique liées comme la prostitution. Les pays Européens ont ou bien ignoré la réalité du travail domestique, ou l'ont encouragé indirectement (particulièrement les pays de l'Europe du Sud) donnant lieu à l'obscurité totale sur les violations des droits de ces femmes et ces conditions de travail. Le sujet est tout récemment considéré comme un problème dont il faut établir une politique avec les efforts des organisations internationales (Nations-Unis, Union Européenne, Organisation Internationale du Travail etc.), des syndicats et des organisations de la société civile dans le monde entier.

Il y a plusieurs aspects de ce problème. Dans le premier chapitre, les facteurs sociologiques qui ont causé le travail domestique migrant sont examinés. Les propriétés dynamiques de la migration internationale sont bien changées au cours de la dernière décennie. Les pays d'origine sont devenus les pays d'accueil, au moins 50 pour cent des migrants sont des femmes. Néanmoins, les femmes migrantes qui travaillent dans le secteur domestique, assument la responsabilité des tâches traditionnellement réservés aux femmes. La seule différence est l'identité de la femme. La femme qui travaille formellement, ne peut pas réconcilier la vie professionnelle et la vie la vie privée et familiale, parce que les services publics ne sont pas suffisants. Sous le titre de l'emploi, la relation entre l'impératif de faire travailler une domestique pour les femmes qui sont formellement employées dans les pays de l'Ouest sera étudiée. Le dernier titre du premier chapitre consiste des objectifs de sécurité des pays. L'Union Européenne continue former le cadre de la politique dans ce domaine, afin de contrôler les frontières et de protéger la sécurité nationale. Cette perception de sécurité met les droits humains des travailleurs domestiques à une importance secondaire. Dans la plupart des pays de l'Union Européenne, les notions de 'la sécurité', 'la criminalisation', 'la menace', 'le contrôle' sont souvent utilisés avec les migrants 'irréguliers', 'sans papier', 'informels' etc. L'objectif de sécurité des pays, les transformations de l'individu et la famille et l'emploi seront examinés, afin de définir les raisons ayant entraîné le travail domestique migrant. Chaque facteur sera analysé dans le contexte global et national.

Le deuxième chapitre est consacré aux réglemantations des organisations internationales et huit pays d'Europe et les pays scandinaves sous un seul sous-chapitre. En premier, La stratégie et la vue complète de Nations-Unis, et ces organisations, de l'Organisation Internationale du Travail, des syndicats seront examinées. Ici, il importe de préciser le rôle de la Convention No.189 sur le travail décent pour les travailleuses et les travailleurs domestiques, 2011 et de la Recommandation No. 201 à faciliter l'organisation des travailleurs domestiques et de leurs employeurs; à mener des actions de sensibilisation et de promotion; et à créer une base de connaissances et des outils stratégiques. En deuxième, la structure légale des pays Européens à propos du travail domestique sera analysée. Même si les politiques de sécurité et de migration de l'Union Européenne deviennent de plus en plus monotypes, les régimes d'aide-sociale et de protection sociale se différencient encore et pour cela, la perspective du travail domestique migrant est différent dans chaque pays.

Dernièrement, on va discuter la structure légale et les réglemantations en Turquie. Une vue générale de l'histoire de migration va donner une idée sur les

motivations politiques en terme du droit de migration et la position des migrants dans la société turque. Au cours de ces dernières années, dans le processus de la candidature de Turquie à l'Union Européenne, beaucoup de droits nationaux ont en fait été modifié, des programmes d'harmonisation et de nouveaux politiques ont été acceptés. D'autre part, à partir des années de 1980, la Turquie a adopté la politique de la frontière ouverte pour accroître le revenu sommaire du tourisme et en effet a facilité la mise en place d'un régime de visa plus libéral et généreux. Lorsque cette générosité est combinée à d'autres éléments de Turquie, qu'elle a une économie émergente et qu'elle offre un marché vaste informel, les travailleurs domestiques migrants ont la possibilité d'entrer au pays très facilement et deviennent une partie de l'économie informelle. De cette manière, se révèle un tableau contraste avec les politiques de l'Union Européenne dont la Turquie veut bien adopter. Aujourd'hui, le problème du travail informel des migrants est accepté, mais seulement du point de vue de la prévention des pertes financières de l'Etat.

Outre la gestion de la migration non holistique de la Turquie, son régime social, parallèle avec les pays de l'Europe du Sud, est tellement éloigné de couvrir les dépenses des services de garderie. Les services sociaux sont traditionnellement limités à la sécurité sociale, l'offre des droits sociaux n'est jamais institutionné ou systématique et les préférences néolibérales transfèrent ces services au secteur privé. Le fait que les réglementations concernant les travailleurs domestiques sont restreints à seulement le processus d'obtenir un permis de travail, est bien l'indice de cette tendance. Dans la première partie du dernier chapitre, le processus pour obtenir un titre de séjour, un permis de travail et des autres régulations concernant les étrangers pour pouvoir rester en Turquie va être examiné. Dans la deuxième partie, la thèse est centrée directement sur la structure légale des travailleurs domestique migrants en Turquie.

Récemment, la Turquie a connu beaucoup de droits et de régulations administratives concernant directement le travail domestique migrant. Mais notre critique sera établiesur l'ignorance de l'aspect de droit humain de ces travailleurs. L'application de ces régulations sera discutée dans la dernière partie du chapitre, même s'il existe peu de donnée. Dans la thèse, il a été préféré de faire une séparation entre les migrants réguliers et irréguliers en conformité avec l'application internationale. Les pays Européens ont des perspectives différentes sur la question de donner droits aux migrants irrégulier qui résident irrégulièrement.

La migration, particulièrement la migration irrégulière, est un sujet nouvellement étudié en Turquie et les données statistiques par les unités administratives sont restreintes. Les recherches empiriques permettent de déterminer la situation générale des travailleuses domestiques migrantes. Elles travaillent irrégulièrement, sans aucune protection sociale ou médicale et l'initiative des employeurs ou des sociétés intermédiaires vient avant la volonté de la travailleuse. Elles sont souvent dépourvues de leurs droits sociaux et leurs conditions de travail et de vie doivent être identifiées devant la Convention et la Reccomendation de l'OIT.

ABSTRACT

Paid domestic work carried out in private homes, including household tasks, childcare and other services to individuals is a very new phenomenon which has been recently institutionalized and professionalized. This phenomenon is being studied in the last twenty years in European countries and for ten years in Turkey. Keeping aside the sociological aspect, a citizen may easily work as a domestic worker, be subject to labour law and take advantage of labour rights. This work is relatively carried out 'safely' with comparison to work carried out by migrant workers. If administrative controls and regulations are in place citizen workers can be protected from social risks. In cases where these workers are not citizens, in other words if they are 'immigrant', the situation can be problematic and migrant workers can suffer many problems special to domestic work area in addition to the disadvantages of just being a migrant worker in a foreign country. Women who are employed informally often carry out domestic work in private homes, therefore they are often invisible. Their fear of deportation leads many to not to access certain social services or demand their rights. The informality in this sector is so common that it has almost become a norm. The actual situation of migrant domestic workers is examined in this study, according the regulations and the implementations of European countries and Turkey in order to form a general framework of social rights of these workers.

Access to social rights of migrant domestic workers is determined by analysis of administrative and legislative regulations applicable in this domain. In this case, the aim of this study is to give a comprehensive idea on the conditions of work and life of migrant domestic workers in Turkey following completion of a comparative research mainly covering the European countries. Today, women migrating for economic reasons to work in domestic sector are a large part of international migration in general. Dissolution of the Soviet Union, the politics of World Bank and IMF for controlling poor and developing countries, neoliberal choices let immigration flows bigger and bigger. This immigration flow, voluminous than ever before, is comprised of largely by women, forced to work in unskilled labor sector. On the other hand, same politics caused reduction on public expenses and narrowing household services financed by the State. In the process of time, care work became a service transferred to the private sector. In developed countries, with the aging population public expenses for elder persons (retirement, health care, residential care etc.) grew extremely high. Welfare state could not respond to this need as a response to this radical social change. In addition to that, women employment rate grew higher than ever and the question of who will be taking the responsibility of a dependent child or elderly when woman is at work arises. This question leads to a versatile problem. Welfare state crisis, formal

employment of western women, neo-liberal politics and immigration dynamics all around the world are intertwined. Women employment is higher than ever, but these services are still expected to be covered by the 'lady of the house' even in developed countries. Migration movements floating from East Europe, Far East have filled this gap. For these women, to work in domestic sector means earning money that can never be earned at their home countries of without taking risks like working for the sex sector. Work can be carried out in private households invisibly where the employer is always a women and taking care of the family is something these woman are familiar with. European countries (especially Southern European countries) either ignored this need or implicitly allowed it. In time as the number of domestic workers increased a big dark and invisible curtain was pulled in front of these women because of this ignorance or implicate allowance. In a number of European countries, both employers who are private individuals and domestic workers are poorly informed about their rights and obligations. With the efforts of the international organizations and unions, this problem is widely accepted and has to be solved by implementing sound and strong policies.

It is possible to say there are many different aspects of this problem. In the first chapter, the factors that led to domestic work are examined. The dynamics of international migration have changed radically in past years. Emigrant countries became migration receiving countries and half of this migration flows are driven by women. These women do what every woman does in her daily life: take care of the house. Women who work formally could have problems in reconciling their work with their private lives. State does not support them against this problem and since the housework is socially expected from women their only chance is to hire another woman to do the work for them. Under the title of employment, this woman to woman relation has been examined both from the perspective of the employee and the employer. Last title of the first chapter contains the subject of security search of the states and their will to control and protect their frontiers, especially, from the 'migrants'. We will also note that this security based perception puts human rights of the migrants in second place. In developed countries of Europe, terms like 'threat to security', 'criminalization', 'frontier control' are commonly used with 'illegal', 'irregular', 'informal' etc. These factors which we think are relevant to domestic work issue will be examined first in a global context and then in national context.

The second chapter is focused on the regulations and implementations of international organizations like United Nations, International Labour Organization, European Union and eight European countries as a separate title and Scandinavian countries as another title. First, the works of the international organizations will be analysed. In this part, the ILO Convention No.189 to establish decent work a reality for domestic workers worldwide and Recommendation No.201 which aims to facilitate the organization of domestic workers and their employers; awareness-raising and advocacy; and development of knowledge base and policy tools are highly important. Second, the European countries legislations will be studied. Even though migration policies and frontier control management reveal a monotype, social regimes and types of welfare state are very different in each European country. That is why; every country has its own perspective for this specific issue. We examined eight different European countries and Scandinavian countries where we thought their regulations and implementations matter in this area from several aspects. It is crucial to point out these aspects before dealing with our national system.

Finally, in last chapter legal structure, regulations and implementations in Turkey will be discussed. A general approach to the migration history in Turkey will give an idea on political motivations that created migration laws and regulations. It will also show the migrant perception in the Turkish society. In recent years, during candidateship process, Turkey has implemented many laws, adopted harmonization programs and accepted European policies. On the other hand, starting from 1980, Turkey adopted a liberal and generous visa regime in order to encourage tourism and to increase income in this sector. In addition to that, Turkey is a developing country with an emerging economy which led migrant workers entering Turkey easily. Because of the widespread informal economy many women work in the service sector with low levels of income and little job and social security. This is no doubt, a contradictory portrait of Turkey and today State tries to handle this problem only with the financial worries. A growing informal economy causes big financial losses but also leads to insufficient social protection, high formal unemployment, social inequalities and poverty.

Leaving aside the non-holistic migration policies of Turkey, its social regime, very similar to Southern European countries, is far from covering public services: child or elderly care. Social services are not systematic and have been never institutionalized, and they are traditionally limited to old-fashioned social security notion. Neoliberal preferences try to transfer these limited services to private sector. Even the regulations regarding domestic workers are strictly limited to their work permit processes. In the first part of the last chapter, the legal structure of these permits (work permit, residence permit, visa obligations etc.) will be analysed. In the second part, specifically migrant domestic work law will be assessed.

Recently, Turkey adopted new laws and new administrative regulations directly concerning the migrant domestic workers, but our critics will be established on the ignorance of human rights perspective. Implementation of these regulations will be discussed on the second part of the chapter although very limited data exists in this area. In accordance with the international law, irregular and regular migrants should be dealt with separately in terms of social rights. We will see that European countries have different approaches in terms of giving rights to the irregular migrants.

Migration and particularly irregular migration is a very newly studied phenomenon in Turkey and the data given by administrative units are very limited. Empirical researches allow determining the general situation of domestic workers where they are often not protected in any kind, work informally and the initiatives of employers and intermediary firms are highly strong. They are also destitute of their social rights that need to be protected under ILO Convention and Recommendation.

ÖZET

Temizlik yapma, yemek pişirme, çocuk ve yaşlı bakımı gibi işleri yerine getirmek suretiyle tezahür eden ev işçiliği kavramının kurumsallaşması ve meslekileştirilmesi ülkemizde son on, Avrupa ülkelerinde ise ortalama son yirmi yıla yayılan bir gelişmedir. Bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olan kimsenin, o ülkenin ulusal kanunlarına göre ev işçiliği yapması ve buna bağlı iş hukukundan doğan haklarından yararlanması, olayın sosyolojik boyutu bir yana, hukuk tekniği açısından daha kolaydır. Çalışanlar, yeterli idari denetim varsa ve düzenlemeler amaca uygunluk arz ediyorsa, sigortalı yapılabilmekte, asgari düzeyde de olsa sosyal haklardan faydalanabilmektedir. Ancak bu çalışanlar, başka bir ülkenin vatandaşı, yani göçmen ise, bir ülkede ‘yabancı’ olarak çalışmanın getirdiği dezavantajlara ek olarak, ev işçiliği mesleğinin kendine özgü sorun alanları sebebiyle hak ihlallerine uğrayabilmekte ve etkin denetim mekanizmalarına erişmemektedirler. Ev işçiliği, kadınlar tarafından, çoğunlukla özel konutlarda ve görünmez bir biçimde icra edilmektedir. Büyük bir oranı düzensiz (belgesiz, kayıt dışı) yapıdaki bu işçiler, sınır dışı edilme korkusu ve örgütsüzlük gibi sebeplerle gölge ekonomi içerisinde kaybolmakta, çoğu zaman da uğradıkları hak ihlalleri hiçbir şekilde yasal otoritelerin önüne gelmemekte, hak arayışları sonuçsuz kalmaktadır. Düzensizlik, göçmen ev işçileri için adeta bir norm halini almıştır ve sosyal güvenlikleri başta olmak üzere, sosyal haklarına erişimi doğrudan etkiler niteliktedir. İşte bu çalışmada, göçmen ev işçilerinin Türkiye’deki ve bazı Avrupa ülkelerindeki düzenleme ve uygulama açılarından durumları tartışılmış ve sosyal hakları açısından bir tespit yapmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacı, göçmen ev işçilerinin sosyal haklarına erişimi konusunda genel bir çerçeve çizmek, bu alanda kabul edilen yeni düzenlemeleri analiz etmek ve bu çerçeveyi bazı Avrupa ülkeleri ile karşılaştırarak okuyuculara, Türkiye’deki durum hakkında kapsamlı bir fikir vermektir. Günümüzde göçmen ev işçiliği, uluslararası göçün önemli bir parçasıdır ve özellikle 1990’lı yıllardan itibaren hizmet sektörü ve ev işlerinde istihdam edilen işgücünün yükselen payını kadınlar oluşturmaktadır. Sovyetler Birliği’nin dağılması, IMF ve Dünya Bankası’nın yoksul ülkelere yönelik politikaları sonucu göçün teşvik edilmesi, neo-liberal politikaların etkinliği vb. gibi sebeplerle tarım dışına çıkarılan ve kentlere göçe zorlanan göçmenlerle, şiddetli yoksulluk sonucu kaderlerini başka ülkelerin sunacaklarına bağlayan göç eden uluslararası göçmenler, ajanslar, taşeronlar, eş-dost veya akraba gibi enformel ağlarla kayıt dışı piyasaya dahil olmaktadır. Yine yukarıda bahsedilen aynı politikalar sonucu, devlet tarafından sunulması beklenen çocuk ve yaşlı bakımı ve buna bağlı hizmetlerin neredeyse tamamen özel sektöre devredilmesi eğilimi göze çarpmaktadır.

Batı ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde, nüfusun yaşlanmasıyla birlikte yaşlılara yönelik sağlık, emeklilik gibi kamu harcamalarının artmasına karşılık refah devletinin bu harcamaları karşılamaktan kaçınması ve 1970'lerden itibaren 'devrimci' bir şekilde artan kadın istihdamı karşısında yaşlı ve çocuk bakımından kimin sorumlu olacağı tartışmaları, ev işçiliği yapmak amacıyla Doğu Avrupa, Uzakdoğu Asya bölgelerinden Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göçü arttırmıştır. Bu kadınlar için, ev işçiliği, kendi ülkelerinde asla kazanamayacakları parayı, seks ve turizm sektörüne göre daha güvenli bir ortamda kazanmak anlamına gelmektedir. Avrupa devletlerinin (özellikle Güney Avrupa) uzun bir süre bu ihtiyacı göz ardı etmesi hatta bazı ülkelerin bu ihtiyaca yönelik göçmen ev işçiliği olgusunu dolaylı ve kapalı bir şekilde teşvik etmesi, göçmen ev işçilerinin çalışma koşulları ve maruz kaldıkları hak ihlalleri hakkında bir bilinmezlik ve görünmezlik perdesi yaratmıştır. Ancak konu, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü, Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların ve göçmen ev işçilerinin sayısı arttıkça etkinlik kazanan sendikalar, dayanışma ağları gibi örgütlerin girişimleriyle hakkında politika geliştirilmesi gereken bir sorun haline gelmiştir.

Bu sorunun pek çok boyutu vardır. Birinci bölümde, bu soruna yol açan toplumsal etkenler, başka bir deyişle ev işçiliği sektörünün doğuşu ve gelişimi ele alınmıştır. Öncelikle uluslararası göçün, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar artması, daha önce göç veren ülkelerin dahi artık göç alan ülke konumuna geçmesi ve bu göçün aktörlerinin yine daha önce tarihin hiç bir döneminde olmadığı kadar kadın yoğun nitelikte oluşu günümüz göç dinamiklerinin öne çıkan özellikleridir. Bununla birlikte, ev işçiliğinin içeriği itibariyle 'kadın işi' olması, göç ettikleri ülkedeki kadınların işgücü piyasalarına dâhil olmaları ile birlikte ortaya çıkan bir boşluğu doldurmaktadır. Bu kadınlar, işverenleri kadınların çalışma hayatlarıyla uzlaştıramadıkları ev hayatlarını çekip çevirmekte, çocuk ve yaşlı bakımı, temizlik gibi günlük işleri yaparak, 'normal' şartlarda yine tümüyle kadından beklenen görevleri yerine getirmektedir. İstihdam başlığı altında, Batılı devletlerdeki kadının formel istihdama katılımı ile düzensiz ev işçisi çalıştırma zorunluluğu arasındaki ilişki irdelenecek, formel işgücü piyasasında çalışan kadının nasıl tamamiyle enformel bir iş ilişkisi tarafı haline geldiği ve bunun yarattığı ikilem açıklanmaya çalışılacaktır. Birinci bölümün son başlığını, göçmen ev işçilerinin de içinde bulunduğu kayıtdışı göçe karşı, göç alan Batılı ulusların güvenlik arayışları oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nin, sınırlarını kontrol etme güdüsüyle tektip bir göç politikası yaratma ve bunu Birlik üyesi ülkelere empoze etme amacı gittikçe güçlenmektedir. Bu sebeple özellikle düzensiz göçmenlerin insan haklarının ikinci planda kaldığı görülmekte, onların ulusal güvenliğe karşı bir 'tehdit' oluşturduğu algısı güçlenmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde son dönemlerde güvenlik, kontrol, tehlike, suç gibi kavramlarla 'kayıtdışı', 'belgesiz', 'yasadışı' göçmen terimlerinin sık sık özedeştiği ve bu kavramların siyasi söylemlerde ırkçılığa varacak şekilde kullanıldığı göze çarpmaktadır. Ulusların göçe karşı 'güvenlik' arayışları, istihdam ile aile ve birey yapılarındaki dönüşümler olmak üzere göçmen ev işçiliği ile üçlü bir etkileşim öngördüğümüz bu dinamikler, öncelikle uluslararası düzlemde ardından ulusal düzlemde ele alınmıştır. Bu bağlamda, örneğin istihdam etmeni öncelikle kadın istihdamının büyük artışı eğilimi esas alınarak uluslararası düzlemde tartışılmış, ardından bu eğilime hiç de paralel olmayan bir şekilde Türkiye'deki düşük istihdam incelenmiştir.

İkinci bölümde, birinci bölümde göçmen ev işçiliği sektörünün ortaya çıkışında etki ettiğini düşündüğümüz etmenler açıklandıktan sonra, bu etmenlerin Avrupa ülkeleri ve uluslararası kuruluşların konuyla ilgili düzenlemelerine nasıl yansıdığı

görülecektir. Önce Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü, Avrupa Birliği ve bağlı kuruluşları, dayanışma ağları ve şemsiye örgütlerin göçmen ev işçiliğine bakışı ve özel düzenlemeleri ele alınacaktır. Burada, özellikle önem arz eden belge, 2011 yılı Haziran ayında kabul edilen ILO'nun 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesi ve 201 sayılı Tavsiye Kararı'dır. Genellikle az sayıdaki ev işçiliği göçü veren ülkeler (bunun istisnasını yoğun bir şekilde ev işçiliği göçü alan İtalya oluşturmaktadır) tarafından onaylansa dahi, ILO'nun ilgili belgeleri konuyla doğrudan doğruya ilgili olmaları ve asgari bir çerçeve çizmesi açısından önemlidir ve göçmen ev işçilerinin haklarının korunmasına yönelik rehber kabul edilmesi gereken bir belgedir. İkinci bölümün ikinci kısmında, bazı Avrupa ülkelerinin ev işçiliği ile ilgili düzenlemeleri ve uygulamaları incelenecektir. Bu konu açısından öne çıkan husus, Avrupa ülkelerinin birbirinden bir hayli farklı politikalar benimsemiş olmasıdır. Daha çok, refah rejimleri ve sosyo-ekonomik normlar çerçevesinde açıklanabilecek bu farklılıklar, göç politikaları tektipleşse dahi halen varlığını sürdürmektedir. Örneğin, muhafazakâr aileci ve kamu harcamalarının düşük olduğu Güney Avrupa ülkeleri, özellikle İspanya ve İtalya bakım yükümlülüklerini tamamen aileye bıraktığından göçmen ev işçilerine çok geniş bir enformel piyasa sunmuştur. İskandinav ülkeleri ise halen bu hizmetleri sunabilme kapasitesine sahiptir ve ev işçilerine duyulan talep oldukça düşüktür.

Son olarak, üçüncü bölümde Türkiye'deki düzenlemeler ve uygulamalar tartışılacaktır. Öncelikle ülkenin göç tarihine genel bir bakış, aynı zamanda göç kanunları ve arkasında yatan siyasi motivasyonlar ve göçmenlerin Türk toplumunda nasıl algılandığı hakkında bir fikir verecektir. Son dönem Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığı sürecinde değiştirilen kanunlar, uyumlaştırma programları ve benimsenen politikalar kuşkusuz göç alanında pek çok yeni uygulama doğurmuştur. Öte yandan, Türkiye'nin özellikle 1980 sonrası turizm gelirlerini arttırmak amacıyla kabul ettiği açık sınırlar politikası ve ensek yapıdaki vize rejimi özellikle kültürel bağların da bulunduğu Doğru Avrupa ülkeleri ve Türki Cumhuriyetlerden yaşanan göçü kolaylaştırmıştır. Bu esneklik, gelişmekte olan ekonomi ile birleşince Türkiye, göçmenlerin akınına uğrayarak kayıtdışı çalıştırılmak suretiyle sömürüye uygun bir ortam yaratmıştır. Böylece, Türkiye'de göçmenler ülkeye kolayca giriş yapıp, kayıtdışı çalışabilmekte, öte yandan son yirmi yıla yayılan süreç içerisinde kabul ettiği AB politikaları bunun aksini amaçlamaktadır. Böylece ortaya belirsiz ve karışık bir göç yönetimi ortaya çıkmaktadır. Son 10 yıla kadar önemli bir problem olarak görülmeyen göçmenlerin kayıtdışı çalıştırılması, yakın zamanda özellikle ekonomik kayıpların önlenmesine yönelik olarak ele alınmaktadır. Özellikle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından ev işçilerine yönelik düzenlemelerin de bulunduğu pek çok yönetmelik çıkarılmış ancak konu tamamen, göçmenlerin 'yasadışı'lığı bağlamında, kayıtdışılığı engelleme', 'yasadışı göçle mücadele' başlıkları altında incelenmiştir.

Türkiye'nin bütünsellikten uzak göç yönetimi bir yana, Güney Avrupa ülkelerine benzetilen refah rejimi, çocuk ve yaşlı bakımı gibi alanlarda neredeyse tümüyle yetersizdir. Hatta bir 'refah' rejiminden bahsetmek bile mümkün olmayabilmektedir. Sosyal hizmetlerin genellikle sosyal sigorta uygulaması ile sınırlı kaldığı, sistematik ve kurumsallaşmış bir sosyal hak sunumunun asla var olmadığı Türkiye'de, neo-liberal tercihler, yaşlı ve çocuk bakımı gibi hizmetleri bilinçli olarak ya özel sektöre ya da geleneksel kodlar çerçevesinde aileye devretmektedir. Kamu, bu durumda özel sektöre devredilen hizmetleri sadece denetimle yetinecektir. Göçmen ev işçilerine yönelik düzenlemelerin sadece çalışma izinleri ile sınırlı kalması da bunu göstermektedir. Üçüncü bölümün ilk kısmında genel olarak 'yabancı'ların (hukuki metinlerde göçmen yerine kullanılan kavram budur.) ülkeye girişi, tabi oldukları vize

rejimi, ülkede kalma süreleri vb. ve nihayet çalışma izni esasları gibi hususlar ele alınmış, ikinci kısımda ise doğrudan doğruya göçmen ev işçilerine yönelik düzenlemeler analiz edilmiştir. Bu noktada, son iki üç senede kabul edilen pek çok yeni uygulama göze çarpmaktadır. Göçmen ev işçilerine yönelik özel bir çalışma izni başvuru sistemi geliştirilmiş, öte yandan kısa süreli giriş çıkışlar yapmak suretiyle izinsiz olarak çalışabilen göçmenlerin kayıtdışılığının önüne geçmeyi hedefleyen idari düzenlemeler kabul edilmiştir.

Tüm bu düzenlemeler, arzulanan insan hakları hedefine ulaşma bağlamında yetersiz kalsa da, göçmen ev işçilerinin varlığının kabul edildiği anlamına gelmektedir ve bu yönüyle umut vericidir. Kapsamlı, bütünlükçü ve etkin hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu gibi, bu düzenlemelerin amaçlarına uygun bir şekilde hayata geçirilmesi de çok önemlidir. Hali hazırdaki düzenlemelerin göçmen ev işçileri açısından ne kadar uygulanabildiği sorunu, son kısımda tartışılacaktır. Burada, düzenli göçmen işçiler ve düzensiz göçmen işçiler olmak üzere ikili bir ayırım tercih edilmiştir. Göçe ilişkin uluslararası hukuki metinlerde de tercih edilen bu ayırım yasal olarak ülkede bulunan, çalışma iznine sahip düzenli göçmenlerle, kayıtdışı göçmenleri arasındaki farklılıkları ortaya koyacaktır. Düzenli-düzensiz göçmenlere tanınacak haklarla ilgili Avrupa ülkelerinin de farklı tercihleri bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de göç, özellikle de düzensiz göç konusunun yeni çalışılan bir alan olması, öte yandan idari birimlerin sunabildikleri verilerin yetersizliği gibi sebeplerle uygulama hakkında çizilen çerçeve maalesef sınırlı kalmaktadır. Bu konuda yapılan ampirik çalışmaların geneline bakıldığında, kayıtlı düzenli göçmen ev işçisi sayısı çok az olduğu ve bu işçilerin sosyal haklarına erişimi hakkında yeterli bilgi olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Çoğunluğu oluşturan düzensiz işçiler ise, sosyal haklarından mahrumtur ve çalışma koşullarının belirlenmesi işverenin ve aracı kurumların inisiyatifine bırakılmıştır. Bu açılarından, Türkiye Avrupa ülkelerinin çok gerisinde bir görünüm çizmektedir ve ILO’nun 189 sayılı sözleşmesinde belirtilen asgari şartların sağlanması için hemen hemen hiç bir adım atmamıştır.

GİRİŞ

Göçmen kadınların, özel konutlarda çocuk ve yaşlı bakımı, ev içinde veya dışında her türlü temizlik, yemek pişirme gibi işlerde çalıştırılması olgusu, sadece son yirmi yıllık bir süreç içerisinde ele alınmaya, farklı disiplinlerde çalışma konusu olmaya başlamıştır. 1980'lerden itibaren büyük dönüşümler geçiren dünya piyasaları, dünyanın her yerinde kadın işgücüne ihtiyacı doğurmuştur. Kadının emek piyasalarına katılım sürecini, 1970'lerden sonra kadının aile içindeki geleneksel konumunu eleştiren feminist bakış açısı da kolaylaştırmıştır. Ancak, bu süreç, gelişmiş batılı ülkelerde, o ülkenin vatandaşı kadının formel istihdama, yoksul ülkelerde ise kayıtdışı istihdama katılması şeklinde cereyan etmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, formel istihdama katılabilen azınlık kadınlar karşısında, büyük oranda kayıtdışı ekonomide çalıştırılan kadınlar göze çarpmaktadır.

Gelişmiş, gelişmekte olan veya yoksul ülkelerin hemen hepsinde, dünya piyasalarıyla bütünleşme sürecinde sermaye, işgücü maliyetlerinin düşürülmesine yönelmiş ve bu amaçla üretim sürecinde ve emek piyasalarında esnekleşme önem kazanmıştır¹. Yeni dünyada, fason çalışma biçimleri ve atipik iş ilişkileri hâkimdir. Kadınlara yüzyıllardır atfedilen 'yeri evidir' veya çalışacaksa da hemşirelik, öğretmenlik, bakıcılık gibi ona 'reva' görülen işlerde çalışması gerektiği anlayışı, geleneksel olarak işgücü piyasasıyla esnek bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Öte yandan, kadının aileye yönelik her türlü bakım, erkeğin ise maddi sorumluluğu olduğu yönündeki geleneksel normlar, istihdama katılımı halinde dahi, kadının bireysel özgürlüğünü getirmemiştir. Ataerkil yapıların mevcudiyetini

¹ Şemsa Özar, Fuat Ercan, **Emek Piyasaları: Uyumsuzluk mu Bütünleşme mi?**, Neşecan Balkan, Sungur Savran (Der.), Neoliberalizmin Tahrifatı, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 191-210.

korumaya devam etmesi, çalışması halinde kadının ev içinde ve dışında yükümlülüklerini arttırmış, buna ek olarak kadın istihdamı toplumsal cinsiyet ilişkileri ve rolleri doğrultusunda şekillenmiş stereotip iş alanlarıyla sınırlı kalmaktan kurtulamamıştır².

Yukarıda bahsedilen 1980 sonrası ekonomik liberalleşme ve bunun özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yol açtığı yoksulluğun enformel kadın istihdamını arttırmasının yanında, bir diğer önemli sonucu 'güney'den, 'kuzey'e gerçekleşen geniş çaptaki göç hareketleri olmuştur. Büyük oranda ekonomik amaçlar güden ve işgücü piyasasının küreselleşmesine bağlı bu göç hareketleri, uluslararası işbölümünün yeniden yapılandırılması sonucunu doğurmuştur³. Uluslararası İş Örgütü'nün tahminlerine göre 1980'li yılların ortalarından itibaren yaklaşık otuz milyon insan, kendi ülkelerini bırakarak iş bulmak amacıyla başka ülkelere göç etmiştir⁴. Bunun yarısından fazlasını ise kadınlar oluşturmaktadır. Detayları, göç edilen ülke, orijin ülke ve bunların yapısal niteliklerine göre az çok değişmekle birlikte, kadınların kendi ülkelerinde asla kazanamayacakları paraları yabancı ülkelerde kazanmak amacıyla göç etmesi ve bu şekilde kendi ailelerinin geçimini sağlamaya yönelik çoğu zaman vasıf gerektirmeyen, niteliksiz işlerde çalıştırılması bir göç gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde 'göçün feminizasyonu' olarak da belirtilen bu olgu, erkeklerin yapamayacağı düşünülen pek çok iş için kadın göçmenlere olan talebi arttırmıştır. Bu işlerden biri de bakım hizmetleri sektörüdür.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Doğu Avrupa ülkelerinde yapısal, siyasal ve sosyal problemler Türkiye ve Avrupa'ya göçü tetiklemiştir. Kişi başına düşen gelirin oldukça az olduğu bu ülkelerden, daha gelişmiş batı ülkelerine ve gelişmekte olan ülkelere yoğun bir göç dalgası başlamıştır. Türkiye'nin söz konusu düzensiz göçü kabul eden ülkelerden biri olmasının sebepleri ise çalışmada görüleceği üzere çeşitlidir. Bir yandan liberalleşen ve küreselleşen ekonomisi iş olanaklarını arttırmakta, öte yandan kayıt dışı istihdamın yoğunluğu, yabancılar hukukunun dağınıklığı, esnek vize uygulamaları vb. gibi etmenler, Türkiye'yi kolay erişilebilir ve çekici hale getirmektedir. Öte yandan Türk vatandaşlarının bazı işleri yapmaktan kaçınmaları turizm, bakım hizmetleri, tekstil, inşaat gibi sektörlerde

² Özar, Ercan, *op. cit.*, s. 201.

³ Silvia Federici, **Sıfır Noktasında Devrim: Ev İşi, Yeniden Üretim ve Feminist Mücadele**, Çev. D. Meral, H. Mertol, Ö. Avcı, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2012, s. 119.

⁴ Federici, *op. cit.*

yabancı enformel işgücü ihtiyacını arttırmıştır. Göçmen ev işçileri açısından ise, Türkiye’de bu kadınların sağladığı hizmeti sağlayabilecek nitelikte bakım hizmeti sunumu hiçbir zaman kurumsallaşmamıştır. Bu ‘görev’ her zaman kadına yüklenmiştir ve yüklenmeye de devam etmektedir.

Unutulmamalıdır ki Türkiye, Batı Avrupa ülkelerinin, özellikle de tarihte sömürge ülkeleri bulunan ülkelerin yaşadığı düzensiz göç ve bu göçün parçası kişilerin kayıtdışılığı sorunuyla henüz yeni yüzleşmektedir ve göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçmiştir. Bu da göç politikalarında ve bu politikalara ilişkin düzenlemelerde karışık ve belirsiz bir yapıya sebep olmaktadır. Yine çalışmada görüleceği üzere, göç veren ülke konumundan göç alan ülkeye geçiş İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkelerinde de yaşanmıştır. Bu ülkelerdeki enformel geleneksel bağların gücü, kamu hizmetlerinin yetersizliği ve bakım hizmetlerinin aileye bırakılışı gibi sosyal olgular Türkiye ile benzeşmektedir.

Konunun bir diğer boyutunu ise, refah devletinin çökmesi ile başlayan süreç içerisinde, sosyal hizmet sunumunda yaşanan yetersizlikler oluşturmaktadır. Yaşlanan nüfusla birlikte, yaşlılara yönelik sağlık, emeklilik, bakım harcamaları artmış, öte yandan Avrupa ülkelerinde son elli senede çok büyük oranlarda işgücüne katılımlarıyla, kadınlar çocuk bakımı ve ev işleri yükümlülüklerini devretme ihtiyacı duymuşlardır. Ancak kamu, bu ihtiyaçları karşılayamamıştır. Yine aynı ekonomik tercihlerle, devlet pek çok refah uygulamasından vazgeçmekte, finansmanını kar amaçlı özel sektör kuruluşlarına bırakmakta ve sadece bu hizmetlerin denetimiyle yetinmektedir. Refah dağıtımında çok ileride kabul edilen Kuzey ve Orta Avrupa ülkeleri dahi, bu neo-liberal tercihler doğrultusunda, refah harcamalarını düşürmüştür. Avrupa ülkelerinin refah rejimleri, kültürleri, ekonomik yapıları, tarihleri, gelenekleri vb. bağlı olarak, birbirinden farklı özellikler arz etmektedir. Böylece bu hizmetleri karşılayamadıkları ölçüde göçmen ev işçilerine duyulan talep de ülkeden ülkeye değişmektedir. Görüleceği üzere, refah uygulamalarının zengin ve nitelikli olduğu İskandinav ülkelerinde göçmen ev işçilerine duyulan talep az iken, Güney Avrupa refah rejimleri bu hizmetleri sağlamaktan çok uzaktır ve bu ülkeler dolaylı olarak göçmen ev işçiliğini teşvik etmiştir. Ancak yine bu doğrultuda, Güney Avrupa ülkelerinde göçmen ev işçilerine yönelik pek çok düzenleme bulunmaktadır.

Yapılan araştırmalar ve uluslararası kuruluşların verileri göstermektedir ki, 1990'lı yıllardan itibaren hizmet sektörü ve ev işlerinde istihdam edilen, işgücünün yükselen payını oluşturan kadınların göçünde sıçrayış olmuştur. Hiçbir Batılı ülke bu hareketin dışında kalamamıştır. Çünkü refah rejimleri birbirinden farklı olsa da, tektipleşen yeni ekonomik düzen ve işgücü piyasaları aynı zamanda tektip politikaları da gerektirmektedir. Avrupa düzleminde bu politikaları üreten kurum, Avrupa Birliği'dir. İkinci bölümde, uluslararası düzenlemeler ve bazı Avrupa ülkelerinin göçmen ev işçiliğine bakışı incelenirken görüleceği üzere, Birlik göç ve sınır yönetimi, güvenlik gibi konularda tüm üye ve aday ülkelerin benzer politikalar gütmesini hedeflemektedir. Özellikle düzeniz göç ve kayıtdışı çalışma AB'nin öncelikli sorunlarından birisidir. Devletlerin, özellikle 11 Eylül sonrası yükselen suç kontrolü ve tehdit algısı etrafında şekillenen güvenlik tedbirleri, çoğu zaman dezavantajlı konumdaki göçmenlere ayrımcılık ve temel haklarının ihlali şeklinde geri dönebilmektedir. Güç kazanan sağ hatta ırkçı rejimler ve yükselişe geçen yabancı düşmanlığı çalışma veya ikamet izni bulunmayan düzensiz statüdeki göçmenlerin temel insan haklarını göz ardı etmekte, AB'nin güvenlik odaklı politikaları da buna uygun bir ortam hazırlamaktadır. şüphesiz, büyük bir çoğunluğu kayıtdışı ekonomide yer alan göçmen ev işçileri de bu ortamda, elverişsiz çalışma koşulları, sömürü, taciz gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalabilmektedir.

Göçmen kadınların ev hizmetlerinde çalışması, son yıllara kadar üstünde durulmayan, görünmez kılınan ve gerçekte bir 'problem' olmadığı anlayışıyla göz ardı edilen bir konudur. Fakat artık, kronikleşen bu kadın emeği sömürüsü karşısında, sendikaların da etkili çabalarıyla pek çok Avrupa ülkesi yeni adımlar atmaya, bu göç ve göçmen tipini tanımaya başlamıştır. Bazı ülkelerde görece yeni, doğrudan doğruya ev işçilerine yönelik özel düzenlemeler bunun kanıtıdır. Türkiye'de ise, göçmen ev işçilerinin büyük bir çoğunluğu halen kayıtdışı çalışmakta ve bu sebeple her türlü istismara maruz kalabilmektedir. Bu açıdan Türkiye, halen pek çok Avrupa ülkesinden hem hukuki düzenleme, hem de toplumsal bilinç bağlamında gerisinde kalmaktadır. 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunlarda yapılan değişiklikler ile 2012 yılında yürürlüğe giren Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu doğrultusunda göçmenler, ev işçisi olarak Türkiye'de çalışabilmekte ve bazı asgari sosyal haklardan yararlanabilmektedirler. Ayrıca 2011 ve 2012 yıllarında yapılan iki idari düzenleme ile göçmen ev işçilerinin

formelleştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak genel bilimsel kanı, bu haklardan yararlanamadıkları ve kayıtdışı olduklarını sürdürdükleri yönündedir.

Ev hizmetlerinde çalışan işçilere hukuki statü atfedilmesi ve bu konunun hukuki metinlerde düzenlenmesi, Avrupa'da son on ila yirmi, Türkiye'de ise son birkaç yıldır mümkün olabilmiştir. Bu bağlamda, göçmen ev işçiliği olgusu, daha çok sosyolojik çalışmalarda ele alınmış, sosyal bir sorun olarak tespit edilmiştir. Ev işçiliğine ilişkin düzenlemeler ise çok yeni olduğundan, bu düzenlemelerin amacına ne kadar ulaştığı, başka bir deyişle uygulama hakkında yeteri kadar veri bulunmamaktadır. Bu konuda yapılan ampirik çalışmalar, elde edilen istatistiki bilgiler ve ortaya konulan sosyolojik tespitler çalışmamız açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Fakat unutulmamalıdır ki bu çalışmanın amacı, sosyolojik niteliği haiz göç olgusunun bir türünü sebep ve sonuçlarıyla tartışmak ve ardından bu olguya ilişkin esas hukuki problemi ortaya koymaktır. Bu problemi ortaya koyarken, çözüm yollarını sağlıklı bir şekilde sunabilmek, ancak göç düzenlemelerinin ve uygulamalarının daha yaygın ve görece daha eski (ve belki de daha çok tartışma konusu) olduğu Avrupa ülkelerinin konuya bakış açısını incelemekle mümkün olabilecektir.

Avrupa ülkelerinde konu, sorunun büyüklüğü ile bağlantılı olarak pek çok araştırmaya konu olmuştur. Fakat her ne kadar Avrupa Birliği, üye ülkeler ve dış sorunlarla (sınır yönetimi, göç kontrolü vb.) ilişkili ortak politikalar üretse de, tektip bir sosyal politika hakimiyeti söz konusu değildir. Sosyal diyalog, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele, göçmenlere ve kadınlara karşı eşit muamele, göçmenlerin ve aile fertlerinin korunması gibi genel ilkelere vurgu yapılmakla birlikte, bunların dışında kalan sosyal haklar, her üye devletin ulusal hukuku doğrultusunda farklılaşabilmektedir. Örneğin, bazı Avrupa ülkeleri düzensiz statüdeki göçmenlere eşit haklar tanımaktan imtina ederken, kayıtdışı göçmen sayısının çok yüksek olduğu ülkeler, sendikaların da baskısıyla eşitlikçi uygulamalar kabul etmiştir.

Bu da anlaşılabilir bir durumdur, zira her bir Avrupa ülkesi, bölgesel ortak özellikler taşımasına rağmen farklı refah rejimlerine, sosyal hak düzenlemelerine ve eğilimlere sahiptir. Bu sebeple araştırmalar yapıldıkları ülkeye göre büyük farklılıklar arz edebilmekte, sosyolojik tespitler her ülkeye 'özgü' kalabilmektedir. Şüphesiz bunda ele aldığımız problemin disiplinler arası niteliği büyük önem

taşımaktadır. Söz konusu disiplinlerden herhangi birinin, araştırma konusu ülkede farklı uygulama alanları bulması, başka bir ülkeye göre bambaşka sonuçlar verebilmektedir. Öte yandan, ev işçiliğine has bazı özellikler, bu işin yapıldığı her ülkede benzer sorunlara yol açmaktadır. Göçmen kadınların özel konutlarda ‘hapsolmaları’, görünmezlikleri, çoğu zaman kayıt dışı çalışmaları sebebiyle her an sınır dışı edilme ve denetim mekanizmaları korkusu gibi etkenler, ev işçiliğinin küresel boyuttaki sorunlarıdır.

Göçmen ev işçiliğinin yeni bir ‘sorun’ olarak ortaya çıkmasındaki başka bir etken, kanun uygulayıcıların bu alana ‘dokunmak’tan kaçınmasıdır. Göçmen ev işçileri, devletin üstlenmesi gerektiğini düşündüğümüz, yaşlı, çocuk, engelli, hasta bakımı konularında bir boşluğu doldurmaktadırlar. Bu alandaki kayıtdışılığı ve getirdiği sorunları önlemek adına politika üretmek yerine, ülkeler kayıtdışı çalışan ev işçilerini ve işverenlerini basit idari para cezalarına mahkûm ederek, bir çeşit vergilendirme uygulamakta, sorunun temeline inmekten kaçınmaktadırlar. Ulusal düzenleme ve uygulamaların ele alındığı üçüncü bölümde de görüleceği üzere, Türkiye’ye yönelik eleştirilerin eksenini bu husus oluşturmaktadır. Üstelik kadın istihdamı, benzer ekonomik yapıdaki ülkelerle karşılaştırıldığında dahi çok düşük kalmaktadır ve devlet, adeta bu oranı daha da düşürmek istiyormuşçasına, eşitlik adı altında eşitliği bozucu uygulamalara imza atabilmektedir.

Ülkelerin farklı düzenleme ve uygulamaları aynı zamanda, ev işçiliği ile ilgili talepleri nasıl karşıladığı (veya karşılayamadığı) ile yakından ilgilidir. Bu noktada refah devleti modellerinin yapıları ve bakım hizmetlerinin sunumu arasındaki ilişkisi ele alınmalıdır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, temel kavramları takiben göçmen ev işçiliği sektörünün, kadın istihdamı, aile ve birey yapılarındaki dönüşümler ve son olarak devletlerin güvenlik politikaları ekseninde nasıl doğup geliştiği ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, ‘göçmen ev işçilerinin sosyal haklarının tespiti ve uygulama’, ikinci bölümde uluslararası kuruluşlar ve Avrupa ülkeleri düzenlemeleri bağlamında, üçüncü bölümde ise Türkiye açısından incelenmiştir. Göçmenlerin, göç ettikleri ülkelerde yararlanabildikleri haklar ve tabi oldukları hukuk, düzenli veya düzensiz yollardan fakat bir şekilde ülkeye giriş yaptıktan sonra başlayan bir süreçtir. Bu sebeple ülkeye giriş usulleri, vize rejimleri, çalışma izni, ikamet izni gibi konular, göçmenlerin yaşam ve çalışma koşullarını doğrudan etkiler. Örneğin, aynı sektörde

aynı işi yapan iki göçmen kadın işçiden, çalışma ve oturma iznine sahip olan ile, belgesiz ve düzensiz çalışan işçi arasında gerek sosyal güvence, gerekse bireysel güvenlik açısından pek çok fark bulunmaktadır. O halde bu izinlerin elde edilme usulleri, düzenleniş biçimleri, bürokratik engeller, göçmen işçiler için büyük önem taşımaktadır ve çalışmada ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

Bu çalışmanın amacı göçmen kadın ev işçilerinin tabi oldukları sosyal hak rejiminin ortaya konması ve bu rejimin uygulamadaki karşılığının analizidir. Bu işçilerin görünmezliği, sömürüye açık olmaları ve sosyal güvencesizlikleri, koruyucu sosyal politikaların geliştirilmesini gerektirmektedir. Göç her zaman karmaşık bir yapıdadır ve pek çok toplumsal sorunu yansıtır. Ev işçiliği göçü ise ayrıca kadın istihdamı ve kadının bakım yükümlülüğü sorunsalını da gözler önünde sermektedir. İşgücüne katılım oranlarının % 90'lara kadar ulaştığı en gelişmiş ülkelerde dahi, kadın evinden 'sorumlu'dur ve sorumluluğunu taşıdığı bakım yükleri eğer kamu tarafından karşılanmıyorsa (-ki gittikçe karşılanmama eğilimindedir), çalışmaya devam edebilmek için bu yükleri göçmen kadınlara devretmek zorunda kalmaktadır. Böylece kadınlar yine ev işlerini yapmakta, iş sadece bir başka kadına devredilerek ev içerisindeki kadın-erkek iş bölümünde herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Üstelik sağlık, uygun şartlarda barınma, eşit şartlarda çalışma, sosyal güvenlik, toplu sözleşme ve grev, yeterli yaşama düzeyi gibi pek çok sosyal haktan mahrum ev işçisi kadınlar, küresel kayıtdışı göçmen ordusuna eklenmek suretiyle değersizleştirilmektedir. Ev işçileri, hem kadın, hem göçmen hem de kayıtdışıdırlar. Bu da, iki kat değersizleştirilmelerine yol açmaktadır.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yeni uluslararası iş bölümü, aşırı uçlardaki göç 'kontrolü' politikaları, refah rejimlerinin dönüşümü ve kadın istihdamında yaşanan değişimler 'göçmen ev işçiliği' sorununun çok katmanlı boyutlarıdır. Bu çalışmanın amacı, bu sorunu disiplinler arası boyutlarıyla gözler önüne sermek, çıkış noktası terim 'sosyal hak' olsa bile, bunun bir insan hakları sorunu olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Zira sosyal ve ekonomik haklar olmadan insan hakları korunamaz.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇMEN EV İŞÇİLERİ: TEMEL KAVRAMLAR VE EV İŞÇİLİĞİ SEKTÖRÜ

Bu bölümde göçmen, yabancı, göçmen işçi, göç politikaları, ev işçiliği ve göçmen ev işçiliği hakkında terminolojik bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Daha sonra göçmen ev işçiliği sektörünün doğuşu ve gelişimibaşlığı altında bu sektöre duyulan talebin tarihsel, sosyal ve ekonomik nedenleri, başka bir deyişle refah devletlerinin sundukları bakım hizmetleri ve kadın istihdam ı ile göçmen ev işçiliği arasındaki ilişki incelenecektir. Bir sonraki bölümde uluslararası kuruluşların ve bazı Avrupa ülkelerinin düzenlemeleri ile üçüncü bölümde Türkiye'deki durumun ele alınmasıyla birlikte aile, ulus ve iş piyasası alanları arasındaki dinamik bağlantının⁵ ve göçmen ev işçilerinin bu üçlü bağlantı içindeki konumunun yer aldığı tabloyu ortaya koymak hedeflenecektir.

Son yıllardaki büyük sosyal değişimlerden biri olarak nitelendirilebilecek⁶ göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçiş yaşayan ülkelerde, ev işçiliği göçünde de büyük artış yaşanmıştır. Bunun yanında, her zaman göçmenler tarafından çekici bulunan ülkelerde ve hatta sosyal refah harcamalarının çok yüksek olduğu ve bakım hizmetlerinin refah devleti tarafından karşılandığı ülkelerde dahi ev işlerinde çalışmak için göç eden kadınlar göze çarpmaktadır. Göçmen ev işçiliği olgusu, refah devleti uygulamaları, göç politikaları, kadın istihdamındaki artış ve

⁵ Fiona Williams, Anna Gavanas, **The Intersection of Childcare Regimes and Migration Regimes: A Three Country Study**, Helma Lutz (Der.), Migration and Domestic Work: A European Perspective on a Global Theme, Surrey: Ashgate Publishing, 2008, s. 15.

⁶ Saniye Dedeoğlu, Çisel Ekiz Gökmen, **Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar**, Ankara: Efil Yayınevi, 2011, s. vii.

devletin bakım hizmetlerini sunma biçimleriyle yakından ilgilidir⁷. Kuşkusuz bunların tek tek göçmen ev işçiliğiyle olan ilişkisi başlı başına çalışma konusu olabilecek niteliktedir.

Bu çalışmada amaçlanan, ülkelerin refah rejimleri, göç politikaları, kadının istihdama katılımının artış göstermesi gibi hususlarla yakından ilgili olan göçmen ev işçiliğinin Türkiye’de, uluslararası kuruluşlar temelinde ve bazı Avrupa ülkelerinde nasıl ele alındığını ortaya koymak ve böylece bu işçilerin sosyal hakları hakkında olması gereken hukuk açısından genel bir çerçeve çizmektedir.

I. Temel Kavramlar

A. Göçmen

Göçmen ev işçilerinin düzensiz veya düzenli, kaçak veya belgesiz oluşu ile yasal olarak çalışma ve ya oturma izninin bulunup bulunmadığı gibi hususlar bu işçilerin yürürlükteki mevzuat bakımından korunma kapsamını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu sebeple bu kavramların çalışmanın esasına geçmeden önce doğru bir şekilde açıklanması yararlı olacaktır⁸.

Uluslararası Göç Örgütü’nün 2009 yılında yayımladığı Göç Terimleri Sözlüğü⁹, göçü ‘uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir’ şeklinde tanımlamaktadır. Öte yandan Sözlük, uluslararası göç hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: ‘Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur¹⁰’.

⁷ Williams, Gavanoas, *op. cit.*, s. 14.

⁸ Buradaki tanımlar uluslararası anlaşmalar ile uluslararası platformda kabul edilen kavramlardır. Bunların Türk Hukukunda kabul edilen anlamları için üçüncü bölüme bakılmalıdır.

⁹ Uluslararası Göç Örgütü, **Göç Terimleri Sözlüğü**, Bülent Çiçekli (Der.), Uluslararası Göç Hukuku No.18, 2009, Cenevre, http://www.turkey.iom.int/documents/goc_terimleri_sozlugu.pdf, 26 Mart 2013.

¹⁰ Uluslararası Göç Örgütü, *op. cit.*, s. 59.

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası bu bölgedeki ülkelerde yaşanan toplumsal ve ekonomik sorunlar, öte yandan sınırlar arasındaki hareketlerin teknolojik imkânlarla kolaylaşması ve göç edilen ülkelerde yabancı istihdamına duyulan talep gibi sebepler özellikle son yirmi yılda düzensiz göç hareketlerini arttırmıştır. Yasal ve kurumsal olarak düzenlenmemiş bu 'düzensiz göç'¹¹, 'yeni göç' olgusunun önemli bir özelliğidir¹² ve görüleceği üzere göçmen ev işçilerinin önemli bir kısmı 'düzensiz' göçün bir parçasıdır. Düzensiz göçmen, ülkeye vize ile veya yasa dışı yollardan giren veya vize süresini aştığı halde ülkede kalmaya devam eden göçmendir¹³. Sözlük düzensiz göçmeni, '*yasadışı giriş veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi*' olarak tanımlamaktadır. Böylece düzensiz göçten bahsedebilmek için üç ayrı evre bulunduğu söylenebilir. Bunlar¹⁴;

- i. *Sınırların yasadışı olarak aşılması,*
- ii. *Sınırların yasal olarak geçilmesi yanında vizede öngörülen sürenin aşılması, oturma izninin bulunmaması ya da oturma izninde öngörülen sürenin aşılması,*
- iii. *Yasal olarak ülkeye giriş yapıldığı veya oturma izni bulunduğu halde izinsiz çalışmadır.*

Ancak literatürde düzensiz göçmen teriminin belgesiz, kaçak, yasadışı gibi kavramlarla eşanlı kullanıldığı görülmektedir¹⁵. Böylece düzensiz göçmenlerin göç ettikleri ülkelere yasadışı yollarla giriş yapmaları sonucu bu göçün yasadışı, göçmenlerin de 'suçlu' olduğu yönünde bir kanı oluşmaktadır¹⁶. Ancak unutulmamalıdır ki düzensiz göç, ne mala ne de kişilere karşı bir suç teşkil etmektedir, aslında varsayılan bir sınırı geçmekten ibarettir ve çoğunlukla yasal yollarla göçün mümkün olmadığı durumlarda tercih edilmektedir¹⁷. Yine de çoğu Batılı ülke 'göçmen' kavramını olumsuz anlamlar yükleyerek kullanmayı tercih

¹¹ Sema Erder, **Yabancılaşmış Kurgulanan Ülkenin Yabancıları**, F. Aylan Arı (Der.), Türkiye'de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri, İstanbul: in Yayınları, 2007, s. 1-80.

¹² Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 23.

¹³ *Ibid.*, s. 17.

¹⁴ Erder, *op. cit.*, s. 36.

¹⁵ Fransızcada da *irrégulier* (düzensiz) teriminin yanında *illégal, sans papier* (yasadışı, belgesiz) terimleri de kullanılmaktadır.

¹⁶ Erder, *op. cit.*, s. 35.

¹⁷ François Crépeau, **Les Migrants Irréguliers Comme Citoyens**, Options Politiques - Vol. 30 No. 7, 2010, <http://oppenheimer.mcgill.ca/IMG/pdf/crepeau.pdf>, 26 Mart 2013.

etmekte, kamusal ve resmi söylemlerde ulusal kimlik, sosyal bütünleşme ve güvenlik gibi kavramların düşmanı olarak sunmaktadır¹⁸.

B. Göçmen İşçi

Düzensiz göçün artışıyla birlikte göçmen işçiler, pek çok uluslararası düzenlemelerde de ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme¹⁹,ye göre göçmen işçi, *vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişiyi* ifade etmektedir. 143 Sayılı Göçmen İşçiler ILO Sözleşmesi (Ek Hükümler)'nin 11. maddesine göre göçmen işçi, kendi adına olmayıp, başkası tarafından çalıştırılmak amacıyla, bir ülkeden diğerine göç eden ya da göç etmiş bulunan bir kimse ile göçmen işçi olarak bir ülkeye kabul edilen kimsedir²⁰. 97 sayılı İstihdam İçin Göç ILO Sözleşmesi'nin²¹ 11. maddesine göre ise göçmen işçi, kendi nam ve hesabından gayri bir şekilde istihdam edilmek amacıyla bir ülkeden diğerine göç eden kişidir ve Sözleşme sınır işçilerini, serbest meslek ve sanat erbabının kısa süreli girişlerini ve denizcileri göçmen işçi kapsamına almamıştır²². Göçmen işçi yerine, çok yaygın olmamakla birlikte sınır işçisi, mevsimsel işçi, yoksulluk göçmeni ve ekonomik göçmen gibi terimler de kullanılabilir.

Göçmen işçilerin yanı sıra, uluslararası göçmen grupları içerisindeki bir diğer önemli grup ise sığınmacı ve mülteci gruplarıdır. Bunlar ülkelerindeki siyasi karışıklıklar, savaş gibi sosyo-politik nedenlerle göç etmek zorunda kalan kişilerdir²³. Bu göçmen grupları konumuz dışında olduğundan göçmen işçileri çalışmamızla

¹⁸ Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, **Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar**, Çev. Ed: Ş. Gökbayrak, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1. Baskı, 2011, s. 313.

¹⁹ 26.04.2001 tarih ve 4662 sayılı Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4662.html>, 26 Mart 2013.

²⁰ M. Bülent Alpar, **Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri İle İlgili Çalışma Mevzuatı**, Kamu-İş Dergisi, Cilt VI, 2000, Sayı 1, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/617.pdf>, 26 Mart 2013.

²¹ International Labour Conference, 32nd ILC Session, **Migration for Employment Convention (Revised)**, **1949** (No. 97), http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C097, 26 Mart 2013.

²² Alpar, *op. cit.*

²³ Şenay Gökbayrak, **Uluslararası Göçler ve Kadın Emeği**, Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 86, Yıl: Mayıs Haziran 2006, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=34>, 26 Mart 2013.

ilişkilendirerek ‘diğer sektörlerde çalışan göçmen işçiler’ veya ‘ev dışı işlerde çalışan göçmen işçiler’ ve ‘ev hizmetlerinde çalışan göçmen işçiler’ şeklinde bir ayırım yapmayı tercih ettik.

1. Ev Dışı İşlerde Çalışan Göçmen İşçiler

Ev hizmetlerinde çalışmak amacıyla göçün son yirmi yıla yayılan bir süreç olduğu düşünülürse geleneksel anlamda göçmen işçi, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası erkek nüfusu azalan Avrupa ülkelerinin tekrar sanayileşme döneminde dışarıdan temin edilen niteliksiz işgücünü sağlayan kişilerdir. 1980’li yıllara kadar ‘misafir işçi’ programları çerçevesinde cereyan eden işçi göçü, niteliksiz ‘bilek gücü’nün yerinin teknolojik araçlarla doldurulabilmesinin de etkisiyle dönüşüm geçirmiştir. Bu dönemde yine teknolojik gelişmelerle birlikte sınırların kolayca geçilebilmesi turizmi önemli bir gelir kapısı haline getirmiş ve özellikle hizmet sektöründe çalışacak işçi ihtiyacı doğrultusunda, oteller ve kişisel hizmet vb. gibi farklı alanlarda göçmen işçiler istihdam edilmişlerdir²⁴. Örneğin, şöför, teknisyen, marangoz çalışan vasıfsız işçilerin yanı sıra profesyonel ya da yarı profesyonel (mühendis, hemşire, tıbbi teknisyen gibi) eğitilmiş kişilerin de göç hareketlerine katıldıkları görülmektedir²⁵. Bununla birlikte, son otuz yılda muazzam bir şekilde arttığı tespit edilen²⁶ ‘istenmeyen’ düzensiz göç, daha çok vasıf gerektirmeyen turizm, güvenlik, hizmet gibi sektörlerde çalışmak amacıyla gerçekleşmiştir. Bu noktada düzensiz göç, varış ülke ekonomilerinin ucuz emek ihtiyacını karşılamaktadır²⁷. Öte yandan ABD ve Batı Avrupa gibi yoğun göç alan ülkeler de düzensiz emek göçünün arttığı 1980’li yıllardan itibaren kısıtlayıcı göç politikaları takip etmeye başlamış, AB düzleminde konuya yönelik bütünlükçü, tek tip düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Neo-liberal politikaların hakimiyeti doğrultusunda, işverenin ucuz yabancı emeğinden yararlanmak istemesi ve sosyal devlet anlayışının darbe almasıyla birlikte hükümetler, örtülü bir şekilde bu göç tipini teşvik

²⁴ Stephen Castles, Mark J. Miller, **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Çev. B.U. Bal, İ. Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2008, s. 228.

²⁵ Castles, Miller, *op. cit.*

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Reyhan Atasü-Topçuoğlu, **Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği**, İhlamur-Öner, Öner (Der.), *op. cit.*, s. 501-518.

etmektedir. Bununla birlikte, yasadışı göçü önlemek adına pek çok tedbire başvurulması, göçün karmaşık yapısını gözler önüne sermektedir²⁸.

1980'li yıllardan itibaren göçün temel dinamiklerinin değiştiği görülmektedir. 'Yeni göç' olarak tanımlanan bu olgu, esnek ve düzensiz çalışma koşullarına rağmen artmakta, göç eden grupların ulus ve cinsiyet profillerinde önemli değişiklikler barındırmaktadır²⁹. Artık hemen hemen her ülkeden insanlar farklı saiklerle göç hareketlerine katılabilmektedir. Böylece zamanında göç veren ülkeler aynı zamanda göç almaya da başlamakta, göçmen işlerinin niteliğinin değişmesi sonucu *erkek göçmenden kadın göçmene geçiş* yaşanmaktadır. Günümüzde, ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde, çoğu hizmet sektöründe çalışmak için gelen milyonlarca Güney Amerikalı ve Uzakdoğulu göçmen yaşamaktadır³⁰. Bu işçilerin neredeyse yarısından fazlası kadındır. 1984 ile 1994 yılları arasındaki Endonezyalı göçmenlerin üçte ikisi, 1992 yılı itibariyle Filipinler'den çalışmak üzere ülke dışına çıkan göçmen işçilerin yüzde % 50'si kadın iken, 1998 yılında bu rakam % 61'e çıkmıştır³¹. Tarihin başka hiçbir çağında göç hareketlerinin bugünkü kadar yoğun ve yaygın olmadığı ifade edilmektedir³². Bu hareketlerin içinde kadınların varlığı yeni göç olgusunun önemli bir özelliği olarak göze çarpmaktadır. 1965-1990 arası dönemde kadın göçmenlerin sayısı 35 milyondan 57 milyona yükselmiştir ve günümüzde bu sayının 90 milyonu aştığı³³ tahmin edilmektedir. İster nitelikli ister niteliksiz olsun, bu göçmen kadınların istihdama katılım olanakları eğitim, sağlık, temizlik ve bakım hizmetleriyle imalat sanayisinin gıda gibi vasıf gerektirmeyen işkollarıyla sınırlandırılmıştır³⁴. Çalışmamızın konusunu, bu yeni, düzensiz veya istenmeyen göç şeklinde ifade edilen sınır hareketlerine katılarak ülkeleri dışında temizlik, çocuk veya yaşlı bakımı gibi ev içinde sunulan hizmetleri karşılayan göçmen kadınlar oluşturmaktadır.

²⁸ Castles, Miller, *op. cit.*, s. 413.

²⁹ Ayşe Akalın, **Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri**, S.Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.), Küreselleşme Çağında Göç, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 89-106.

³⁰ Castles, Miller, *op. cit.*

³¹ *Ibid.*

³² Akalın, *op. cit.*, s. 136.

³³ Çağla Ünlütürk Ulutaş, **Göç Olgusunun Kadın Emeği Üzerine Etkileri**, İzmir: Proceedings of University of Ege 10th Cultural Studies Symposium, 2008, s. 225.

³⁴ Ulutaş, *op. cit.*, s. 228.

2. Ev İçi İşlerde Çalışan Göçmen İşçiler (Ev İşçileri)

Öncelikle belirtmelidir ki ev hizmetlerinde çalışan kişilerin iş ilişkisi bağlamında ‘işçi’ olarak kabul edilmesi ve bu doğrultuda uluslararası belgelerde ve ulusal iş hukuku düzenlemelerinde yer edinmesi son elli yıla yayılan bir gelişmedir. Son otuz yıldır ise Avrupa genelinde feministler tarafından hararetle tartışılan bir konu haline gelmiştir³⁵. Kaldı ki ev işçiliği mesleğinin kavramlaştırılması, tanımındaki belirsizlikleri engellemeye yetmemiştir³⁶. 'Ev işlerinin' gerçek bir işçi tarafından yerine getirilen gerçek bir 'iş' olarak görülmemesi, bu yükün geleneksel motivasyonlarla ailenin kadınına yüklenmesi, ev işçiliğinin kurumsallaşmasını geciktirmiştir³⁷. Ev işinin gerçek bir iş olmadığı, mümkün olduğunca en düşük şekilde ücretlendirilmesi gerektiği, tanımlanmasının ve sınırlarının belirlenmesinin zorluğu gibi önyargılarla daha da karmaşıklaştırılmıştır³⁸.

Öte yandan ev hizmetleriyle ilgili pek çok çalışmada da ifade edildiği gibi, ev işinin niteliği rasyonel bir tanıma oturtulmasını güçleştirmektedir³⁹. Ev işlerinin herhangi bir istihdam alanında farklı olarak özel alanda gerçekleşmesi ve iş tanımının geleneksel ev kadınlığı ile örtüşmesi⁴⁰, ‘satın alınan’ metayı da belirsizleştirmektedir. İşveren-ev işçisi ilişkisinde zaman zaman işçinin kişiliği, sunduğu işgücünün önüne geçebilmekte böylece işveren ile ücretli hizmetli rolleri arasındaki sınır kolayca bulanıklaşabilmektedir⁴¹. Bu da ev hizmetlerini diğer istihdam ilişkilerinden ayırmaktadır.

Çocuk ve yaşlı bakımı, ev temizliği, yemek pişirme gibi ev içinde sunulan hizmetler yüzyıllar boyunca kadının ücretsiz emeğine endekslenmişti. Aşağıda aile yapılarında dönüşümler ve kadın istihdamı başlığı altında göreceğimiz üzere, geleneksel bakım işinin tamamıyla kadının sorumluluğunda olduğu görüşü yıkılmaya

³⁵ Helma Lutz, **Domestic Work**, European Journal of Women's Studies, 2007 SAGE Publications, 1350-5068 Vol.14(3), s. 187-192, <http://ejw.sagepub.com/content/14/3/187>, 27 Mart 2013.

³⁶ S. Pasleau, I. Schopp, **Le Travail Domestique et L'Économie Informelle**, Université de Liège – Laboresi, ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/conf_work_pasleau.pdf, 27 Mart 2013.

³⁷ Pasleau, Schopp, *op. cit.*, s. 3.

³⁸ Federici, *op. cit.*, s. 122.

³⁹ Aksu Bora, **Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası**, İstanbul: İletişim Yayınları, 5. Baskı, 2012, s. 118.

⁴⁰ Bora, *op. cit.*, s. 122.

⁴¹ *Ibid.*

başlamıştır. Ancak bu değişim, devletin bu rolü üstlenmesi ve sosyal refah uygulamalarını devreye sokması ile değil, çalışan kadının artık bu işleri yapamaması sebebiyle kendiliğinden ve enformel bir şekilde gerçekleşmiştir. Ev işçiliğinin kurumsallıktan yoksun olması, tanımlanmasını da zorlaştırmıştır. Çalışan kadın, çalışmadan önce evle ilgili ne yapıyorsa ev işçisinden de onları yapmasını beklemektedir. Böylece, ‘bakım’ işinin içeriği evden eve veya sınıfsal bağlama göre değişmekle birlikte, işverenlerin hizmetlinin yaptığı işi genellikle sınırlamadığı görülmektedir. Böylece ev işçisi, ev içerisinde ‘her türlü’ işi yapmakta, bu tanımsızlık ve belirsizlik ise ev işçilerini, iyiden iyiye enformel ağına⁴² içine çekerek görünmez kılmaktadır. Bu nedenlerle ‘ev işçiliği’nin uluslararası belgelerde tanımlanması, bahsedilen belirsizliklerin giderilmesi açısından önemlidir.

2011 ILO Ev İşçileri İçin İnsanca İş Sözleşmesi⁴³, nin kabul edilmesinden önce örgütün 2010 tarihli gündem raporunda⁴⁴, ev işçiliğinin tanımı üye ülkelerin düzenlemelerinde öngörülen tanımlar ve uygulamalarla birlikte kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre, ev işçiliğinin tanımı yapılırken göz önünde bulundurulması gereken temel kriter, ‘eve ilişkin işler⁴⁵’in yerine getiriliyor oluşudur. Ülkeler kendi düzenlemeleri doğrultusunda ‘evin içinde’ veya eve yakın olmakla birlikte ‘evin dışında’ ayrımlarını da öngörebilmektedir. Örneğin İspanya ev işçiliğini tanımlarken ‘evin içinde veya dışında’ terimini kullanırken⁴⁶, ABD ev işçiliğini sadece evin içinde yapılan işler olarak kabul etmektedir⁴⁷. ILO Uluslararası Meslek Sınıflaması’na göre özel konutlarda gerçekleştirilen ev işçiliği iki anahtar kategori altında sınırlandırılmaktadır. Bunlardan ilki evin bakım ve temizliği (*housekeeping*), ikincisi ise kişilerin (yaşlı, engelli veya çocuk) bakımınıdır (*personal care*)⁴⁸. Örneğin 513. kategori Kişisel Bakım ve İlgili Hizmetleri Veren Elemanlar’a ayrılmıştır ve alt

⁴² Çalışmamızda sıklıkla kullanılan bir terim olan ‘enformellik’, geniş anlamda iş piyasalarının kayıtdışılığını, istihdam açısından kural dışı, kural dışı, korunmasız ve güvencesiz çalışmayı ifade etmektedir.

⁴³ International Labour Conference, 100th Session, 2011, **Domestic Workers Convention: Convention Concerning Decent Work for Domestic Workers**, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:2551460, 27 Mart 2013.

⁴⁴ International Labour Conference, 99th Session Report IV(1), **Decent Work for Domestic Workers**, Geneva, International Labour Office, 2010.

⁴⁵ Orjinal metinde kullanılan *household* terimi; *ev idaresine ilişkin, evle ilgili* anlamına gelmektedir, <http://tureng.com/search/household>, 27 Mart 2013.

⁴⁶ 17975 Real Decreto 1620/2011, de 14 de Noviembre, por el que se regula la relación laboral de carácter especial del servicio del hogar familiar, <http://www.boe.es/boe/dias/2011/11/17/pdfs/BOE-A-2011-17975.pdf>, 27 Mart 2013.

⁴⁷ International Labour Conference, 99th Session Report IV(1), *op. cit.*

⁴⁸ *Ibid.*

kategorilerinden biri olan Evlerde Kişisel Bakım Yapan Elemanların tanımı ve görevleri şu şekilde ifade edilmiştir: ‘*Evlerde kişisel bakım yapan elemanlar; fiziksel veya zihinsel hastalık veya sakatlık ya da yaşlılıktan kaynaklanan güçsüzlükten dolayı bakıma muhtaç olan kişilerin bakımlarını yaparlar ve çeşitli kişisel ihtiyaçlarını sağlamalarına yardım ederler*⁴⁹. Aynı tanımda evlerde kişisel bakım yapan elemanların görevleri, ‘*kişilerin yatağa yatmalarına ve yataktan kalkmalarına yardım etmek ve giysilerini değiştirmek, kişilerin yatak takımlarını değiştirmek, banyo ve tuvalet ihtiyaçlarına yardım etmek, kendileri veya başkaları tarafından hazırlanmış yemeklerin servisini yapmak ve yemek yemede yardıma muhtaç olanlara yemek yedirmek, yardıma muhtaç kişilerin gerekli ilaçları almalarını sağlamak veya ilaçları vermek, kişilerin sağlığında herhangi bir fenalaşma işareti olup olmadığını gözlemek ve ilgili tıp doktorunu veya sosyal hizmet görevlilerini bilgilendirmek*’ve buna benzer ilgili işler olarak sayılmıştır.

Ev işçiliği ile ilgili diğer meslek kategorilerinde de sınırlı sayım yoluna gidilmemiş, *ilgili diğer görevler* terimi tercih edilmiştir. O halde ev işçiliğinin, iş ilişkisi çerçevesinde, ev içerisinde veya ev sahibi hesabına yürütülen tüm işleri kapsadığı söylenebilir⁵⁰. 189 sayılı ILO Ev İşçileri Sözleşmesi de benzer bir tanımlama yoluna gitmiştir. Sözleşmeye göre, *ev işçisi istihdam ilişkisi içinde ev işlerini yapan kişidir. Buna göre ev işçisi tanımı, yarı zamanlı (part-time) ev işleri yapan; bir veya birden fazla işveren için çalışan; ülke vatandaşı olan veya olmayan; evde yaşayan veya yaşamayan ev işçilerini kapsar*⁵¹. Böylece ILO sözleşmesi kapsamında ev işini bir meslek olarak icra etmeyen kişiler ev işçisi sayılmamaktadır. Burada ifade edilmelidir ki ILO’nun ve ilgili diğer uluslararası belgelerin esas aldığı husus, ev içinde ve eve özgü yapılan herhangi bir işin ancak ‘dışarıdan’ birine ‘yaptırılıyor’ olma şartıyla ev işçiliği sayılacağıdır. Burada, literatürde ‘ücretli ev emeği’ veya ‘ücretli ev hizmeti’⁵² şeklinde ifade edilen günlük hayatta gündelikçi, bakıcı, temizlikçi terimlerini karşılık bulan hizmet sunumu söz konusudur. Başka bir

⁴⁹ Türkiye İstatistik Kurumu, **Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması - ISCO 88 (ISCO-88)**, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=5&turId>, 27 Mart 2013.

⁵⁰ Organisation Internationale du Travail, **Estimations Mondiales et Régionales Concernant Les Travailleurs Domestiques**, Note d’Information IV, Genève, Programme des Conditions de Travail et d’Emploi (TRAVAIL) Secteur de la Protection Sociale, 2011, s. 2, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_159558.pdf, 27 Mart 2013.

⁵¹ ILO Türkiye Ofisi, **Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş, ILO Ev İşçileri Sözleşmesi, No. 189 Kabul Tarihi: 16 Haziran 2011**, s. 2, <http://chpkadin.chp.org.tr/wp-content/uploads/2012/02/Ev-Isçileri-Sozlesmesi-No.189.pdf>, 27 Mart 2013.

⁵² Bora, *op. cit.*, s. 70.

deyişle ailenin çoğunlukla kadın bireylerinden birine yüklenen ve ücretsiz olarak yerine getirilen ‘ev kadınlığı’ veya ‘ev hanımlığı’ ortada istihdam ilişkisi bulunmadığından ev işçiliği sayılmayacaktır. Ev hizmetleri dışarıdan birine yaptırılmıyor, bizzat ailenin bir bireyi tarafından yapılıyorsa bu çalışmalar iş sözleşmesine ve o halde ücrete tabi olmamaktadır⁵³. O halde söylenebilir ki, aile bireylerinin (büyük çoğunlukla kadının) yemek, temizlik gibi, evdeki çocuk ve yaşlıların bakımı gibi işleri ücretsiz olarak yapması hayatın doğal akışına, başka bir deyişle örf ve âdete, ahlaka, geleneklere uygun kabul edilmektedir. Uluslararası kuruluşlar da bu konuyu ülkelerin kendi insiyatifine bırakma eğilimindedir.

Koruma kapsamının geniş tutulması amacıyla genel tanımların tercih edildiği ILO belgelerine karşılık İtalya, İspanya ve Fransa bazı ülkelerde ev işçiliği kapsamında işler kategorilere ayrılarak sınıflandırılmıştır⁵⁴. Bunlar daha çok göçmen ev işçiliğinin yaygın olduğu, bu sebeple ev işçiliğine ilişkin ayrı hukuki rejimlerin bulunduğu ülkelerdir. Öte yandan örneğin İrlanda’da ev işçiliği kavramı hiç tanınmamışken, Almanya’da çok kısıtlı olarak sadece AB vatandaşlarına özel ‘ev yardımcılığı’ adı altında düzenlemeler mevcuttur⁵⁵.

Göçmen ev işçisi, bu tanımlar doğrultusunda ev işçiliği yapan ve başka bir ülkeden yasal ve yasal olmayan yollardan göç eden kişidir. Bu kişilerin çok büyük bir çoğunluğunun kadın olduğu bilinmektedir⁵⁶. Hochschild tarafından *bakım göçü* olarak adlandırılan bu olgu, dünyanın yoksul ülkelerinden zengin ülkelere doğru bir *küresel bakım zinciri* sonucu meydana gelmektedir ve kadının üstlendiği bakım işinin ülkeler arası naklini ifade etmektedir⁵⁷. Bu düzensiz göçün, sosyal hizmetlerin kapsamlı bir şekilde sunduğu kabul edilen zengin ülkelere doğru yapılması ise

⁵³ Ali Rıza Okur, **Ev Hizmetlerinde (İşlerinde) Çalışanların Sigortalılığı**, Kamu-İş, 2004, C. 7, S. 3, s. 347-368, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7318.pdf>, 9 Kasım 2013.

⁵⁴ European Union Agency for Fundamental Rights, **Migrants in an Irregular Situation Employed in Domestic Work: Fundamental Rights Challenges for the European Union and Its Member States**, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2011, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1668-FRA-report-domestic-workers-2011_EN.pdf, 27 Mart 2013.

⁵⁵ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 18.

⁵⁶ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner Europe Regional Office, **Rights of Migrant Domestic Workers in Europe**, s. 5, http://www.europe.ohchr.org/Documents/Publications/Study_Domestic_Migrant_webversion.pdf, 27 Mart 2013.

⁵⁷ İlk defa sosyolog Arlie Hochschild tarafından kullanılan *global care chain* terimi, bakım işlerini ücretli veya ücretsiz olarak yerine getiren insanlar arasındaki küresel ilişkileri ifade etmektedir, Nicola Yeates, **Global Care Chains: A Critical Introduction**, Global Commission on International Migration, Global Migration Perspectives, No. 44, September 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/435f85a84.pdf>, 27 Mart 2013.

çelişkili bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Bu çelişki, kadının istihdama katılımının gün geçtikçe artması karşısında devlet yardımlarının yetersiz kalışı, bu yetersizliğin yine devlet eliyle aşılması yerine neo-liberal politikaların da etkisiyle, devletin sosyal hizmet alanından tamamen çekilme eğilimi şeklinde açıklanabilir. Örneğin, yaşlı nüfusunun artmasına karşın, yaşlılara yönelik kamu hizmetleri buna uygun olarak artmamıştır⁵⁸. Hatta dünya genelinde yaşlı bakımına ayrılan kamusal fonlar o denli düşüktür ki, bakım hizmetlerinin küreselleşmesinin, yaşlı bakımına harcamak zorunda kalacakları milyon dolarları biriktirme imkânı sunduğu için hükümetler açısından oldukça avantajlı bir durum yarattığı söylenebilir⁵⁹.

Her ‘zengin’ Batılı ülkenin sosyal devlet anlayışı birbirinden farklılaştığı gibi, ev işçiliğine duyulan talebin arkasında yatan toplumsal ve geleneksel sebepler de değişiklik arz etmektedir. Örneğin aile içi ilişkilerin daha güçlü olduğu ülkelerde, devletin bakım yükümlülüğünü aileye bırakma eğilimi güçlüdür. Örneğin, Güney Avrupa toplumlarında tam anlamıyla ev halkıyla iç içe, ‘kadının’ yerini dolduran, yemek yapan, çocuklara bakan ve böylece aileden biri kabul edilen ev işçilerine talep çok daha fazla olmuşken, bu özellikleri taşımayan İskandinav ülkelerinde ev işçiliğine ihtiyaç duyulduğu dahi kabul edilmemektedir. Ancak araştırmalar göstermektedir ki, göçmen ev işçisi emeğine ihtiyaç duyulmadığı kabul edilen ülkelerde dahi ev işçiliği göçü gerçeği vardır. Hatta yasal denetimden uzakta oldukları için, enformel sektör içinde daha da görünmez ve hassas konumdadırlar. İster yasal izinler alınmak suretiyle formel, ister enformel sektör içerisinde olsun, ev işçiliğinin ‘görünmez’ niteliğinin yol açtığı olumsuzluklar araştırmacılar tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Hochschild’e göre bu göç tipi ‘beyin göçüne göre daha gizli ve bu sebeple daha kaygı verici’ niteliktedir⁶⁰. Yoksul ülkelerinde yine kendi çocuklarına, yaşlılarına ve evlerine bakmakla yükümlü bu kadınlar bakıcı, ev işçisi, dadı veya başka isimler altında zengin ülke vatandaşlarının çocuklarına, yaşlılarına ve evlerine bakmak için göç etmektedirler⁶¹. Ailelerinden uzakta, çoğu zaman göç

⁵⁸ Federici, *op. cit.*, s. 189.

⁵⁹ *Ibid.*, s. 193.

⁶⁰ Anh Nga Longva, **Global Care Workers in the Welfare State**, Norwegian Social Research Institute, 2005, <http://nova.no/usrfiler/mydocs2/86/Global%20Care%20Workers%207.pdf>, 27 Mart 2013.

⁶¹ Arlie Russell Hochschild, **Le Drainage International des Soins et de l’Attention aux Autres**, Love and Gold, Ehrenreich Barbara et Russell Hochschild Arlie (Der.), **Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy**, Granta Books, Londres, 2002, s. 15-30, http://graduateinstitute.ch/webdav/site/developpement/shared/developpement/cours/E763/Russell_Hochschild.pdf, 27 Mart 2013.

ettikleri ülke dilini dahi konuşamayan bu göçmenler, bakmakla yükümlü oldukları çocukları, yaşlıları geride bıraktıkları için vicdan azabı çekmekte, çeşitli psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler.

Yukarıda uluslararası tanımını ve kapsamını açıklamaya çalıştığımız göçmen ev işçiliğine yol açan toplumsal sebepleri aşağıda inceleme konusu yapacağız.

II. Göçmen Ev İşçiliği Sektörünün Doğuşu ve Gelişimi

Ev veya bakım işçiliği yapmak amacıyla göç eden kadınların sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu kadınların içinde buldukları düzensiz nüfus hareketleri, gerek göç ettikleri ülkelerin düzenlemeleri ve uygulamaları temelinde gerek göçmenlerin karşılaştıkları insan hakları ve insan haklarının bir uzantısı olan sosyal hakları ihlalleri konularında bilimsel bir çalışma alanı doğurmuştur. Göç konusunun esas itibariyle disiplinler arası bir çalışma gerektirmesine ilaveten, bakım göçü hem devletlerin refah rejimleri doğrultusunda bu hizmetleri ne kadar karşılayabildiği sorusu ve kadın istihdamı ile de yakından ilgilidir. Bu sebeple göçmen ev işçiliği sektörü, bir bütün olarak refah devleti kavramının dinamik bir ilişki içinde olduğu birbiriyle bağlantılı üç ana alan çerçevesinde incelenecektir⁶². Bunlar *aile* yapısındaki değişiklikler ve aile temelli anlayıştan birey temelli anlayışa geçiş, *ulusların göçe karşı güvenlik arayışları ve istihdamdır*.

Aşağıda bu sektörün tarihsel gelişimi ve ortaya çıkan ‘yabancı ev işçiliği sorunu’ üç unsur bağlamında ayrı başlıklar altında ele alınacak, her bir başlık önce küresel ardından yerel gelişmeler doğrultusunda irdelenecektir. Böylece Türkiye’nin, uluslararası kuruluşların ve bazı Avrupa ülkelerinin düzenlemeleri ve uygulamalarına geçmeden önce ev işçiliği sektörünün doğumunu hazırlayan toplumsal ve tarihi gelişmeler ortaya konacaktır.

⁶² Williams, Gavanas, *op. cit.*, s. 15.

A. Aile ve Birey Yapılarındaki Dönüşümler

Modernleşme, aile ve nüfus yapılarını derinden etkilemiştir⁶³. Batı dünyasında daha geç yaşta evlenilmekte, daha geç ve az çocuk sahibi olunmakta⁶⁴, boşanma sayısı gittikçe artmaktadır. Evliliğin yerini, tek ebeveynli aile, uzak mesafede yaşayan çiftler, homoparantal aile, parçalanmış aile gibi yeni aile modelleri almaktadır⁶⁵. 1960'lı yıllardan itibaren evlilik olmaksızın, birlikte yaşamı tercih etme eğilimi baş göstermiştir. Bu sosyal değişiklikler doğrultusunda Medeni Hukuk alanında yapılan, çiftlerin karşılıklı sorumluluk ve yükümlülüklerine ilişkin köklü değişiklikler geleneksel aile kavramını darbe vurmuştur⁶⁶.

Öte yandan bugün, gelişmiş Batılı ülkeler çok yüksek oranlarda yaşlı nüfusu barındırmakta, kadın emeği Avrupa'nın büyüyen istihdamının itici gücü olmaya devam etmektedir. Dünya savaşları sonrası, erkeğin geçimi sağladığı ve kadının sadece 'ev kadını' olduğu aile modelli sosyal politikalar yerini yavaş yavaş birey temelli refah politikalarına bırakmıştır⁶⁷. 1940'lı yıllarda yaygın olan üç-dört çocuklu ve tek çalışanlı aile yapısı, kentleşme süreci ve iş olanaklarının artması sonucu değişmeye, büyük aileler küçülmeye başlamıştır⁶⁸. Böylece kadın istihdamı bazı ülkelerde ivmeli (İskandinav ülkeleri), bazılarında ise kısmi çalışmalar veya evde çalışmalar yoluyla artarak⁶⁹, kadının geleneksel 'ev kadını' rolünü köklü bir biçimde değiştirmiştir⁷⁰.

Dünya savaşları sonrası aile, erkeğin ekmek kazandığı geleneksel yapı içerisinde, erkeklerin tam istihdamını ve kadının geniş ölçüde kocasının kazancıyla ve sosyal katkılarıyla destekleneceği varsayımına dayanmaktaydı⁷¹. Klasik ataerkil modeline göre⁷², erkekler ailenin geçiminden, kadınlar ise evin, erkeklerin ve çocukların bakımından sorumludur. Böyle bir model içinde, kadınların yaşam alanı

⁶³ Zeynep Özlem Üskül Engin, **Hukuk Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Evlenmenin Evrimi**, İstanbul: Beşir Kitabevi, 2008, s. 247.

⁶⁴ Üskül Engin, *op. cit.*

⁶⁵ Üskül Engin, *op. cit.*, s. 259.

⁶⁶ Üskül Engin, *op. cit.*, s. 251.

⁶⁷ Gota Esping-Andersen, **Tamamlanmamış Devrim: Kadınların Yeni Rollerine Uymak**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2010, s. 107.

⁶⁸ Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No. 2004-69, 2004, s. 239.

⁶⁹ Esping-Andersen, *op. cit.*, s. 39.

⁷⁰ Özdemir, *op. cit.*

⁷¹ Alcock, May, Rowlingson, *op. cit.*, s. 144.

⁷² Bora, *op. cit.*, s. 100.

her şeyden önce mekansal sınırlarla (ev/mahalle/aile çevresi) belirlenmektedir ve kadının etkinliği sadece ücretsiz çalışma ve bakım hizmeti olarak kendini göstermektedir⁷³. Böylece toplumsal kadın ideali, itaatkar, edilgen, yaşam alanı sınırlı ve hareketliliği düşük olan kadın şeklinde biçimlenmektedir.

1970'li yıllardan itibaren feminist söylemin de gelişmesiyle birlikte kadının kamusal alana çıkmaya başladığı görülmektedir. Yine de geleneksel önyargıların kırılması hiçbir toplumda kolay olmamıştır. Özellikle evli ve çocuk sahibi kadın, herşeyden önce 'evinin kadını'dır. Bu sebeple kadının çalışmaya başlaması, ev işleri sorumluluğundan kurtulması veya bu sorumluluğun eşler arasında eşit olarak paylaşılması anlamına gelmemiştir. Hatta 'ev kadınlığı' kavramını daha da sağlamlaştırmıştır. Ev ile işyerinin kesin bir şekilde ayrılması, özellikle son yüz elli, iki yüz yıllık bir tarihin görüngüsü olduğundan ev ve aile, dış dünyadan tamamen soyutlanarak kutsallaştırıldı⁷⁴. Başka bir deyişle 'ev içi' ve 'ev dışı' sınırları kesin olarak çizildi. Böylece erkek 'dış' dünyada para kazanmaya çalışırken, kadın ve emeği 'içeride' masum ve temiz evinde 'görünmez' kılındı⁷⁵. Tüm bu yerleşik kalıplar kadının istihdama katılımıyla birden bire ortadan kalkmadı, aksine kadının daha çok yarı zamanlı işlerde çalışmasına 'izin' vererek bir yandan 'ev kadınlığı görevi'ne de devam etmesine yönelik ortamı hazırladı. Böylece 1990'lı yıllara kadar istihdama katılımdaki artış çoğunlukla yarı zamanlı işlerde kendini gösterdi⁷⁶. Genel eğilim Avrupa ülkelerinde ve A.B.D'de kadının yarı zamanlı işlerde çalışması yoluyla istihdama katılımı olmakla birlikte, İskandinav ülkelerinde ev kadınlığının 1970'li yıllardan itibaren tamamen ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Danimarka'da kendini ev kadını olarak tanımayan kadınların oranı 1974'te % 43'ten, 1991'de % 3'e, İsveç'te ise % 26'dan % 5'e düştü⁷⁷. Öte yandan Kıta Avrupası, özellikle de Güney Avrupa geciken bir dönüşüm sergilemiştir. Latin Amerika ülkelerinin geneline bakıldığında, 1990 yılında % 39 olarak kaydedilen kadın istihdamı oranı, 2002 yılında % 44.7'ye çıktı⁷⁸. Ancak bu ülkelerde, enformel

⁷³ Bora, *op. cit.*

⁷⁴ Bora, *op. cit.*, s. 59.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Andersen, *op. cit.*, s. 35.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Lais Abramo, Maria Elena Valenzuela, **L'Emploi des Femmes en Amérique Latine**, La Revue Internationale du Travail, Numéro Spécial sur l'Activité et l'Emploi des Femmes, Vol. 144, No. 4, Bureau International du Travail, Genève, 2005, http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/features/WCMS_067505/lang--fr/index.htm, 6 Haziran 2014.

sektörün yaygınlığı kayıt altına alınamayan kadın işgücünün de göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Özetle kadının, karı-koca ve çocuklardan oluşan çekirdek aile içerisindeki ‘anne’ rolü tam bağımsız ve çalışan kadın yerine ‘çalışan anne’ rolüne doğru evrilmiştir. Artan boşanmalar, evlilik ve doğurganlık oranlarındaki düşüş, birlikte yaşama ve monoparental (tek ebeveynli) aile yapısının ortaya çıkışı, öte yandan, kadınların artan kazancı bağlamında kadınla erkeğin hane halkına yaptığı katkılardaki değişim nedeniyle, aile ve böylece birey yapılarında büyük farklılaşmalar ortaya çıkmıştır⁷⁹. Çoğu Batılı ülkede evlenip, ardından çocuk sahibi olmak şeklinde özetlenebilecek eski düzenin yerini birlikte yaşamak, evlilik dışı çocuk sahibi olmak gibi seçenekler almıştır⁸⁰. Örneğin birlikte yaşam bugün, Fransa ve İskandinav ülkelerinde hukuki statü atfedilen standart bir pratik haline gelmiştir⁸¹. Ancak kadın istihdamının artması ve aile yapılarının reformist bir şekilde dönüşüm geçirmesi, ev ve bakım işlerinin cinsiyetler arasında eşit dağılımını getirmemiştir⁸².

Kadının iş gücüne daha çok katıldığı bir ortamda, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kendisine yüklenen ailesine ve evine bakma yükümlülüğünden sıyrılması, bu yükümlülüklerin refah devletine aktarılması sorununu ortaya çıkarmıştır. Çünkü kadın artık çalışsa da kendisine yüklenen ‘ev kadını’ imajı devam etmektedir ve bakım hizmetleri sunmadığında refah devletinden bu rolü üstlenmesini talep etmektedir. Böylece artık çalışan kadınlar açısından, ev kadınlığı ideale uymak mümkün gözükmemektedir⁸³. Her ne kadar toplumsal dönüşüm, kadının istihdama katılımıyla birlikte eşitlikçiymiş gibi gözükse de, aslında refah devletinin kurucu dinamikleri, hizmet sunuş şekilleri de ataerkil yapıyı devam ettirmektedir ve sorun, ‘eşler’in değil, ‘kadın’ın bakım sorumluluklarına destek olacak politikalar ekseninde şekillenmektedir. Başka bir deyişle, bakım yükümlülüklerinin kadına ait oluşu anlayışı değişmemiştir. Bu dönüşüm, hemen hemen her ülkede yaşanmış ve devletin sunduğu sosyal hizmetler niteliksel değişikliğe uğramıştır.

⁷⁹ Andersen, *op. cit.*, s. 35

⁸⁰ *Ibid.*, s. 39.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² Maria Galotti, **The Gender Dimension of Domestic Work in Western Europe**, Geneva, International Migration Papers No. 96, International Labour Organization, 2009, s. 9, <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp96.pdf>, 27 Mart 2013.

⁸³ Bora, *op. cit.*, s. 75.

Böylece ilk safhalarında kadının ev kadını, erkeğin gelir getirici rolü baskın aile temelli modern refah devleti, yukarıda sözü edilen gelişmeler sonucu sosyal hizmet tedarikinde zayıf kalınca⁸⁴, dönüşüm geçirmek zorunda kalmıştır. Refah devletinin bu ihtiyacı karşılayamaması, 1980 sonrasında başlayan ve 1990'lı yıllarında başında somutlaşan neo-liberal stratejiler doğrultusunda özellikle sağlık hizmetlerinin sunumunda yaşanan köklü değişikliklerle yakından ilgilidir⁸⁵. Gittikçe özel sektöre devredilen ve devletin sadece finansal denetimiyle ilgilendiği sağlık ve bakım hizmetleri 'refah' sunmaktan çok kar amacıyla alınıp satılan bir meta haline gelmiştir. Böylece refah devleti yerine pazar tarafından sunulan bakım hizmetleri oldukça sınırlı bir tablo çizmektedir⁸⁶. Yüksek vergiler, sosyal yardım katkı payları ve asgari ücret düzeyleri sebebiyle maliyetler çok yüksek olmakla birlikte, emek yoğun hizmetler açısından verimlilik artışı sınırlı kalmaktadır⁸⁷. Bunlar ve ücret dağılımının eşitsizliği, bakım hizmetleri piyasasının sadece belirli bir gelir düzeyine sahip kişilere sunulduğunu göstermektedir. Esping-Andersen'e göre tek gerçek alternatif bu hizmetlerin kamulaştırılmasıdır⁸⁸. Eğer devlet bu hizmetleri yerine getirmekte başarısız olursa, refah devletinin ve piyasanın başarısızlığından bahsedilebilir.

Özetle genel küresel görünüm, refah devletinin 1970'li yıllardan itibaren yaşanan ekonomik krizlerle birlikte geriye gidış yaşaması ve cömert refah hizmetleri tedarikçisi devletin yerini özel sektörün almasıdır. Ancak her Batılı refah devleti aynı biçimde dönüşüm geçirmemiştir. Öncelikle Avrupa ülkelerinin refah rejimleri birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Örneğin, refah temininin geleneksel dayanışma ve aile ilişkilerine dayandığı ülkelerde refah devleti dönüşümü daha sancılı, çalışma temelli sosyal güvence sistemlerinin yerleşik olduğu ülkelerde ise daha yumuşak yaşanmıştır. Sosyal hizmet temininde 'devlete güvenmeyen' İtalya, İspanya gibi Güney Avrupa ülkeleri, 'aile bakımı rejimi'nde bir ucu oluştururken, diğer uca 'sosyal bakım rejim'leri sunan İskandinav ülkeleri yer almakta, Almanya,

⁸⁴ *Ibid.*, s. 107.

⁸⁵ Oğuz Topak, **Refah Devleti ve Kapitalizm 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 296.

⁸⁶ Franca Van Hooren, **Welfare Provision Beyond National Boundaries: The Politics of Migration and Long Term Elderly Care in Italy**, European University Institute, Florence, May 2008, s. 4, <http://www.eui.eu/Documents/RSCAS/Research/MWG/200708/MWG2008-05-07VanHooren.pdf>, 28 Aralık 2012.

⁸⁷ Hooren, *op. cit.*

⁸⁸ *Ibid.*

İngiltere ve Hollanda gibi ülkeler ise her iki rejimin de özelliklerini taşımaktaydı⁸⁹. Ancak kadınların istihdama katılımının her geçen gün artması, çocuk ve yaşlı bakım politikaları alanındaki kamusal değişimler, sorumluluğun devlet ve aile arasında paylaştırılması, aile içinde ise kadın ve erkek arasında paylaştırılması sonucunu doğurmuş güney, kuzey ve orta Avrupa refah rejimlerinin kesin çizgileri bulanıklaşmaya başlamıştır⁹⁰. Öte yandan yukarıda da belirttiğimiz gibi neo-liberal politikalar doğrultusunda sağlık ve bakım hizmetlerinin özelleştirilmesi, küresel ekonomik bir eğilimdir. Bu eğilim, refah devletlerinin karışık ekonomisini oluşturan devlet, pazar, aile ve toplum öğelerinden ‘pazar’ öğesini ön plana çıkarmaktadır⁹¹. Böylece değişik refah rejimleri arasındaki toplumsal farklılıklar giderek kaybolarak, sağlık ve bakım hizmetleri ya özel sektöre ya da enformel piyasaya –yani ev işçilerine bırakılmaktadır. Liberal kapitalizmin hız kazandığı 1980’li yıllardan itibaren, diğer pek çok sektörde olduğu gibi bakım hizmetleri de küreselleşmiş, yeni uluslararası bir işbölümü doğmuş ve bakım işleri, büyük çoğunluğu göçmen kadınların omuzlarına yüklenmiştir⁹².

Güney Avrupa refah rejiminin dönüşümü, enformel sektörün genişlemesine daha uygun bir ortam hazırlamıştır. Örneğin, İspanya ve İtalya’da kısa dönem içinde hızla artış gösteren kadın istihdamına karşılık kayıtdışı bakım sektörüne duyulan talep ikinci bölümde de görüleceği üzere devlet tarafından yasallaştırma hareketleriyle kontrol altına alınmaya çalışılmıştır⁹³. Öte yandan kadın istihdamının zaten yüksek olduğu ve bakım hizmetlerinin büyük ölçüde kamu tarafından karşılandığı İskandinav ülkelerinde göçmen bakım işçiliği ‘görünmez’ niteliktedir ve göç politikalarından dışlanmaktadır⁹⁴. Ancak bu ülkelerde göçmen bakım işçiliği ‘yok’ anlamına gelmemektedir.

Kadın istihdamının artmasının yanında, aile yapılarındaki bir diğer önemli değişiklik ise nüfusun yaşlanmasıdır. Yaşlı nüfustaki artış, küresel çapta ekonomik, sosyolojik ve politik araştırmaların güncel bir konusudur. Yaşlanmanın ve nüfusun

⁸⁹ Williams, Gavanas, *op. cit.*, s. 16.

⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ Hooren, *op. cit.*, s. 3.

⁹² Federici, *op. cit.*, s. 193.

⁹³ Şenay Gökbayrak, **Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar**, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2009, Sayı 2, s. 55-82, <http://calismatoplum.org/sayi21/gokbayrak.pdf>, 5 Haziran 2014.

⁹⁴ Helma Lutz, **Migration and Domestic Work: A European Perspective on a Global Theme**, Surrey: Ashgate Publishing, 2008, s. 6.

azalmasının önümüzdeki on yıllarda Avrupa Birliği GSYİH'lerindeki büyümeyi her sene % 0,7 oranında yavaşlatacağı öngörülmektedir⁹⁵. 2050 yılında sadece İspanya'da kendi kendine bakımını sağlayamayan bağımlı yaşlıların sayısının % 138 artacağı tahmin edilmektedir⁹⁶. Yaşlı oranlarının bu denli yüksek olması sosyal güvenlik sistemlerinden yararlananların sayısını da arttırmış ve yaşlılara yönelik sağlık, bakım, emeklilik vb. gibi harcamalar devletin en büyük harcama kalemlerinden biri haline gelmiştir. 65 yaş üzeri nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı yaklaşık dörtte bir oranına ulaşmıştır⁹⁷.

Görüldüğü üzere nüfusun yaşlanması ve 'ailenin kadını'nın aynı zamanda bir işçi sıfatını kazanmasıyla birlikte dönüşüm geçiren yeni aile tipinde bakım hizmetlerinden kimin sorumlu olacağı sorusu ortaya çıkmıştır⁹⁸. Avrupa'daki pek çok refah devleti eskiden tamamen aile veya ebeveynlerin sorumluluğunda bulunan çocuk veya yaşlı bakımına ilişkin önlemler almak zorunda kalmış⁹⁹, ancak dünyanın daha yoksul ülkelerinden doğan enformel bakım göçünü doğrudan veya dolaylı olarak teşvik etmekten geri durmamıştır¹⁰⁰. Böylece kadın, vatandaşı olduğu ülkede çalışma olanağı bulamadığından, ekonomik güçlükler, işsizlik ve yoksulluk sebepleriyle göç ederek gelir getirici rolüne bürünmüştür¹⁰¹. Eskiden gelir getirmek için göç eden erkek iken, erkeği geride bırakarak göç eden kadın tüm bölgelerde ve tüm göç biçimlerinde değilse bile çoğunda önemli bir rol oynamaktadır ve emek göçünde merkezi bir rol üstlenmektedir¹⁰². Bugün kadın işçiler, Latin Amerika ülkelerinden İtalya ve İspanya'ya, Filipinler'den Ortadoğu'ya, Tayland'dan Japonya'ya, Doğu Avrupa ülkelerinden Orta Avrupa ülkelerine farklı göç hareketlerinde çoğunluğu oluşturmaktadırlar¹⁰³.

Göçün feminizasyonu veya kadınlaşması olarak adlandırılan bu olgu kadının ailedeki kilit rolü sebebiyle, hem göç eden hem de göçmen işçi çalıştıran kadının iş piyasalarındaki yeri hakkında da fikir vermektedir¹⁰⁴. Göçmen kadın emeğine olan talebin artması, o toplumda kadınların da profesyonel iş yaşamına girdiğini

⁹⁵ Andersen, *op. cit.*, s. 110.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Özdemir, *op. cit.*, s.242.

⁹⁸ Gökbayrak, *op. cit.*, s. 65.

⁹⁹ Williams, Gavanoas, *op. cit.*, s. 13.

¹⁰⁰ Pasleau, Schopp, *op. cit.*, s. 8.

¹⁰¹ Williams, Gavanoas, *op. cit.*

¹⁰² Castles, Miller, *op. cit.*, s. 13.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Organisation Internationale de Travail, *op. cit.*, s. 3.

gösterirken, göç eden kadının tek başına enformel işgücüne katılımı yine toplumsal cinsiyet rolleri gereği bakım rolünü üstlendiğini göstermektedir. O halde devletin bu hizmetleri çeşitli sebeplerle (sosyal devlet anlayışının eksikliği, bakım hizmetlerinin özel sektöre terk edilmesi vb.) hiç veya yeterli karşılamadığı toplumlarda kadın istihdamı arttıkça göçmen ev işçilerine duyulan talep de artacaktır. Böylece toplumsal cinsiyet rolünden sıyrılan ve maskülen işgücüne dahil olan kadının evine, çocuklarına veya ebeveynlerine yine başka bir kadın bakmakla yükümlü olacaktır. Başka bir deyişle *göçmen kadınların farklı açılardan sömürülmesi sonucu, gelişmekte olan ülkelere doğru refah transferi*¹⁰⁵ işlemeye devam edecektir.

Aile yapılarındaki değişimin göçmen ev işçiliği talebini arttırdığı savına yönelik olarak Türkiye'deki duruma bakıldığında, kadınların işgücüne katılımlarında Avrupa ülkelerinin aksine eğilim göze çarpmaktadır. Kadının istihdam oranı düşmekte ve kırsal ve kent arasında büyük farklar bulunmaktadır¹⁰⁶. Türkiye'nin refah devleti anlayışı aile temellidir ve gerek hukuki düzenlemeler gerek refah yardımlarının niteliği göz önüne alındığında erkeğin evin aile reisi, kadının ise ev kadını anne rolüyle tanımlandığı görülmektedir¹⁰⁷. 20. yüzyıl başlarında yapılan diğer ülkelerin Medeni Kanun örneklerinde de kadın, eve ve çocuklara bakar, erkek ise ailenin reisi olarak, onların geçimini sağlamak için mücadele eder ve eve gelir getirir¹⁰⁸. Aynı şekilde 1926 yılında yürürlüğe giren 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi de her ne kadar o dönem için devrimci sayılsa da, kadın ve erkeği aile içerisinde toplumsal bir konuma oturtturarak bireyci esaslardan uzak bir görünüm sergilemektedir¹⁰⁹. 2001 yılına kadar yürürlükte kalan Medeni Kanun geçen zaman içinde kadın-erkek eşitliği açısından pek çok sorunlu hüküm barındırmaktaydı ve özellikle kadınlar tarafından çağın gerisinde kalmakla eleştirilmiştir¹¹⁰. 'Evlilik birliğinin korunması' gerekçesiyle ailenin reisinin 'koca' olduğu, velayet hakkının kullanımında babanın reyine üstünlük tanınmasına ilişkin düzenlemeler, kadının

¹⁰⁵ Gökbayrak, *op. cit.*, s. 66.

¹⁰⁶ Gülay Toksöz, **Küreselleşme ve Kadın Emeginin Göçü**, Türk-İş Dergisi, Sayı: 366, Yıl: 2005, s. 63-68, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/90/>, 29 Mart 2013.

¹⁰⁷ Saniye Dedeoğlu, **Türkiye'de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı**, Saniye Dedeoğlu, Adem Yavuz Elveren (Der.), Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s. 211-229.

¹⁰⁸ Murat Doğan, **Türk Medeni Kanunu'nun Evliliğin Genel Hükümleri Bakımından Getirdiği Yenilikler**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 2003, C: 52, S: 4, s. 93-129, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2540.pdf>, 10 Kasım 2013.

¹⁰⁹ Üskül Engin, *op. cit.*, s. 65.

¹¹⁰ Üskül Engin, *op. cit.*, s. 71.

kocasının yerleşimine tabi olması, kadının kocasının soy adını taşıması gibi hükümler zamanla tartışılır hale gelmiş ve bugün hemen hemen terkedilmiş ya da törpülenmiştir¹¹¹.

2001 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu'nun 186/II ve 186/III hükümleri evlilik birliğini, eşlerin beraberce yöneteceğini, birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılacaklarını düzenlemektedir. Bu hükümler, 743 sayılı eski Medeni Kanununun 152/II ve 152/III hükümlerinde ifadesini bulan ailenin reisi ve geçiminden sorumlu koca anlayışını, başka bir deyişle geleneksel kadın erkek ilişkilerine dayalı köhne yapıyı hukuki düzenleme bağlamında yıkmıştır¹¹². Evlenme yaşı yükseltılarak kadımla erkek arasındaki yaş farkının kaldırılması, karı-koca kelimelerinin çıkarılarak 'eş' kelimesinin kullanılması, yeni Medeni Kanun'da kadın erkek eşitliği lehine yapılan düzenlemelere diğer örnekleri oluşturmaktadır¹¹³. Ancak erkeğin ayrıcalıklı ve üstün konumunun ortadan kaldırılarak kadın ve erkeğe eşit haklar tanınmasının Avrupa ülkelerinde de uzun bir süreç içerisinde gerçekleştiği düşünülürse¹¹⁴, geleneksel düşüncenin tüm hukuki düzenlemeler açısından kaybolduğunu söylemek şüphesiz zordur.

Avrupa Birliği adaylığı sürecinde cinsiyet eşitliği anlamında adımlar atılmış olsa da uygulamaya dönük politikaların eksikliği¹¹⁵, sosyal yardım sisteminin daha çok hayırseverlik anlayışına tabi olduğu geleneksel yapı¹¹⁶ ve bakım hizmetlerinin daha çok piyasa alternatiflerine bırakılması gibi unsurlar kadın istihdamını olumsuz etkilemektedir. Bu açılardan bakıldığında Avrupa'da tartışma, kadın istihdamının artmasıyla bakım hizmetlerinin tedarikinden kimin sorumlu olacağı, yani kadının iş hayatıyla, eşlerin ev hayatının uzlaştırılması noktasında sürdürülürken, Türkiye'de bu uzlaştırma yine aile odaklı yürütülmektedir. Tartışma, Avrupa ülkelerinin aksine, çalışan kadının ailesinin ve evinin bakımını *hayırseverlik mantığının izlerini taşıyan sosyal yardım sistemi*¹¹⁷ ile desteklemeye çalışan refah rejminin güven ve istikrarı sağlayamadığı noktasındadır. Böylece devlet, alacağı önlemler veya sunacağı sosyal

¹¹¹ Mustafa Dural, Tufan Ögüz, Alper Gümüş, **Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 7. Baskı, 2013, s. 3.

¹¹² Dural, Ögüz, Gümüş, *op. cit.*, s. 177.

¹¹³ Üskül Engin, *op. cit.*, s. 71-72.

¹¹⁴ Doğan, *op. cit.*, s. 97.

¹¹⁵ Dedeoğlu, *op. cit.*, s. 219.

¹¹⁶ Saniye Dedeoğlu, Adem Yavuz Elveren, **Giriş: Toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti**, Dedeoğlu, Elveren (Der.), *op. cit.*, s. 43.

¹¹⁷ Ayşe Buğra, **Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakârlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma**, Dedeoğlu, Elveren (Der.), *op. cit.*, s. 67.

yardımlar yoluyla, kadının çocuklarına ve evine bakmasını kolaylaştırmalı, geleneksel yapının korunmasını sağlamalıdır. Ancak bu süreçte erkeğe hiç bir görev atfedilmemektedir. Halbuki özellikle kentsel alanlarda kadın ve erkeğin geleneksel görev dağılımında büyük değişiklikler yaşandığı aşikardır. Kadının çalışarak para kazanmaya başlamasıyla gelir getirici erkek ve evine bakan kadının oluşturduğu düzen, yerini daha eşitlikçi ve paylaşmaya dayalı cinsiyet rollerine bırakmıştır. Aile düzeninin geleneksel yapıdan sıyrılması, konu ev işlerinin paylaşımı olduğunda maalesef aynı devrimci düzeyde değildir. Bunun temelinde, ev işlerinde kadınlık ve erkeklik algılarının toplumsal önyargılarına dönüşmesi yatmaktadır. Para kazanma işlevine ilişkin yargılara kıyasla, ev işlerinin paylaşımına ilişkin önyargılar daha çok direnç göstermektedir¹¹⁸. Bu direnç, ev işleri yükünü her halükarda kadının üstüne yıkılması anlamına gelmektedir. Böylece kadının çalışması toplumsal olarak kabullenebilirken, ondan çocukların bakımı, evin temizliği, bulaşık, yemek pişirme gibi işleri de yapması beklenmektedir.

Erkek egemen toplumsal baskı kadının, bu işleri yerine getirememesi durumunda çalışmaması gerektiğini empoze etmektedir. Devlet ise bu düşüncüyü doğrudan ya da dolaylı olarak benimsediğinden (zaten erkek egemen toplumsal baskı bir anlamda devletin ta kendisidir) çalışan kadının yükü açıkça iki katına çıkmaktadır. Türk modernleşmesi kadınların 'kamusal alan'a çıkmasını desteklerken, bir yandan onların 'yoldan çıkarak' toplumu dejenere etmesi korkusunu da aşılamaştır¹¹⁹. Bu algı, çalışan orta sınıf kadınların çoğunun, ataerkil ilişkileri kabul ederek boyun eğmeye zorlamıştır. Böylece çalışmaktan vazgeçmek istemeyen kadın özellikle ebeveyn olduktan sonra, çareyi yabancı veya yerli ev işçilerinde, çocuk bakıcılarında, gündelikçilerde bulmaktadır. Ev işlerinde yardımcı olacak bu işçileri dahi kadın, enformel ağlar, aracı kurumlar vb. yoluyla kendisi bulmakta, çoğu zaman erkeğin bu sürece hiçbir katkısı olmamaktadır. Bora'ya göre, orta veya üst sınıfa mensup çalışan bu kadınlar, kadınlığın vazgeçilmez bileşeni bakım işlerini düşük sınıftan başka kadınlara devrederek erkekle eşitmiş 'gibi' görünmektedirler¹²⁰, ancak aslında bu bir yanılgıdır. Çünkü evin kadını işveren ve ev işçisi arasındaki ilişkiyi dahi kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik belirlemektedir. İşçi kadın yönünden,

¹¹⁸ Gülay Günay, Özgün Bener, **Kadınların Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri**, TSA Dergisi, Yıl: 15, S: 3, Aralık 2011, s. 157-171, http://www.tsadergisi.org/Makaleler/1452832474_12.pdf, 11 Kasım 2013.

¹¹⁹ Bora, *op. cit.*, s. 159.

¹²⁰ Bora, *op. cit.*, s. 183.

ev işlerini yapan yine onlardır. İşveren kadın yönünden ise, ev işleri yine çalıştırdıkları işçiler yoluyla ‘dolaylı’ olarak kendileri tarafından yerine getirilmektedir. Hatta, ev işçisinin yapacağı işleri belirlemek, organizasyonu sağlamak gibi doğrudan yaptığı işler de bulunmaktadır.

Aileye dayanan ve ataerkil Türk refah rejimi bu yönleriyle Güney Avrupa refah rejimlerine benzetilmektedir. Enformel dayanışma ağlarının belirginliği, okul öncesi çocuk, yaşlı ve engelli bakımına ilişkin sosyal yardım ve hizmetlerin dağınık, çok parçalı, aile merkezli yapısı¹²¹ ve sosyal yardımların hak temelli olmaktan çok ihtiyaç temelli olması¹²², bu rejimlerin ortak özelliğidir. Ancak Güney Avrupa ülkelerinde yaşanan kadın işgücü oranındaki artış Türkiye’de yaşanmamış, bu sebeple dışarıdan bakım temini ve göçmen işçilik son yıllara kadar önemli bir sorun olarak görülmemiş, kadının bu hizmeti zaten yerine getirdiği varsayılmıştır. Bakım hizmetinin formel veya enformel yollardan piyasadan satın alınması, kadınlar işgücüne katıldıklarında ortaya çıkmaktadır¹²³. Devlet desteklerinin yeterli olmadığı veya güven vermediği ülkelerde göçmen veya yerli kadınların ev içi hizmetlerde çalıştırılma oranı artmaktadır.

Özellikle gelişmiş ülkelerde öne çıkan yaşlı nüfus artışına bakıldığında ise Türkiye’de kadın istihdamın tersine diğer ülkelerle benzer gelişmeler yaşanmıştır. Henüz yaygın bir toplumsal sorun olarak algılanmasa da 2000-2002 yılları arasındaki dönemde yaşlı nüfus sayısının % 48 oranında arttığı, şu anda % 8.6 olan yaşlı nüfus oranının, 2030 yılında % 15'e ulaşmasının TÜİK nüfus tahminleri dahilinde öngörüldüğü¹²⁴ düşünülürse, Türkiye’de demografik yapının değiştiği ortadadır. Bu yaşlı nüfusun büyük çoğunluğu çalışmamaktadır ve yarısına yakını emeklilik haklarından yararlanamamaktadır¹²⁵. Öte yandan yine aile temelli destek ödemeleri ve ailenin genç bireylerinin yaşlılarına bakmasının ahlaki bir sorumluluk olarak dayandırılması yanında¹²⁶, kamunun neo-liberal politikalar doğrultusunda bakım

¹²¹ Pınar Günal, **Avrupa Birliği’nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye**, Ankara, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 1. Baskı, 2009, s. 98.

¹²² Baran Dural, Gülçin Con, **Türkiye’de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme**, III.Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 24-25 Ekim 2011, Kocaeli, s. 483-496, <http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/dural-con.pdf>, 29 Mart 2013.

¹²³ Dedeoğlu, *op. cit.*, s. 223.

¹²⁴ Dural, Con, *op. cit.*s. 490.

¹²⁵ Helga Rittersberger-Tılıç, Sibel Kalaycıoğlu, **Çocuk ve Yaşlı Bakıcıları: Enformel Sektördeki Kadınlar**, Dedeoğlu, Elveren (Der.), *op. cit.*, s. 307.

¹²⁶ Rittersberger-Tılıç, Kalaycıoğlu, *op. cit.*

hizmetlerini özel sektöre veya enformel piyasaya aktarma eğiliminde olması¹²⁷ ev işçiliği göçü için ‘ideal’ sayılabilecek ortamı oluşturmaktadır. Kadın çalışsa da, bir yandan bakım hizmeti sağlayıcı rolü sabittir. Böylece, bu hizmetlerin devlet yerine özel sektör ya da enformel ağlar yoluyla temini teşvik edilmektedir. İşte bu noktada da yaşlıya ‘evde bakılması’, ‘doğru’ algılandığından iç veya dış göçle gelen ev işçisi kadınlar kolayca çalışma olanağı bulmaktadırlar¹²⁸.

Görüldüğü üzere Türkiye’deki değişen aile yapısı ve göçmen ev işçiliği arasındaki ilişki, özellikle Güney Avrupa ülkelerine benzer şekilde kurulmasına rağmen kadın istihdamının çok düşük oranlarda olması sebebiyle farklı bir görünüm arz etmektedir. Çalışmayan yaşlı nüfusun artışı, özellikle bir tehlike olarak düşünülmemekte ve devlet politikalarında yer bulmamaktadır. Aksine kendini ‘muhafazakar’ olarak betimleyen rejim doğum oranının artışı desteklemektedir. Buna ek olarak zaten çalışmayan kadının yaşlılarına bakmakla yükümlü olduğu algısı, kamunun bakım hizmetlerini sağlamadaki yetersizlikleri ile birleştiğinde göçmen veya yerli ev işçilerinin emeğine duyulan talep kaçınılmaz hale gelmektedir.

B. İstihdam

20. yüzyılın en büyük sosyal değişimlerinden biri kadının ev kadınlığından hayat boyu istihdama geçişidir. Bu geçişi Andersen hızı itibariyle ‘devrimci’ olarak nitelendirmektedir¹²⁹. İsveç ve ABD’de, 1950’lerde % 35 civarında olan kadın istihdamı bugün sırasıyla % 75 ve % 71 düzeyindedir¹³⁰. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelere bakıldığında kadının istihdam oranının çok daha düşük ve istihdama katılanların çoğunun enformel sektöre dahil olduğu görülmektedir. Özellikle vasıf gerektirmeyen işlerde çalışan kadınlar düşük ücretlerle, sosyal korumadan yoksun ‘görünmez’ alanlarda büyük eşitsizliklere maruz kalmaktadır¹³¹. Bu alanlardan biri de ev işçiliği sektörüdür. Ev işçiliği ve enformel kayıtdışı ekonomi iç içedir. Çünkü

¹²⁷ Gülay Toksöz, **Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarka Çıkmazında Kadın Emeği**, Dedeoğlu, Elveren (Der.), *op. cit.*, s. 117.

¹²⁸ Rittersberger-Tılıç, Kalaycıoğlu, *op. cit.*

¹²⁹ Andersen, *op. cit.*, s. 39.

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ Sylvia Chant, Carolyn Pedwell, **Femmes, Egalité Entre les Sexes et Economie Informelle: Evaluation des Recherches Menées par l’OIT et Propositions Concernant la Marche à Suivre**, Bureau international du Travail – Genève: BIT, 2008, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@gender/documents/publication/wcms_097014.pdf, 30 Mart 2013.

ev işçiliği hem özel alanlarda görünmez bir şekilde yapılmaktadır ve bu sebeple denetimi zordur, hem de işçiler yasal olmayan yollar aracılığıyla (düzensiz göç, yasa dışı çalışma veya oturma vb.) çalıştıklarından her türlü sömürüye açıktırlar. Bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı kişinin ev işlerinde istihdam edilmesi halinde dahi bunun denetimi zor iken, düzensiz ve esnek çalışma koşullarının hüküm sürdüğü günümüz göçünün bir parçası olan¹³² göçmenlerin yasal süreçler içerisinde çalışma ve diğer sosyal haklarını elde etmesi çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Öte yandan devletlerin bu enformel yapıya karşı önlem alma biçimleri de iş piyasalarına bakışları ve sosyal devlet yapılarıyla bağlantılı olarak birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin Fransa ve Belçika yeni ödeme sistemleri ve vergi muafiyetleri düzenleyerek piyasayı kontrol etmeyi amaçlarken, İtalya ve İspanya piyasaya yönelik önlemler almak yerine işçileri yasallaştırmak ve onlara bazı temel haklar tanımayı tercih etmektedir. Böylece son gruptaki bu ülkeler, belirli aralıklarla yürürlüğe soktukları *regülerizasyon* hareketleri ve liberal vize rejimleri ile aslında piyasanın enformel yapısını desteklemektedirler.

Ev işçiliğine ilişkin politikası ne olursa olsun, gelişmiş ülkelerde kadın istihdamının nitelikli işgücü piyasasına yönelik olarak artması, niteliksiz işgücü ihtiyacının kadın göçmenler tarafından karşılanmasını doğurmuştur¹³³. Bu niteliksiz iş gücü genellikle enformel ağlar yoluyla transfer edilmektedir. Aile, çevre gibi yaşam alanları, ev işçilerinin iş bulmasında büyük rol oynamaktadır. Örneğin, ev işçisi memleketindeki akrabasını veya aynı köyde/mahallede oturduğu başka birini işverenine tavsiye eder, işveren ihtiyacı olduğunu düşündüğü başka bir arkadaşına/akrabasına bu kişiyi önerir, enformel ağlar örülmeye başlar. Öte yandan bu ilişkileri kuran profesyonel aracı kurumlar da bulunmaktadır. Pek çoğu yasal değildir, fakat ev işçiliğinin niteliği gereği denetimleri zordur.

Ev işçiliği ilişkisinin, diğer iş ilişkilerinden farklı özellikler taşıması, bu enformelliğin en önemli etkenlerinden biridir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi iş tanımı çoğunlukla taraflarca belirlenmediğinden ve bir 'ev kadını'nın yapacağı tüm işler ev işçisine yüklendiğinden, işçi de işveren de kendini bir iş ilişkisi tarafıymış

¹³² Akalın, **Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri**, S.Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.), *op. cit.*, s. 96.

¹³³ Fiona Williams, **Migration and Care Work in Europe: Making Connections Across the Transnational Political Economy of Care**, Centre for International Research on Care, Labour and Equalities (CIRCLE), School of Sociology and Social Policy University of Leeds, LS2 9JT, 2011, <http://www.social-policy.org.uk/lincoln2011/Williams%20F%20P2.pdf>, 30 Mart 2013.

gibi görmemektedir. Bu duruma, özellikle ev işçisi yabancı değilse daha çok rastlanmaktadır. Öte yandan Bora, ücretli ev hizmeti alan kişinin zaman geçtikçe, ev işçisini ailenin bir üyesi olarak görme eğiliminde olduğunu belirtmektedir¹³⁴. Ev işçiliğine ilişkin tanımlara bakıldığında da bu karmaşıklık göze çarpmaktadır. ‘Evin içi’ mahrem ve özel algılandığından, her ülkenin konuya bakışı kendi ahlak ve kültürel kodları bağlamında farklılık arz etmektedir. Ev işçiliğinin içinin doldurulmasındaki zorluklar, bu sektörü enformelleşmeye elverişli kılmaktadır. İşte pek çok sebeple resmi işgücü piyasası dışında kalan bu kadınlar cinsiyetçi ve hiyerarşik işbölümüne dahil olmuşlar¹³⁵ ve işverenlerin ucuz emek arayışında ön plana çıkmışlardır¹³⁶.

Türkiye’ye bakıldığında ise, esnek vize uygulamalarının, kayıt dışı ekonominin ulusal ekonomi içerisindeki payının yüksekliğinin ve geniş bir enformel sektörün bulunmasının ülkeyi göçmenler için çekici hale getirdiği söylenebilir¹³⁷. Özellikle Sovyet Birliğinin dağılması sonrası birlikten kopan ve coğrafi yakınlıktaki pek çok Doğu Avrupa ülkesinden göç eden kadınların varış ülkelerinden birisi de Türkiye olmuştur. Göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçiş, genel olarak Güney Avrupa ülkeleri ile birlikte yaşanan benzer süreçlerdir. Türkiye de, 1980’lere kadar büyük çaplı göç hareketleriyle karşılaşmamış fakat göçmenlerin kaçak çalıştırılması gerek hukuki mevzuat eksikliği gerekse göç politikalarının dağınıklığı ve esnekliği sebebiyle her zaman gündemde olmuştur¹³⁸. Öte yandan son yıllarda, kadınların küresel göç hareketlerindeki artışı ve kadın işi olarak görülen hizmet sektöründe istihdam edilmeleri olgusu, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de yaşanmaktadır¹³⁹. Kamunun bakım hizmeti temininden tamamen çekilmesi, bu hizmetlerin ya kadına ya da piyasaya devredilmesi, başka bir deyişle cinsiyet temelli iş bölümü neticesinde ev ve bakım işlerinden sorumlu kılınan kadının, bu sorumluluğu yerine getirememesine yol açmaktadır. Kamunun sunmadığı bu hizmetlerin sınırlı bir kısmı ise piyasadaki özel sektör kuruluşları tarafından sağlanmaktadır¹⁴⁰. Oysa, ailelerin maddi gücü çoğu zaman kar amacı güden bu

¹³⁴ Bora, *op. cit.*, s. 166.

¹³⁵ Pasleau, Schopp, *op. cit.*

¹³⁶ Atasü-Topçuoğlu, *op. cit.*, s. 510.

¹³⁷ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 3.

¹³⁸ Ahmet İçduygu, **Türkiye’de Kaçak Göç**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2004-65, 2004, s. 10.

¹³⁹ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 25.

¹⁴⁰ Toksöz, **Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarka Çıkmazında Kadın Emegi**, *op. cit.*, s. 117.

kuruluşların ücretini karşılayamamaktadır. Örneğin, İstanbul Valiliği'nin özel huzurevleri ve yaşlı bakım merkezleri için belirlediği taban ve tavan fiyatları 2014 yılı için sırasıyla, 621 Türk Lirası ve 3195 Türk Lirasıdır¹⁴¹. Böylece göçmen bakım işçiliğine yönelik talep gün geçtikçe artmakta, son yıllarda göçmen kadınlar, özellikle büyük şehirlerde enformel hizmet sektörü içerisinde istihdam edilmektedirler¹⁴².

Türkiye'de sosyal yardım dağıtımının formel istihdama girme şansı olmayanlara zayıf bir koruma sağladığı görülmektedir. Üstelik nüfus yoğunluğu karşısında, kamu hizmetlerinin kapasitesi bir hayli düşüktür ve primsiz rejim kapsamında yerel karar alma mekanizmaları tarafından gelir ve ihtiyaç tespitine dayalı sosyal yardımlar sübjektif ve yetersizdir. Tüm bunlar, toplumsal cinsiyet farklılıklarını arttırdığı gibi bakım hizmetleri alanında önemli bir kamusal boşluk yaratmaktadır¹⁴³.

Sosyal yardımların veya kamunun sunduğu hizmetlerin yetersizliği ile kadın istihdamı birbiriyle yakından ilgilidir. Geleneksel yapı içerisinde, bakım görevini üstlenen kadının çalışması durumunda devletin bakım ihtiyacını sağlamaya yönelik eşitlikçi önlemler alıp almadığı hususu da önem taşımaktadır. AB uyum süreci kapsamında, Türkiye cinsiyet eşitliğine yönelik pek çok olumlu hukuki düzenleme yapmıştır. 4857 sayılı İş Kanunu'nda cinsiyet ayrımcılığının yasaklanması, Gebe ve Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmeliğin çıkarılması ve okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar için eğitim kurumları ve kreşler açılması gibi olumlu sayılabilecek düzenlemeler hayata geçmiştir. Ancak bakım odalarının (emzirme odası ve kreş), kadın işçi sayısına (100-150) bağlanması, bu odalardan, kadın işçilerin çocukları ile erkek işçilerin annesi ölmüş veya velayeti babaya verilmiş çocuklarının faydalanabileceği (Yönetmelik m. 16) yönündeki eşitliği bozucu düzenleme dikkat çekicidir. Ücretsiz kreşten sadece formel sektör çalışanlarının yararlanabilmesi, üstelik bu düzenlemenin salt kadın çalışan sayısı üzerinden yapılması yine çocuk bakımının 'kadının görevi'

¹⁴¹ <http://istanbul.aile.gov.tr/tr/html/19967/Tum-Ozel-Huzurevlerinin-Dikkatine-Ozel-Huzurevleri-ile-Huzurevi-ve-Yasli-Bakim-Merkezleri-2014-Yili-Ucretleri-Hakkinda>, 6 Haziran 2014.

¹⁴² Dedeoğlu, *Türkiye'de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı*, *op. cit.*, s. 220.

¹⁴³ Mustafa Şahin, *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Reformu ve Kadınlar Üzerine Etkisi*, Dedeoğlu, Elveren (Der.), *op. cit.*, s. 233, 235, 241.

olduğu algısından hareketle ayrımcılığa işaret etmektedir¹⁴⁴. Öte yandan maddenin uygulanmaması halinde yaptırım çok az olacağı gibi, bu hizmetin yaygınlığına dair Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından sağlanmış resmi bir bilgi de mevcut değildir¹⁴⁵. Devlet memurları için ise, emzirme odası ve kreş uygulamaları öngörülmemiştir, günde üç saatlik süt izni ile yetinilmiştir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 191. maddesi, devlet memurları için lüzum ve ihtiyaç görülen yerlerde çocuk bakımevi ve sosyal tesisler kurulabileceğini düzenlemektedir. Ancak zorlayıcı herhangi bir hüküm yoktur.

Doğum izni dışında ebeveyn izninin tanınmamış olması, eşlere ayrıca, hasta, engelli ve yaşlı bakımı için de izinler öngörülmemesi, bu düzenlemelerden yararlanabileceklerin kapsamını daraltmaktadır. Babalık izni sadece Devlet Memurları Kanunu'nda 10 gün olarak, 5953 sayılı Basın İş Kanunu'na göre ise, 3 gün olarak belirlenmiştir. Ancak özel sektörde çalışanlar için babalık izni düzenlenmemiştir. Bununla birlikte Batı Avrupa ülkelerinin aksine kreş ve gündüz bakımevlerinin, yaşlı ve engelliler için gündüz hizmet merkezlerinin veya bakım hizmetlerinin artırılmasına yönelik hiçbir hukuki düzenleme de bulunmamaktadır¹⁴⁶. Hatta bazı hukuki düzenlemelerin, kadın istihdamını engelleyici derecede korumacı olduğu ileri sürülerek eleştirilmektedir¹⁴⁷. Öte yandan, halen pek çok kanunda kadın ve erkek arasında kesin ayrımcılık yapan hükümler de dikkat çekmektedir¹⁴⁸. Örneğin kadın işçiye evlendiği tarihten itibaren bir sene içinde kıdem tazminatı hakkı tanınarak çalışmayı bırakmasının teşvik edildiği hüküm halen yürürlüktedir. Bu düzenlemelerin, kadın istihdamını teşvik etmekten ve kadınlara istihdamda eşitliği sağlamaktan uzak olduğu ortadadır¹⁴⁹.

Kadın istihdamının düşüklüğü yukarıda da bahsedildiği üzere kadının evine bakmakla yükümlü olduğu algısıyla yakından ilgilidir. Hukuki düzenlemelerdeki sözde eşitlikçi terimler, hali hazırda ataerkil devlet politikalarının etkinliğini

¹⁴⁴ Aksu Bora, **Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık**, K. Çayır, M. Ayan Ceyhan (Der.), Ayrımcılık: Çokboyutlu Yaklaşımlar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 1-14.

¹⁴⁵ Bora, *op. cit.*

¹⁴⁶ Kadriye Bakırcı, **İstihdamda Cinsiyetler Arası Eşitlik ve Mevzuatta ve Kamusal Politikalarda Yapılması Gereken Değişiklikler**, Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu, VIII. Kitap, 10. Dönem, 2 Mayıs 2009 - 2 Temmuz 2011, s. 180-223, <http://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/tubakkom.pdf>, 9 Nisan 2013.

¹⁴⁷ Bakırcı, *op. cit.*

¹⁴⁸ Saniye Dedeoğlu, **Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı**, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2009/2, <http://calismatoplum.org/sayi21/atilgan.pdf>, 9 Nisan 2013.

¹⁴⁹ Dedeoğlu, *op.cit.*

azaltamamaktadır. Bu ataerkil politikaların bir yönünü de devlet tarafından sunulan sosyal yardımların yetersizliği ve eşitliği bozucu uygulamalar oluşturmaktadır.

Bu yardımlara ilişkin ilk uygulamalar sosyal hak kavramının yeni gelişmeye başladığı 1970’li yıllarda gelişmiştir. 1976 yılında kabul edilen 222 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun gelir destek programı niteliğinde çok dar kapsamlı ve küçük yardımlar içermektedir ve bu aylığa ancak *kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan* (m. 1)’lerin yararlanabilecek olması aile temelli geleneksel yaklaşımı açıkça ortaya koymaktadır¹⁵⁰. 24.05.1983 tarihli ve 2828 sayılı yasa ile yeniden yapılandırılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu muhtaç çocuk, yaşlı ve engellilere koruma, bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunmakta, ancak bu hizmetleri yine ‘muhtaç’ olanlarla sınırlandırmaktadır. 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu kurulmuş, 1992 yılında Yeşil Kart uygulamasına geçilmiştir. Ancak sağlanan yardımların miktar olarak düşüklüğü ve sunum koşulları daha çok acil ve temel gereksinimlerin karşılanmasına yönelik olarak kısıtlı bir alanda kalmıştır¹⁵¹.

2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Genel Sağlık Sigortası Kanunu, tüm sigortalıları tek bir çatı altında toplamıştır. Ancak 1980’li yıllardan itibaren artan göç, yoksulluk, işsizlik sonucu sosyal yardımlara duyulan talep karşısında, sosyal güvenlik finansmanındaki yetersizlikler, yaşanan ekonomik krizler, küresel neo-liberal politikaların da etkisiyle zaten kapsamı dar olan sosyal yardımlardan yararlanma koşullarını daha da daraltmış, hatta yardım yerine mikro-kredi uygulaması anlayışı yaygınlaşmıştır¹⁵².

Özetle, çalışma temelli sosyal sigorta anlayışı, 2001 yılında yürürlüğe giren 4632 sayılı Bireysel Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile bireysel emeklilik sisteminin özendirilmesi¹⁵³, kamusal refah harcamalarının kapsam ve hacminin gittikçe daraltılması devletin bakım sorumluluğundan sıyrılma çabasını gözler önüne sermektedir. Böylece kamunun ‘devlete yük’ olarak algıladığı sosyal yardımlar

¹⁵⁰ Buğra, *op. cit.*

¹⁵¹ Hüseyin Gül, Songül Sallan Gül, **Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar**, Amme İdaresi Dergisi, C: 40, S: 3, Eylül 2007, s. 1-30.

¹⁵² Gül, Gül, *op. cit.*

¹⁵³ Şenay Gökbayrak, **Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü**, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2010, Sayı: 25, s. 141-162, <http://calismatoplum.org/sayi25/gokbayrak.pdf>, 2 Mayıs 2013.

zamanla piyasa alternatiflerine devredilmiştir. Bugün bu alternatiflerin önemli bir kısmını yerli veya yabancı ev işçileri oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere Türkiye’de kadının istihdama katılımı gelişmiş ülkelere oranla çok düşük kalmakla birlikte, kadının bakım sorumluluğunun kamusal yardım veya tedbirler aracılığıyla ortadan kalkmaktan uzak olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bir yandan sosyal politika alanında yaşanan liberalleşme, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi ve yerelleştirilmesi, yoksulluk, yaşlı ve çocuk bakımı gibi sorunların devletten çok sivil toplum örgütlerine ve yerel yönetimlere bırakılması eğilimi göze çarpmaktadır. Buna karşılık, Avrupa Birliği’ne üyelik hedefi doğrultusunda benimsenen kadının formel istihdama katılımının teşviki, ayrımcılık yasakları ve ev ve iş hayatının uzlaştırılması politikaları gibi yeni uygulamalar belirsiz ve çelişkili¹⁵⁴ bir sosyal düzensizlik ortamı yaratmaktadır.

C. Ulusların Göçe Karşı ‘Güvenlik’ Arayışları

Göçmen ev işçileri sorunu yukarıda açıklandığı üzere istihdam, aile yapıları ve son olarak ulusun iç ve dış sınırları ile de yakından ilgilidir. Refah devletlerinin uluslararası jeopolitik dinamikleri dış unsuru oluştururken devletin göçmenlere karşı tutumu (entegrasyon/asimilasyon) ise iç dinamikleri oluşturmaktadır¹⁵⁵. Göç rejimleri ülkelerin sömürgecilik, eski ticaret yolları, siyasi, ekonomik veya dini ittifaklar gibi unsurlarla şekillenen göç tarihleri üzerine kurulmuştur. Örneğin Fransa gibi cumhuriyetçi modeli benimseyen ülkelerde vatandaşlığa erişim görece kolay olmasına rağmen, göçmenlerin egemen kültüre uyumu beklenir ve bu kültüre uymayan göçmenleri dışlayıcı bir sosyal tavır gözlemlenir. Öte yandan Hollanda gibi çokkültürlülüğü benimsemiş görünen ülkelerde vatandaşlığa erişimin kolay olmasının yanında, azınlık gruplarının kültürel ve siyasi olarak tanınmasına yönelik yasal düzenlemeler dikkat çekmektedir. Diğer uçta ise etnik modeli benimseyen Almanya gibi ülkeler yer almaktadır. Bu modelde vatandaşlık elde edebilmek için göç edilen ülkede uzun yıllar oturma, belli derecede asimile olma ve o ülkenin anadilini iyi derecede konuşma gibi unsurlar aranmaktadır¹⁵⁶. Ülkelerin göçmenlere ilişkin politikaları, o ülkedeki göçmenlerin haklarını doğrudan etkilemektedir. Yerli-

¹⁵⁴ Şebnem Gökçeoğlu Balcı, **Tutunamayanlar ve Hukuk**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2007, s. 17.

¹⁵⁵ Williams, Gavanas, *op. cit.*

¹⁵⁶ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 28.

yabancı ayrımı, göçmen en iyi çalışma koşullarına sahip olsa dahi hak ve özgürlüklerin farklı tanımlanmasına yol açabilmektedir. Örneğin en başından beri yabancı işçilerin siyasi entegrasyonuna yönelik politikalar benimseyen Fransa ve yine en başından beri yabancı işçileri ‘geçici misafir’ olarak gören Almanya farklı uygulamalar geliştirmişlerdir. Ancak belirtmelidir ki ülkelerin göçe bakışını özetleyen bu kesin çizgiler AB çatısı altında gitgide bulanıklaşmaya ve tek tip bir politikaya dönüşmeye başlamıştır. Örneğin çokkültürlü yapısıyla ve göçmenlere karşı hoşgörülü tavrıyla bilinen Hollanda’da dahi vatandaşlığa erişimde çeşitli kısıtlamalar getirilmiş, örneğin çifte vatandaşlık seçeneği kaldırılmıştır¹⁵⁷.

Uluslararası kuruluşların ve Avrupa ülkelerinin göçmen ev işçiliğine bakışı ve düzenlemeleri üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Burada amaçlanan kısaca ev işçiliği göçüne yol açan faktörleri irdelemek ve bunları ülkelerin genel göç rejimleri içerisinde bir çerçeveye oturtmaktır. Bu sebeple Avrupa ülkelerinin ve Türkiye’nin göçmenlere ve göçmenlerin çalışma haklarına bakışı bu ülkelerin değişen sınır-güvenlik anlayışları, göç ve göçmen kabulü politikalarının katılığı çerçevesinde değerlendirilecektir. Zira göçmen hakları bir insan hakları sorunundan ziyade, günümüzde devletler tarafından daha çok bir güvenlik sorunu olarak ele alınmaktadır. Bunu, göç alan ülkelerin başvurduğu sıkı sınır kontrolleri gibi göçün denetimine yönelik önlemlerin artışı göstermektedir.

Bilinmektedir ki Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye’de ücretli ev işçiliği çoğunlukla enformal ekonomi içinde yasal otoritelere bildirilmemektedir ve bu durum düzensiz göçe ve izinsiz ikamete uygun bir altyapıyı oluşturmaktadır¹⁵⁸. Güncel göç politikaları, kontrollü ve sınırlayıcı bir eğilimdedir ve içlerinde ev işçilerinin de olduğu göçmenlerin sosyal hakları ikinci planda kalabilmektedir¹⁵⁹.

Çalışmamızın amacı olan göçmen ev işçilerinin sosyal haklarının durumunu tespit etmek, göç edilen ülkenin göç tarihi ve göç politikalarını da göz önüne almayı gerektirmektedir. 1990’lı yılların ortalarına doğru Batı Avrupa ülkelerine yönelik göç akınları istikrarlı bir hale gelmiştir¹⁶⁰. Bu göçün bir kısmı ‘istenilen’ başka bir deyişle

¹⁵⁷ Ece Öztan, **Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: “Çokkültürlü Cennet”ten “Çokkültürlü Drama”ya – Hollanda Göçmenleri**, S.Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.), *op. cit.*, s. 161-181.

¹⁵⁸ Norbert Cyrus, **Being Illegal in Europe: Strategies and Policies for Fairer Treatment of Migrant Domestic Workers**, Lutz, (Der.), *op. cit.*

¹⁵⁹ Cyrus, *op.cit.*

¹⁶⁰ *Ibid.*, s. 112.

‘yasal’ göç iken, bir kısmı istenilmeyen düzensiz göçtür. Öte yandan yukarıda da belirttiğimiz gibi, kadınların küresel göç hareketlerindeki artışı ve göç ettikleri ülkelerde ‘kadın işi’ olarak nitelendirilen işlerde istihdam edilmeleri günümüz göç dinamiklerinin öne çıkan unsurlarından biridir¹⁶¹. Evlerde temizlik, yaşlı veya çocuk bakıcılığı yapmak amacıyla başka bir ülkeye göç eden kadınların ise büyük bir çoğunluğu, düzensiz yollardan göç edilen ülkeye giriş yapmakta veya yasal yollardan giriş yaptıktan sonra kayıtsız işgücüne dahil olmaktadır. Bu sebeple göç edilen ülkenin ‘yasadışı’ göçle mücadelesi ve bu mücadeledoğrultusunda aldığı önlemler, ev işçilerinin durumu açısından büyük önem arz etmektedir.

Düzensiz göçe karşı Avrupa ülkelerinin izledikleri politikalar uzun bir zaman boyunca birbirinden farklı özellikler göstermiştir. Örneğin İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkeleri, uluslararası göç açısından diğer AB ülkelerine göre farklı bir alt grup oluşturmuşlardır. Bu ülkeler, 1970’li yıllardan sonra göç almaları sebebiyle düzensiz göçü yönetme konusunda daha çok ‘yasallaştırma’ hareketlerine başvurmuşlardır¹⁶². Öte yandan Almanya ve Avusturya ‘misafir işçi programları’ ile yabancı işçi kabul etmiş, belli bir döneme kadar göçmenler, vasıfsız işgücü ihtiyacını karşılamaya yönelik bir grup olarak görülmüştür. İngiltere, göç geçmişinin çok eskilere dayanması sebebiyle kontrollü bir göç politikasını tercih etmiştir¹⁶³. Fransa ise işgücüne duyulan ihtiyaç doğrultusunda sınırlarını göçmen işçilere açmış, ancak 1960’lı yıllardan itibaren Kuzey Afrika ülkelerinden yoğun göç akınlarının başlamasıyla birlikte ulusal bir göç politikası şekillendirmeye çalışmıştır. Bu politika ise genel hatlarıyla, ulus-devlet motivasyonu ile göçmenlerin etnik kökenlerine değil, ‘ortak Fransız değerleri’ne bağlı kaldıkları sürece, sürekli olarak Fransa’da ikamet edebileceği şeklinde özetlenebilir¹⁶⁴.

Ülkelerin göç politikaları arasındaki bu farklılıklar, AB’nin ortak bir göç rejimi oluşturma çabaları ile ortadan kalkmaya başlamıştır. Uluslararası göçün son yirmi senede büyük artış göstermesi ve ulusal güvenliğe karşı tehdit kavramının siyasi ve küresel bir anlam kazanması, gitgide daha sert ve kısıtlayıcı yasalar

¹⁶¹ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 25.

¹⁶² *Ibid.*, s. 113.

¹⁶³ Alcock, May, Rowlingson, *op. cit.*, s. 535.

¹⁶⁴ Frédéric W., **Bref Historique des Politiques d’Immigration en France**, Comptoir des Politiciens, 14 Novembre 2007, <http://www.programme-presidentiel.com/2007/11/14/bref-historique-des-politiques-d%E2%80%99immigration-en-france/>, 12 Haziran 2013.

çıkarılmasına yol açmıştır. Hemen hemen tüm Batılı ülkeler ‘yasadışı’ göçü, kamusal ve siyasi platformlarda tartışmakta¹⁶⁵, bu tartışmalar zaman zaman aşırı sağ söylemlerle, göçmen karşıtlığına dönüşebilmektedir. Bu ülkelerde, göçmen ve refah yasalarını, ‘yabancıların’ refah yardımları ve hizmetlerinden dışlanması için kullanma eğilimi göze çarpamaktadır¹⁶⁶. Öyle ki Avrupa göç politikasına genel bir bakış, Avrupa Parlamentosu’nun ve Avrupa Komisyonu’nun, sıkılaştırılmış sınır kontrolü veya göç gözetiminin arttırılmasına odaklanan kısıtlayıcı tedbirler üzerinde, liberal ve açık bir göç politikasına yönelik tekliflere göre daha kolay uzlaşma sağladığını açıkça göstermektedir¹⁶⁷. Avrupa Birliği, 2000’li yılların başından beri sistematik biçimde göç ve yasadışı göçle mücadele konularında düzenlemeler kabul etmekte, raporlar yayımlamaktadır¹⁶⁸. Fakat bu belgelerde öne çıkan husus, yasadışı göçün insani boyutundan ziyade bir hukuki yaptırım ve suç kontrolü problemi çerçevesinde ele alınmasıdır¹⁶⁹. İşte bu noktada nüfus hareketlerinin ve düzensiz göçün devletler tarafından kontrol edilmemesi ve bunun sonucu olarak düzensiz göçle geldikleri ülkelerde ikamet eden kişilerin uğradıkları insan hakları ihlalleri bir göç ikilemi yaratmaktadır¹⁷⁰. Bu düzensiz göç hareketlerine, hükümetler farklı yöntemlerle karşılık vermişler, bu yöntemler göçmenler için pek çok problemi beraberinde getirmiştir¹⁷¹. Göç alan Avrupa ülkeleri dış sınırlarını ve ulusal güvenliklerini koruma ile ‘batılı’ değerlerini ülkelerinde yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarına benimsetme arayışları arasında bir uzlaşma sağlama sorunu ile yüz yüze gelmişlerdir.

Aşağıda Avrupa ülkelerinin, özellikle AB çatısı altında tektipleşen göç politikalarının dönüşümünün açıklanması hedeflenmektedir. Ev işçilerinin, küresel düzensiz göç hareketlerine katılarak göç ettikleri Avrupa ülkelerinin göç rejimleri, bu politikalarından doğrudan doğruya etkilenmeleri sebebiyle önemlidir.

Avrupa göç politikaları, özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Avrupa Birliği çerçevesinde kabul edilen yeni düzenlemeler ve uygulamalar yoluyla ortak bir göç ve

¹⁶⁵ Cyrus, *op. cit.*

¹⁶⁶ Alcock, May, Rowlingson, *op. cit.*, s. 313.

¹⁶⁷ Cyrus, *op. cit.*, s. 182.

¹⁶⁸ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/immigration/general/index_en.htm, 13 Haziran 2013.

¹⁶⁹ Cyrus, *op. cit.*, s.182.

¹⁷⁰ Başak Kale, **İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika**, UNHCR, The UN Refugee Agency, Editörler: Özlen Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay, Ankara, 2011, s. 165.

¹⁷¹ Kale, *op. cit.*

göçmen hukuku oluşturma çabası şeklinde ele alınabilir. Bundan önce, 1990 yılında sınır kapılarındaki polis ve gümrük kontrollerini bütünüyle ortadan kaldırmayı amaçlayan Schengen Antlaşması'nın yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmaya göre, Schengen ülkeleri dışındakilere sınır kısıtlamaları öngörülmüş ve üye ülkeler arasında işbirliği süreci başlatılmıştır. Bu işbirliği zamanla AB üyesi ülkeler arasında genişleyerek, sınır kontrollerinin etkinleştirilmesi ve üçüncü ülkelere giriş yapacak olanlara dair düzenlemelerin AB çatısı altında uyumlaştırılması¹⁷² gibi önlemler ön plana çıkmıştır. 2004 yılından beri AB sınırlarının 'ortak yönetimi' çerçevesinde entegre sınır yönetimi, sıkı sınır kontrolleri ve sınırların etkin bir şekilde gözetimi gibi ilkelerin gelişmesine yönelik pek çok karar alınmıştır. Nihayet Avrupa Parlamento'su ve Konseyi'nin 15 Mart 2006 tarihli kararı ile yürürlüğe giren 562/2006 sayılı Schengen Sınır Kodu¹⁷³ ile bu ilkeler, ortak AB veritabanı, üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik farklı uygulamalar, profesyonel sınır görevlileri gibi düzenlemelerle genişletilmiştir¹⁷⁴. 2007 Lizbon Antlaşması ile kabul edilen, sınırlarda alınacak ön tedbirlere ve dış sınırların daha sıkı bir şekilde gözetlenmesine ilişkin kurallar, düzensiz göçmenlere karşı mücadelenin esas olduğunu göstermektedir¹⁷⁵. Bu mücadele iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Dış sınırların gözetiminin ve kontrolünün arttırılması ve düzensiz göçmenlerin ülkelere dönüşlerinin sağlanması.

AB çerçevesinde Lizbon Antlaşması'ndan sonra, ikinci bir hukuki çerçeve, 2009 tarihli Stockholm Programı ile çizilmiştir. 'Yurttaşın özgürlük, adalet ve güvenlik hizmeti' başlığı altında kabul edilen ve çeşitli alanlarda (yargı, eğitim, vatandaşlık vb.) yaklaşık 170 farklı girişim öngören programın önceliklerinden birisi, göç ve sığınma konularında AB ülkeleri arasında işbirliğinin sağlanmasıdır. Metin

¹⁷² Giovanna Marconi, **İtalya: Göç Veren Bir Ülkeden Göç Alan Bir Ülkeye**, Ahmet İçduygu (Der.), Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, 2012, s. 115-165.

¹⁷³ Regulation (EC) No 562/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 Establishing a Community Code on the Rules Governing the Movement of Persons across Borders (Schengen Borders Code), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006R0562:EN:NOT>, 16 Temmuz 2013.

¹⁷⁴ Yücel Acer, İbrahim Kaya, Mahir Gümüş, **Yasadışı Göç ve İltica Bağlamında Sınır Güvenliği: Avrupa Birliği Düzenlemeleri ve Türkiye**, Yerelden Küresele Sınırşın Suçlar, Süleyman Özeren, M. Alper Sözer, Oğuzhan Ömer Demir, (Der.), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2010, s. 149-168.

¹⁷⁵ Massimo Merlino, Joanna Parkin, **La Migration Clandestine en Europe: Les Politiques de l'UE et l'Ecart en Termes de Droits Fondamentaux**, Centre for European Policy Studies (CEPS) – Centre d'Etude des Politiques Européennes, Rapport, http://migration.etuc.org/fr/docs_fr/1%20La%20migration%20clandestine%20en%20Europe%20_%20Les%20politiques%20de%20l%20UE%20et%20l%20Ecart%20en%20termes%20de%20droits%20fondamentaux.pdf 16 Temmuz 2013.

genelinde bu işbirliği hakkında sık sık ‘ülke güvenliği’ veya ‘güvenliğe karşı tehdit unsurları’ gibi ifadelere başvurulmaktadır¹⁷⁶. Konsey, program çerçevesinde bazı eylemlere öncelik vermiştir. Bunlar¹⁷⁷;

- Öncelikle işverenlere uygulanacak müeyyideler ve dönüşlere ilişkin 2008/115/EC sayılı yönergenin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak,
- Dönüş kararlarının AB ülkeleri tarafından karşılıklı tanınmasını sağlamak,
- Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı (FRONTEX) tarafından finanse edilmek üzere düzensiz göçmenlerin ortak hava yolu uçuşlarıyla dönüşlerini sağlamak,
- Avrupa'nın düzensiz göçmen politikasının dış sınırlar boyutunu, göç yolları hakkında bilgi toplama, sınır gözetimi ve kontrolü alanlarında işbirliği sağlama ve AB üyesi olmayan ülkelerin geri kabul olanaklarını kolaylaştırma yoluyla geliştirmek,
- İşlevsel ve etkili geri kabul antlaşmaları oluşturmak şeklinde özetlenebilir.

Bu noktada AB'nin resmi yasadışı göçle mücadele politikasının katı sınır kontrolleri ve vize düzenlemeleri yoluyla yürütüldüğünü tespit etmek güç değildir. Üçüncü ülke vatandaşlarının çalışma, oturma izni veya aile birleşmesi yoluyla AB ülkelerine girişleri için, 2003/86/EC numaralı AB yönergesi ile onay verilen lisan ve ön uyum şartları getirilmiştir¹⁷⁸. Buna göre Fransa, Almanya, Hollanda ve Danimarka gibi bazı Avrupa ülkeleri, üçüncü ülke vatandaşlarını kendi büyükelçiliklerinde ve konsolosluklarında zorunlu lisan ve uyum sınavlarına tabi tutmaktadırlar¹⁷⁹. Tüm bu uygulamalar, göçmenlerin ülkelerinde ikamet etmelerini ve çalışmalarını bir ‘bahsetme’ olarak gören genel Avrupa eğilimini yansıtmaktadır. Bu durumda özellikle düzensiz göçmenlerin temel hakları, Avrupa Birliği genel düzenlemeleri ve üye ülkelerin uluslararası ve bölgesel düzeyde hukuki sorumlulukları çerçevesinde ihlal edilebilmektedir. Çünkü gerekli izinleri bulunmadığından hukuki veya idari hiç bir kategoriye girmeyen ‘yabancı’lar giriş

¹⁷⁶ Merlino, Parkin, *op. cit.*

¹⁷⁷ Sergio Carrera, Messimo Merlino, **Assessing EU Policy on Irregular Immigration under the Stockholm Programme**, Centre for European Policy Studies, Liberty and Security in Europe, 2010, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/presentation/sHousingUndocumentedMigrantsGS_en.pdf, 17 Temmuz 2013.

¹⁷⁸ Ali Durmuş, **Avrupa Birliği Göçmen Hukukunda Zorunlu Uyum Mevzuatı ve AB-Türkiye Ortaklık Hukuku**, Harun Gümrükçü, Wolfgang Voegeli (Der.), Vizesiz Avrupa Yolunda Türkiye, Antalya, Akdeniz Üniversitesi İİBF Vizesiz Avrupa Araştırma Grubu, 2012, Antalya, s. 225.

¹⁷⁹ Durmuş, *op. cit.*

yaptıkları devletin otoritesi karşısında doğrudan ‘yasadışı’ kabul edilmekte ve ülke güvenliğine, yerli işgücüne karşı bir tehdit gibi algılanmaktadır¹⁸⁰. Aralarında ev işçiliği yapmak amacıyla da göç eden pek çok düzensiz göçmen özellikle sınır dışı edilme veya tutuklanma/alıkonma durumlarında, temel insan haklarından, göç ettikleri ülkede yetkili merciiilere bildirilme korkusundan veya sadece o ülkenin vatandaşı olmadığı için sağlık hakkından, sömürüye dayalı çalışma şartları sebebiyle çalışma haklarından ve nihayet barınma ve nitelikli yaşam haklarından¹⁸¹ mahrum kalabilmektedir. Ev işçilerinin bu mahrumiyetlerden nasıl etkilendikleri ülkelerin konuya ilişkin özel düzenlemeleri ile birlikte ikinci bölümde ele alınacaktır.

Görüldüğü üzere düzensiz göçün insani boyutu, AB genelinde ‘güvenlik tehdidi’ kavramının arkasında göz ardı edilebilmektedir. Hatta düzensiz göçmenlerin hali hazırda hassas konumlarının, yasadışı göçe karşı önleyici ve kısıtlayıcı tedbirler üzerine yoğunlaşan Avrupa Birliği politikaları tarafından daha da ağırlaştığı belirtilmektedir¹⁸². Öte yandan özellikle uluslararası insan hakları belgelerinde ve Avrupa Birliği Temel Hakları Şartı’nda düzensiz göçmenlerin temel sosyo-ekonomik haklarına yer verilirken, Birliğin yukarıda anlatılan politikaları özellikle küresel ve ortak bir göç politikası oluşturmaya çalışan Avrupa içinde sorunlu ve çelişkili bir tablo ortaya çıkarmaktadır¹⁸³.

Hangi ülkede icra ediliyor olursa olsun düşük statülü bir iş olarak kabul edilen¹⁸⁴ ev işçiliği için göç eden kadınlar *göçmen işçi olarak yerli işçi kadın karşısında, kadın göçmen olarak erkek göçmen karşısında, vasıfsız işçi olarak ise vasıflı göçmen işçi karşısında zaten dezavantajlı konumda*¹⁸⁵ iken Avrupa göç politikalarının, çoğunluğu düzensiz nitelikteki göçmen ev işçisi kadınların konumunu iyileştirmediği ortadadır.

Göçmen ev işçiliğinde etkili olduğunu düşündüğümüz üç ana faktörden ‘güvenlik’ unsurunu yerel gelişmeler doğrultusunda ele aldığımızda, Türkiye’nin 1999 yılında Helsinki Zirvesi’nde AB üyeliğine aday ülke olarak açıklanıp, 2001 yılında Avrupa Komisyonu ile Katılım Ortaklığı Belgesi’ni imzaladığından beri, genel anlamda AB politikalarının Türkiye’nin göç ve sığınma politikalarının

¹⁸⁰ Merlino, Parkin, *op. cit.*

¹⁸¹ Carrera, Merlino, *op. cit.*

¹⁸² Cyrus, *op. cit.*

¹⁸³ Merlino, Parkin, *op. cit.*

¹⁸⁴ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 24.

¹⁸⁵ Gülay Toksöz, **Küreselleşme ve Kadın Emeginin Göçü**, *op. cit.*

biçimlenmesinde etkili olduğu görülmektedir¹⁸⁶. Türkiye'nin 1980 sonrası 'yeni göç'¹⁸⁷ olarak nitelendirilen sosyal olguyu deneyimlemeden önce etkili ve tutarlı bir göç politikası güttüğünü söylemek güçtür. AB ile ilişkilerin gelişimiyle birlikte, dağınık mevzuatı AB politikaları doğrultusunda birleştirme ve uyumlaştırma çabaları doğmuş, fakat 'göç' konusu kamusal söyleme dahil olmamıştır. Uluslararası göçle ilgili verilerin azlığı, ulus devlet bakış açısı doğrultusunda göçmenin 'yabancı' olarak kabul edilmesi, düzensiz göçü bir insan hakları sorunu olarak ele alınmadığını göstermektedir.

Türkiye, 90'lı yıllardan itibaren daha çok ekonomik sebeplerle (bavul ticareti, turizm gelirlerini arttırmak vb.) ve Balkan ülkelerinden kaynaklanan zorunlu göçlerle açık sınırlar ülkesi haline gelmiş¹⁸⁸, düzensiz göçle karşı karşıya kalmıştır. Bundan önce Türkiye'ye gelen yabancılarla ilgili düzenlemeler 1930'larda kurgulanan ve sadece siyasal göçe ilişkin 'muhacirlik' ile kısıtlanmıştı¹⁸⁹. Başka bir deyişle Türkiye'ye göç, 'Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olan göçmenlerin' gelişimiyle sınırlı iken, 1980 sonrası Türk ve Müslüman olmayanların da Türkiye'ye göçüne tanık olunmuştur¹⁹⁰. Kısa süreli girişleri teşvik etmek amacıyla yapılan değişiklikler sonucu turist sayısının büyük oranlarda artmasıyla, bugün 'liberal' kabul edilen sınır politikaları şekillenmeye başlamıştır. Sınır yönetiminin birçok Avrupa ülkesine kıyasla esnekliği ve kayıt dışı ekonominin yoğunluğu farklı sektörlerde doğan ihtiyaçla birlikte yabancıların turist vizesiyle giriş yaparak çalışma amacıyla ülkede kalmaları sonucunu da doğurdu. Yasal sınır geçişlerinin bu denli kolay olması (sınır kapılarında belirli bir ücret karşılığı kolayca alınan 30, 60 ve 90 günlük vizeler yoluyla) ve coğrafi yakınlık özellikle Doğu Bloğu ülkelerinden pek çok kadını Türkiye'ye çalışmak amacıyla düzensiz göçe teşvik etmiştir¹⁹¹. Türkiye'deki enformel ekonomi yapısı ise bu kadınları kolayca içine çekmiştir.

¹⁸⁶ Ahmet İçduygu, Kristen Biehl, **Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi**, İçduygu (Der.), *op. cit.*, s. 9-72.

¹⁸⁷ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 23.

¹⁸⁸ Nurcan Özgür, **Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, "Tekne Mültecileri"**, İhlamur-Öner, N. Öner (Der.), *op. cit.*, s. 199-232.

¹⁸⁹ Erder, *op. cit.*, s. 20.

¹⁹⁰ Ahmet İçduygu, **Türkiye'de Uluslararası Göçün Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus Devleti İnşa Etmek ve Koruma**, Barbara Pusch, Tomas Wilkoszewski (Der.), *op. cit.*, s. 30.

¹⁹¹ Selmin Kaşka, **Ev İçi Hizmetlerin Küreselleşmesi ve Türkiye'deki Göçmen Kadınlar**, Arı (Der.), *op. cit.*, s. 225-240.

Son 20-30 yıllık süreç içinde Türkiye'ye gelen göçmen, mülteci ve sığınmacı yabancı sayısındaki gözle görülür bu artış göç, yabancıların çalışması, sınır ve vize yönetimi gibi konularda politika üretilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda, özellikle son on beş yıl içinde görülen bir dizi yasal düzenleme ile Türkiye'de uluslararası göç ve sığınma hareketlerine yönelik yeni siyasetlerin üretilmesi ve uygulanmasında etkin olma çabası açıkça görülmektedir¹⁹². 27.2.2003 tarih ve 4817 sayılı 2003 Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, 2005 İltica ve Göç Alanındaki Türkiye Ulusal Eylem Planı, 19.9.2006 tarih ve 5543 sayılı İskan Kanunu ve son olarak 4.4.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu yasal düzenlemelere örnek gösterilebilir. Öte yandan Türkiye, ILO'nun 1949 tarihli ve 97 sayılı 'çalışma için göç' ve 1975 tarihli ve 143 sayılı 'göçmen işçiler' sözleşmesini de imzalamıştır. Göç politikalarındaki bu değişikliğin özellikle AB uyum süreci doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkündür. Türkiye'nin, Avrupa'ya transit göçü kolaylaştıran coğrafi konumu da AB'nin göç politikalarını empoze etmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda 8 Mart 2001'de Avrupa Komisyonu ile imzalanan, 14 Nisan 2003'de nihai şeklini alan Katılım Ortaklığı Belgesi¹⁹³'nde göç ve sığınma konuları da üyelik için gerekli reformlardan kabul edilmekteydi. Bu belgenin 'Adalet ve İçişleri' başlığı altında konuya ilişkin olarak şu hususlar öne çıkmıştır:

- Verilerin korunması ve mevzuatın uygulanması için kişisel verilerin değişimi alanındaki AB müktesebatının kabul edilmesi ve Schengen Bilgi Sistemi ve Europol'e tam katılım sağlanabilmesi amacıyla bağımsız bir denetleyici otoritenin oluşturulması da dahil olmak üzere müktesebatın uygulanması için idari kapasitenin oluşturulması.
- Vize mevzuatı ve uygulamalarının AB müktesebatı ile uyumlaştırılmasına devam edilmesi.
- Yasadışı göçün önlenmesi amacıyla, göçe (kabul, geri kabul, sınır dışı etme) ilişkin müktesebatın ve etkin uygulamaların kabul edilmesi ve uygulanması.
- Schengen müktesebatının tam olarak uygulanabilmesi için hazırlık niteliğinde, sınır yönetimine ilişkin AB müktesebatına ve etkin uygulamalara uyum sağlanmasına devam edilmesi.

¹⁹² İçduygu, *op. cit.*

¹⁹³ Katılım Ortaklığı Belgesi tam metin için bkz. http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf, 24 Temmuz 2013.

- 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi çekincenin kaldırılması da dahil olmak üzere, iltica alanında AB müktesebatı ile uyumlaştırmaya başlanması; iltica başvurularının incelemeye alınması ve değerlendirilmesi sisteminin güçlendirilmesi; sığınmacılar ve mülteciler için barınma imkanı ve sosyal destek sağlanması.

Katılım Ortaklığı Belgesi ile birlikte Komisyon, 2001'den bu yana yıllık ilerleme raporları yayımlayarak düzensiz göçün önlenmesi, transit göçün önüne geçilmesi ve sığınmacı ve mültecilerin durumuyla ilgili gelişmeler hakkında görüş bildirmiştir. Örneğin 2012 ilerleme raporunda Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlığı altında '*göç alanında sınırlı ilerleme kaydedildiği, Türkiye, düzensiz göç için çok önemli bir geçiş ülkesi ve hedef ülke olma konumunu sürdürdüğü, Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2011'de 44.415'e ulaşarak 2010 yılı rakamlarına göre % 26'lık bir artış gösterdiği ancak düzensiz göçmenlerin durumlarını iyileştirmeye yönelik kayda değer hiçbir idari tedbir alınmadığı, göçmenlerin adli yardıma erişimlerinin hâlâ sınırlı olduğu, vize politikası, dış sınırlar ve Schengen konularında sınırlı ilerleme kaydedildiği ancak sınır kontrollerinin daha da güçlendirilmesi için hiçbir ilave tedbir alınmadığı ve entegre sınır yönetiminin uygulanması yolunda gerekli adımların atılmadığı*¹⁹⁴ ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere AB katılım sürecinin göç politikaları üzerindeki yansıması, kendi göç politikaları doğrultusunda düzensiz ve transit göçün 'önlenmesi', sınır kontrollerinin sıklaştırılması ve uzman personelin eğitimi gibi güvenlik odaklı konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Göçmenlerin entegrasyonu konusu ise ulusal metinlerde hemen hemen hiç yer almamaktadır. Bunda, 'göçmen' tanımının 5543 sayılı yeni İskan Kanunu'nda dahi Türk soyu ile etnik ve kültürel bağlılık çerçevesinde verildiği, göçü Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı kişi veya kişilerin yerleşmek amacıyla ülkemize gelmesi; göçmeni ise, yerleşmek amacıyla yurdumuza gelen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı kişiler olarak gören¹⁹⁵ ulus-devlet motivasyonlu anlayışın etkisi büyüktür¹⁹⁶.

¹⁹⁴ 2012 İlerleme Raporu tam metin için bkz. http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, 24 Temmuz 2013.

¹⁹⁵ Bülent Çiçekli, **Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar**, Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum 15 - 16 Mayıs 2009, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2010, s. 333.

¹⁹⁶ İçduygu, Biehl, *op. cit.*

Türkiye'nin AB adaylığı sürecinin bir parçası olarak 2001, 2003 ve 2008 yıllarında yayımlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine Dair Ulusal Eylem Planlarında ve 2005 tarihli 'Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Plânı'nda iltica ve göçe ilişkin mevzuat ve ihtisas birimlerinin AB müktesebatı çerçevesinde oluşturulması hedeflenmiştir. İltica ve göç işlemlerinde AB Müktesebatına uyum sağlamak amacıyla AB 2002 Mali İşbirliği Programı kapsamında Danimarka-İngiltere konsorsiyumu ile İltica-Göç Eşleştirme Projesi, 8.3.2004 tarihinde uygulanmaya başlanmış, göç ve iltica stratejisini AB ile uyumlaştırmak adına mevcut kurumsal yapı ve mevzuat hakkında değerlendirmeler yapılmıştır¹⁹⁷. 2002 yılından bu yana Türkiye, bu alanlarda pek çok yeni hukuki metin oluşturmuş veya var olanları değiştirme yoluna gitmiştir.

4.4.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ise uygulamada göç politikalarını ne kadar birleştireceğini, kapsamlı bir göç ve sığınma yasası olup olmayacağını zaman gösterecektir. Ancak bugün Türkiye'deki göç ve göçmen algısının tarihsel bakış açısıyla, belirli bir etnisite ve sınıf doğrultusunda evrildiğini söylemek mümkündür¹⁹⁸. Standart dışı uygulamalar, diğer göçmenleri 'ülke güvenliğine karşı bir tehdit' veya 'yasadışı çalışan, yasal olmayan kimseler' olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Göçmen ev işçileri ise, her ne kadar güncel değişiklikler doğrultusunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yabancılarla verilen çalışma izinlerinde esas alınan alt kategorilerden birine (Evde Temizlik ve Bakım Hizmetleri) dahil edilmiş olsa da, toplumsal 'yabancı' algısı sosyal haklarını da doğrudan etkilemektedir. Nihayet söylenebilir ki, ulus-devletin göçmen algısı ve AB'nin göç politikalarının Türkiye'ye yansımaları, göçmenlerin hukuki korunması anlamında belge ve yasa çeşitliliğini doğururken, aynı politikalar bu göçmenlerin pek çok hakkının ihlal edilmesine yol açarak çelişkili bir durum yaratmaktadır.

Bu bölümde, küresel eğilimlerin yanında, Türkiye'nin aile yapılarındaki değişim, kadın istihdamı ve göçe karşı güvenlik arayışları başlıkları altında göçmen ev işçiliğine duyulan talebin açıklanması hedeflenmiştir. İkinci bölümde,

¹⁹⁷ Cemil Güner, **İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı**, AUHF Dergisi, Yıl:2007, Cilt: 56, Sayı: 4, s. 81-109, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-04/AUHF-2007-56-04-guner.pdf>, 20 Ekim 2013.

¹⁹⁸ Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 4. Baskı, 2012, s. 19.

uluslararası kuruluşların ve öne çıkan uygulamalarıyla dikkat çeken bazı Avrupa ülkelerinin göçmen ev işçiliğine hukuki ve pratik bakışı ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE UYGULAMALAR

Önceki bölümde göç, göçmen, göçmen ev işçisi gibi konumuz açısından temel kavramlar tanımlandıktan sonra, ev işçiliği sektörünün doğuşu ve gelişiminin toplumsal sebepleri incelenmiştir. Ancak Türkiye'deki mevzuat ve uygulamalar konusuna geçmeden önce uluslararası kuruluşların ve konuyla ilgili olarak öne çıkan Avrupa ülkelerinin düzenlemelerinin ve uygulamalarının gözden geçirilmesi, kapsamlı bir çalışma yaratmak açısından zaruridir. Bu bölümde öncelikle Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve bunlara bağlı alt kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının göçmen ev işçiliği ile doğrudan ya da dolaylı ilgili düzenleme ve çalışmaları ile konuya ilişkin verileri aktarılacak, ardından bazı Avrupa ülkelerindeki durum, mevzuat ve uygulama yönünden incelenecektir. Avrupa ülkelerinden Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İskandinav ülkeleri, İspanya ve İtalya inceleme konusu olarak belirlenmiştir. Bu ülkelerin belirlenmesindeki amaç; Almanya ve Avusturya'nın refah devleti yapıları ve göçmen ev işçiliğine bakışı benzerlik taşıdığından bir ucu oluşturmalarıdır. Bunun yanında Belçika ve Fransa, güney ve kuzey Avrupa refah rejimlerinin her ikisinin özelliklerini taşıdığından, ev işçiliği sorununa farklı bir bakış açısı geliştirmişlerdir. İngiltere ise göç ve ev hizmetlisi istihdamı konusunda uzun bir geçmişe sahiptir. Bu sebeple incelemeye değer bulunmuştur. Öte yandan İskandinav ülkeleri dünyada en gelişmiş ve kapsamlı sosyal hizmeti sunan ülkeler olarak bilinmektedir ve kadın istihdam oranı dünyanın geri kalanına göre çok yüksektir. Tüm bu olumlu özelliklere karşın göçmen ev işçiliği hiç 'yokmuşcasına' hukuki düzenlemelerden dışlanmıştır. Son olarak İtalya ve İspanya güney Avrupa refah rejimlerinin tipik özelliklerini barındırdığından ev işçiliği göçünün en çok yaşandığı

ülkelerdir. Bu sebeple özel düzenlemeler çok kapsamlıdır ve ulusal siyasetin tartışmalı konularından biridir.

I. Uluslararası Kuruluşlar

A. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Düzenlemeleri

Örgütün kural koyucu organı Uluslararası Çalışma Konferansı her yıl Haziran ayında toplanmaktadır. ILO'nun en önemli fonksiyonlarından biri olan çalışma standartlarını belirleyen sözleşme ve tavsiye kararları incelendiğinde, örgütün 2011 yılına kadar ev işçileri ile doğrudan ya da dolaylı ilgili herhangi bir metnin bulunmadığı göze çarpmaktadır¹⁹⁹. Aşağıda da görüleceği üzere ev işçileri konusunun ulusal politikayı ilgilendiren bir konu olarak değerlendirilmesi sebebiyle, ILO uzun süre ev işçilerinin durumu ile ilgili çekinceli davranmıştır. Fakat zamanla düzensiz göçün küresel çapta büyük artış göstermesi, göçmenlerin belgesiz/yasadışı çalışmasının uluslararası bir sorun olarak ele alınması sonucu gerek diğer uluslararası kuruluşlar gerek ILO, göçmenlere ilişkin kapsamlı çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Bunun da bir sonucu olarak, ancak 2011 yılı itibariyle ev işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ILO'nun öncelikli sorunlarından biri haline gelebilmiştir²⁰⁰.

1. Ev İşçiliği ile Dolaylı İlgili Belgeler

Örgüt, ev işçileri sorununu ilk kez 1948 yılında Uluslararası Çalışma Konferansı sırasında ele almıştır, 'bu önemli sorunu tartışma zamanının geldiği' belirtilmiş, Yönetim Kurulundan, ev işçilerinin istihdamı ve çalışma koşullarına ilişkin sorunlarının gündeme alınması talep edilmiştir²⁰¹. Avrupa ülkelerinin ev işçilerine yönelik düzenlemelerinin bir kaç istisna dışında genellikle 2000'li yıllarda yürürlüğe girdiği düşünülürse 1948 yılı oldukça erken gözükabilir. Zira bu talebin

¹⁹⁹ Maria Galotti, *op. cit.*

²⁰⁰ International Labour Conference, 99th Session Report IV (1), *op. cit.*

²⁰¹ Lee Swepston, **Towards Decent Work for Domestic Workers in South Korea: Ways To Go**, Lund University Faculty of Law, Master Thesis, Spring 2010, s. 24, <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOID=1670559&fileOID=1670564>, 24 Ekim 2012.

ardından 1965 yılına kadar örgüt bünyesinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. 1965 Konferansı sırasında ise tekrar ev işçilerinin istihdam koşullarına ilişkin karar kabul edilmiştir²⁰². Kararda, ev işçileri için asgari çalışma standartlarının belirlenmesinin aciliyeti vurgulanmıştır²⁰³.

16 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe giren Ev İşçileri İçin İnsanca İş Sözleşmesi²⁰⁴, ne kadar ev işçilerinin çalışma hakları ancak temel haklara ilişkin sekiz çekirdek sözleşme kapsamında korunmaktaydı²⁰⁵. 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 ve 182 sayılı sözleşmeler²⁰⁶ örgütlenme özgürlüğü ve toplu sözleşme hakkının etkili bir biçimde tanınması, zorla çalıştırmanın her türünün yasaklanması ve ortadan kaldırılması, çocuk işçiliğin engellenmesi, mesleki ve işyerine özgü her türlü ayrımcılığın önlenmesi gibi hak ve yükümlülüklerden oluşmaktadır. Bu hak ve yükümlülükler örgütün temel standartları doğrultusunda oluşturulmuştur²⁰⁷. Aynı hak ve yükümlülükler Çalışma Yaşamında Temel İlke ve Haklar Bildirgesinde²⁰⁸ de tanınmıştır.

Bunlara ek olarak göçmen istihdamına ilişkin 97 sayılı sözleşme, göçmen işçilerin çalışma koşullarına ilişkin 143 sayılı sözleşme ve eşit muameleyle ilişkin 118 sayılı sözleşmeler de dolaylı olarak ev işçilerinin haklarının korunmasına hizmet eder²⁰⁹. 1949 yılında kabul edilen 97 sayılı sözleşme göçmen işçilerin karşılaştığı özel sorunları ele almaktadır ve bu konuda kabul edilmiş ilk belge olma özelliğini taşır²¹⁰. Sözleşme üye devletlerin göçmen işçilere yardımcı kuruluşların kurulması, göçmen işçiler ve aileleri için sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve ülke vatandaşlarının tabi olduğu asgari düzeyde sosyal güvenlik sisteminden

²⁰² International Labour Conference, 49th Session, 1965, **Resolution Concerning the Conditions of Employment of Domestic Workers**, http://www.ilo.org/public/english/support/lib/resource/subject/resolution_dw.pdf, 24 Ekim 2012.

²⁰³ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner Europe Regional Office, *op. cit.*

²⁰⁴ International Labour Conference, 100th Session, *op. cit.*

²⁰⁵ Gallotti, *op. cit.*, s. 14, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner Europe Regional Office, *op. cit.*, s. 17.

²⁰⁶ International Labour Office, **The International Labour Organization's Fundamental Conventions**, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_095895.pdf, 24 Ekim 2012.

²⁰⁷ Gallotti, *op. cit.*, s. 14.

²⁰⁸ International Labour Conference, 86th Session, 1998, **Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work**, <http://www.ilo.org/declaration/thedeclaration/textdeclaration/lang-en/index.htm>, 24 Ekim 2012.

²⁰⁹ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner Europe Regional Office, *op. cit.*, s. 17.

²¹⁰ Alpar, *op. cit.*

yararlanmaları gibi konulara dikkat çeker²¹¹. 1975 yılında kabul edilen 143 sayılı sözleşme ise göçün yarattığı olumsuz etkileri ortadan kaldırmayı ve göçmen işçilere fırsat eşitliği sağlanmasını hedefler²¹².

Yukarıda belirtilen Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerinin üye devletler açısından onaylandıktan sonra bağlayıcılığının bulunduğu unutulmamalıdır. Sözleşmenin kabul edilmesinin ardından yasama organlarınca onaylanması için üye devletlere bir yıl süre tanınır ve sözleşmenin onaylanmasının ardından sözleşmenin uygulanmasına ilişkin bilgi ve veriler örgüte iletilir²¹³. Türkiye 97 ve 143 sayılı sözleşmeleri onaylamamıştır²¹⁴.

2. Ev İşçiliği ile Doğrudan İlgili Belgeler

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün göçmen işçiler ve nihayet ev işçiliği konusunda çizdiği normatif çerçeve, bugüne kadar yapılan güncel araştırmaların bir sonucudur. Özellikle 1990'lı yılların sonundan itibaren yapılan kampanyalar, araştırmalar ve mahkeme içtihatları sonucunda ev işçiliği ile doğrudan ilgili iki belge yürürlüğe girmiştir. Bunlar 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesi ile 201 sayılı Tavsiye Kararı'dır. Sözleşme, onaylayan ülkeler için bağlayıcı iken, tavsiye kararının böyle bir özelliği yoktur.

İlgili sözleşme ve tavsiye kararını mercek altına almadan önce örgütün bu belgelere kaynak oluşturan çalışma ve kampanyaları sonucu ortaya çıkan verilere göz atmak yerinde olacaktır. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre sanayileşmiş ülkelerdeki toplam istihdamın % 5 ila % 9'unu ev işçiliği oluşturmaktadır²¹⁵. Bu oran dünyadaki tüm istihdamın % 1.7'sini, ücretli istihdamın ise % 3.6'sını oluşturmaktadır²¹⁶. Ancak örgüt, yayınladığı bilgi notlarında ev işçilerinin sayısının kesin olarak bilinmediğini hatırlatmakta ve ev işçiliği olgusunun enformel yollardan

²¹¹ International Labour Conference, 32th Session, *op. cit.*

²¹² Alpar, *op. cit.*

²¹³ Ömer Zühtü Altan, **Sosyal Politika**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1. Baskı, 2004, s. 93.

²¹⁴ Türkiye'nin onayladığı ILO sözleşmeleri için bkz. **Türkiye'nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri**, <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/sozlesmeler.htm>, 25 Ekim 2012.

²¹⁵ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner Europe Regional Office, *op. cit.*, s. 8.

²¹⁶ Organisation Internationale du Travail, *op. cit.*

ve yaklaşık rakamlarla açıklandığının altını çizmektedir²¹⁷. Örgütün dikkat çektiği bir diğer konu ise, ulusal mevzuatların genellikle ev işçilerinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğudur. Ev işçiliğine ilişkin 5 sayılı bilgi notunda ev işçilerinin hukuki yollarla ne kadar korundukları ülkelere göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Korunmanın kapsamı, asgari ücret uygulaması, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, doğum izinleri gibi konular incelenerek değerlendirilmiştir. Buna göre, dünyadaki ev işçilerinin 22.3 milyonu (toplamın % 42.5'i) aşırı düşük ücretlere karşı hiç bir korunma aracından yararlanmamaktadır²¹⁸. Örgüt öte yandan, ev işçilerinin homojen bir grup oluşturmamaları, herhangi bir ticari değer olarak görülmemeleri, ev işçiliğinin bir iş kolu olarak kabul edilmemesi, sağlanan hizmetlerin çeşitliliği ve tamamen güvene dayalı ev sahibi (işveren) – ev işçisi ilişkisi gibi sebeplerle ev işçilerinin dezavantajlı konumda olduklarına dikkat çekmektedir²¹⁹. Mesleki niteliği yoksun enformel bir güvene dayalı kurulan ve iş ilişkisi özelliklerini taşımayan ev işçisi – ev sahibi ilişkisinin getirdiği olumsuzluklar literatürde sıklıkla ifade edilmektedir. Bu olumsuzluklar sadece ev işçisi için değil aynı zamanda ev sahibi işveren için de söz konusu olabilmektedir. Örneğin işvereni korumak amacıyla kabul edilen ihbar süresi, işin sürekliliği gibi kavramlar enformel ev işçiliği ilişkisinde göz ardı edildiğinden işveren de korunmasız kalabilmektedir. Ev işçisi zorunlu veya zorunlu olmayarak dilediği zaman işi bırakıp gidebilmekte ve bu durumda işveren zarar görebilmektedir.

Bu dezavantajlı konum, işçi eğer göçmen ise daha da ağırlaşabilmektedir. Çoğu ülke mevzuatlarında göçmen ev işçiliğinin pozitif iş hukuku hükümlerinden harici tutulması göçmen ev işçilerinin ve işverenlerin aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Korunma eşiğinin en altındaki ev işçileri sendikal örgütlenmeden de uzaktırlar²²⁰ ve bu sebeple bahsettiğimiz olumsuzlukları aşmak çoğu zaman imkansız olabilmektedir.

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ Organisation Internationale du Travail, **Couverture du Travailleurs Domestiques par les Principales Législations Relatives aux Conditions de Travail**, Note d'Information V, Genève, Programme des Conditions de Travail et d'Emploi (TRAVAIL) Secteur de la Protection Sociale, 2011, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_159560.pdf, 25 Ekim 2012.

²¹⁹ Organisation Internationale du Travail, **Estimations Mondiales et Régionales Concernant Les Travailleurs Domestiques**, Note d'Information IV, *op. cit.*, s. 3.

²²⁰ Gallotti, *op. cit.*, s. 17.

Bu gerçekler karşısında örgüt, ev işçilerine ilişkin hemen hemen her çalışmasında, ulusal düzenlemelerin mağduriyetleri önleyecek şekilde yeniden yapılandırılmasını önermekte ve ev işçilerinin neredeyse tamamının kadın olması sebebiyle maruz kaldıkları sözlü ve cinsel şiddetin ortadan kaldırılması için çağrı yapmaktadır.

İşte Uluslararası Çalışma Örgütü'nün dikkat çektiği bu noktalar, son yıllarda neo-liberal politikaların etkisiyle artan kayıt dışı istihdam ve güvencesizliğin yaygınlaşması ile daha da ciddi bir hal almıştır. Nihayet 16 Haziran 2011 tarihinde ev işçileri için insancıl çalışma standartlarını belirlemek amacıyla 189 sayılı sözleşme kabul edilmiştir. Sözleşmenin sloganlarından birisi 'Ev işçiliği bir iştir. Ev işçileri, diğer işçiler gibi, insancıl çalışma hakkına sahiptir²²¹' şeklindedir. Bu sözleşme ev işçileri için özel koruma sağlar ve temel hak ve ilkeleri sıralar. Sözleşme öncelikle ev işi ve ev işçisinin tanımını verir (m. 1). Buna göre;

- *Ev işi; evin belirli bir üyesi veya tüm aile fertleri için evde veya aile fertleri için icra edilen her tür iştir.*
- *Ev işçisi ise, istihdam ilişkisi içinde ev işlerini yapan kişidir²²².*

Sözleşmede ev işçileri için öngörülen asgari standartlar; *ev işçilerinin temel hakları, çalışma şartları ve koşulları hakkında bilgilendirme, çalışma saatleri, ücret, iş güvenliği ve sağlığı, sosyal güvenlik, çocuk ev işçilerine yönelik ölçütler, yatılı işçilere yönelik ölçütler, göçmen ev işçilerine yönelik ölçütler, özel istihdam büroları, uzlaşma, şikâyet ve yaptırım* başlıkları altında belirlenmiştir²²³. Göçmen ev işçilerine ilişkin madde ise aşağıdaki gibidir²²⁴;

Madde 8

1. *Ulusal mevzuat ve düzenlemeler, göçmen ev işçisine başka bir ülkede ev işçiliğine başlamak amacıyla ülke sınırlarını geçmeden önce işin gerçekleştirileceği ülkede uygulanabilir yazılı iş teklifi veya iş sözleşmesi gönderilmesi şartını öngörmelidir. Bu iş teklifi veya iş sözleşmesinde çalışma şart ve koşulları 7. maddeye uygun olacak şekilde düzenlenecektir.*

²²¹ International Labour Office, 100th Session, *op. cit.*

²²² ILO Türkiye Ofisi, *op. cit.*

²²³ International Labour Office, 100th Session, *op. cit.*

²²⁴ *Ibid.*

2. *Önceki paragraf, iki taraflı, bölgesel ya da çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde veyahut ekonomik entegrasyon bölgeleri alanında çalışmak amacıyla hareket serbestisinden faydalanan işçiler için geçerli değildir.*
3. *Göçmen ev işçilerine yönelik hükümlerin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için üye devletler gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.*
4. *Her üye devlet, göçmen ev işçilerinin tarafı oldukları iş ilişkisi kapsamında sözleşmelerinin sona ermesi veya sözleşme süresinin dolması durumunda hangi şartlarla ülkelerine iade edileceklerini yasalar veya başka düzenlemeler yoluyla açıkça belirtmekle yükümlüdür.*

Madde açıkça, göçmen ev işçilerinin güvenliğine öncelik vermektedir. İşçinin göç etmesinden önce çalışma koşullarının tamamının sözleşme veya iş teklifi dahilinde yazılı olarak belirlenmesi şartı da bunu göstermektedir. İşçinin nerede, hangi işverenle, hangi şartlar altında çalışacağı hususu, hem göç edilen ülkede kayıt altına alınmasını kolaylaştıracak hem de insan ticaretine veya seks işçiliğine konu olma riskini belli ölçüde engelleyecektir. Buraya kadar üzerinde durduğumuz iş ilişkisinin enformelliğinin yol açtığı belirsizlik, iş güvencesi eksikliği gibi olumsuzlukların ortadan kaldırılması amacıyla üye devletlerin pozitif hukuk alanındaki yükümlülükleri açıkça belirtilmiştir.

Bunlar dışında sözleşmenin odak noktaları olarak belirlenen konu ve başlıklar aşağıdaki gibidir²²⁵:

²²⁵ International Labour Organization, **C189 & R201 at a Glance**, Decent Work for Domestic Workers, Geneva, 2011, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_170438.pdf, 27 Ekim 2012.

Temel çalışma hakları ve ilkeleri:		
<i>Hukuki ve idari engellerin ortadan kaldırılması, işçi ve işveren örgütlerinin kapasitesinin güçlendirilmesi,</i>	<i>Çocuk ev işçiliğinin tespiti, yasaklanması ve ortadan kaldırılması,</i>	<i>İşe bağlı tıbbi testler, HIV/AIDS ve hamilelik testleri</i>
İstismar, taciz ve şiddetin önlenmesi:		
<i>Şikayet mekanizmaları, soruşturma ve kovuşturma, işçinin evden uzaklaştırılması, geçici konaklama ve tıbbi bakım, rehabilitasyon,</i>		
Çalışma Şart ve Koşulları Hakkında Bilgilendirme		
<i>Şart ve koşullar hakkında yardım, şart ve koşulların karşılıklı olarak belirlenmesi, örnek□sözleşmeler,</i>		
Çalışma Saatleri		
<i>Çalışma saatlerinin kaydedilmesi, bekleme sürelerinin□ gece çalışmasının,□yıllık izinlerin, dinlenme□gününün,□telafi günlerinin düzenlenmesi</i>		
Ücret		
<i>Aynı ödemelerin, ücret beyanlarının doğruluğunun, fesih halinde ücretin hızlı ödenmesinin sağlanması, işverenin değişmesi veya ölümü halinde işçinin haklarının korunması,</i>		
İş Güvenliği ve Sağlığı		
<i>İş güvenliği ve sağlığı teminine yönelik önlemler</i>		
Çocuk Ev İşçileri		
<i>Çalışma saatlerinin sınırlandırılması, gece çalışmasının önlenmesi, aşırı ağır yük getiren işlerde çocuk□işçi çalıştırılmaması, çalışma ve yaşam koşullarının izlenmesi,</i>		
Ev İçinde Yaşayan Ev İşçileri		
<i>İşe bağlı tıbbi testlerde tam mahremiyetin sağlanması, işveren tarafından konaklama ve gıda temini, fesih halinde yeni konaklama yeri için ihbar ve</i>		

<i>çalışmama süresinin uzunluğu,</i>
Göçmen Ev İşçileri
<i>Yardım olanakları ve □ hizmetler, bilgi temini, şikayet mekanizmalarına ve hukuki yardıma □ erişim, orijin ülkeye geri dönüş olanakları ve ülkeler arası işbirliği,</i>
Özel İstihdam Büroları
<i>Doğru uygulamaların teşviki, özel istihdam bürolarının denetimi ve uluslararası işbirliği,</i>
Uyum ve Uygulama
<i>Şikayet mekanizmaları ve bunlara ilişkin düzenlemeler konusunda bilinçliliği artırma ve bilgi sağlanması, şikayetlerin soruşturulması ve kovuşturulması, mağdurlara destek sağlanması ve iş □ müfettişlerinin iş yerine erişiminin etkileştirilmesi.</i>

Tablo. 1: 189 sayılı Sözleşmenin Ana Hatları ve Tavsiyeler

Görüldüğü üzere, ev işçilerinin çalışma ve sosyal haklarından tam anlamıyla yararlanabilmeleri için genel ve asgari standartların çizildiği bu sözleşme, günümüz itibariyle sadece ev işçiliği göçü veren iki ülke (Filipinler ve Uruguay) ve ev işçiliği göçü alan İtalya tarafından onaylanmış²²⁶ olsa da, sürecin gidişatı açısından olumludur.

B. Birleşmiş Milletler'in Düzenlemeleri

Önceki başlıkta ele alınan Uluslararası Çalışma Örgütü aslen Birleşmiş Milletler'e bağlı bir kuruluştur ancak konuya ilişkin özel düzenlemeleri ve çalışmaları sebebiyle ayrı bir başlıkta incelenmesi uygun görülmüştür. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün faaliyetleri dışında Birleşmiş Milletler'in kendi bünyesinde yaptığı çalışma ve toplantıların yanı sıra destek verdiği bağımsız kuruluşlar da

²²⁶ Manila BIA Haber Merkezi, **Filipinler Ev İşçileri Sözleşmesini İmzaladı**, BIANET, 9 Ağustos 2012, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/140204-filipinler-ev-iscileri-sozlesmesini-imzaladi>, 27 Ekim 2012, IDWN News, **Ev İşçilerine İnsanca İş Sözleşmesi Artık Yürürlükte!**, Sol Defter, Ağustos 2012, <http://www.soldefter.com/2012/08/10/ev-iscilerine-insanca-is-sozlesmesi-artik-yururlukte/>, 27 Ekim 2012.

bulunmaktadır. Bu kuruluşlar Sivil Toplum Kuruluşları ve Dayanışma Ağları başlığı altında aşağıda incelenecektir.

Birleşmiş Milletler, insan hakları çerçevesinde göçmen işçiler ile ilgili pek çok temel belge ve çalışmalara imza atmıştır²²⁷. Dolaylı veya doğrudan konumuzla ilgili belgeler özetle; Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi bünyesinde, özel raportör Gabriela Rodríguez Pizarro tarafından hazırlanan Göçmen İşçileri Raporu²²⁸, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme²²⁹ ve Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi'nin Göçmen Ev İşçileri Hakkında 1 No'lu Genel Yorumu²³⁰ olarak sıralanabilir. Bu belgeler kronolojik sıraya göre değerlendirildiğinde, 18 Kasım 1990 tarihli Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme doğrudan göçmen işçilerle ilgilidir ve düzensiz durumdaki göçmen işçilerin içinde buldukları olumsuz koşullara dikkat çekilmektedir²³¹. Sözleşme içeriğinde bizzat ev işçileri ile ilgili hükümler bulunmasa da, BM'nin insan hakları ve göçmenlere ilişkin diğer belgelerine göre sadece *yabancı işçi ve aile ferdi olarak bir ülkede yaşayanların çalışma ve yaşamasına ilişkin hukuki esaslar*²³² getirmesi açısından önemlidir. Türkiye, ilgili BM Sözleşmesini 13 Ocak 1999 tarihinde bazı maddelerine bildirimler ve bir maddesine çekince koyarak onaylamıştır²³³.

²²⁷ Esen Akıntürk, **Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilere İlişkin Sözleşmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: IX, Sayı: 2, 2007, s. 1-27, <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt9.say%C4%B12/9.2%20ak%C4%B1nt%C3%BCrk.pdf>, 29 Ekim 2012.

²²⁸ United Nations Economic and Social Council, **Specific Groups and Individuals Migrant Workers**, Commission on Human Rights Sixtieth Session, 12 January 2004, [http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/0032d58d2667f0b9c1256e700050f77f/\\$FILE/G0410237.pdf](http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/0032d58d2667f0b9c1256e700050f77f/$FILE/G0410237.pdf), 28 Ekim 2012.

²²⁹ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, **International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families**, Adopted by General Assembly Resolution 45/158 of 18 December 1990, <http://www2.ohchr.org/english/law/cmw.htm>, 28 Ekim 2012.

²³⁰ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, **General Comment No. 1 on Migrant Domestic Workers**, 23 February 2011, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw_migrant_domestic_workers.htm, 28 Ekim 2012.

²³¹ Orhan Ersun Civan, Arzu Gökalp, **Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği**, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2011, Sayı 1, s. 233-264, <http://calismatoplum.org/sayi28/civan.pdf>, 29 Ekim 2012.

²³² Akıntürk, *op. cit.*, s. 5.

²³³ 26.04.2001 tarih ve 4662 sayılı Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun için bkz., RG. 09.05.2001, S.24397. 19.06.2004 tarih ve 2004/7502 Karar sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ve Sözleşmenin Türkçe için metni bkz., RG. 08.07.2004, S. 25516.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi bünyesinde, özel raportör Gabriela Rodríguez Pizarro tarafından hazırlanan rapora göre, ev işçilerinin gelişmiş ülkelerde çalışan kadınlar için vazgeçilmez olduğu ve ev işçiliğinin, yaşanan nüfus gerçeğinin bir sonucu olarak özel bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır²³⁴. Ev işçiliği talebinin gelişmiş ülkelerde hızla artmasına bağlı olarak ortaya çıkan göçü ve bu göç akınının neredeyse tamamının kadın oluşunu, -başka bir deyişle *göçün feminizasyonunu*, dikkate alan özel raportör göç alan ve göç veren ülkelere bir dizi tavsiyede bulunmuştur. Raporda, Göçmen Ev İşçilerinin İnsan Hakları başlığı altında, göçmen ev işçilerinin hakları temel insan hakları belgeleri bağlamında değerlendirilmiş ve güncel durumları ile çeşitli ülkelerdeki uygulamalar aktarılmıştır. *Aşırı derecede kırılgan gruplardan biri*²³⁵ olarak ifade edilen göçmen ev işçilerinin daha etkili korunmaları için özel raportör, devletlerin acil inisiyatif olarak ulusal mevzuatların ve uygulamaların geliştirilmesini önermiştir. Raporda altı çizilen bir diğer nokta ise, insan kaçakçılığının her zaman seks işçiliği amacıyla değil bazı durumlarda diğer zorla çalıştırılma formları altında da gerçekleşebildiğidir²³⁶. Göçmenler, ev işçisi olmak için geldikleri ülkelerde fuhuşa veya aracı kurumların daha nitelikli işlerde çalıştırılma beyanına güvenerek ev işçiliğine zorlanabilmektedirler²³⁷. Son olarak özel raportör, tüm kadın veya erkek ev işçilerini örgütlenmeye davet etmekte ve ‘meslek’leriyle gurur duymalarını önermektedir²³⁸.

25-26 Mayıs 2010 tarihinde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Avrupa Bölge Temsilciliği, Brüksel’de göçmen ev işçilerinin haklarına ilişkin uluslararası bir hukuk kolokyumu düzenlemiştir²³⁹. Hükümet temsilcileri, ulusal insan hakları kurumları, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve önemli akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşen kolokyumda önemli ölçüde konsensüs sağlanmış ve ev işçilerinin insan hakları ihlallerine maruz kalma oranı yüksek kırılgan bir grup olduğuna dikkat çekilmiş, bu kategorideki işçilerin haklarının özel dikkat ve koruma gerektirdiği vurgulanmıştır²⁴⁰.

²³⁴ United Nations Economic and Social Council, *op. cit.*, s. 2.

²³⁵ *Ibid.*, s. 16.

²³⁶ *Ibid.*, s. 12.

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ *Ibid.*, s. 20.

²³⁹ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights Regional Office for Europe, **Colloquium – Domestic Migrant Workers**, 25-26 May, Brussels, <http://www.europe.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DomesticMigrantWorkers.aspx>, 5 Kasım 2012.

²⁴⁰ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights Regional Office for Europe, **Rights of Migrant Domestic Workers in Europe**, s. 5,

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi'nin Göçmen Ev İşçileri Hakkında 1 No'lu Genel Yorumu ise ev işçileri adına pek çok çalışma ve belgeye imza atılan 2011 yılında yayımlanmıştır. Bu genel yorumu ILO temsilcilerinin de katıldığı üç kamuya açık toplantı takip etmiş ve yorum Ekim 2009 tarihli göçmen ev işçilerine ilişkin Genel Değerlendirmenin de dâhil olduğu uzun bir sürecin sonunda ortaya çıkmıştır²⁴¹. Yorumun amacı, devletlerin Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmeden doğan yükümlülüklerini göçmen ev işçileri alanında hayata geçirme konusunda rehberlik etmektir²⁴². Komite, göçmen ev işçilerinin sorunlarını dönemlere ayırarak incelemiştir. Bu dönemler²⁴³;

- i. *Göç etmeden önce, göç öncesi ve transit ülkeler*
- ii. *Geliş ve çalışma dönemi*
- iii. *Geride kalan aileler*
- iv. *Dönüş'tür.*

Üye devletler, ev işçiliği yapmak amacıyla göç edecek kişileri doğru ve etkili bir şekilde bilgilendirmeli, göç öncesi eğitimler gibi farkındalığı arttırıcı özel programlar geliştirmeli, göç alan ve göç veren ülkeler karşılıklı anlaşmalar aracılığıyla işe alım ve yerleştirme sürecini birlikte takip etmeli ve bu sürecin sorumluluğunu paylaşmalı, öte yandan iş bulma ve aracı kurumlar izne bağlı kurulmalı ve denetlenmelidir²⁴⁴. Komite, ayrıca çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri, toplu sözleşme hakkının tanınması, inanç ve ifade özgürlüğü, adalete erişim, düzenli göçmen statüsüne geçiş imkânı gibi konularda da bir dizi tavsiyede bulunmuştur²⁴⁵. Yorumun 'cinsiyet perspektif' başlıklı bölümünde, komite *ev işçilerinin çoğunluğunun kadın oluşu ve geleneksel roller dikkate alındığında, cinsiyetçi iş piyasaları, cinsiyet temelli şiddetin küreselliği ve yaygınlığı, yoksulluğun ve işçi göçününün feminizasyonu gibi etkenler devletlerin göçün her aşamasında benimsenecek bir cinsiyet perspektifi geliştirilmesini ve cinsiyet ayrımcılığına karşı*

http://www.europe.ohchr.org/Documents/Publications/Study_Domestic_Migrant_webversion.pdf, 5 Kasım 2012.

²⁴¹ Committee on Migrant Workers, **General Comment on Migrant Domestic Workers**, CMW Considers a General Comment on Migrant Domestic Workers, 2010, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw_migrant_domestic_workers.htm, 29 Ekim 2012.

²⁴² *Ibid.*, s. 1.

²⁴³ *Ibid.*, s. 3, 4.

²⁴⁴ *Ibid.*, s. 6, 7.

²⁴⁵ *Ibid.*, s. 8, 11.

*etkin önlemler almasını zorunlu kılmaktadır*²⁴⁶ ifadesiyle konuyu ‘kadının göçü’ açısından ele almaktadır. Bu öneride üzerinde özellikle durulan husus, kadın ev işçilerinin düzensiz göçe katılarak ve yasal süreçler dışında kalmak suretiyle cinsiyet temelli sömürüye maruz kalmalarıdır. Halihazırda formel iş piyasalarında ve devletin benimsediği çocuk/yaşlı bakımı politikalarında dahi kadının ‘geleneksel’ rolü ön plana çıkarılmaktadır. Bu geleneksel rolün, yeni göçmen kadınlara devredilmesi, kadınların kör talihlerini kıramadıklarını göstermektedir. Hatta göçmen kadınlar, ev içerisinde görünmez bir şekilde yasadışı çalıştıkları, ‘yabancı’ oldukları ve tabii ki kadın oldukları için sömürünün en ağırına maruz kalabilmektedirler. Uzun bir zaman boyunca yaptıkları işin ‘meslek’ olarak görülmemesi, ulusal ve uluslararası hukuki korumadan yoksun bırakılmaları da bu sömürüyü daha da ağırlaştırmıştır.

C. AB ve Bağlı Kuruluşları’nın Düzenlemeleri

Üye devletlerin farklı hukuki düzenlemeleri ve uygulamaları göz önüne alındığında AB içinde tek tip bir göç politikasının olmadığı söylenebilir. Bu ülkelerin göç geçmişleri de aynı olmamıştır. Ancak her ne kadar ülkeler belirli alanlarda esnek ve bağımsız politikalar oluştursalar da, 1990’lı yıllardan itibaren sosyal politikaya yönelik ortak karar ve uygulamalar dikkat çekmekte, sosyal bütünleşmenin bu yolla gerçekleştirilebileceği fikri ağır basmaya başlamıştır²⁴⁷. Göç politikaları, sosyal politikalardan bağımsız düşünülemez. Öyle ki, 2000’li yıllardan itibaren Avrupa ülkelerinin refah sistemlerinin sosyal hizmet sağlayıcılığından çok sosyal hizmet dağıtıcılığına geçmesi, hükümetlerin sosyal sorunlara karşı piyasa merkezli çözümlere yönelmesi ve kamu hizmetleri hacminin hızla küçülmesi şeklinde özetlenebilecek dönüşümler Avrupa sosyal demokrasisinin çehresini değiştirmiştir²⁴⁸. Refah devletinin krizi olarak da adlandırılan bu süreç, AB sosyal politikalarında köklü değişikliklere yol açmıştır. Göç politikalarının da bu doğrultuda dönüşüm geçirdiği gözlemlenmektedir.

Avrupa Birliği’nin ve buna bağlı alt kuruluşların göçmen ev işçilerine yönelik rapor ve düzenlemelerine geçmeden önce bir sonraki başlıkta ele alınacak Avrupa

²⁴⁶ *Ibid.*, s. 11.

²⁴⁷ Günel, *op. cit.*

²⁴⁸ Emrah Akbaş, **Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu**, S.Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.), *op. cit.*, s. 335-351.

ülkelerinin uygulamalarını da anlamak açısından Birliğin genel göç politikasını incelemekte yarar vardır.

Avrupa Birliği kuruluş amacı malların, sermayenin, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımıdır. Üye ülkelere yönelik yoğun göçün arttığı 1990'lerden itibaren Birliğin, göç konularına eğilmeye başladığı, bu alanda yasal ve kurumlar düzenlemelere gidildiği görülmektedir²⁴⁹. Birliğin göç ve sığınma politikalarının başlangıcını 1975 yılında Avrupa Konseyi Roma Zirvesinde kurulan 'Trevi Grubu' oluşturmaktadır²⁵⁰. Trevi Grubu ve Ad Hoc Göç Grubu üye 12 ülke arasında hükümetler arası işbirliğini öngörerek Avrupa Komisyonunu ve Avrupa Parlamentosunu bu işbirliğinin dışında tutmaktaydı²⁵¹. 1992 yılında imzalanan ve 1992 yılı başında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması çerçevesinde, göç, sığınma, vize uygulamaları gibi konular hükümetler arası ele alınacak şekilde adalet ve içişlerine ilişkin üçüncü sütunda ele alınmış, 1997 Amsterdam Antlaşması ile göç, sığınma ve sınır kontrollerine ilişkin düzenlemeler geleneksel birlik politikalarının ele alındığı birinci sütuna aktarılmıştır²⁵². *Maastricht antlaşmasıyla AB'nin üçüncü temel direği kapsamına alınan göç ve iltica konusu Amsterdam antlaşmasıyla devletlerarası karar alma süreçleri ile politika üreten üçüncü temel direğinden alınıp ulus-üstü bir şekilde hazırlanan politikaların yeri olan birinci direğe taşınmıştır*²⁵³. Kasım 2004'te ise Avrupa Konseyi'nde 'Avrupa Birliği'nde Özgürlük, Güvenlik ve Adaletin Güçlendirilmesi' başlıklı Hague programı kabul edilmiştir. 1999 Tampere Zirvesinde belirlenen hedefler doğrultusunda oluşturulan²⁵⁴ Hague programı göçte hedeflenen ülkeler ve transit ülkeler arasındaki işbirliğinin önemine dikkat çekilmiştir²⁵⁵. Aralık 2007'de düzenlenen AB zirvesinde kapsamlı ve ortak bir göç

²⁴⁹ *Ibid.*, s. 533.

²⁵⁰ Hasan Canpolat, Hakkı Onur Ariner, **Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi**, Ankara, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Orsam Rapor No: 123, Black Sea International Report No: 22, 2012, s. 11, http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012621_Rapor123tur.pdf, 4 Aralık 2012.

²⁵¹ Natasja Reslow, **Explaining the Development of EU Migration Policy: the Case of the Mobility Partnerships**, Fifth Pan-European Conference on EU Politics, Porto, Portugal, 23-26, June 2010, <http://www.jhubc.it/ecpr-porto/virtualpaperroom/008.pdf>, 4 Aralık 2012.

²⁵² Hakan Samur, **Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım**, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt V, Sayı 2, 2008, s. 1-16, <http://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/462/296>, 30 Mart 2014.

²⁵³ Canpolat, Ariner, *op. cit.*, s. 13.

²⁵⁴ Mehmet Özcan, Serkan Yardımcı, **Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele**, E-Akademi Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, 2005, Sayı: 39, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm>, 10 Aralık 2012.

²⁵⁵ Samur, *op. cit.*, s. 8.

politikası geliştirilmesi amacıyla bütünleşmiş sınır yönetimi stratejisi oluşturmak²⁵⁶ ve Türkiye, Batı Balkan ülkeleri, Doğu Avrupa ülkeleri ve Rusya Federasyonu gibi üçüncü ülkelerin de göçe yönelik küresel yaklaşıma dahil edilmesi öngörülmüştür²⁵⁷. Son olarak 2008 Avrupa Birliği İltica ve Göç Paketi AB'nin iltica ve göç alanındaki temel politikalarını ortaya koymuştur²⁵⁸. Bunlar; yasal göçün düzenlenmesi, yasadışı göçün kontrol altına alınması, sınır kontrollerinin etkinleştirilmesi, sığınmacılar ve mülteciler için tek bir prosedür ve statü uygulamasına geçilmesi, üçüncü ülkelerle kapsayıcı ortaklıklar kurulmasıdır²⁵⁹.

Görüldüğü üzere, düzensiz göç ve sığınma konularında Avrupa Birliği'nin ortak ve çok katmanlı politikaları mevcuttur. Bir yandan AB'nin kamusal söylemi bütünleşmeci ve ayrımcılık karşıtı yaklaşımdan, sıkı sınır kontrolleri ve düzensiz göçü önlemek için alınan önlemlere doğru sıralanırken, ekonomik açıdan faydalı ve regüle edilmiş işgücü göçünün milli çıkarlara hizmet ettiği de genel kabul görmektedir²⁶⁰. Avrupa Birliği'nin göç politikasının iş piyasalarının ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiği söylemek abartılı olmayacaktır ancak bu ihtiyaçları tanımlarken cinsiyet normlarına yapılan atıflar da gözden kaçırılmamalıdır²⁶¹. Kadının özgürleşmesi ve iş piyasalarına katılımı son yirmi yıldır Birlik içerisinde öncelikli konulardan biri olmuştur. Avrupa Birliği, kadın istihdamının Avrupa ekonomisinin geleceği için taşıdığı önemi sürekli tekrarlamaktadır²⁶². Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına paralel olarak 'bireysel hayatın aile ve iş hayatı ile uzlaştırılması' da Birlik gündemindedir²⁶³. Bu politika, kadının ev hayatı ile iş

²⁵⁶ T.C. Ekonomi Bakanlığı Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, **19-20 Haziran 2008 Tarihli Avrupa Konseyi Toplantısı**, <http://www.ekonomi.gov.tr/avrupabirligi/index.cfm?sayfa=045A260C-D8D3-8566-4520E526BD227B0C>, 10 Aralık 2012.

²⁵⁷ Samur, *op. cit.*, s. 8.

²⁵⁸ Özlen Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay, **Giriş**, İltica Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram Gözlem ve Politika, UNHCR, Ankara: The UN Refugee Agency, Ed. Ö. Çelebi, S. Özçürümez, Ş. Türkay, 2011.

²⁵⁹ Canpolat, Ariner, *op. cit.*, s. 13.

²⁶⁰ Helen Schwenken, **RESPECT for All: The Political Self-Organization of Female Migrant Domestic Workers in the European Union**, Center for Refugee Studies, 2005, Volume: 21, Number: 3, s. 45-52, <https://pi.library.yorku.ca/ojs/index.php/refuge/article/viewFile/21299/19970>, 10 Aralık 2012.

²⁶¹ Helma Lutz, *op. cit.*, s. 6.

²⁶² *Ibid.*

²⁶³ Lutz, *op. cit.*, s. 5.

hayatının uzlaştırılmasına engel olguları ortadan kaldırmaya yöneliktir²⁶⁴. Böylece ‘ailenin kadını’ tarafından temin edilen ev içi hizmetler de dönüşüm geçirmiştir²⁶⁵.

O halde Avrupa Birliği, göçmen ev işçileri nasıl ele almaktadır? İlk örnek uygulanabilir etkisi az olan²⁶⁶ Avrupa Parlamentosu tarafından yayımlanmış Ekim 2000 tarihli ‘Enformel Sektördeki Ev İşçiliğinin Düzenlenmesi Hakkında Rapor’dur²⁶⁷. Raporun konusu bildirilmeyen ücretli ev işçiliğidir ve ev işçilerinin sayısının artması; demografik gelişmeler, ebeveynlerin tam zamanlı çalışması, bildirilmeyen işçilik genel olarak kayıt dışı ekonomi bağlamında değerlendirilmiştir²⁶⁸. Rapor, yaşlı ve çocuk bakımı ve ev hizmetlerine yönelik artan ihtiyaç ve değişen aile yapıları bağlamında bakım ve ev işçiliği için yeni yollar aranması gerektiğinin altını çizmektedir²⁶⁹.

Avrupa Konseyi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komitesi’nin 2001 tarihli ev köleliği raporunda²⁷⁰ ‘köleliğin yeni bir biçimi’nden söz edilmekte ve ‘ev içi köleliği’, savunmasız bireyin fiziksel veya manevi baskı altında ücret almadan insanlık onuruna uymayacak şekilde özgürlüğünden mahrum bırakılması olarak tanımlanmaktadır²⁷¹.

Öte yandan Avrupa Konseyi’nin 1663 sayılı Tavsiye Kararı’nda²⁷² (2004) ev işçileri için gelişme sayılabilecek önemli adımlar atılmıştır. Bunlar²⁷³:

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ Franca Van Hooren, **Welfare Provision Beyond National Boundaries: The Politics of Migration and Long Term Elderly Care in Italy**, *op. cit.*

²⁶⁶ *Ibid.* s. 6.

²⁶⁷ European Parliament Resolution on Regulating Domestic Help in the Informal Sector (2000/2021(INI)), Text Adopted Thursday, November 30, 2000, Brussels, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2000-0542+0+DOC+XML+V0//EN>, 13 Aralık 2012.

²⁶⁸ Schwenken, *op. cit.*, s. 48.

²⁶⁹ Helen Schwenken, **The Challenges of Framing Women Migrants’ Rights in the European Union**, *Revue Européenne des Migrations Internationales*, 2005, Vol. 21 – No: 1, s. 177-194, <http://remi.revues.org/2357#text>, 26 Aralık 2012.

²⁷⁰ Council of Europe, Parliamentary Assembly, Doc. 9102, 17 May 2001, **Domestic Slavery Report**, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, <http://assembly.coe.int/documents/workingdocs/doc01/edoc9102.htm>, 13 Aralık 2012.

²⁷¹ Schwenken, **RESPECT for All: The Political Self-Organization of Female Migrant Domestic Workers in the European Union**, s. 48.

²⁷² Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1663 (2004), **Domestic Slavery: Servitude, Au Pairs and Mail-order Brides**, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1663.htm>, 13 Aralık 2012.

²⁷³ European Trade Union Confederation (ETUC), **Out of the Shadow: Organising Domestic Workers Towards a Protective Regulatory Framework for Domestic Work**, Brussels, 14-15 April 2005, http://www.etuc.org/IMG/pdf/Rapport_domestic_workers.pdf, 13 Aralık 2012.

- i. *Ev işçiliğinin ‘gerçek bir iş’ olarak iş kanunlarından doğan haklarla birlikte tanınması,*
- ii. *Hukuken uygulanabilir bir iş sözleşmesi,*
- iii. *Sağlık sigortası,*
- iv. *Özel hayata saygı gösterilmesi,*
- v. *Dinlenme ve kişisel zamanın düzenlenmesi ile*
- vi. *Göçmenlik statüsünün işverene bağlı kılınmaması gibi konulardır.*

Her ne kadar bu tavsiye kararının hukuki bağlayıcılığı bulunmasa da üye devletlerin yeni veya daha kapsamlı mevzuat düzenlemeleri oluşturmalarını teşvik etmesi açısından önem taşımaktadır²⁷⁴. Öte yandan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 2005 yılında Fransa’da zorla çalıştırılan Togolu genç bir kız hakkında verdiği kararda²⁷⁵ insan ticareti konusu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde ilk defa ele alınmıştır. Mahkeme, başvuruçu Togolu Siliadin’in günde 15 saat dinlenme izni dahi olmadan zorla çalıştırıldığını, bakımını üstlendiği çocukların odasında bir şilte üzerinde uyduğunu, ücret almadığını ve pasaportunun alıkonulduğunu, öte yandan Fransız kolluk birimlerinin yeterli ve etkili koruma sağlamadığını belirtmiştir²⁷⁶. Mahkeme böylece, başvuruçunun ‘en azından’ zorla ve zorunlu çalışmaya maruz bırakılarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin kölelik ve zorla çalışma yasağını düzenleyen 4. maddesine aykırılık tespit etmiştir. Bu dava, zorla çalıştırılma hatta ev içi köleliğin en uç örneklerinden birini teşkil etmektedir. Düzensiz ve yasadışı bir göçmenin temel haklarından mahrum kalışına ilk defa dikkat çekilmiştir²⁷⁷. Bu tarihten sonra ILO çalışmalarına da paralel olarak AB bünyesinde göçmen ev işçilerine yönelik çalışmaların arttığını söylemek mümkündür. Bunlardan bazıları Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi’nin 2010 yılında yayımladığı Ev İşçiliğinin Profesyonelleşmesi hakkında görüşü²⁷⁸ ve son

²⁷⁴ *Ibid.*

²⁷⁵ European Court of Human Rights, Case of Siliadin V. France, App. No. 73316/01, Strasbourg, 26 July 2005, <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/entity.action?id=f1df4fc1-b311-45ed-b0e6-69ad9fc2f7cf>, 26 Aralık 2012.

²⁷⁶ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ European Economic and Social Committee, **Opinion: The Professionalisation of Domestic Work**, Adopted: 26 May 2010, <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.soc-opinions.14786>, 26 Aralık 2012.

olarak Avrupa Parlamentosu'nun 2011 tarihli ILO Konvansiyonunun ev işçilerine ilişkin ek tavsiye kararına yönelik karar önergesidir²⁷⁹.

AB göçmen ev işçileri politikaları konusunda son olarak belirtmek gerekir ki, bazı yazarlara göre göçmen ev işçilerinin AB içindeki durumu çelişkili bir yapıdadır²⁸⁰. Şöyle ki, bir yandan konu AB politika yapıcılarının dikkatini çekmiş, özellikle son on yıl içinde konuya ilişkin özel çalışmalar artmıştır. Ancak öte yandan bu yankı, göç politikaları ile suç ve güvenlik politikalarının birleşmesi sonucu siyasi söylemlerin kapsamını daraltmıştır²⁸¹. Ev işçilerine yönelik özel düzenlemeler son beş yılda önemli bir artış göstermiştir ancak bu düzenlemeler uygulama sonuçlarını göstermeleri açısından henüz çok yenidir. Öte yandan günümüz itibariyle AB ortak politikası güvenlik söylemlerine gittikçe ağırlık vermekte ve göçmenlerin hakları ikinci planda kalmaktadır.

AB politikaları ve düzenlemeleri kuşkusuz göçmen ev işçilerinin uygulamadaki hak ihlallerini ve olumsuz çalışma koşullarını gidermekte yetersiz ve belki de isteksizdir. Bu noktada uluslararası sivil toplum kuruluşlarına (ister AB kuruluşlarından fon yardımı alsın ister bağımsız nitelikte olsun) düşen rol büyüktür. Aşağıda bu kuruluşlar hakkında bilgi verilecektir.

D. Sivil Toplum Kuruluşları ve Dayanışma Ağları'nın Çalışmaları

Yukarıda açıklanan BM, ILO ve AB gibi örgütlerin düzenlemeleri ve politikaları, çalışmamızın konusu problemin arka planını oluşturmaktadır. Bu politikaların ötesinde, içinde bölgesel, küresel ve yerel olmak üzere pek çok ağ ve kuruluşun bulunduğu²⁸² dinamik ve benzersiz bir ev işçileri hareketi yatmaktadır. Sendikal hareketlerle birlikte, bu örgütler ILO'nun 189 sayılı Sözleşmesinin kabulü ve geliştirilmesine katkıda bulunmuşlar, çıkış ve varış ülkelerinin de bu sözleşmeyi

²⁷⁹ European Parliament, **Resolution on the Proposed ILO Convention Supplemented by a Recommendation on Domestic Workers**, B7/029/2011, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2011-0296&language=EN#_part1_def8, 26 Aralık 2012.

²⁸⁰ Helen Schwenken, **The Challenges of Framing Women Migrants' Rights in the European Union**, *op. cit.*

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² Global Forum on Migration & Development, **Protecting Migrant Domestic Workers – Enhancing Their Development Potential**, Mauritius, 2012, http://www.gfmd.org/documents/mauritius/gfmd12_mauritius12_rt_3-3-background_paper_en.pdf, s. 6, 1 Kasım 2013.

onaylaması ve yürürlüğe sokması için stratejiler geliştirmişlerdir²⁸³. Örneğin Uluslararası Sendikalar Konfederasyonunun (ITUC) Uluslararası Ev İşçileri Ağı (IDWN) ortaklığıyla yürüttüğü ve 12.12.12 tarihinin sembolikliği sebebiyle “12-by-12” olarak adlandırılan kampanya, 80’in üzerinde ülkede ILO sözleşmesinin onaylanması ve yürürlüğe sokulması için çalışmalar yürütmüştür²⁸⁴. Aşağıda bu uluslararası örgütlerin başlıcaları ve yürüttükleri çalışmalar ele alınacaktır.

Avrupa düzeyinde göç ve gömen konularına yönelik ve ırkçılık karşıtı pek çok ağ, şemsiye örgüt ve sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Geniş Avrupa ağları ve şemsiye örgütlerine örnek olarak Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi (*European Council for Refugees and Exiles*), Avrupa Kadın Lobisi (*European Women’s Lobby*), Avrupa Sosyal Kuruluşlar Platformu (*Platform of European Social NGOs*) verilebilirken, daha küçük çaplı kuruluşlar arasında Belgesiz Göçmenlerle Uluslararası İşbirliği Platformu PICUM (*Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants*) ve Göçmen Ev İşçileri Avrupa Ağı RESPECT (*European Network of Migrant Domestic Workers*) sayılabilir²⁸⁵. Bu örgütlerden, özellikle belgesiz kayıt dışı göçmenleri çalışma konusu yapmış olanların ortak özelliği, konuyu hâlihazırda Avrupa Birliği ülkelerinde bulunan göçmenlerin insan hakları bağlamında ele almalarıdır. Bu örgütler, çoğunlukla göçmenlerin göç ettikleri ülkelere nasıl geldikleriyle veya nasıl geri dönecekleriyle ilgilenmemekte, bunun yerine varış ülkeleri tarafından ihmal edilen hak ihlali sorununa eğilmektedirler²⁸⁶.

RESPECT ağı, dokuz Avrupa ülkesinin (İtalya, İspanya, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda, Belçika, İrlanda, Yunanistan ve Almanya) göçmen ev işçileri tarafından kurulan örgütleri, destek örgütleri, sendikacılar ve akademisyenler grubundan oluşmaktadır²⁸⁷. RESPECT ağı, İngiltere’de Filipinli göçmen ev işçileri kadınların hakları için mücadele eden KALAYAAN²⁸⁸ şemsiye örgütlenmesi ve doğrudan göçmen kadınlar tarafından kurulmamış olmakla birlikte bu alanda Avrupa Birliği projeleri yürüten ve Birlik’ten fon yardımları alan Brüksel merkezli sivil

²⁸³ *Ibid.*

²⁸⁴ *Ibid.*

²⁸⁵ Helen Schwenken, **Irregular Migration: European Union Policies and Space for Maneuver for NGOs**, Network Migration in Europe: www.migrationeducation.org, 2008, http://www.migrationeducation.org/fileadmin/uploads/Helen_Schwenken_2008_01.pdf, 28 Aralık 2012.

²⁸⁶ *Ibid.*

²⁸⁷ Schwenken, **The Challenges of Framing Women Migrants’ Rights in the European Union**, *op. cit.*

²⁸⁸ Kalayaan Filipince *özgürlük* anlamına gelmektedir, <http://en.wikipedia.org/wiki/Kalayaan>, 25 Aralık 2013,

toplum kuruluşu SOLIDAR tarafından 1987 yılında kurulmuştur²⁸⁹. KALAYAN ve SOLIDAR ağı genişletme çabaları çerçevesinde Avrupa Komisyonuna fon başvurusunda bulunmuş²⁹⁰ ve ‘Ev Hizmetlerindeki Göçmen İşçilerin Hakları Belgesi’nin oluşturulması sürecinde Avrupa düzeyinde çeşitli gruplarla müzakereler yapılarak 30-31 Kasım 1999’da ev hizmetlerinde çalışan kadınların katıldıkları bir konferansta kabul edilmesini sağlamıştır²⁹¹.

Bu örgütlerin, ülkelerin göçmen işçiler hakkındaki mevzuat ve uygulamaları üzerindeki etkisini küçümsemek gerekir. Örneğin 1997 yılında İrlanda’da yeni iktidara gelen İşçi Partisi, KALAYAN ve Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası (TGWU) yürütülen kampanyalar sonucu göçmen ev işçilerinin işverenleri tarafından sömürülmesini engellemek amacıyla yeni düzenlemeler kabul etmiştir²⁹². Aynı şekilde İsviçre’de 2005 yılında düzenlenen Filipin Sorunları Cenevre Forumunda göçmen işçi sendikaları ile hükümet temsilcileri bir araya gelmiş ve bunun sonucunda SIT sendikasına üye göçmen ev işçilerinin belgesiz olsalar dahi yasal olarak çalışabilecekleri kararlaştırılmıştır²⁹³.

Son olarak Avrupa çapındaki kadına yönelik şiddetin engellenmesi amacıyla oluşturulan Avrupa Komisyonu proje fonlarının 2002 yılından itibaren durdurulduğunun, bu sebeple pek çok faaliyetin ve kampanyanın devam ettirilemediğinin altını çizmek gerekir²⁹⁴. Öte yandan pek çok düzensiz veya göç ettikleri ülkelerde yasal olarak bulunmayan ev işçisinin sınır dışı edilme veya ‘fark edilme’ korkusuyla bu örgütlerden uzak durduğu ve bu örgütlerin sağladığı korumadan yararlanamadığı da eklenmelidir. Ev hizmetlerinde çalışan kadınların

²⁸⁹ Çağla Ünlütürk Ulutaş, Alican Kalfa, **Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri**, Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 1/2, 2009, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, s. 13-28, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/46/1117/13174.pdf>, 3 Ocak 2013.

²⁹⁰ Schwenken, *op. cit.*, s. 180.

²⁹¹ Ünlütürk Ulutaş, Kalfa, *op. cit.*, s. 22.

²⁹² R.E.S.P.E.C.T Network, **Campaigning for the Rights of Undocumented Migrant (Domestic) Workers in Europe and Internationally**, Submitted to the United Nations Human Rights Council, Committee on Migrant Workers Office of the High Commissioner for Human Rights, Amsterdam, September 19, 2011, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/docs/ngos/RESPECT_Network_DGD_Sep2011.doc, 1 Kasım 2013.

²⁹³ R.E.S.P.E.C.T Network, **Campaigning for the Rights of Undocumented Migrant (Domestic) Workers in Europe and Internationally**, Submitted to the United Nations Human Rights Council, Committee on Migrant Workers Office of the High Commissioner for Human Rights, Amsterdam, October 14, 2009, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/docs/DGD/RESPECT.doc>, 1 Kasım 2013.

²⁹⁴ Schwenken, *op. cit.*, s. 180.

çoğunlukla sendikal hareketlerde kendilerine yer bulamadıkları ortadadır ancak doğrudan ‘göçmen ev işçileri’ ismi altında örgütlenmeseler dahi bazı sendika ve örgütlerle işbirliğinde buldukları da görülmektedir²⁹⁵. Yukarıdaki örgütlere ek olarak İtalya’da ACLI-COLF (Hristiyan İşçiler Birliği), Filipinli Kadın Ağları BABYLAN ve DONNE EL MUNDO ve İtalyan işçi sendikası FILCAMS-CGIL, Belçika’da belgesiz göçmen işçiler örgütü OR.C.A²⁹⁶, Yunanistan’da Filipinli göçmen işçiler birliği KASAPI-Hellas, İspanya’da Dominik Cumhuriyetli kadın göçmenlerin kurduğu VOMADE, Avrupa Birliği ülkelerinde bölgesel olarak özel ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların hakları için mücadele etmektedir²⁹⁷. Göçmen ev işçileri ağı, bu örgütler ve bunlara bağlı pek çok başka örgütler ile birlikte bütünsel bir mekanizma olarak çalışmalarına devam etmektedir. Örneğin Waling Waling ve KALAYAAN örgütleri uzun zamandan beri İngiltere’deki çoğunluğu Filipinli göçmen ev işçisi kadınların hakları için mücadele vermektedir²⁹⁸. Bu örgütler, üye sayıları ve etkinlikleri ile de dikkat çekmektedir. Örneğin Londra’daki bölgesel Waling Waling yardım kuruluşunun 5000 göçmen ev işçisi üyesi bulunmaktadır²⁹⁹. RESPECT ağının üye örgütlerinden Filipinli Göçmen İşçiler Komisyonu, bu örgütlere üye işçilerin, çalışma ve yaşam koşullarını doğrudan değiştirecek ve dönüştürecek stratejileri belirleme gücüne sahip olduklarını ifade etmiştir³⁰⁰. Bu işçiler, çalıştıkları sektör bağlamında örgütlüdür, uğrunda savaştıkları hakların önemini bilincindedir ve gündemlerini oluştururken diğer göçmenlerin yaşadıkları sorunları da göz önüne almaktadırlar³⁰¹.

II. Avrupa Ülkeleri Düzenlemeleri

Göçmen ev işçilerinin sosyal haklarına ilişkin düzenlemeler aşağıda da görüleceği gibi ülkeden ülkeye değişmektedir. Bunun en önemli nedeni konunun pek çok alanla ilişkili olması ve ülkelerin bu alanlara bakışlarının siyasi eğilimleri, sosyal harcama politikaları, refah rejimleri gibi unsurlara bağlı olarak değişebilmesidir. Konuya ilişkin Avrupa ülkeleri düzenlemeleri, bakım hizmetlerinden kimin sorumlu olduğu, finansmanın nasıl sağlandığı ve hizmetlerin kurumsallaşma şekli, refah

²⁹⁵ Ünlütürk Ulutaş, Kalfa, *op. cit.*, s. 23.

²⁹⁶ *Ibid.*

²⁹⁷ Schwenken, *op. cit.*, s. 179.

²⁹⁸ *Ibid.*, s. 184.

²⁹⁹ *Ibid.*

³⁰⁰ *Ibid.*, s. 186.

³⁰¹ *Ibid.*

rejimlerinin özelliklerine göre değişen, farklı sosyal politikaların ürünüdür³⁰². Bu sebeplerle ev temelli hizmetlerin nitelikleri ve kurumsallaştırılması gibi konular üzerinde uzlaşma sağlanması kolay olmamaktadır. Aşağıda da görüleceği üzere, refah devleti kuramı, son 20-30 yıldır özellikle kadın-erkek eşitliği, aile ve bireye atfedilen önem, çocuk ve yaşlıların bakımından kimin sorumlu olacağı noktalarında farklı sınıflandırmalar öngörmüştür.

Geleneksel tasnifte *Bismarck*, *Beveridge* ve *Karma* sistem olmak üzere üçlü bir ayırım yapılmaktadır. *Bismarck* refah devleti anlayışı, 1800'li yılların sonunda Almanya Başbakanı'nın öncülüğüyle hastalık, iş kazası, yaşlılık ve sakatlık sigortaları ile doğmuştur ve çalışma temellidir³⁰³. *Beveridge* sistemi ise İngiltere'de doğmuştur ve çalışma esasına değil vatandaşlık esasına dayalıdır. Prim katkısının ön plana çıktığı Bismarck sosyal politika modeli, daha ziyade çalışanlara gelir desteği sağlanması ile ilgili iken, vergi ile finanse edilen Beveridge Modeli, yoksulluğun önlenmesini amaçlamaktadır³⁰⁴. *Karma* sistem, hem çalışan kesimi, hem de tüm vatandaşları kapsayacak şekilde evrensel bir ulusal sigorta sistemini hedeflemektedir. Hollanda bu sınıflandırmada, karma sistemin en güçlü örneği olarak gösterilmektedir³⁰⁵. Geleneksel sınıflandırmanın, özellikle 1980'li yıllardan itibaren ekonomik krizler, bireyselleşme, kadın ve erkek cinsiyetlerinin değişen rolleri doğrultusunda, yerini büyük ölçüde Esping Andersen'in üçlü sınıflandırmasına bıraktığı söylenebilir.

Esping-Andersen'in üçlü sınıflandırması; liberal, muhafazakâr korporatist ve sosyal demokrat modellerini öngörmektedir³⁰⁶. Muhafazakâr modelde, Bismarck devletçiliğini benimseyen, hakların ve ayrıcalıkların sınıf ve statüye göre değişkenlik gösterdiği bir sosyal devlet söz konusudur³⁰⁷. Bu modelde bireylerin topluma entegrasyonunu sağlayan ana öge, istihdamdır ve Katolik muhafazakâr ideoloji

³⁰² Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, General Comment No. 1 on Migrant Domestic Workers, 2010, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw_migrant_domestic_workers.htm, 28 Ekim 2012.

³⁰² Şenay Gökbayrak, **Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar**, *op. cit.*

³⁰³ Özdemir, *op. cit.*, s. 157.

³⁰⁴ *Ibid.*, s. 159.

³⁰⁵ *Ibid.*, s. 160.

³⁰⁶ Alain Lefèbvre, Dominique Méda, **Les Modèles de l'État - Providence et le Système Français: Le Modèle Nordique**, Cahiers Français n° 330, http://www.afae.fr/IMG/pdf/le_modele_nordique.pdf, 12 Ocak 2013.

³⁰⁷ Gaëlle Amerijckx, **Rapport Intermédiaire (Octobre 2008): Modèles de Care & Typologies des États Providence**, Politiques Publiques Pour Promouvoir L'Emploi Des Parents & L'Inclusion Sociale (PEPSI), http://upse.ulb.ac.be/doc/AMERIJCKX-PEPSI_Care.pdf, s. 5, 20 Ocak 2014.

büyük ölçüde egemendir³⁰⁸. Fransa, Belçika ve İtalya da bu modele uygun refah rejimlerine sahip ülkeler olarak tanımlanıyor olsa da, esasen Almanya ve Avusturya muhafazakâr sosyal rejimin egemen olduğu örnek ülkelerdir³⁰⁹.

Liberal veya Anglosakson modelde öne çıkan unsur piyasadır ve devletin sosyal müdahaleleri asgari düzeydedir³¹⁰. A.B.D, Kanada ve Avustralya'nın temsilcisi olduğu bu modeli belirli ölçüde Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda ülkeleri de benimsemiştir. Sosyal yardımlar, ihtiyacını piyasada gideremeyen vatandaşa 'son çare' olarak sunulmaktadır³¹¹ ve bu yardımlar çoğu zaman yoksulluğu damgalar niteliktedir³¹².

Sosyal demokrat modellere örnek, İskandinav ülkeleri ve bazı yönleriyle Hollanda'dır³¹³. Bu ülkelerde devlet, sadece 'yoksul' olanlara değil fakat tüm bireylere yönelik müdahalelerde bulunmaktan kaçınmaz ve sosyal haklar, herkese eşit ve piyasadan bağımsız bir şekilde tanınır³¹⁴. İskandinav ülkeleri sosyal hakların tanınması konusunda pek çok açıdan ileri düzeydedir ve öncü ülkeler olarak kabul edilmektedir. 'Kadınların refah devleti' tanımının da yakıştırıldığı bu ülkelerde³¹⁵, örneğin ilk defa ücretli babalık izni (İsveç - 1980, Danimarka - 1984) kabul edilmiştir³¹⁶. Bu modelde öne çıkan evrensellik, sosyal dayanışma ve sınıflar arası eşitlik kavramları, aynı zamanda gelirin yeniden dağıtımının da adil bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır³¹⁷.

Andersen'in üçlü tipolojisi, geçiş rejimlerini önemsemediği, aile ve diğer enformel bağların refah sunumunda önemli rol oynadığı Güney Avrupa refah devletlerini sınıflandırmaya dahil etmediği için eleştirilmiş³¹⁸, daha sonraki yıllarda

³⁰⁸ Özdemir, *op. cit.*, s. 138.

³⁰⁹ *Ibid.*, s. 137.

³¹⁰ Amerijckx, *op. cit.*

³¹¹ *Ibid.*

³¹² Özdemir, *op. cit.*, s. 135.

³¹³ *Ibid.*, s. 140.

³¹⁴ Amerijckx, *op. cit.*

³¹⁵ Heini Martiskainen de Koenigswarter, **Politiques de la Paternité en Finlande, Un Miroir pour la France**, Communication Présentée au Premier Congrès de l'AFS, l'Association Française de Sociologie, à Villetaneuse, 24-27 Février 2003, http://rt6-afs.org/IMG/rtf/Heini_communication_AFS_M.rtf, 7 Ocak 2014.

³¹⁶ Brigitte Gresy, Philippe Dole, François-Xavier Chivot, **Rapport sur l'Egal Accès des Femmes et des Hommes aux Responsabilités Professionnelles et Familiales dans le Monde**, L'Inspection Générale des Affaires Sociales, Rapport No: RM2011-084P, Juin 2011, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/114000300/0000.pdf>, 10 Ocak 2014.

³¹⁷ Özdemir, *op. cit.*, s. 140.

³¹⁸ *Ibid.*, s. 147.

Korpi, Palme, Abrahamson, Leibfried gibi pek çok sosyolog yeni tipolojiler geliştirmiştir³¹⁹. Andersen'in de ileri tarihli çalışmalarında, refah devletini, kadın-erkek eşitliği, enformel bakım temini açılarından ele almaya başladığı görülmektedir. Bunda özellikle, kadın istihdamının, kısa sürede büyük oranlarda arttığı Güney Avrupa devletlerinin yeni bir refah rejimi oluşturmaya başlamasının rolü olduğu söylenebilir. Örneğin İtalya diğer güney Avrupa ülkeleri ile birlikte (Yunanistan, Portekiz ve İspanya) sosyal hizmet temini açısından geride kalmış bir görünüm sergilerken, İskandinav ülkeleri bu konuda diğer ucu oluşturmaktadırlar³²⁰. Fransa ve Belçika, daha çok Güney Avrupa ülkelerine yaklaşırken, Almanya ve Avusturya daha çok İskandinav ülkeleri ile benzerlikler taşımaktadır³²¹.

Esping-Andersen'in ortaya attığı refah devletleri tipolojisi bağlamında, konumuz açısından önemli gördüğümüz bakım hizmetlerinin kim tarafından ve nasıl karşılandığı sorusu ön plana çıkmaktadır. Bu noktada Haas³²², refah devletlerini, sundukları bakım hizmetleri açısından analitik bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Buna göre, aile ilişkilerinin özel ve mahrem olarak kabul edildiği Güney Avrupa ülkelerinde, (İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan) kadınlar veya geniş anlamda aile üyeleri bakım sorumluluğu yükünü taşımaktadır ve erkekler piyasaya yöneltilmiştir³²³. Bu ülkelerde, özel yaşam ve kamusal alan çok kesin çizgilerle ayrılır³²⁴. Erkek, halen büyük ölçüde eve ekmek getiren (*male breadwinner*) aile revidir, kadın ise evinin bakımından sorumludur. Son 20 senede kadın istihdamı gözle görülür biçimde artmış olsa da geleneksel ataerkil kalıpların yıkıldığını söylemek mümkün değildir. Enformel bakım hizmetleri sunumunun en çok bu ülkelerde görülmesi de devletin halen bu yükü ailenin (kadınların) üzerine yıktığının bir göstergesidir. Aşağıda İtalya ve İspanya örneklerinde de görüleceği üzere Türkiye'nin, en çok Güney Avrupa refah rejimine yakın gösterilmektedir. Ancak Türkiye'de kadın istihdam oranı, bu ülkelerdeki oranların yanına dahi

³¹⁹ Amerijckx, *op. cit.*, s. 5, 6.

³²⁰ Hooren, *op. cit.*, s. 5.

³²¹ *Ibid.*

³²² Linda Haas, **Parental Leave and Gender Equality: Lessons from the European Union**, Review of Policy Research 20 (1), 2003, s. 89-114.

³²³ Konstantine Davaki, **Avantages du Congé de Maternité / Congé Parental dans l'UE-27 – Analyse des Documents**, Commission Droits de la Femme et de l'Égalité des Genres du Parlement Européen, Département Thématique C – Droits des Citoyens et Affaires Constitutionnelles Parlement Européen, s. 8, <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110725ATT24645/20110725ATT24645FR.pdf>, 27 Ocak 2014.

³²⁴ Davaki, *op. cit.*

yaklaşamayacak ölçüde düşüktür. Böylece göçmen ev işçisi sorunu, sadece büyük şehirlerde yaşayan orta üst sınıf ailelere özgü bir duruma indirgenmiştir. Öte yandan Güney Avrupa ülkelerinin muhafazakâr, geleneksel ve aileyi toplumun merkezine oturtan sosyal yapıları Türkiye ile benzeşse dahi göçmenlere bakış, kültürel ve toplumsal farklılıklar sebebiyle büyük ölçüde ayrışmaktadır.

Almanya, Belçika, Fransa ve Lüksemburg örneklerinde ise bakım sorumluluğu aile ve çocuk merkezlidir³²⁵. Toplumun temeli olarak kabul edilen ailenin korunması, devlet politikalarında önemli yer tutmaktadır. Güney Avrupa ülkelerine göre kadının istihdama katılım oranı daha yüksek olsa da erkeğin gelir getirici rolü örtülü şekilde devam etmektedir³²⁶. Bu yönüyle Güney Avrupa ülkelerinin muhafazakâr yapısıyla uyuyor gibi gözükse de, bu ülkelerde çocuk ve yaşlı bakımına ilişkin devlet yardımları çok daha ileri seviyededir. Kadınların doğurganlığı hem toplum hem de devlet tarafından teşvik edilmektedir ve çocuk bakımı kamusal alanda ciddi bir tartışma konusudur³²⁷.

Üçüncü model ise İrlanda, Hollanda ve Birleşik Krallık'ta benimsenen piyasa yönelimli modeldir. Bu ülkelerde tartışma konusu husus, aile merkezli modelin aksine çalışan ve bakım yükümlülüğü bulunan ailelerin istihdam dışında kalmalarını engelleyecek şekilde özel ve profesyonel hayatlarının uzlaştırılması noktasındadır³²⁸. Devlet, işverenlerin, bakım yükümlüsü işçilerine esnek çalışma saatleri, işyerinde kreş uygulamaları vb. gibi yollarla bu uzlaştırmayı kolaylaştırmasını bekler. Ücretli babalık izni teşvik edilmez, bakım politikaları çoğunlukla piyasaya göre belirlenir³²⁹.

Son olarak ele alınacak bakım modeli ise İskandinav ülkelerinde benimsenmiştir ve büyük ölçüde dünya genelinde idealize edilmiştir. Bu modelde aile bireylerine veya eve yönelik bakım, kamusal ve özel alanlar tarafından paylaşılması gereken bir sorumluluktur³³⁰. Annelik ve babalık izinleri ücretli ve uzun sürelidir. Devlet, çocuklu ailelere maddi yardım yapar, iş teminatını sağlar, kolay ulaşılabilir hizmetler sunar³³¹. Kadın erkek eşitliğinin her alanda benimsendiği İskandinav ülkelerinde, bakım sorumluluklarının da kadın ve erkek arasında eşit

³²⁵ *Ibid.*

³²⁶ *Ibid.*

³²⁷ *Ibid.*

³²⁸ *Ibid.*

³²⁹ *Ibid.*

³³⁰ *Ibid.*

³³¹ *Ibid.*

paylaşımı devlet tarafından teşvik edilmektedir. Örneğin, babalık izni diğer Avrupa ülkelerine göre önemli oranda uzundur (Finlandiya’da ücretli babalık izni süresi 9 hafta iken, bu süre Hollanda’da sadece 2 gündür). Böylece ev, çocuk, yaşlı bakımı gibi sorumlulukların eşit dağılımı amaçlanır³³².

Haas’ın, Esping-Andersen’in refah devleti tipolojisinden yola çıkarak oluşturduğu bakım rejimleri tipolojisi bağlamında, bu modellerin temsilcisi olarak öne çıkan bazı Avrupa ülkelerinin konuya ilişkin uygulamaları aşağıda ele alınacaktır. Böylece, refah devleti politikaları ile göçmen ev işçileri arasındaki ilişki açısından içinde bulunduğu grubu temsil ettiğini düşündüğümüz Avrupa ülkelerinden Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, Birleşik Krallık, İspanya, İtalya ve İskandinav ülkeleri genel hatları itibariyle analiz edilecektir.

A. Almanya

Gelişmiş Avrupa ülkelerinde, nüfusun çok önemli bir kısmını göçmenler ya da göçmen kökenli azınlıklar oluşturmaktadır³³³. Göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Avrupa ülkelerinden biri de Almanya’dır. Almanya’daki göçmen ev işçileri konusu, diğer ülkelerdeki gibi, ülkenin refah rejimi, sosyal devlet uygulamaları ve temin ettiği bakım hizmetleri ile yakından ilgilidir.

Sosyal hizmet sunumunun özel sektöre bırakılarak, devletin rolünün sadece bu hizmetlerin denetimine indirildiği küresel neo-liberal eğilimlere karşın, Almanya’nın özellikle sosyal güvenliğe ilişkin refah devleti geleneğini sürdürme çabasında olduğu söylenebilir³³⁴. Öte yandan sosyal hizmetler büyük oranda devlet destekli ‘sosyal projeler’ yoluyla sunulmaktadır. Almanya’da özellikle yaşlı bakım hizmetleri önemli bir konudur. Zira günümüzde en yaşlı ülke olan Japonya’nın (% 22.7 nüfus oranı) ardından % 20.4’lük oranla ikinci olarak Almanya gelmektedir³³⁵. Bu orana bağlı olarak Almanya’da bakım hizmetini enformel

³³² *Ibid.*

³³³ K. Onur Unutulmaz, **Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu” – Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği**, S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.), *op. cit.*, s. 135-159.

³³⁴ Akbaş, *op. cit.*

³³⁵ Andreas Hoff, Susan Feldman, Lucie Vidovicova, **Migrant Home Care Workers Caring For Older People: Fictive Kin, Substitute, and Complementary Family Caregivers in an Ethnically Diverse Environment**, *International Journal of Ageing and Later Life*, 2010 5(2), s. 7-16, <http://www.ep.liu.se/ej/ijal/2010/v5/i2/a01/ijal10v5i2a01.pdf>, 12 Ocak 2013.

yollardan temin eden pek çok 65 yaş üstü vatandaş bulunmaktadır³³⁶. Muhafazakâr korporatist refah devleti olarak bilinen³³⁷ Almanya’da, kadın istihdamının 90’lı yıllarda artışa geçmesiyle birlikte çalışan Alman kadınları ev işleri için göçmen kadınlardan yararlanmaya başlamıştır³³⁸. Günümüzde pek çok Polonyalı ve Çek ev işçisinin büyük Alman şehirlerine göç ettiği bilinmektedir³³⁹.

Almanya’da tahmini olarak 100.000 ila 600.000 arası göçmen ev işçisi bulunmaktadır³⁴⁰. Gerçek rakama ulaşmak, ev işçilerinin formel iş piyasalarından dışlanması ve çoğunun yasa dışı göçmen statüsünde olması sebebiyle kolay değildir³⁴¹. Kaldı ki Almanya’da, ev işçiliği sektöründe düzensiz olarak çalışan göçmenlere ilişkin özel düzenleme-yasallaştırma (*regularization*) tedbirleri de uygulanmamaktadır³⁴². Almanya bu yönüyle İskandinav ülkeleri ve Hollanda ile birlikte ev işçilerine yönelik talebi görmekten kaçınan ve göç politikalarında bu konuya yer vermeyen ülkelere kabul edilmektedir³⁴³. Hatta ev hizmetlerinde çalışmak amacıyla göç yasa dışıdır. Bunun istisnasını, çok sınırlı uygulama alanına sahip ev yardımları (*Haushaltshilfen*) adı altında, sadece AB ülkeleri vatandaşlarının ‘ev yardımcısı’ olarak istihdam edilmelerini sağlayan özel iş şemaları oluşturmaktadır³⁴⁴. Bu sistem Almanya Federal İstihdam Bürosu ile yeni AB üyesi ülkeleri arasında imzalanan bir anlaşma ile kabul edilmiş, 2002 yılının sonuna kadar uygulanması öngörülmüş ancak 2005 yılında tekrar yürürlüğe sokulmuştur³⁴⁵. Bu sistem çerçevesinde yeni AB ülkelerinden gelen göçmen ev işçilerinin örgütlenme özgürlükleri, dinlenme hakları, konut hakları ve yaşam koşulları gibi temel konuların kanunlarla düzenlendiği görülmektedir³⁴⁶. Öte yandan bu sistemin içinde yer almayan düzensiz veya yasadışı göçmen ev işçilerinin, sendikal haklara sahip olsalar

³³⁶ Faruk Taşçı, **Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve Almanya Örnekleri**, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2010/1, s. 175-198, <http://calismatoplum.org/sayi24/tasci.pdf>, 12 Ocak 2013.

³³⁷ Ramazan Gökbunar, Harun Özdemir, Alparslan Uğur, **Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları**, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 9 (2) 2008, s. 158-173.

³³⁸ Rizio, Marulanda, Chu, Marin, *op. cit.*, s. 3.

³³⁹ Gallotti, *op. cit.*, s. 27.

³⁴⁰ Paral, J., **Migrant Domestic Workers in Germany: Scope, Political Reactions and Implications**, Migration Citizenship Education: Migration and Gender, 2009, <http://migrationeducation.de/44.1.html?&rid=140&cHash=5f22dc61adf7e3d2c4e00437bb1b09d0>, 14 Ocak 2013.

³⁴¹ Rizio, Marulanda, Chu, Marin, *op. cit.* s. 3.

³⁴² European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 50.

³⁴³ Lutz, *op. cit.*, s. 6.

³⁴⁴ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 18.

³⁴⁵ Paral, *op. cit.*

³⁴⁶ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 30.

dahi sınır dışı edilme korkusunun uzlaşma prosedürlerine veya adli ve idari makamlara başvurmalarının önüne geçtiği belirtilmektedir³⁴⁷.

Gelişmekte olan ülkelerden ev işçiliği yapmak amacıyla Almanya'ya göç etmenin tek yolu, *au-pair* vizesiyle ülkeye giriş yapmaktır. Ancak *au-pair*'lik uluslararası kültürel değişim programı kapsamında 'anneye yardımcı çocuk bakıcısı'ni ifade eder, bir iş sözleşmesi niteliğinde değildir³⁴⁸.

Görüldüğü üzere Almanya'da ev işçilerine özellikle de göçmen ev işçilerine yönelik hukuki koruma oldukça sınırlıdır. 'Özel alan' olarak addedilen evlerde çalışan işçiler sosyal güvenlik kapsamı dışında kalmaktadırlar ve bu sebeple işçinin çalışma koşulları tamamen işverenin iyi niyetine ve ekonomik durumuna bağlıdır³⁴⁹.

Almanya'da ev işçileri (göçmen olsun veya olmasın) *Gewerkschaft Nahrung-Genus-Gaststätten* (Yiyecek, İçecek ve Catering Sendikası) tarafından temsil edilmektedir. Sendikanın geçmişi 1865 yılına dayansa da üye sayısı azdır ve ev işçileri bunun küçük bir kısmını oluşturmaktadır³⁵⁰. Sendika aracılığıyla toplu sözleşmeye taraf olan ev işçileri 39.000 civarındadır ve bu sayı toplam ev işçilerinin neredeyse % 1'ine denk gelmektedir³⁵¹. Alman Sendikalar Konfederasyonu (*Deutscher Gewerkschaftsbund, DGB*) 2012 yılında '*mini-job*³⁵²' kurumuna ilişkin yayımladığı raporda *mini-job* kapsamında istihdam edilen ev işçilerinin sosyal güvenlik kapsamı dışında kaldığına ve bu hizmetlerin vergilendirilmediğine dikkat çekmiştir³⁵³. Bu sistem, özellikle *mini-job* kapsamında çalışanların dörtte birinin ev işçisi olduğu düşünülürse³⁵⁴, ev işçiliğini gerçek bir meslek olarak kabul etmeyip

³⁴⁷ *Ibid.*, s. 38.

³⁴⁸ Paral, *op. cit.*

³⁴⁹ *Ibid.*

³⁵⁰ Rizio, Marulanda, Chu, Marin, *op. cit.*, s. 4.

³⁵¹ *Ibid.*

³⁵² *Mini-job* 2003 yılından beri uygulanan Almanya'ya özgü bir kurumdur ve kaçak işçilikle mücadele amacıyla düşük gelirli işlerin kayıt altına alınmasını sağlamıştır. Vergiden muaf olan bu işlerin üst ücret sınırı 2013 itibarıyla 450 Euro'dur.

³⁵³ European Trade Union Confederation (ETUC), **5th Annual ETUC 8 March Survey 2012**, <http://www.idwn.info/sites/default/files/attachments/8%20March12%20analysis%20FINAL%20EN.PDF>, 14 Ocak 2013.

³⁵⁴ *Ibid.*

geçici ve düşük gelir getiren önemsiz bir işe indirgediği gerekçesiyle sıklıkla eleştirilmektedir³⁵⁵.

Göçmen ev işçilerinin veya ev işçilerinin yukarıda kısaca özetlediğimiz hukuki ve sosyal statüleri karşısında Almanya'daki görüş birliği, 'ailenin erkek reisi' dışında diğer aile üyelerinin istihdama katılımını hesaba katmayan Alman devletinin ev içi refahı sağlamak için daha etkili adımlar atması gerektiği yönündedir³⁵⁶. Öte yandan devletin konuya eğilmesi aynı zamanda göç kontrolü, yabancıların düşük vasıflı Alman iş piyasalarına katılmaları ve sosyal ve diğer haklardan yararlanmaları gibi soruların ele alınmasını da beraberinde getirecektir³⁵⁷. Göçün küreselleştiği, farklılaştığı ve özellikle de bir 'güvenlik' sorunu haline geldiği günümüzde nüfusunun % 20'sini yabancı kökenli insanların oluşturduğu Almanya'da, yasadışı veya düzensiz göç ile gelen işgücü, yeraltı ekonomisinin büyümesi gibi daha büyük bir sorunun parçası olarak görülmektedir³⁵⁸. Belki de bu sebeplerle göçmen ev işçilerinin sosyal hakları ikinci planda kalmaktadır.

B. Avusturya

Ev hizmetlerinin temini ve kurumlaştırılması konularında Avusturya, Almanya uygulamalarına yakın bir çizgidedir³⁵⁹ ve bakım hizmetlerinin aileler tarafından karşılanması gerektiği fikrine en çok katılan ülkedir³⁶⁰. Bu yönüyle Avusturya geleneksel bakım normlarının ve değerlerinin kültürel miras içerisinde muhafaza edildiği bir görünüm çizmektedir³⁶¹. Böylece yaşlı ve çocuk bakımı, daha çok ailevi ve diğer enformel ilişkiler aracılığıyla görülmektedir³⁶².

³⁵⁵ European Trade Union Confederation (ETUC), **Out of the Shadow: Organising Domestic Workers Towards a Protective Regulatory Framework for Domestic Work**, *op. cit.*

³⁵⁶ Paral, *op. cit.*

³⁵⁷ *Ibid.*

³⁵⁸ Castles, Miller, *op. cit.*, s. 134.

³⁵⁹ Hooren, *op. cit.*, s. 5.

³⁶⁰ Hoff, Feldman, Vidovicova, *op. cit.*, s. 9.

³⁶¹ *Ibid.*

³⁶² Bernhard Weicht, **A Part of the Family or Just an Employee? Discourses on the Employment of Migrant Carers in Austria and the UK**, Draft of a Paper Presented at the Transforming Elderly Care Conference, Copenhagen, June 2008, <http://www.sfi.dk/Admin/Public/Download.aspx?file=Files%2FFiler%2Ftransforming+care%2FBernhard%20Weicht.doc>, 27 Aralık 2013, s. 1.

Avusturya’da yabancı bakıcılara ilişkin tartışmalar ilk defa 2006 seçimleri öncesinde başlamıştır³⁶³. 2007 yılında düzensiz ev işçilerinin cezalandırılmasına ilişkin siyasi tartışmaların ardından³⁶⁴ bugün, ev işçiliği amacıyla göç bazı şartlar altında kabul edilmektedir. Avusturya Vatandaşlık ve Göç Dairesi, işveren daveti, sözleşmenin varlığı, (Avrupa ülkelerinden sadece birkaçı ev işçiliği için özel bir sözleşme yapma şartı aramaktadır³⁶⁵.) alanında tecrübe sahibi olmak, sağlık sigortası yapılması gibi şartlarla ev işçilerinin istihdamına izin vermektedir. Ancak ülkeye giriş yapmadan önce işverenin onayına ihtiyaç duyan ev işçisi, ülkede bulunduğu sürece aynı işveren yanında çalışmalıdır. Eğer işveren sözleşmeyi feshederse işçi ya yeni bir işveren bulmalıdır ya da 28 gün içinde ülkeyi terk etmelidir³⁶⁶. Görüldüğü üzere işçinin işverene tamamen bağımlı olduğu bir sistem öngörülmüştür, bu da göçmen ev işçilerinin hassas konumunu daha da zorlaştırmaktadır.

ETUC üyesi Avusturya Sendikalar Federasyonu ÖGB (*Österreichischer Gewerkschaftsbund*)’nin yayımladığı bir raporda, *VIDA Gewerkschaft*’ın (Avusturya Ulaşım ve Hizmet Sektörü Sendikası) ev işçileri için asgari ücret tutarını belirleyen bir sözleşme müzakere ettiği belirtilmektedir³⁶⁷. Bunu takiben Avusturya Federal Arbuluculuk Bürosu, işçi ve işveren taraflarının da hazır bulunduğu karar alma süreçleri sonucunda asgari ücreti sabitlemiştir³⁶⁸. Hükümet temsilcileri, işçi ve işveren taraflarının pazarlık sürecine dahil olduğu bu toplantılarda alınan kararlar Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır ve kanun hükmündedir³⁶⁹. Bu haliyle sürecin işleyişi ve alınan kararların çok taraflılığı, Avrupa ülkeleri içinde yüksek düzeyde temsil sistemini yansıtmaktadır.

Avusturya’nın bu toplu sözleşmelere ek olarak ev işçilerinin çalışma sürelerine, (dinlenme süreleri, izin günleri, hastalık ve tatil izinleri) izin hakkına ve

³⁶³ Weicht, *op. cit.*, s. 5.

³⁶⁴ Caritas Internationalis, **Migrant Domestic Workers: General Considerations and Situations in Selected Countries**, Rome, 2009, http://www.bayefsky.com/general/cmw_dod_mdw_ci_2009.pdf, 15 Ocak 2013.

³⁶⁵ Gallotti, *op. cit.*, s. 19.

³⁶⁶ Australian Government Department of Immigration and Citizenship, Domestic Worker (Executive) Visa (Subclass 427), <http://www.immi.gov.au/skilled/specialist-entry/427/>, 18 Ocak 2013.

³⁶⁷ European Trade Union Confederation (ETUC), **5th Annual ETUC 8 March Survey 2012**, *op. cit.*

³⁶⁸ ILO, **Remuneration in Domestic Work**, Domestic Work Policy Brief No.1, Conditions of Work and Employment Programme - Advancing Decent Work for Domestic Workers, Geneva, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_155654.pdf, 18 Ocak 2013.

³⁶⁹ *Ibid.*

ihbar sürelerine ilişkin bir kanun da kabul ettiği görülmektedir³⁷⁰. Ev işçileri hakkında düzenleme ve uygulamaların bu kadar yaygın olduğu Avusturya’da göçmen ev işçileri ise adeta ‘yok’ sayılmaktadır. Sıkı şartlara ve kurallara bağlı göçmen ev işçiliği hakkında literatürdeki çalışma sayısının azlığı ve rakamsal verilerin yokluğu da bu olguyu doğrulamaktadır. Şüphesiz ‘yok sayılmaları’, ‘yok oldukları’ anlamına gelmemektedir. Örneğin Haidinger’in³⁷¹ Avusturya’da ev hizmetlerinde çalışan Ukraynalı kadınları mercek altına aldığı ampirik çalışması, ev hizmetleri sektöründe bu milliyete tabi kadınların yoğunlukta olduğunu göstermektedir.

Tüm bu hususlar, Avusturya’da yasal olarak çalışabilmelerine karşın göçmen ev işçilerinin aslında kabul edilmediğini ortaya koymaktadır. Öte yandan her muhafazakâr sosyal rejimde olduğu gibi bakım hizmetleri sunumunun aileye bırakılması, ailenin bu sunumu enformel yollardan kayıt dışı göçmen işçilere devretmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu transferin enformel nitelikte oluşu, bakım işlerini gören göçmenlerin ‘işçi’den ziyade, ailenin bir parçası olarak görülmelerine de yol açmaktadır. Bu durum ise, göçmenlerin ev işleri üzerinden sömürülmesine olanak sağlamaktadır³⁷².

C. Belçika

Almanya ve Avusturya’nın aksine, Belçika ve Fransa formel bakım hizmetlerinin daha ön plana çıktığı ülkelerdir. Bunlar, çocuklara yönelik hizmetler ile finansal desteklerden oluşmaktadır³⁷³. Böylece düzensiz durumdaki göçmen ev işçisi sayısının enformel hizmetlerin yaygın olduğu Güney Avrupa ülkelerine göre daha az olduğu söylenebilir. Bu sayı Belçika’da 2008 yılı itibariyle 42.100 idi³⁷⁴. Öte yandan, Belçika ev işçiliği sektörüne duyulan talebin 2008 yılından beri artması ile birlikte

³⁷⁰ Bkz.

<http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008191>, 18 Ocak 2013.

³⁷¹ Bettina Haidinger, **Contingencies Among Household: Gendered Division of Labour and Transnational Household Organization – The Case of Ukrainians in Austria**, Lutz, (Der.), *op. cit.*, s. 127-142.

³⁷² Weicht, *op. cit.*, s. 16.

³⁷³ Gökbayrak, *op. cit.*, s. 59.

³⁷⁴ Réseau International Des Travailleuses Domestique, **Les Travailleuses Domestiques Dans le Monde Résumé des Données Statistiques et Estimations Disponible**, Genève: Conférence Internationale du Travail, 99ème Session, Juin, 2010, http://www.idwn.info/sites/default/files/publications/Statistical%20Data_FRENCH_HR.pdf, 18 Ocak 2013.

yeni bir politika izlemeye başlamıştır. Böylece, kayıt dışı istihdamı önlemek ve tam istihdamı sağlamak amaçlarıyla ev işçiliğinin formel ekonomiye adapte edilmesi için dolaylı veya doğrudan önlemler almak zorunda kalmıştır³⁷⁵.

Bu önlemleri üçe ayırmak mümkündür³⁷⁶: **önleyici tedbirler**, ev işçileri için kayıt dışı piyasanın çekiciliğini azaltmak ve formel ekonomiye geçişlerini sağlamak gibi konuların yanı sıra vergi indirimleri, idari prosedürün kolaylaştırılması, *au-pair*'lik kurumunun doğru tanıtılması, bilgilendirmeye ve duyarlılığı arttırmaya yönelik kampanyalardır. **Zorlayıcı tedbirleri** ise; cezaların arttırılması, kontrol mekanizmalarının etkinleştirilmesi, bu mekanizmalar arasındaki iş birliğinin sağlanmasına yönelik düzenleme ve uygulamalar ile 2002 yılı itibariyle faaliyete geçen yasa dışı çalışma ve dolandırıcılıkla mücadele amacıyla kurulan konsey (*Conseil Fédéral de Lutte Contre le Travail Illégal et la Fraude Sociale*) oluşturmaktadır. **Uygulama önlemleri** açısından, bölgesel istihdam bürolarının (*Agences Locales pour l'Emploi*) faaliyetleri önem taşımaktadır.

Kayıt dışı göçmenleri ve istihdamı önlemek adına alınan önlemler doğrultusunda Belçika'da ev işçiliğinin yasal bir şekilde icra edilmesi durumunda işçiler, İş Kanunu'nun özel bir bölümüne tabiidirler. Ancak bu hükümler, ev işçiliğini gerçek bir meslek olarak tanımaktan uzaktır. Örneğin 2001 yılına kadar fazla çalışma, fazla mesai ve ücrete ilişkin kurallar mevcut değildi. İş sözleşmesinin işveren tarafından feshi halinde bildirim süreleri işçinin feshi haline göre farklıdır, işveren ve işçinin hak ve yükümlülükleri muğlaktır, haftada 24 saatten az çalışan bir ev işçisinin sosyal güvenlik veya emekli aylığı hakkı bulunmamaktadır³⁷⁷. Öte yandan Belçika sendikalarında ev işçilerinin temsil oranı da düşüktür³⁷⁸. Yine de sendikal örgütler tamamen pasif değildir. Örneğin Dünya Dayanışma Hareketi (WSM) Belçika Ayağı, 2000 yılında 'görünmeyen kölelik' (*invisible servitude*) adıyla bir çalışma yayımlamış ve bu çalışmanın ardından Belçika'daki uluslararası ev işçileri ve işverenlerinin hak ve yükümlülüklerine yönelik büyük bir duyarlılık kampanyası başlamıştır³⁷⁹. Uzun yıllar devam eden kampanyalar sonucu 2001

³⁷⁵ Pasleau, Schopp, *op. cit.*, s. 11.

³⁷⁶ *Ibid.*

³⁷⁷ European Trade Union Confederation (ETUC), **Out of the Shadow: Organising Domestic Workers Towards a Protective Regulatory Framework for Domestic Work**, *op. cit.*

³⁷⁸ *Ibid.*

³⁷⁹ World Solidarity, **Rapport Thématique Mondial N° 1: Respect, Droits et Reconnaissance Le Travail Domestique et Le Processus Normatif de l'OIT en 2010-2011**, http://www.solmond.be/IMG/pdf/domestic_work_3r_fr.pdf, 18 Ocak 2013.

yılında sendikalar, birleşik bir komite oluşturmuşlar ve tarafların bazı konularda uzlaşmasını sağlamışlardır. Bunlardan biri de haftalık çalışma saatlerinin 38 saatle sınırlanmasıdır³⁸⁰. İki yılda bir taraflar bir araya gelerek ücret ve çalışma koşulları gibi konuları müzakere etmektedir.

Tüm bu gelişmelere rağmen Belçika'da sendikalar, ev işçilerinin hala korunmasız işçi kategorisinde olduğunu belirtmektedir³⁸¹. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Avrupa Bölge Ofisi'nin Avrupa'daki Göçmen Ev İşçilerinin Hakları raporunda, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin Belçika'daki göçmen ev işçilerinin ve ailelerinin hassas ve özel bir durumunu işaret eden ve ayrımcılığa maruz kaldıkları yönündeki görüşünün altı çizilmiştir³⁸².

Belçika'daki ev işçisi istihdamının önemli bir uygulamasını ücret ödeme sistemi '*service-voucher*' oluşturmaktadır. Bu senetler aslında bir tür ödeme çeşididir ve eğitim, öğretim, çocuk, yaşlı ve bağımlı bakımı gibi çeşitli kamu hizmetleri alanlarında kullanılmaktadır³⁸³. Çalışmamız açısından ilgi çekici husus, özellikle Belçika ve Fransa'nın bakım hizmetleri alanında bu sistemi geliştirip ileri götüren ülkeler olmalarıdır³⁸⁴. Belçika kanun koyucusu 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe soktuğu *titre-service* sisteminin uygulama alanını münhasıran, kullanıcının evinin içinde veya dışında yürütülen ev işçiliği olarak belirlemiştir³⁸⁵. Böylece ev işçiliği sayılan işler sınırlı sayıdadır (ev temizliği, bulaşık ve çamaşır yıkama, ütü ve küçük dikiş işleri, yemek hazırlama ve alışveriş yapma). *Titre-service* sistemini özellikleri pek çok açıdan çığır açıcı kabul edilmektedir³⁸⁶:

- Ev işçileri bünyelerinde resmi ve yazılı bir sözleşmeye taraf oldukları *titre-service* ajansına bağlıdırlar.
- Bir aile evde yardımcıya ihtiyaç duyduğunda bu ajanslardan biriyle irtibata geçerek, ev işçiliği hizmeti talep etmektedir.

³⁸⁰ Rizio, Marulanda, Chu, Marin, *op. cit.*, s. 13.

³⁸¹ *Ibid.*

³⁸² United Nations Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights Regional Office for Europe, **Rights of Migrant Domestic Workers in Europe**, *op. cit.*

³⁸³ Anna Maria Sansoni, **Limits and Potential of the Use of Vouchers for Personal Services An Evaluation of Titres-services in Belgium and the CESU in France**, Brussels, European Trade Union Institute Working Paper, 2009.06, <http://www.etui.org/content/download/1947/22039/file/WP+2009.06+Sansoni+EN+web+version.pdf>

1 Kasım 2013.

³⁸⁴ *Ibid.*, s. 18.

³⁸⁵ *Ibid.*

³⁸⁶ WSM Rapport Thématique Mondial N° 1, *op. cit.*, s. 18.

- İş tamamlandığında, aile daha önce satın aldıkları senetler ile ajansa ödeme yapmaktadırlar.

Senet tutarlarının % 30'unun vergiden düşülebilir olması, işçilerin ve işverenlerin 'görünür' ve yasal çerçevede ilişki kurması, öte yandan *titre-service iş sözleşmesi* olarak adlandırılan özel bir sözleşme çerçevesinde işçinin sosyal güvencelerden yararlanabiliyor oluşu bu sistemi çekici kılmaktadır³⁸⁷. Öte yandan ev işçilerinin 'göçmen' olanlarının bu güvencelerin tümünden yararlandıklarını söylemek mümkün gözükmemektedir. Yine de çoğu Avrupa ülkesinin aksine Belçika'da göçmen ev işçileri temel pek çok hakka sahiptir. Belçika'daki belgesiz göçmenler örgütü OR.C.A.'ya göre yasadışı çalışan işçiler, düzenli çalışan işçiler gibi asgari ücret, işyeri sağlığı ve güvenliği, iş kazası tazminatı, çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve izin gibi sosyal haklardan faydalanabilmektedirler³⁸⁸.

Belçika ve Fransa'nın öncüsü olduğu *titre-service* ve senetle (*voucher*) ödeme sistemi kuşkusuz ev işçileri için yüksek düzeyde bir sosyal koruma sağlamaktadır. Öte yandan göçmen ev işçileri için koruma kapsamı her zaman aynı düzeyde olmamaktadır. Yukarıda belirtilen bazı haklardan yararlanabilmelerine karşı örneğin sağlık hakkına ulaşım sınırlıdır. Belçika'da düzensiz statüdeki göçmen işçiler ancak 'acil durum' halinde ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir³⁸⁹. Öte yandan, tüm düzensiz göçmenler için söz konusu olan sınır dışı edilme korkusu kırılgan konumlarını güçlendirmektedir ve çoğu hukuki yardım istemekten kaçınabilmektedir.

D. Fransa

Belçika ve Fransa'daki refah devletleri politikalarının sosyal hizmet yönünün diğer Avrupa ülkelerinden farklılaşarak *aile* odaklı değil, *çocuk* odaklı olduğu söylenebilir³⁹⁰. Yaşlıların ve bakıma muhtaçların tamamının sosyal sigorta kapsamında olduğu Fransa'da, devletin çocuk bakımına yönelik sorumluluğu çok önemlidir³⁹¹. Hatta kadın istihdamına ilişkin politik söylemlerin ve uygulamaların cinsiyetler arası eşitliği gözetmediği, aksine doğumu teşvik edici nitelikte olduğu

³⁸⁷ Sansoni, *op. cit.*, s. 20.

³⁸⁸ WSM Rapport Thématique Mondial N° 1, *op. cit.*, s. 20.

³⁸⁹ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 24.

³⁹⁰ Esping-Andersen, *op. cit.*, s. 107.

³⁹¹ Davaki, *op. cit.*, s. 8.

ifade edilmektedir³⁹². Çoğu tam zamanlı çalışan kadınlar, devletin sunduğu bakım hizmetlerinden (ücretsiz kreşler, indirimler vb.) yararlanma imkanına sahiptir³⁹³. Fransa bu yönleriyle, aile ve çalışma politikalarını bütünsel bir yaklaşımla ele almayı başarmış önemli bir örnektir³⁹⁴. Nitekim 2000 yılında yürürlüğe giren ve haftada en fazla 35 saatlik bir çalışma süresi öngören yasa (bu süre Türk İş Kanunu'nda 45 saattir), işsizliği önleme amacı güttüğü kadar çalışanların aile ve çalışma hayatları arasında denge kurma taleplerine de yöneliktir³⁹⁵. Böylece bireyden çok, çocuğun sosyal politikaların merkezine oturduğu Fransa'da, aile yardımları da çocuklara yöneliktir ve bu yardımlardan yararlanabilmek için hane içinde iki çocuğun bakımının üstlenilmiş olması gerekmektedir³⁹⁶.

Çocuk ve doğum yardımlarının yanı sıra ev ve bakım işçilerine yönelik düzenlemeler de diğer Avrupa ülkelerine göre daha gelişmiştir. İngiliz Beveridge ve Alman Bismarck sosyal güvenlik sistemlerinin birleştirilmesi suretiyle karma bir yapının benimsendiği Fransız sosyal güvenlik modelinde devlet, vatandaşını hem sosyal risklere karşı korumalı hem de gelirin yeniden dağıtımını gibi mekanizmalarla sosyal adaleti sağlamalıdır³⁹⁷. Bu karma yapı, Fransa'nın çeşitli Avrupa ülkelerinin refah uygulamalarını da benimsemesini kolaylaştırmıştır. Örneğin İskandinav ülkeleri uygulamaları doğrultusunda, 1 Ocak 2002'den beri Fransız babalar çocuklarının doğumunu takiben 14 günlük babalık izninden yararlanabilmektedir³⁹⁸.

Fransa ve Belçika'da formel bakım hizmetlerinin daha ön plana çıkmasına karşın, göçmen ve göçmen olmayan ev işçilerinin sunduğu formel veya enformel hizmetler pek çok ülkede olduğu gibi tartışma konusudur. Bilinmektedir ki eski Fransız sömürgeleri Cezayir, Fas, Tunus gibi ülkelerin yanı sıra, son zamanlarda pek çok Filipinler ve Çin vatandaşı göçmen kadın, Fransa'ya yasal veya yasa dışı yollardan ev işçiliği amacıyla giriş yapmaktadır. ILO'nun 2013 tarihli raporuna

³⁹² *Ibid.*

³⁹³ *Ibid.*

³⁹⁴ *Ibid.*

³⁹⁵ *Ibid.*

³⁹⁶ T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, **Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik**, Ankara, Eylül 2012, s. 99, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/1c91ed69-d987-4a7d-a951-f6845462a0ad/sgk_kitap_46.pdf?MOD=AJPERES, 7 Ocak 2014.

³⁹⁷ Bruno Palier, Giuliano Bonoli, **Entre Bismarck et Beveridge « Crises » de la Sécurité Sociale et Politique(s)**, *Revue Française de Science Politique*, 45e Année, n°4, 1995, s. 668-699, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/rfsp_0035-2950_1995_num_45_4_403563,

10 Ocak 2014.

³⁹⁸ Martiskainen de Koenigswarter, *op. cit.*

göre³⁹⁹, Fransa, İtalya ve İspanya, Avrupa'da en fazla ev işçisi istihdam eden ülkelerdir. Sayının bu denli fazla olması yasal korumaya sahip ev işçileri yanında, korumadan uzak ve gizli pek çok ev işçisinin de bulunduğunu göstermektedir.

Genel eğilime paralel olarak, Fransa'da da 1990'lı yılların başından itibaren neo-liberal politikalar ve refah devleti karşıtı söylemler yükselişe geçmiştir⁴⁰⁰. Kamu harcamalarının kısılmasını destekleyen bu görüşlerle birlikte, ülkeye yasadışı giriş yapan veya yasadışı çalışan göçmenlerin 'yasallaştırılması' gündeme gelmiştir. Tartışmalı 1997 düzenlemesi, *sans papier* (belgesiz) çalışan göçmen işçileri hedeflemekteydi. *Chevènement Yasası* olarak da bilinen bu yasallaştırma hareketleri, düzensiz göçmenlerin oturma ve çalışma izni için başvuru süreçlerini belirli kurallara bağlıyordu⁴⁰¹. Öte yandan aynı yasallaştırma hareketlerinin İtalya ve İspanya'da da yürürlüğe sokulmasına karşın Fransa, bu yasallaştırmalardan yararlanabilmesi için farklı bir şart öngörmüştür. Buna göre, ev işçilerinin kanunen 'ev işçisi' olmaları yeterli değildir. Aynı zamanda, bu mesleği, kanunda öngörülen süreler boyunca Fransa'da icra etmiş olmaları gerekmektedir⁴⁰². Başka bir deyişle ev işçileri ancak yasada belirtilen süreler boyunca Fransa'da çalışmış iseler yasallaştırma hareketlerinden yararlanabilmektedirler.

Ev işçilerinin tabi oldukları genel rejim incelendiğinde, Fransa'da ev işçiliği yapmak için bir sözleşmenin varlığının özel şart olarak arandığı görülmektedir⁴⁰³. Ülke çapında ev işçilerini ilgilendiren dört farklı toplu sözleşme bulunmaktadır ve bunlar örnek iş sözleşmelerini de içermektedir⁴⁰⁴. Öte yandan özel işverenler sendikası (*Fédération Nationale des Particuliers Employeurs*) ile aralarında ev işçileri sendikasının da bulunduğu dört işçi sendikası arasında imzalanan özel

³⁹⁹ International Labour Office, **Domestic Workers Across the World: Global and Regional Statistics and the Extent of Legal Protection**, Geneva: International Labour Office, 2013, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_173363.pdf, 23 Şubat 2013.

⁴⁰⁰ Jules Falquet, Nasima Moujoud, **Cent Ans de Sollicitude en France**, *Revue Agone*, 43 | 2010, mis en ligne le 18 juin 2012, <http://revueagone.revues.org/925>, 23 Şubat 2013.

⁴⁰¹ Amanda Levinson, **The Regularisation of Unauthorized Migrants: Literature Survey and Country Case Studies Regularisation Programmes in France**, Centre on Migration, Policy and Society, University of Oxford, 2005, <http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/Publications/Reports/Country%20Case%20France.pdf>, 23 Şubat 2013.

⁴⁰² Falquet, Moujoud, *op. cit.*, s. 23.

⁴⁰³ Galotti, *op. cit.*, s. 19.

⁴⁰⁴ European Trade Union Confederation (ETUC), *op. cit.*, s. 25.

işverenler tarafından istihdam edilen ücretli işçilere yönelik sözleşme⁴⁰⁵, ilk toplu sözleşme niteliğindedir. Bu toplu sözleşme, her yıl yeniden pazarlık yapılmak üzere genel hükümlerin yanında ücret, çalışma saatleri, ücretli yıllık izin, resmi tatilleri, tıbbi muayeneler, doğum izni, konaklama ve eğitim gibi ekleri de kapsamaktadır ve bu sözleşme yarı zamanlı ve tam zamanlı işçiler için uygulanabilir niteliktedir⁴⁰⁶.

Bu sendikal hareketlerin temel amacı, kayıt dışı çalışmayı ve işsizliği azaltmak ve yeni istihdam araçları yaratmaktır⁴⁰⁷. 1980'lerin sonlarından itibaren artan işsizliğe çözüm olarak iş gücü maliyetlerini düşürmek ve talebi arttırmak adına kar amacı gütmeyen hizmet kuruluşlarından hizmet alanlara sigorta primlerinden muafiyet tanınmıştır. 1996 yılında ise kişilere hizmet sunan özel şirketlere de aynı imkân sunulmuştur⁴⁰⁸. Devletin bu müdahaleleri, çocuk ve yaşlı bakıcılığı gibi mesleklerin profesyonelleşmesini sağlamış, bu politikalar doğrultusunda kayıt dışı işçiliği ortadan kaldırmak adına '*chèques emploi service*' denilen ödeme sistemi kabul edilmiştir⁴⁰⁹. 1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren ve vergi ve sigorta muafiyeti gibi avantajlar öngören bu sistemin amacı kişilerin özellikle bakım hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılmasıdır. Bu çerçevede CESU iki şekilde kullanılabilir⁴¹⁰:

1. *Bildirime dayalı sistem*, özel işverene çalıştırdığı işçiye ödeyeceği ücreti internet veya çek karnesi üzerinden bildirme imkânı tanımaktadır.
2. *Önceden finanse edilmiş sistem* ise belirli bir meblağa göre yapılan ödeme çeşididir. Bu ücret kısmen veya tamamen bir işletme, işletme komitesi, sigorta şirketi, emeklilik fonu veya yerinden yönetimler tarafından karşılanabilmektedir. Eğer işveren işçiyi konutunda çalıştırıyorsa, ücretini internet üzerinden bildirmekle yükümlüdür.

⁴⁰⁵ **Convention Collective Nationale des Salariés du Particulier Employeur** conclue entre la FEPEM (Fédération Nationale des Particuliers Employeurs) d'une part et la Fédération C.F.T.C. santé et sociaux syndicat des employés de maison la Fédération des personnels du commerce de distribution et des services C.G.t., la Fédération Générale des travailleurs de l'agriculture, de l'alimentation et des secteurs connexes F.G.t.a./F.o., la Fédération des services C.F.D.T., d'autre part, <http://www.fepem.fr/documents/10163/19737/CCN+PE>, 23 Şubat 2013.

⁴⁰⁶ European Trade Union Confederation (ETUC), *op. cit.*

⁴⁰⁷ Francesca Scrinzi, **Ma Culture dans laquelle Elle Travaille, Les Migrants dans les Services Domestiques en Italie et en France**, Les Cahiers du CEDREF 12 | 2004, mis en ligne le 02 juillet 2010, <http://cedref.revues.org/554>, 23 Şubat 2013.

⁴⁰⁸ Scrinzi, *op. cit.*

⁴⁰⁹ *Ibid.*

⁴¹⁰ Le Chèque Emploi Service Universel en Quelques Mots, <http://www.cesu.urssaf.fr/cesweb/ces1.jsp>, 23 Şubat 2013.

Yasal olarak ev işçiliği yapmak yukarıda belirtilen tüm hukuki ve sosyal güvencelerden yararlanmak anlamına gelse de, göçmen ev işçiliği sektöründe kayıtdışılık halen yaygındır. Hatta Fransa'da göçmen ev işçilerinin hemen hemen hepsinin sözleşmesiz çalıştığına dikkat çekilmektedir⁴¹¹. Ancak bu göçmen ev işçileri çoğunlukla, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu kadar korunmasız ve zayıf durumda değildirler. Fransa'da yaşayan kadın göçmenlerin yarısından fazlası ev işçiliği yapmaktadır⁴¹² ve düzensiz göçmen işçileri sağlık hizmetlerine erişebilmekte, ücretli izin kullanabilmekte ve sendikal örgütlenme hakkından yararlanabilmektedir⁴¹³. İşçilerin barınma ve yaşam koşulları kanunla belirlenmekte, ancak geçerli bir sebebin varlığı halinde iş ilişkisi sonlandırılabilir. Öte yandan uyuşmazlık halinde düzensiz göçmen işçiler, mahkemelere veya uzlaşma prosedürlerine ulaşabilmektedir⁴¹⁴. Tüm bu hakların elde edilmesi sürecinde, sivil toplum kuruluşlarının rolü yadsınmazdır. Fransa'da bu anlamda, *Sans Papier* grev hareketleri, toplumsal dayanışma ve hukuki farkındalık yaratmış, düzensiz göçmenlerin bilgilendirilmesi için önemli bir araç olmuştur⁴¹⁵.

Göçmen ev işçilerinin düzensiz statülerine rağmen yukarıda belirtilen hukuki rejime tabi olmaları, diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında kuşkusuz iyimser bir tablo ortaya çıkmaktadır. Fakat uygulamada, hukuki korumanın bir göç ve güvenlik kontrolüne dönüştüğü, kayıt altına alma, vergi cezaları, tıbbi gözetim ve hatta özgürlüğün kısıtlanması gibi uygulamalarla karşılaşıldığı da belirtilmektedir⁴¹⁶. Böylece ev işçilerinin bu hukuki koruma karşısında kararsız davrandığı, bazılarının hukuki ve sosyal güvenlik çerçevesine dahil olmak istemediği görülmektedir⁴¹⁷.

⁴¹¹ Liane Mozère, **Des Domestiques Philippines à Paris**, Journal des Anthropologues, 96-97 | 2004, mis en ligne le 22 février 2009, <http://jda.revues.org/1885>, 23 Şubat 2013.

⁴¹² Parliamentary Assembly, Council of Europe, Doc. 9136, 25 June 2001, **Domestic Slavery**, <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=9362&Language=EN>, 23 Şubat 2013.

⁴¹³ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*

⁴¹⁴ *Ibid.*

⁴¹⁵ *Ibid.*

⁴¹⁶ Blandine Destremau, **Emploi Domestique, Vulnérabilité, Pauvreté**, Revue Quart Monde, N°195, Vivre en Sécurité, Année 2005 Revue Quart Monde, <http://www.editionsquartmonde.org/rqm/document.php?id=367>, 23 Şubat 2013.

⁴¹⁷ *Ibid.*

E. Hollanda

Hollanda’da kadın istihdamının artmasıyla birlikte pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi ev içi bakım ve ev işleri hizmetlerine duyulan ihtiyaç da artmış ve bu ihtiyaç dışarıdan karşılanmaya başlanmıştır⁴¹⁸. Hollanda’da kadın istihdamındaki artış, Almanya ve İngiltere’de olduğu gibi daha çok yarı zamanlı işlerde meydana gelmiştir⁴¹⁹. Ekonomik krizler ve dalgalanmalar Hollanda sosyal güvenlik sisteminin, malul olanların dahi yeniden iş gücüne kazandırılmasını sağlayacak şekilde istihdam odaklı tasarlanmasına yol açmıştır⁴²⁰. Emeklilik yaşının yukarı çekilmesi⁴²¹, annelik ve babalık izinleri gün sayısının diğer Avrupa ülkelerine göre daha az olması⁴²², öte yandan aile ve çocuk yardımlarının daraltılması⁴²³ gibi hususlar sosyal devlet uygulamalarını iyiden iyiye zayıflatmıştır. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra yapılan refah devletleri tipolojisinde çalışma temelli sınıfa sokulan Hollanda’nın sosyal harcamaları çalışan genç vatandaşlarına yöneliktir⁴²⁴. Göçmen iş gücünün ise özellikle yaşlılar ve engelliler tarafından tercih edildiğini söylemek mümkündür⁴²⁵.

Özel ev işçiliği Hollanda’da çoğunlukla bildirilmemekte, özellikle göçmen ev işçiliği ne Hollanda Devleti ne de toplum tarafından meslek olarak kabul edilmemektedir⁴²⁶. Hatta Hollanda kanun koyucusu, Ocak 2007’de özel ev işçiliği sektörünü liberalleştirme kaygısıyla yeni vergi ve sosyal güvenlik düzenlemeleri kabul etmiştir. Buna göre, özel ev işçileri ve bunların işverenleri çalışma süresi haftada en fazla üç günle sınırlı olduğu sürece iş ilişkilerini vergi ve sosyal güvenlik

⁴¹⁸ Sarah Van Walsum, **Regulating Migrant Domestic Work in the Netherlands: Opportunities and Pitfalls**, Canadian Journal of Women and Law/Revue Femme et Droit, University of Toronto Press, Volume 23, Number 1/2011, s. 141-165, <http://utpjournals.metapress.com/content/3208873234116562/?genre=article&id=doi%3a10.3138%2fcjwl.23.1.141>, 7 Mart 2013.

⁴¹⁹ Esping-Andersen, *op. cit.*, s. 35.

⁴²⁰ T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, *op. cit.*, s. 101.

⁴²¹ *Ibid.*

⁴²² Gresy, Dole, Chivot, *op. cit.*, s. 16.

⁴²³ T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, *op. cit.*, s. 104, 105.

⁴²⁴ Julia Lynch, **Age in the Welfare State The Origins of Social Spending on Pensioners, Workers, and Children (Cambridge Studies in Comparative Politics)**, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 18

⁴²⁵ United Nations Human Rights Office of the High Commissionaire Europe Regional Office, *op. cit.*

⁴²⁶ Katie Brooks, Tamar van Gelderen, **Fighting the Invisibility: Recognition of Migrant Domestic Workers in the Netherlands**, Humanity in Action, 2008, <http://www.humanityinaction.org/knowledgebase/103-fighting-invisibility-the-recognition-of-migrant-domestic-workers-in-the-netherlands>, 7 Mart 2013.

otoritelerine bildirmek zorunda değildir⁴²⁷. Hollanda'da özel ev işçiliği, 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren Ev İşçiliği Yasası (*Regeling Dienstverlening Huis*) çerçevesinde düzenlenmektedir. Bu yasanın temel amacı özel temizlik hizmetleri piyasasını genişletmek ve bu piyasayı düşük eğitimli gruplar açısından ulaşılabilir kılmaktır⁴²⁸. Daha sonra ise bu amaçlara, kayıt dışı istihdamın formelleştirilmesi ve özel ev işçisi istihdam eden kişilerin iş piyasasına katılımını sağlama amaçları da eklenmiştir.

Kayıt dışı istihdamın formelleştirilmesi, Avrupa Komisyonu'nun kayıt dışı istihdamın ekonomideki karşılığı ve hacmi konusundaki talepleri doğrultusunda belirlenmiştir⁴²⁹. Öte yandan yeni yasanın uygulama alanını mümkün olduğunca genişletmek amacıyla kanun koyucu, iş ilişkisinin varlığı için hiç bir şart aramamakta, böylece işçi her türlü sosyal güvenceden yoksun kalmakta ve İş Kanunu kapsamında korunamamaktadır⁴³⁰.

Göçmen ev işçilerinin durumunun ise daha kötü olduğu söylenebilir. Şöyle ki, AB vatandaşı olmayan kişilerin ev işçisi olarak çalışması yabancıların çalışmasına ilişkin mevzuat gereği *de facto* imkansızdır⁴³¹. Kanunlar açıkça bu imkansızlığı belirtmemiş olsa da, ilgili pozisyonun bir AB vatandaşı tarafından doldurulmaması şartını aramaktadır⁴³². Kaldı ki Hollanda hükümetleri, ev veya ev içi bakım hizmetlerinde istihdam edilmek üzere Hollanda ve AB vatandaşlarına veya ülkede yasal olarak ikamet eden AB dışındaki ülke vatandaşlarına hiç bir şekilde ihtiyaç duyulmadığını sık sık tekrarlamaktadır⁴³³. Hollanda Sosyal ve Ekonomik Konseyi (*Sociaal-Economische Raad*), AB dışından gelen göçmen ev işçilerine duyulan talebin artması ihtimalinde dahi bunların kabulünün hukuki düzenlemeler açısından sorunlu olduğunu, zira sektörün Hollanda iş piyasalarına ve sosyal güvenlik sistemine tam anlamıyla entegre edilemeyeceğini öne sürmektedir⁴³⁴. Öte yandan Hristiyan Sendikalar Federasyonu (*CNV-Christelijk Nationaal Vakverbond*),

⁴²⁷ Eurofound, **Regulation of Domestic Work, Netherlands**, 29 October 2009, <http://www.eurofound.europa.eu/areas/labourmarket/tackling/cases/nl001.htm>, 7 Mart 2013.

⁴²⁸ Eurofound, *op. cit.*

⁴²⁹ *Ibid.*

⁴³⁰ Franca Janna van Hooren, **Caring Migrants in European Welfare Regimes: The Policies and Practice of Migrant Labour Filling the Gaps in Social Care**, European University Institute, Department of Political and Social Sciences, 2011, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/17735/2011_VanHooren.pdf?sequence=2, 8 Mart 2013.

⁴³¹ Galotti, *op. cit.*

⁴³² *Ibid.*

⁴³³ Walsun, *op. cit.*

⁴³⁴ *Ibid.*

Hollanda’da yaklaşık 1.2 milyon ev işçisinin bulunduğunu, bunun 250 bininin ise göçmen olduğunu tahmin etmektedir⁴³⁵.

Görüldüğü üzere Hollanda’da göçmen ev işçiliği adeta yok sayılmaktadır. Ev işçiliğinin iş veya göç sebebi olarak tanınmaması göçmen ev işçilerinin Hollanda’daki yaşam koşullarını zorlaştırmakta, temel insan hakları ve çalışma haklarına yönelik ihallelerin artmasına yol açmaktadır.

Göçmen topluluklarla işbirliği içindeki R.E.S.P.E.C.T ağı üyesi Filipinli Göçmen İşçiler Komisyonu, göçmen ev işçilerinin sendikalaşması ve haklarını savunmalarını kolaylaştırmak için çalışmalar yapmaktadır. Aynı komisyon uzun süren mücadeleler sonucu 2006 yılında Hollanda’nın en büyük kamu işçileri sendikası ABVAKABO ile anlaşmaya vararak sendikanın, göçmen ev işçilerini tanımasını sağlamıştır⁴³⁶. Akabinde ABVAKABO ülke çapında kayıtlı veya kayıt dışı göçmen ev işçileri için programlar ve eğitimler düzenlemeye başlamıştır. 2006 yılında kurulan ve aynı zamanda Hollanda’nın en büyük işçi sendikalarından biri olan Bondgenoten ve ABVAKABO Sendikalarına üye Göçmen Ev İşçileri Birliği de yine Filipinli göçmen işçiler tarafından kurulmuştur ve bu işçilerin hakları için mücadele vermektedir. Bu gelişmeler umut verici olmakla birlikte, göçmen ev işçilerinin örgütlenmesinin belirli bir etnik gruba özgülendiği görülmektedir. Diğer sendika ve federasyonlar göçmen ev işçiliği konusunu gündemlerine alsalar dahi, Hollanda kanun koyucusu ve idaresinin konuya ilişkin düzenleme yapma isteksizliğini bu kurumlarda da görmek mümkündür.

F. İngiltere

1970’li yıllardan itibaren uluslararası göçün artmasıyla birlikte pek çok Batı Avrupa ülkesi konuya ilişkin önlemler almış ve yaptırımlara başvurmuşken, yasadışı göçü ve kayıtdışı iş gücünü önemli bir sorun olarak görmeyen İngiltere, 1990’lı yıllara kadar bu anlayışı değiştirmemiştir⁴³⁷. Böylece son yıllara kadar göçmen ev işçilerinin hukuki statüleri tartışma konusu olmamıştır. Özellikle 1970’li yıllarda erkeğin geçimi sağladığı ve kadının ev işlerini yürüttüğü aile modelini kabul eden

⁴³⁵ Brooks, Gelderen, *op. cit.*

⁴³⁶ Transnational Institute, **Breakthrough for Trade Unions and Migrant Domestic Workers**, CFMW Press Release, Amsterdam, June 27, 2006.

⁴³⁷ Castles, Miller, *op. cit.*, s. 134.

ülkelerden biri sayılan İngiltere, kadın istihdamındaki ani artışla ancak 1970'lerden itibaren ailevi hizmetler için kısmi vergi kesintileri yoluyla piyasa alternatiflerini teşvik etmiş⁴³⁸, böylece bakım hizmetleri enformel yapıda sunulmuştur⁴³⁹. İngiltere'de son yıllarda yaşanan demografik, sosyal, ekonomik ve iş piyasalarına ilişkin köklü değişikliklerle birlikte her türlü ev içi hizmet istihdamının da arttığı görülmektedir⁴⁴⁰.

Neo-liberal eğilimlerin ağır bastığı İngiltere'de, piyasaların esnekliği mümkün olduğunca teşvik edilmektedir ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında kadınların kısmi çalışma oranının en yüksek olduğu ülkedir⁴⁴¹. 1997 yılında yeni İşçi Partisinin iktidara gelmesiyle birlikte, aile ilk defa siyasi tartışmaların merkezine oturmuş ve çocuk yoksulluğunun engellenmesi hükümetin amaçlarından biri haline gelmiştir⁴⁴². Düşük gelirlili ev işlerine ve özellikle çocuk bakımına yönelik nakdi yardımlar uygulanmaya başlanmış, ev ve iş hayatı arasındaki dengenin kurulmasına yönelik çalışmalar artmıştır⁴⁴³.

Doğum yardımlarının artırılması ve kadınlara yönelik esnek ve kısmi çalışma imkanları gibi 'aile dostu' politikalar kadın istihdamının artışına katkıda bulunmuş olsa da, okul öncesi çocuklara yönelik devlet yardımları kısılmış⁴⁴⁴, buna bağlı olarak İngiltere'de yarı zamanlı işler çocuklu kadınlar için norm haline gelmiştir⁴⁴⁵. Böylece pek çok ebeveyn için enformel çocuk bakım hizmetleri tercih edilir olmuştur⁴⁴⁶. Tüm bunlar göstermektedir ki, İngiltere'de kadın halen, toplumsal cinsiyet bağlamında bakım rolünü üstlenmeye devam etmektedir.

Öte yandan, yaşlı nüfus oranı arttıkça enformel bakıcılar tarafından sağlanan destek de giderek daha fazla önem kazanmaktadır⁴⁴⁷. Bugün İngiltere'de yaşlı bakım hizmeti sunan 1,5 milyon kişinin bulunduğu ifade edilmektedir⁴⁴⁸. Enformel bakım

⁴³⁸ Esping-Andersen, *op. cit.*, s. 107.

⁴³⁹ Gökbayrak, *op. cit.*, s. 59.

⁴⁴⁰ Bridget Anderson, **A Very Private Business: Exploring the Demand for Migrant Domestic Workers**, European Journal of Women's Studies, 1350-5068 Vol. 14(3), s. 247-264, http://www.ungift.org/doc/knowledgehub/resource-centre/Academia_EJWS_A_Very_Private_Business.pdf, 26 Şubat 2013.

⁴⁴¹ Davaki, *op. cit.*, s. 8.

⁴⁴² *Ibid.*

⁴⁴³ *Ibid.*

⁴⁴⁴ Anderson, *op. cit.*

⁴⁴⁵ Esping-Andersen, *op. cit.*, s. 35.

⁴⁴⁶ Anderson, *op. cit.*

⁴⁴⁷ Alcock, May, Rowlingson, *op. cit.*, s. 291.

⁴⁴⁸ *Ibid.*, s. 292.

hizmetlerine duyulan bu talep karşısında İngiltere'ye Sri Lanka, Filipinler ve Hindistan gibi ülkelerden gelen pek çok kadın, ev işçisi olarak istihdam edilmeye başlamıştır⁴⁴⁹.

İngiltere kanunlarında ev işçilerine ilişkin düzenlemeler tarihi bir yapıya sahiptir. Özellikle 1800'lü yıllarda muhafazakâr Viktorya ve Edward dönemlerinde orta üst sınıf ailelerde yaygınlaşan evde özel hizmetçi istihdam etme, İngiliz aristokrasisi için vazgeçilmezdi⁴⁵⁰, ayrı bir hukuki statüleri vardı ve *menial* veya *domestic servant*⁴⁵¹ isimleri altında eski İş kanunlarında yer almaktaydılar⁴⁵². Ev hizmetlileri, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ortalarına kadar İngiltere'deki en geniş işçi sınıfını oluşturuyordu ve temel pek çok sosyal haktan mahrumlardı⁴⁵³. Günümüzde ise ev işçileri halen İngiliz İş Kanunu'ndaki çalışma saatleri, sağlık ve güvenlik hakları ile asgari ücrete ilişkin düzenlemelerin kapsamı dışındadır⁴⁵⁴.

İngiltere'de ev işçilerinin hukuki korumadan bu denli yoksun olmaları yanında, göçmen ev işçilerine ilişkin hukuki düzenlemelerin çeşitliliğinin arttığı görülmektedir. Yoğun güvenlik politikalarının benimsenmesi de çelişkili bir durum yaratmaktadır. Yabancı Ev İşçiliği Vizesi (*Overseas Domestic Worker Visa*) 1998 yılında kabul edilmiştir ve özel konutlar ile diplomatik konutlarda istihdam edilmek üzere iki ayrı ev işçiliği türünü düzenlemektedir⁴⁵⁵. Bu ev işçileri, ancak işverenleriyle birlikte ülkeye giriş yaptıklarında ve o işveren yanında ülkeye giriş yapmadan önce en az bir yıl çalıştıklarını kanıtlamaları durumunda geçici çalışma izni alabilmektedirler⁴⁵⁶. Bu kısıtlayıcı koşulların, ev işçilerinin büyük bir kısmını yasa dışı yollardan ülkeye giriş yapmaya teşvik ettiği belirtilmektedir⁴⁵⁷.

⁴⁴⁹ Galotti, *op. cit.*

⁴⁵⁰ John Benson, **One Man and His Women: Domestic Service in Edwardian England**, Labour History Review, Vol. 72, No. 3, December 2007, <http://apenglishtf.wikispaces.com/file/view/Victorian.Domestics.pdf>, s. 203-214, 10 Ocak 2014.

⁴⁵¹ Menial terimi *hizmetçi* anlamının yanı sıra *sıradan*, *bayağı*, *lüzumsuz* anlamına da gelmektedir, <http://tureng.com/search/menial>, 27 Şubat 2013.

⁴⁵² Virginia Mantouvalou, Einat Albin, **The ILO Convention on Domestic Workers: From Shadows to the Light**, November 2012, 2011, Industrial Law Journal, Vol. 41, 2012, <http://ssrn.com/abstract=1963104>, 27 Şubat 2013.

⁴⁵³ Mantouvalou, Albin, *op. cit.*

⁴⁵⁴ *Ibid.*

⁴⁵⁵ Fiona Mactaggart, Mathew Lawrence, **Service Not Servitude: Protecting the Rights of Domestic Workers**, Labour Member of Parliament for Slough, 2011, <http://www.fionamactaggart.org.uk/service-not-servitude-report>, 27 Şubat 2013.

⁴⁵⁶ Galotti, *op. cit.*

⁴⁵⁷ *Ibid.*

1987 yılında Filipinli göçmen kadınlar öncülüğünde kurulan KALAYAAN örgütü, 1997 yılında Ulusal Genel İşçiler Sendikası (TGWU) ile birlikte yürüttükleri kampanyalar sonucu yeni iktidara gelen İşçi Partisi hükümetinin göçmen ev işçilerinin sömürülmesini önlemek amacıyla yeni düzenlemeler kabul etmesini sağlamıştır⁴⁵⁸. Bu değişikliklerle birlikte göçmen ev işçileri İngiltere’de ‘işçi’ olarak kabul edilmiş ve belirli süre İngiltere’de ikamet etme şartı ile işverenlerini değiştirebilme hakkına sahip olmuşlardır⁴⁵⁹. Öte yandan 6 Nisan 2012 tarihinde kabul edilen yeni Göç Yasaları özel konutlarda ev işçiliği yapan kişilerin ülkede kalış sürelerini altı ay ile sınırlamakta ve işverenlerini değiştirme hakkından mahrum bırakmaktadır⁴⁶⁰. Diplomatik konutlarda çalışan ev işçileri ise beş yıla kadar İngiltere’de kalabilecekleri gibi, önceki uygulamadan farklı olarak sürekli oturma izni alamayacaklardır⁴⁶¹. KALAYAAN örgütü, gerileme olarak gördüğü bu değişikliklerin sömürüyü ve insan ticaretini kolaylaştıracağını savunmaktadır⁴⁶². İngiliz hükümeti ev işçiliği vizesine ilişkin bu değişikliklerin sebebini, mevcut işsizlik, düşük vasıflı iş gücü yerine yüksek vasıflı iş gücü politikasını desteklemek, sürekli oturma izni imkanının tanınmasının ev işçiliğinin ‘geçici’ niteliğiyle bağdaşmaması gibi olgularla açıklamıştır⁴⁶³. Son olarak İngiltere’nin 189 sayılı ILO Ev İşçileri Sözleşmesi’ni onaylamadığı da düşünülürse ev işçilerinin ülkedeki genel durumlarının karamsar bir tablo çizdiği söylenebilir.

⁴⁵⁸ R.E.S.P.E.C.T Network, **Campaigning for the Rights of Undocumented Migrant (Domestic) Workers in Europe and Internationally**, Submitted to the United Nations Human Rights Council, Committee on Migrant Workers Office of the High Commissioner for Human Rights, Amsterdam, October 14, 2009.

⁴⁵⁹ R.E.S.P.E.C.T Network, *op. cit.*

⁴⁶⁰ Melanie Gower, **Immigration: Migrant Domestic Workers**, Commons Library Standard Note, Home Affairs Section, 20 March 2012, <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN04786>, 1 Mart 2013.

⁴⁶¹ Gower, *op. cit.*

⁴⁶² Kalayaan/Anti Slavery International Press Release, **Home Office Changes to Migrant Domestic Worker Rules Will Facilitate Slavery**, 29 February 2012, http://www.antislavery.org/english/press_and_news/news_and_press_releases_2009/29022012_home_office_changes.aspx, 1 Mart 2013.

⁴⁶³ Gower, *op. cit.*

G. İskandinav Ülkeleri

Norveç, İsveç, Finlandiya ve Danimarka ülkelerinin aynı başlık altında ele alınmasının sebebi, bu ülkelerin hemen hemen aynı veya benzer yapıda refah devleti cömertliği çatısı altında birleşmeleri⁴⁶⁴, çocuk ve yaşlı bakımına yönelik kamu harcamalarının kapsamının ve göçmen ev işçilerine yönelik talebin benzerliği şeklinde sıralanabilir. Elbette mevzuat temelinde (sözleşme şartları, göçmenlerin sosyal hakları vb. gibi konularda) bazı farklılıklar bulunmaktadır ancak ana hatları itibariyle İskandinav ülkelerinin göçmen ev işçileri konusunu benzer şekillerde ele aldıkları görülmektedir.

Esping-Andersen'in 1990 yılında yayımladığı 'Refah Devletin Üç Dünyası' isimli eserinde incelediği refah devleti tipolojisine göre, İskandinav ülkeleri sosyal demokrat modeli benimseyen ülkelerdir⁴⁶⁵. Günümüzde küreselleşen ve liberalleşen sosyal devlet uygulamalarından İskandinav ülkeleri de etkilenmemiş değildir. Fakat Avrupa geneline bakıldığında yoksulluğun en az olduğu, sosyal hizmet sunumunda devlet tekelinin devam ettiği, aile yerine bireyin öne çıktığı ve kadın-erkek eşitliğinin hemen hemen her alanda uygulandığı ülkeler İskandinav ülkeleridir⁴⁶⁶. Nüfusun neredeyse tamamı Anayasa tarafından korunan temel sosyal haklara kolayca erişebilmektedir, sosyal güvenliğin asıl tedarikçisi devlettir ve bunun finansmanı adil vergilendirme yoluyla vatandaşlar tarafından sağlanmaktadır⁴⁶⁷. Öte yandan konumuz açısından önemi itibariyle sosyal hizmetler 'aile'ye değil, 'birey'e yöneliktir ve bu durum kadını daha da bağımsız kılmaktadır⁴⁶⁸. İskandinav kültürünün başka bir özelliği de, çocuğa atfedilen önemdir⁴⁶⁹. Örneğin İskandinav ülkeleri arasında daha geleneksel bir aile yapısını benimsediği ifade edilen Finlandiya⁴⁷⁰, ücretsiz çocuk bakımı hizmetlerine erişimi, her çocuk için evrensel ve bireyselleştirilmiş bir hak olarak kabul eden ilk ülkedir⁴⁷¹. Yine Finlandiya, doğum izni yanında 9 haftalık ücretli babalık izniyle diğer Avrupa ülkelerine göre oldukça

⁴⁶⁴ Esping-Andersen, *op. cit.*, s. 117.

⁴⁶⁵ Lefebvre, Méda, *op. cit.*, s. 1.

⁴⁶⁶ *Ibid.*

⁴⁶⁷ *Ibid.*

⁴⁶⁸ *Ibid.*

⁴⁶⁹ Koenigswarter, *op. cit.*

⁴⁷⁰ Davaki, *op. cit.*, s. 8.

⁴⁷¹ Koenigswarter, *op. cit.*

cömerttir⁴⁷². İsveç ise, çocukların ve yaşlıların ihtiyaçları ile piyasanın ihtiyaçlarını uzlaştırarak cinsiyetler arası eşitliğin ileri seviyede sağlandığı bir ülkedir⁴⁷³. Eşit iş ve eşit ücret ilkelerinin benimsendiği iş hukuku düzenlemeleri, kadınlara, geleneksel anlamda erkek işi olarak kabul edilen işlerin kapısını açmıştır. Öte yandan devlet tarafından finanse edilen yüksek nitelikli çocuk ve yaşlı bakım hizmetleri ile ücretli ve esnek babalık izni gibi düzenlemeler kadının istihdama katılımını çok yüksek oranlarda arttırdığı gibi, erkeğin de aile yaşamına eşit şekilde dahil olmasını kolaylaştırmıştır⁴⁷⁴.

Görüldüğü üzere, İskandinav ülkeleri çocuk ve yaşlı bakımı gibi hizmetleri, ihtiyaç duyan aile veya bireylere sosyal rejimleri çerçevesinde sunan ülkelerdir⁴⁷⁵. Öte yandan kadın istihdamının Avrupa genelinde en yüksek olduğu ülkeler yine İskandinav ülkeleridir. Bakım hizmetleri kamu tarafından temin edildiğinden, ev işçiliğine yönelik ihtiyaç, bu hizmetlerin kamu tarafından karşılanmadığı veya kısmi olarak karşılandığı ülkelere göre daha azdır⁴⁷⁶. Ancak bu durum, ev işçiliğinin bu ülkelerde hiçbir şekilde icra edilmediği anlamına da gelmemektedir. Örneğin Danimarka'da Refah Komisyonu, 1990'lı yıllarda ev içi temizlik, bahçe ve bakım gibi işlerde yardımcı ihtiyacının arttığını tespit etmiş ve bu sektörden yeni iş alanları yaratmak, enformal ekonominin hacmini düşürmek ve girişimciliği teşvik etmek gibi amaçlara hizmet ettiği ölçüde faydalanılabileceğini belirtmiştir⁴⁷⁷.

Göçmen ev işçiliği konusunda ise, İskandinav ülkelerinin böyle bir ihtiyacı göç politikalarına dahil etmediği, hatta bu ihtiyacı bizzat tanımaktan da imtina ettiği görülmektedir⁴⁷⁸. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Öncelikle İskandinav refah devletlerinin bu ihtiyaca yönelik hizmeti sunabildiği, bu sebeple göçmen ev işçiliğine yönelik toplumsal bir talebin oluşmadığı kanısı yaygındır⁴⁷⁹. Öte yandan, örneğin Norveç'te ülkeye giriş yapmanın ve çalışma izni almanın en çok tercih edilen yasal

⁴⁷² Rapport du Conseil Fédéral en Réponse au Postulat Fetz (11.3492) du 6 juin 2011, **Congé de Paternité et Congé Parental Etat des Lieux et Présentation de Divers Modèles**, 30 Octobre 2013, s. 27, http://www.bsv.admin.ch/index.html?webcode=d_11095_fr, 25 Şubat 2014.

⁴⁷³ Davaki, *op. cit.*

⁴⁷⁴ *Ibid.*

⁴⁷⁵ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner Europe Regional Office, *op. cit.*

⁴⁷⁶ European Trade Union Confederation (ETUC), *op. cit.*, s. 26.

⁴⁷⁷ *Ibid.*

⁴⁷⁸ Lutz, *op. cit.*, s. 6.

⁴⁷⁹ Merita Jokela, **Analysing Cross-National Differences in the Prevalence of Paid Domestic Labour in the 21st Century**, Paper Presented in the ESPAnet 2012 Conference in Edinburgh, September 6-8, http://www.espanet2012.info/_data/assets/pdf_file/0010/89065/Jokela_-_Stream_10.pdf, 17 Mart 2013.

yolunun *au-pair*'lik olduğu, bu sebeple pek çok Filipinli kadının ülkeye *au-pair* vizesiyle ev işçiliği yapmak üzere giriş yaptığı bildirilmektedir⁴⁸⁰. Danimarka ve Norveç'e *au-pair* vizesiyle giriş yapan Filipinli kadınların sayısının 2000 yılından 2008 yılına kadar % 70 oranında artış gösterdiği⁴⁸¹ düşünülürse, Avrupa genelinde artan göçmen ev işçiliğine yönelik talebin bu ülkelerde de yaşandığı aşikardır.

İskandinav ülkelerinde ortak eğilim, ev işçiliğini mevcut iş kanunları doğrultusunda düzenleyip, göçmen ev işçilerini de yabancılar için öngörülen genel çalışma izni kapsamı içinde değerlendirme yönündedir. İsveç'te, çalışmak amacıyla ülkeye göç edecek kişilere uygulanacak kurallar, 2008 yılında değiştirilmiştir. Buna göre, göç edecek kişinin çalışacağı işi ve süreyi belirtmesi, toplu sözleşmede öngörülen ücret şartı ve diğer sözleşmesel şartların yerine getirilmesi koşullarıyla işverenin her iş kolu için yabancı işçi istihdam edebileceği kabul edilmiştir⁴⁸².

Finlandiya, İsveç ve Danimarka birbirine yakın dönemlerde, ev işçilerinin özel konutlarda çalıştırılabilmesi için vergi muafiyeti veya indirim gibi uygulamalar öngörmüştür. İsveç'te ev içi hizmetler için vergi indirim ilk defa 1990'ların başında kabul edilmiştir ve yasaya göre ev içinde veya yakınında ücretli ev işçisi çalıştıran kimse % 50 oranında vergi indiriminden yararlanabilmektedir⁴⁸³. Danimarka'da ise ev işçilerine yönelik imtiyazlar öngören yasa (*Hjemmeserviceordningen*) 1994 yılında yürürlüğe girmiştir ve ekonomik durgunluk döneminde işsizlik problemine çözüm olarak sunulmuştur⁴⁸⁴. Bu yasa yıllar içinde pek çok değişikliğe uğramış, en son 2004 yılında sadece 65 yaş üstü kişilere uygulanabilir hale getirilmiştir⁴⁸⁵. Finlandiya'da ise 1997 yılından beri ev içinde aile üyeleri dışındaki kişiler tarafından yapılan çalışma, vergiden düşülebilir niteliktedir⁴⁸⁶.

⁴⁸⁰ Anh Nga Longva, **Global Care Workers in the Welfare State**, Norwegian Social Research Institute, 2005, <http://nova.no/usrfiles/mydocs2/86/Global%20Care%20Workers%207.pdf>, 17 Mart 2013.

⁴⁸¹ Williams, *op. cit.*

⁴⁸² Organisation for Economic Co-operation and Development, **Recruiting Immigrant Workers: Sweden 2011**, OECD Publishing, http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/recruiting-immigrant-workers-sweden-2011_9789264167216-en, 17 Mart 2013.

⁴⁸³ Elin Kvist, Maria Carbin, Hannele Harjunen, **Domestic Services or Maid? – Discourses on Gender Equality, Work and Integration in Nordic Policy Debate**, Conference Paper, QUING Conference 2-3 October, Central European University, Budapest, 2009, http://www.quing.eu/files/WHY/kvist_carbin_harjunen.pdf, 17 Mart 2013.

⁴⁸⁴ Kvist, Carbin, Harjunen, *op. cit.*, s. 5.

⁴⁸⁵ *Ibid.*

⁴⁸⁶ *Ibid.*

Görüldüğü üzere ev işçiliğini ilk defa 1990'lı yıllarda tanımış ve düzenlenmiş olan İskandinav ülkelerinde konu farklı açılardan tartışılmıştır. Örneğin İsveç'te tartışma, cinsiyet eşitliği ile kadınların ev ve iş hayatlarının uzlaştırılması noktasında, sınıfsal ayrışma üzerinden yürütülmüşken, Danimarka'da göçmenlerin entegrasyonu ve iş gücüne katılımları konuları öne çıkmıştır⁴⁸⁷. Öte yandan Finlandiya'da ev hizmetlerine yönelik imtiyazlar benzer tartışmalara yol açmamış, ev hizmetleri piyasası özellikle kriz zamanlarında ulusal ekonominin önemli bir parçası olarak görülmüştür⁴⁸⁸.

H. İspanya

Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi Güney Avrupa ülkeleri Avrupa'nın diğer ülkelerine göre geç sanayileşen, bu sebeple II. Dünya Savaşı sonrası büyük oranlarda işgücü göçü veren ülkelerdir⁴⁸⁹. Ancak 1980'li yıllardan itibaren bu akım tersine dönmüş, göç veren bu ülkeler bugün önemli oranda yabancı iş gücü barındırır olmuşlardır⁴⁹⁰.

İspanya ve bir sonraki başlıkta da görüleceği üzere İtalya, ev işçiliğine yönelik siyasi ve hukuki tartışmaların yoğun ve gündemde olduğu ülkelerdir. Özellikle İtalya ve İspanya hem coğrafi hem sembolik anlamda stratejik bir sınır bölgesi özelliğine sahiptir⁴⁹¹. Farklı uygarlıklara, ideolojilere ve birinci dünya ile üçüncü dünya arasında belirsiz kesişimlere sahne olması⁴⁹², bu ülkeleri göç konusunda farklı kalıplara oturtmuştur. Bu anlamda, İtalya 1960'lı yıllara, İspanya ise 1980'li yıllara kadar tarihte en fazla göç veren ülkeler olarak anılıyorken, bu zaman dilimlerinden sonra Avrupa Birliği'nin en popüler hedef ülkeleri haline gelmişlerdir⁴⁹³.

⁴⁸⁷ *Ibid.*

⁴⁸⁸ *Ibid.*

⁴⁸⁹ Kuvvet Lordoğlu, **Türkiye'deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar**, Barbara Pusch, Tomas Wilkoszewski (Der.), Türkiye'ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010, s. 89-109.

⁴⁹⁰ Lordoğlu, *op. cit.*, s. 98.

⁴⁹¹ Marconi, *op. cit.*, s. 116.

⁴⁹² *Ibid.*

⁴⁹³ *Ibid.*

İspanya, Avrupa ve Latin Amerika ülkelerine uzun yıllar boyunca dış göç vermiştir⁴⁹⁴. İspanyol Göç Enstitüsü'nün verilerine göre 1959-1973 yılları arasında bir milyondan fazla İspanyol ülkeden ayrılmıştır⁴⁹⁵. 1974 yılından itibaren ise dış göç akımı tersine çevrilerek ilk defa, dönüş yapan İspanyolların sayısı, göç edenlerin sayısını geçmiştir⁴⁹⁶. Dünyada yaşanan ekonomik kriz ile açıklanan bu geri göç akımı sonrası, 1980'li yıllardan itibaren İspanya, özellikle Güney Amerika'dan ve Afrika'dan ve diğer Avrupa ülkelerine geçmeyi amaçlayan göçmenler için bir geçiş ülkesi olmuştur⁴⁹⁷. İleriki on yıl içinde ise geçiş ülkesi özelliği yerini göç alan ülke özelliğine bırakmış, 1985 yılında kabul edilen ilk göç yasasının ardından, 1991 yılında düzensiz göçmenlerin yasallaştırılmasına ilişkin ilk düzenleme uygulamaya sokulmuştur⁴⁹⁸.

Göç kontrolünün yasallaştırma prosedürleriyle yöneteceği sinyallerini veren İspanya bu tarihten itibaren, coğrafi yakınlıklarının da etkisiyle özellikle Cezayir ve Fas gibi Kuzey Afrika ülkelerinden yoğun bir göç akımına uğramıştır⁴⁹⁹. O zamandan bu yana İspanya'da yaşayan düzenli göçmenlerin sayısındaki artış hiç durmamıştır ve bugün bu sayının 5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir⁵⁰⁰. Kuzey Afrika ülkelerinin yanı sıra bugün, Kolombiya, Ekvator, Dominik Cumhuriyeti gibi Latin Amerika, Romanya, Ukrayna, Polonya gibi Doğu Avrupa, Çin ve Filipinler gibi Asya ülkelerinden İspanya'ya yeni göç akımları etkili olmaktadır. Bu ülkelerden gelenlerin yaklaşık bir milyonunun ise, düzensiz/belgesiz göçmen olduğu ifade edilmektedir⁵⁰¹. Böylece, Avrupa Birliği üyeliği sonrası yeni yasalar ve Birliğe uygun bir göç politikası yaratma çalışmaları yoluyla göçmen akışlarının kontrolü ve düzensiz göçle mücadele İspanya'nın öncelikli sorunlarından biri haline gelmiştir⁵⁰².

⁴⁹⁴ **L'Europe, Terre d'Immigration: Espagne**, Linternaute Savoir, <http://www.linternaute.com/actualite/savoir/06/immigration-europe/europe/espagne.shtml>, 17 Mart 2014.

⁴⁹⁵ Julio Perez Serrano, Marcela Iglesias, Jose Joaquin Fernandez Alle, **İspanya Ülke Raporu: İspanya, Göç Veren Bir Ülkeden Bir Göçmenler Ülkesine**, İçduygu (Der.), *op. cit.*, s. 243-296.

⁴⁹⁶ **L'Europe, Terre d'Immigration: Espagne**, *op. cit.*

⁴⁹⁷ Perez Serrano, Iglesias, Fernandez Alle, *op. cit.*, s. 244.

⁴⁹⁸ **L'Europe, Terre d'Immigration: Espagne**, *op. cit.*

⁴⁹⁹ *Ibid.*

⁵⁰⁰ Perez Serrano, Iglesias, Fernandez Alle, *op. cit.*, s. 245.

⁵⁰¹ *Ibid.*, s. 255.

⁵⁰² *Ibid.*

Artık bir ‘göç ülkesi’ olarak anılan İspanya’da bugün, resmi rakamlara göre sadece hizmet sektöründe 1,5 milyona yakın yabancı kadın işçi çalışmaktadır⁵⁰³. Özellikle hasta bakımı, ev işleri ve kişisel hizmetler sektöründe, son bir kaç yılda istihdam gözle görülür bir şekilde artmıştır⁵⁰⁴.

İspanya’da göçmen ev işçileri, haklarındaki düzenlemelerin oldukça zengin ve çeşitli olduğu bir işçi sınıfıdır. Piyasa, aile ve devlet üçlü unsurunu temel alan Güney Avrupa refah rejimlerinde aile, toplumsal hayatın merkezindedir ve temel hizmet sağlayıcı görevi gördüğü kabul edilmektedir. Esping-Andersen de, Güney Avrupa refah devletleri sınıfına soktuğu Akdeniz devletlerinde (İtalya, Portekiz ve İspanya), aile bağlarının diğer devletlere göre daha kuvvetli olduğunu belirtmektedir⁵⁰⁵. Bu ülkelerde, kamunun aile hizmetlerine yönelik olarak yaptığı harcamalar en düşük düzeydedir⁵⁰⁶. Ailenin bu hizmetleri karşıladığı düşüncesiyle, ev içi bakım ve temizlik hizmetlerinin enformel yollardan karşılanması uzun süre görmezden gelinmiştir. Yasa dışı yollardan ülkeye ev işçiliği yapmak için gelen göçmenlerin sayısı, esnek piyasanın da teşvikiyle gün geçtikçe artmıştır. Sonunda kayıt dışı istihdamın yarattığı sorunlar özellikle İtalya ve İspanya hükümetleri tarafından göz ardı edilememiş ve yasallaştırma temelli önlemler yürürlüğe sokulmuştur.

Aile temelli refah devletlerinin ortak noktası, yaşlı bakımı ve ev içi hizmetler gibi konularda sorumluluğun kamu otoritelerine değil aileye, dolayısıyla kadına yüklenmesidir. Bu hizmetlerin teminini kolaylaştırmak amacıyla devlet, maddi yardımlarda bulunmayı tercih etmektedir⁵⁰⁷. İspanya’da kadın istihdamının 1995 yılında % 30 oranından, neredeyse on yıllık bir zaman zarfında % 77’lik bir sıçrayışla 2007’de % 53 oranına yükseldiği düşünülürse⁵⁰⁸ aileler, kadının ev hayatındaki eksikliği ile baş etmek durumunda kalmışlardır. Böylece, hizmet gereksinimleri ailenin kendi imkanlarıyla karşılanamamış, enformel bakım hizmetleri ön plana çıkmıştır.

⁵⁰³ *Ibid.*, s. 252.

⁵⁰⁴ *Ibid.*

⁵⁰⁵ Özdemir, *op. cit.*, s. 148

⁵⁰⁶ *Ibid.*

⁵⁰⁷ Franca van Hooren, **Welfare Provision Beyond National Boundaries: The Politics of Migration and Long Term Elderly Care in Italy**, *op. cit.*

⁵⁰⁸ Esping-Andersen, *op. cit.*, s. 35.

Kadın istihdamının radikal bir şekilde artmasını karşın, İspanya'nın 'ailenin geçimini sağlayan erkek' (*male breadwinner*) modelinden tamamıyla vazgeçtiği söylenemez⁵⁰⁹. Refah devleti uygulamaları, İspanya'da 1980'li yıllardan itibaren sağlamlaşmaya başlamış, benimsenen aileci yaklaşım ise ev işlerinin, bakım hizmetlerinin yine aile ilişkileri veya özel enformel ağlar aracılığıyla yürütülmesine yol açmıştır⁵¹⁰. Aynı yıllarda İtalya ve İspanya'ya göç akınları başlamış, İspanya'da 1979 yılından 2000 yılına kadar geçen sürede kayıtlı göçmen sayısı beş katı artarak 173.000'den 895.000'e çıkmıştır⁵¹¹. Öte yandan 1991 istisnai yasallaştırma uygulamaları sonrası, AB üyesi olmayan Fas, Ekvator, Peru, Dominik Cumhuriyet, Küba, Çin gibi ülkelerden gelen ve geçerli bir çalışma izniyle istihdam edilen kadınların sayısı büyük ölçüde artmış, 2001 yılında bunların çoğunluğunun Madrid ve Barcelona gibi büyük şehirlerde ev işçiliği yaptığı resmi istatistiklerle belirlenmiştir⁵¹². Bugün ILO, İspanya'da ev işçilerinin sayısının –farklı kaynaklarda değişiklik göstermekle birlikte– 700.000 civarında olduğunu belirtmektedir⁵¹³. Bunun % 90'ının kadın, yarısından fazlasının ise göçmen olduğu, yine yarısından fazlasının ülkede düzensiz statüde ikamet ettiği ve çalıştığı tahmin edilmektedir⁵¹⁴. Böylece İspanya, Avrupa ülkeleri arasında en çok ev işçisi barındıran ülke konumundadır. Toplam istihdamın % 4'ünü ev işçileri oluşturmaktadır⁵¹⁵ (Bu oran Portekizde % 3.4, Fransa'da % 2.3, İtalya'da ise % 1,8'dir; en düşük oranlar % 0.1 ile İskandinav ülkelerindedir). Ancak bu verilerin kayıtdışı ekonomi içinde kalan düzensiz veya belgesiz çalışan işçi sayısını dikkate almadığı ortadadır.

⁵⁰⁹ Paloma Moré Corral, **Étude Comparative de l'Influence de la Crise Economique sur les Trajectoires Professionnelles: le Cas des Employé(e)s Domestiques Dans Deux Villes Globales, Madrid et Paris**, Mesures et démesures du travail, XIIIes Journées Internationales de Sociologie du Travail, Université Libre de Bruxelles, Janvier 2012, Atelier 7: Cycles de Vie au Travail, Dynamiques de la Distribution des Tâches en Emplois, http://metices.ulb.ac.be/IMG/pdf/MORE_CORRAL.pdf, 12 Mart 2013.

⁵¹⁰ Corral, *op. cit.*

⁵¹¹ Laura Oso Casas, **Stratégies de Mobilité Sociale des Domestiques Immigrées en Espagne**, Tiers-Monde, 2002, Tome 43, N°170. s. 287-305, doi: 10.3406/tiers.2002.1595, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/tiers_1293-8882_2002_num_43_170_1595, 12 Mart 2013.

⁵¹² Laura Oso Casas, **Les Femmes et le Droit des Migrations: le Cas de l'Espagne**, L'Année Sociologique 1/2003 (Vol. 53), s. 123-141, <http://www.cairn.info/revue-l-annee-sociologique-2003-1-page-123.htm>, 19 Mart 2014.

⁵¹³ International Labour Office, **Domestic Workers Across the World: Global and Regional Statistics and the Extent of Legal Protection**, *op. cit.*

⁵¹⁴ Daniel Izuzquiza, **Undocumented Domestic Workers in Spain**, Pueblos Inudos, Jesuit Migrant Service, 23 September 2011, <http://picum.org/en/news/blog/29506/>, 18 Mart 2014.

⁵¹⁵ **Plus de 52 Millions de Domestique Dans le Monde, Souvent Sans Aucun Droit**, Le Monde.fr avec AFP | 09.01.2013 à 13h05, Mis à jour le 10.01.2013 à 18h01, http://www.lemonde.fr/emploi/article/2013/01/09/plus-de-52-millions-de-domestiques-dans-le-monde-souvent-sans-aucun-droit_1814481_1698637.html, 13 Mart 2013.

İspanya hükümeti, göç politikaları doğrultusunda ev işçiliği sektörünü, her üç ayda bir yayınlanan ve iş gücü açığı bulunan sektörleri, kota uygulamaları öngörerek sıraladığı katalog (*Le catalogue d'emplois de couverture difficile– Catàleg d'ocupacions de difícil cobertura*) içine dahil etmiştir ve böylece ev işçiliği sektörünü harekete geçirmiştir⁵¹⁶. Bu doğrultuda İspanya'da ev işçiliğini düzenleyen özel bir hukuki rejim mevcuttur⁵¹⁷. Aslında ev işçiliğine ilişkin düzenlemelerin 1985 yılından beri mevcut olduğu ülkede, son değişiklikler 14 Kasım 2011 tarihinde kabul edilen 1620/2011 sayılı yasa⁵¹⁸ ile yapılmıştır. Bu yasa, ev sahibi işveren ve o işverenin evinde hizmet veren işçi arasındaki ilişkiyi 'özel ev hizmeti işçiliği' olarak tanımlamaktadır ve özel yetkili istihdam büroları, asgari ücret, çalışma saatleri, dinlenme zamanı, sözleşmenin feshi ve sosyal güvenlik gibi konuları düzenlemektedir. Yasaya göre, iş sözleşmesinin yazılı olması şart değildir. Sözleşmenin işveren tarafından feshi halinde, işverenin fesih sebeplerini açık ve tartışmaya yer bırakmayacak şekilde yazılı olarak işçiye bildirmesi ve çalıştığı her bir yıl için on iki günlük ücrete denk tazminat ödemesi gerekmektedir⁵¹⁹. Yasa aynı zamanda ev işçilerini sağlık, doğum ve hastalık izni, emeklilik, aile yardımları, sosyal hizmetler ve sosyal refah ödemeleri gibi konularda da Genel Sosyal Güvenlik Şeması altında korumaktadır⁵²⁰.

Göçmen ev işçilerinin sayısının gün geçtikçe artmasıyla birlikte 2002 yılından itibaren İspanyol sendikalarının konuya ilişkin çalışmaları, bu işçilerin sorunlarının ele alınmasında etkili olmuştur⁵²¹. Örneğin EMERGIM Projesi, İspanya'da en çok göç alan beşinci bölge Katalonya'da⁵²² faaliyet gösteren dört belediyeyi, iki işçi sendikası federasyonunu, bir işveren örgütünü, bir üniversiteyi ve kadın ve ev işçileri örgütlerini bir araya getirerek çalışma koşullarını iyileştirmek, ayrımcılığı önlemek

⁵¹⁶ Corral, *op. cit.*

⁵¹⁷ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 21.

⁵¹⁸ 17975 Real Decreto 1620/2011, de 14 de Noviembre, por el que se regula la relación laboral de carácter especial del servicio del hogar familiar, <http://www.boe.es/boe/dias/2011/11/17/pdfs/BOE-A-2011-17975.pdf>, 12 Mart 2013.

⁵¹⁹ International Labour Office, **Spain Approves New Regulations for Domestic Employees**, Developments in Law and Practice, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_173686.pdf, 12 Mart 2013.

⁵²⁰ *Ibid.*

⁵²¹ Blandine Destremau, **The Dynamics of the Globalised Migrant Domestic Labour Market in the Mediterranean Countries**, Mobilities - A Conference Organized by the Amsterdam School for Social Science Research (ASSR), Amsterdam, Netherlands, 2007, http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/63/77/05/PDF/Domestic_workers_in_Med.pdf, s. 21, 13 Mart 2013.

⁵²² Perez Serrano, Iglesias, Fernandez Alle, *op. cit.*, s. 249.

ve meslek içi eğitim gibi olanaklar sağlamak amacıyla yürütülen bölgesel nitelikte bir projedir⁵²³.

İspanya'nın göç politikası yıllarca örtülü olarak izin verilen göç ve sonradan bu göçe konu yasa dışı göçmen işçilerin yasallaştırılması şeklinde tezahür etmiştir⁵²⁴. Yaklaşık yarım milyon göçmenin kayıt dışı çalıştığı tahmin edildiği İspanya'da, Latin Amerika, Filipinler, Kuzey Afrika ve son zamanlarda Doğu Avrupa ülkeleriyle yapılan karşılıklı anlaşmalar sonucu bu ülkelere gelen işçilerin ev hizmetlerinde çalışması yasallaştırılmıştır⁵²⁵. Ev işçilerinin kayıtlı istihdama çekilme çabaları, yasallaştırma zemininde diğer Avrupa ülkelerine göre daha kapsamlı haklar tanınmasını da sağlamıştır. Hatta yasal olarak çalışsın veya çalışmasın İspanya'daki tüm göçmenler sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir⁵²⁶. Düzensiz göçmenler çalıştıkları yerin nüfus dairesinden iki sene geçerli sağlık kartı temin ederek acil sağlık bakımı dışındaki hizmetlere erişebilmekte⁵²⁷, sosyal yardımlardan yararlanabilmektedirler⁵²⁸.

Özetle İspanya, pek çok göçmen ev işçisinin istihdam edildiği bir ülke olarak konuya ilişkin ileri sayılabilecek düzenlemelere ve uygulamalara sahiptir. Son olarak belirtmek gerekir ki, özellikle 2008 ekonomik krizinden sonra göçmen işçilerin çalışma şartlarının oldukça kötüleştiği, yasa dışı çalışmanın arttığı ve ücretlerin düştüğü belirtilmektedir⁵²⁹. İşsizlikten bir hayli etkilenen İspanya'da, 2008'den beri ev işçiliği yapanların sayısı kesinlikle azalmamış, hatta pek çok göçmen aile, kriz sonrası erkek işçilerin işsiz kalmasına kadınların ev işlerinde çalışması ile dayanabilmiştir⁵³⁰. Yabancı ev işçiliği sektörü, bu denli hacim ve önem taşımaya rağmen siyasi ve sosyal politikalardan dışlanmaktadır⁵³¹. Siyasi otoriteler, ücretli ev işçiliğini aileler için vazgeçilmez ve nasıl olsa başvuracakları bir yol, sınırlı refah devleti içerisinde çalışma ve bakım sorumlulukları ikilemini çözecek bir araç olarak

⁵²³ European Trade Union Confederation (ETUC), **Out of the Shadow: Organising Domestic Workers Towards a Protective Regulatory Framework for Domestic Work**.

⁵²⁴ Fiona Williams, **Intersecting Issues of Gender, 'Race', and Migration in the Changing Care Regimes of UK, Sweden and Spain**, Paper presented to Annual Conference of International Sociological Conference Research, Committee 19. Sept 8-10th, 2005, Northwestern University, Chicago, s. 13, <http://www.leeds.ac.uk/cava/papers/FW%20RC19.pdf>, 13 Mart 2013.

⁵²⁵ Williams, *op. cit.*

⁵²⁶ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.* s. 25.

⁵²⁷ *Ibid.*

⁵²⁸ Destremau, *op. cit.*

⁵²⁹ Corral, *op. cit.*, s. 5.

⁵³⁰ *Ibid.*

⁵³¹ Kvist, *op. cit.*, s. 6.

görmektedir⁵³². Tüm bunlar, ev işçilerinin İspanyol toplumunda olumsuz bir algı yaratmasına ve ayrımcılığa uğramasına yol açabilmektedir⁵³³.

İ. İtalya

Yukarıda da belirtildiği üzere, göçmen ev işçisi sayısının en yüksek olduğu ülkelerden biri İspanya ile birlikte İtalya'dır. İtalya da diğer Güney Avrupa ülkeleri gibi, II. Dünya Savaşı sonrası olumsuz ekonomik koşullar sebebiyle çok yüksek oranlarda göç veren bir ülke konumunda idi. 1945 yılı sonrasındaki 30 yıl içinde 7 milyon İtalyan ülkeden göç etmiş, ABD, Arjantin, Brezilya, Avustralya, Almanya, İsviçre ve başka yerlere yerleşmişlerdir⁵³⁴. 1970'li yıllardan sonra ise, hızlı ekonomik büyüme ve doğurganlık oranının düşmesi eski kalıpları tersine çevirmiş⁵³⁵ ve günümüzde İtalya, özellikle ev işçiliği yapmak amacıyla göç alan bir ülkeye dönüşmüştür.

Ev işçiliğinin, yasallaştırma hareketlerinin ve bunlara ilişkin düzenleme ve uygulamaların yoğun bir şekilde tartışıldığı İtalya'da, daha çok yaşlı bakımı hizmeti sunan ev işçileri anlamına gelen özel bir ifade (*badante*) bile mevcuttur⁵³⁶.

Diğer Güney Avrupa devletleri gibi, İtalya da Soğuk Savaş sonrası göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçmiştir ve bu göçlerin büyük bir çoğunluğu yasa dışı yollardan gerçekleşmiştir⁵³⁷. 1960-1980 yılları arasında İtalya, ekonomik büyümesi ile orantılı, devamlı ve gittikçe artan bir göç ile karşı karşıya kaldı ve bu göçün büyük bir kısmı eski sömürge ülkeleri Somali, Etiyopya ve Eritre'den gerçekleşti⁵³⁸. 1980'lerden itibaren orta ve küçük ölçekli işletmelerin artması ve buna bağlı kayıt dışı ekonominin genişlemesi, geçici göç akışlarını kalıcı göç akışlarına dönüştürdü⁵³⁹. Ayrıca kadın işgücünün giderek piyasalara daha fazla dâhil olması ve zayıf refah devletinin temel bakım hizmetlerini sağlayamaması,

⁵³² *Ibid.*, s. 7.

⁵³³ Elin Peterson, **The Invisible Carers: Framing Domestic Work(ers) in Gender Equality Policies in Spain**, European Journal of Women's Studies, SAGE Publications, 1350-5068 Vol. 14(3): 265–280, http://webs.uvigo.es/xenero/profesorado/sonia_parella/elinpeterson.pdf, 13 Mart 2013.

⁵³⁴ Castler, Miller, *op. cit.*, s. 354.

⁵³⁵ *Ibid.*

⁵³⁶ Hooren, *op. cit.*, s. 3.

⁵³⁷ Castles, Miller, *op. cit.*, s. 113.

⁵³⁸ **L'Europe, Terre D'Immigration: Italie**, L'Internaute Savoir, <http://www.linternaute.com/actualite/savoir/06/immigration-europe/europe/italie.shtml>, 19 Mart 2014.

⁵³⁹ Marconi, *op. cit.*, s. 116.

bakım hizmetlerinde çalışan yabancıları için büyük bir talep oluşturdu⁵⁴⁰. 1990'lı yıllarda İtalya, eski Yugoslavya ülkeleri, Kosova, Arnavutluk gibi doğu Avrupa ülkelerinden gelenler için bir varış ülkesi haline geldi⁵⁴¹. Yine aynı yıllarda yasa dışı göç, İtalyan hükümetlerinin genellikle yasallaştırma uygulamalarıyla baş etmeye çalıştığı bir sorun olarak algılanmaya başlandı⁵⁴² ve 2003 yılında Berlusconi Hükümeti, 690.000 yasa dışı göçmenin yasallaştırmasına karar verdi. Ancak 2005 yılına kadar belgesiz göçmen akını öyle fazlalaştı ki İçişleri Bakanlığı yasallaştırma programlarını askıya almaya karar verdi⁵⁴³. 1992'de oturma iznine sahip yabancıların sayısı 589.000 iken, 2008 yılında bu sayı yaklaşık 3.450.000'e yükselmişti⁵⁴⁴. Bu açıdan, oturma iznine sahip yabancıların yıllık artışı konusunda İtalya ve İspanya'nın Avrupa'da eşi benzeri olmadığı ifade edilmektedir⁵⁴⁵. Bu göç akınlarının büyük bir kısmını başlarda erkekler oluşturuyorken, bugün aile birleşmeleri ve ev işleri sektöründe çalışma olanakları, kadınların oranını neredeyse erkeklerinkinin üstüne çekmiştir⁵⁴⁶.

1990'lı yıllardan beri, genellikle Doğu Avrupa ülkelerinden gelen ev işçisi kadınların sayısı katlanarak artmaktadır. 1991 yılında ev işçiliği yapanların sadece % 19'u yabancı iken, bu oran 5 yıl içinde % 49'a yükselmiştir⁵⁴⁷. Belirli göç gruplarından (Ukrayna, Filipinler, Romanya, Polonya ve Ekvator) kadın göçmenlerin en az ikisinden biri, aile yanında kalan bir hizmetçi veya yaşlı bakımında çalışmaktadır⁵⁴⁸. Ev ve bakım işlerinde çalışanların % 70'ini göçmenler oluşturmaktadır ve bunların genellikle düşük ücretler, fazla çalıştırılma, yasal korunma ve sosyal haklardan yoksun olma gibi küresel ev işçiliği sorunları ile karşılaştıkları ifade edilmektedir⁵⁴⁹. İtalya'da ev işleri ve bakım sektörünün neredeyse tamamının *badantilere* dayalı bir sisteme dönüştürülmesi, her ne kadar detaylı ve kapsamlı düzenlemeler yoluyla iyileştirme hedeflense de, bu işçileri kolayca sosyal korumadan dışlayabilmektedir. Daha az görünür ve sömürüye açık

⁵⁴⁰ *Ibid.*

⁵⁴¹ **L'Europe, Terre D'Immigration: Italie**, *op. cit.*

⁵⁴² *Ibid.*

⁵⁴³ *Ibid.*

⁵⁴⁴ Marconi, *op. cit.*, s. 117.

⁵⁴⁵ *Ibid.*, s. 118.

⁵⁴⁶ *Ibid.*, s. 119.

⁵⁴⁷ Destremau, *op. cit.*, s. 8.

⁵⁴⁸ Marconi, *op. cit.*, s. 135.

⁵⁴⁹ *Ibid.*, s. 135.

olmaları, genel durumlarını kötüleştirmektedir⁵⁵⁰. Üstelik etkin bir sosyal refah sisteminin yokluğu, aileleri yaşlı ve çocuk bakımı gibi konularda alternatif çözüm arayışından vazgeçirmiştir⁵⁵¹.

Güney Avrupa refah rejimlerinin kamusal bakım hizmetleri sunumunun kısıtlı oluşu⁵⁵², gerek İtalya'nın kayıtdışı iş gücü göçünü görmezden gelen politikaları, özel bakım ve ev içi hizmet sektörünün yaygınlaşmasına olanak sağlayan enformel ekonominin büyümesine ve İtalya'nın diğer ülkelere göre yasa dışı göç açısından daha büyük bir çekim merkezi haline gelmesine yol açmıştır⁵⁵³.

Japonya ve Almanya'dan sonra % 20,1 oranıyla en yaşlı nüfusa sahip üçüncü ülke konumundaki İtalya'da⁵⁵⁴, yaşlılara yönelik refah devleti anlayışı, İspanya'daki gibi nakdi ödemeler öngörmektedir. Ancak bu durum, kendine bakamayacak durumdaki bağımlı aile bireylerinin yükünü yine aileye bırakmakta, böylece göçmen işçilerin bu hizmetleri sunması dolaylı yoldan teşvik edilmektedir⁵⁵⁵. İtalya Anayasası sosyal bakım hizmetlerinin teminini bölgesel kuruluşların (vakıf ve dernekler, hayır kuruluşları, kilise, gönüllü kuruluşlar gibi.) ve yerel otoritelerin sorumluluğuna bırakarak adem-i merkeziyetçi bir yapı çizmektedir⁵⁵⁶. Böylece İtalya'da bakım hizmetlerinin büyük ölçüde gönüllü organizasyonlar ve enformel istihdam yoluyla karşılandığını, devletin rolünün ise çok kısıtlı kaldığını söylemek mümkündür⁵⁵⁷. Bu bağlamda bazı bölgelerde Katolik Kilisesi, ev işçilerinin istihdamı, mesleki eğitimleri gibi konularda ön plana çıkmıştır⁵⁵⁸. Zaten pek çok İtalyan ev işçisi örgütü Katolik kökenlidir ve bu örgütlerin temeli, 1970'li yıllarda İtalya'nın eski sömürgelerinden misyoner ağlar yardımıyla gelen göçmenleri iş

⁵⁵⁰ *Ibid.*

⁵⁵¹ *Ibid.*

⁵⁵² Gökbayrak, *op. cit.*, s. 61.

⁵⁵³ Ursula Karl-Trummer, Birgit Metzler, Sonja Novak-Zezula, **Health Care for Undocumented Migrants in the EU: Concepts and Cases Background Paper**, International Organization for Migration (IOM), Brussels, 2009, [http://www.migrant-health-europe.org/files/Health%20Care%20for%20Undocumented%20Migrants_Background%20Paper\(6\).pdf](http://www.migrant-health-europe.org/files/Health%20Care%20for%20Undocumented%20Migrants_Background%20Paper(6).pdf), s. 13, 13 Mart 2013.

⁵⁵⁴ Hoff, Feldman, Vidovicova, *op. cit.*, s. 7.

⁵⁵⁵ Gökbayrak, *op. cit.*

⁵⁵⁶ Hooren, *op. cit.*, s. 11.

⁵⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁵⁸ Francesca Scrinzi, **Les Employées de Maison Migrantes en Italie: Ethnicisation et Contrôle Dans le Circuit Catholique à Gênes**, CWS/cf Canadian Women Studies/ Les Cahiers de la Femme N. 34, Vol. 22, s. 182-187, <http://www.youscribe.com/catalogue/rapports-et-theses/savoirs/sciences-humaines-et-sociales/les-employees-de-maison-migrantes-en-italie-ethnicisation-et-1536466>, 20 Mart 2013.

piyasalarıyla buluşturma görevlerine dayanmaktadır⁵⁵⁹. Örneğin Hristiyan İşçiler Birliği ACLI-COLF sendikası, 1946 yılında ev hizmetlerinde çalışan yerli veya göçmen kadınların çalışma ve yaşam koşullarını geliştirmek amacıyla kurulmuştur⁵⁶⁰.

Çin, Peru, Ekvator gibi çeşitli ülkelerden gelen göçmen iş gücüyle birlikte yaklaşık 1,2 milyon ev işçisi⁵⁶¹, İtalya'da konuya ilişkin düzenlemelerin çeşitliliğini de beraberinde getirmiştir. Öyle ki ev işçilerine ilişkin düzenlemelerin geçmişi 1958 yılına kadar dayanmaktadır⁵⁶². 1974 yılından beri, ev işçilerinin haklarını düzenleyen özel bir toplu sözleşme halen yürürlüktedir⁵⁶³. Çoğunluğunun kadınların oluşturduğu iki büyük işveren sendikası FIDALDO ve DOMINA tarafından yürütülen görüşmeler sonucu, toplu sözleşme her dört yılda bir revize edilmekte, ücret düzeyleri her yıl yeniden belirlenmektedir⁵⁶⁴. Sözleşme İtalya Çalışma Bakanlığı tarafından tanınmaktadır ve İtalyan toplu iş hukukunun bir parçasıdır⁵⁶⁵.

İtalya'da düzenli statüdeki yabancıların çoğunun ülkeye yasadışı yollardan giriş yaptığı veya vize koşullarını ihlal edip sonradan tekrar yasallaştıkları ifade edilmektedir⁵⁶⁶. 1986 yılından beri çeşitli gerekçelerle beş önemli yasallaştırma programının uygulandığı düşünülürse, İtalya'nın diğer Güney Avrupa ülkeleriyle birlikte göç yönetimi ve politika oluşturma açısından diğer AB ülkelerinden ayrı bir kategoriye temsil ettikleri görülmektedir⁵⁶⁷. 2002 yılında kabul edilen ve *Bossi Fini* olarak anılan göç ve sığınmaya ilişkin bir dizi değişiklik öngören 189 sayılı yasa⁵⁶⁸, münhasıran göçmen ve kayıtdışı çalışan ev işçilerine ve bakıcılara kapsamlı bir yasallaştırma programı sunmaktaydı⁵⁶⁹. İtalya'nın göç politikalarında önemli bir yeri bulunan bu yasa aslında, düzensiz göçle mücadeleyi ve göçmenlerin ülkede sürekli iskânını önlemeyi amaçlıyordu. Ülkeye girişlere katı kısıtlamalar getirilmesi ve 2004 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından hukuka aykırılığı tespit edilecek bir dizi

⁵⁵⁹ Scrinzi, *op. cit.*, s. 182.

⁵⁶⁰ Ünlütürk Ulutaş, Kalfa, *op. cit.*, s. 23.

⁵⁶¹ Claudia Ciobanu, **Travailleuses Domestiques: Vers Une Reconnaissance de Leurs Droits**, Inter Press Service News Agency (IPS), 19 Janvier 2011, <http://www.ritimo.org/article2852.html>, 20 Mart 2013.

⁵⁶² European Trade Union Confederation (ETUC), *op. cit.*, s. 28.

⁵⁶³ *Ibid.*

⁵⁶⁴ *Ibid.*

⁵⁶⁵ *Ibid.*

⁵⁶⁶ Castles, Miller, *op. cit.*, s. 114.

⁵⁶⁷ *Ibid.*, s. 113.

⁵⁶⁸ Yasanın İngilizce çevirisi için bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3fd9cd6d4.pdf>, 20 Mart 2013.

⁵⁶⁹ Scrinzi, *op. cit.*, s. 186

zorlayıcı kontrol mekanizmaları öngörülmekteydi⁵⁷⁰. Halen yürürlükteki bu kanun açıkça göç karşıtı tutumlarla biçimlenerek, göçmenlerin sürekli kalışlarını önlerken, geçici ve kalışları iyileştirici yeni kurallar da getiriyordu⁵⁷¹. Ancak göçmen ev işçileri için önem arz eden husus, çalışma amaçlı verilen ikamet izinlerinin kısıtlanması ve bu izinlerin ediniminin, göçmenin ülkeye giriş yapmasından önce İtalya'daki işvereniyle sözleşme yapmış olmasına bağlı kılınması idi⁵⁷². Böylece bir göçmen, işini kaybettiğinde ülkede kalma hakkını da kaybetmektedir⁵⁷³. Çeşitli mesleklere göre farklılaşan ülkeye giriş kotaları göçmen işçiler için durumu daha da kötüleştirmiştir. İşlerini ve ikamet izinlerini kaybeden göçmenler İtalya'da sözleşme yapamadıklarından işsiz kalmışlar, kayıt dışı çalışanlar ise kota yetersizlikleri sebebiyle yasal statüye geçememişler, ülkeye yasal giriş kanallarının yetersizliği sebebiyle düzensiz göçü tercih etmişlerdir⁵⁷⁴. Böylece düzensiz göçmenlerin sayısında artış yaşanmış, kanunun yasa dışı göçle mücadele amacı uygulamada ironik bir biçimde tersine dönmüştür.

Göçmen ev işçilerine yönelik *Bossi Fini* yasası özel düzenlemeler öngörmektedir. Buna göre, AB vatandaşı olmayan bir ev işçisi düzenli olarak İtalya'da bulunma ve ülkeye giriş tarihinden itibaren sekiz gün içinde 'ülkede kalış vizesi' almış olma şartlarını taşıyor ise istihdam edilebilmektedir. Bu sadece ev işçilerine yönelik bir düzenleme niteliği taşımakta, diğer işçiler için kota uygulamaları öngörülmektedir⁵⁷⁵. Ailevi birleşme imkânlarının kısıtlanması ve kalış vizesinin bir iş sözleşmesinin varlığına bağlı kılınması, ev işçiliğindeki düzensizliği ve bu işçilerin işverenlerine bağımlılığını arttıracakları endişelerine rağmen⁵⁷⁶, 700.000'den fazla yasallaşma başvurusu yapılmış, bunların % 90'ı ise kabul edilmiştir⁵⁷⁷. Bir sonraki istisnai yasallaştırma programları ise *Sanatoria* adı altında 2009 ve 2012 yıllarında yürürlüğe girmiş, İtalya'da yasa dışı bulunan veya çalışan AB vatandaşı olmayan kişilerin internet üzerinden başvuru yaparak süresiz çalışma

⁵⁷⁰ Marconi, *op. cit.*, s. 144.

⁵⁷¹ *Ibid.*, s. 145.

⁵⁷² *Ibid.*

⁵⁷³ *Ibid.*

⁵⁷⁴ *Ibid.*

⁵⁷⁵ Paola Conterno, Judith Portocarrero, **Migrant Domestic Workers and Family Assistants in Italy**, Decent Work for All: A Key for Effective Industrial Relations, Briefing Material, SOLIDAR, 2009, http://www.solidar.org/IMG/pdf/iscos_en.pdf, s. 3, 20 Mart 2013.

⁵⁷⁶ Scrinzi, *op. cit.*

⁵⁷⁷ Salvatore Strozza, Mauro Bernasconi, Alessio Cangiano, Cinzia Conti, **Travailleurs Etrangers et Travail Irrégulier en Italie: Evidences sur la Base de la Régularisation de 2002**, Actes des Colloques de l'AIDELF, 2006, s.955-965, <http://www.erudit.org/livre/aidelf/2006/001460co.pdf>, 21 Mart 2013.

izni alabilmeleri sağlanmışır⁵⁷⁸. Bir sonraki bölümde görüleceği üzere, internet üzerinden başvuru usulü Türkiye’de uygulanan sistem ile benzerlikler göstermektedir.

Göçmen ev işçilerinin düzenlilik sorunları, İtalya hükümeti tarafından daha çok ‘yasallaştırma’ uygulamalarıyla aşılmaya çalışılmıştır. Sosyal hakları ise, sendikaların ve sivil toplum kuruluşlarının gayretleriyle gelişme imkânı bulmuştur. Bugün İtalya’da düzensiz göçmen işçiler sendikalara üye olabilmekte, toplu sözleşme uyarınca haftada en çok 54 saat çalışabilmekte, bu işçilerin konaklama ve yaşam koşulları kanunlarla açıkça belirlenmekte, acil durumlar dışındaki sağlık hizmetlerine de ulaşabilmektedirler⁵⁷⁹. Öte yandan, çeşitli sendikalar ve örgütler, göçmenlere yönelik psikolojik ve maddi yardımda bulunacak merkezlerin açılması, ev işçilerine özgü ayrı bir vize uygulamasının kabul edilmesi, devletin yasallaştırma programlarının yanında denetleme görevini de üstlenmesi gibi hususlara dikkat çekmektedir. Göçmen ev işçileri, İtalyan göç politikalarında önemli bir yere sahiptir ve bu politikalar içerisinde, sosyal haklarının temini konusunda genel bir uzlaşma sağlandığı söylenebilir⁵⁸⁰. Ancak bu politikalar beraberinde bir takım sorunları getirmiştir. Öncelikle işverenlerin ev işçilerini yasallaştırmak için talep edilen vergi, katkı payları gibi ödemeler ve yasallaştırma sürecinin karmaşık ve bürokratik yapısı gibi sebeplerle ev işçiliğindeki düzensizliğin ve bu düzensizliğin getirdiği hak ihlallerinin önüne geçmenin mümkün olmadığı ifade edilmektedir⁵⁸¹. Öte yandan İtalyan toplumunun ‘göç’e bakışı, özellikle son on yıl içinde olumsuz bir algıya doğru evrilmiştir. Bunda, medyanın göçmeni kamu güvenliğine karşı bir tehdit oluşturan, ‘yasadışı’lığını sürekli ön plana çıkartan ve ‘suç’ ile aynı paket içerisine koyan yaklaşımı da etkili olmuştur⁵⁸². Tüm bu göç karşıtı atmosferin bir sonucu olarak, 2008 yılında tekrar iktidara gelen Berlusconi hükümeti, yine aynı yılda ‘yasadışı göçle ve suçla mücadele’ye yönelik bir dizi ayrımcı ve katı önlem öngören düzenlemeleri yürürlüğe sokmuştur⁵⁸³. Artık İtalya’da düzensiz göç, tamamen bir güvenlik sorunu olarak ele alınmaktaydı. Bu ‘suç’a karışanlar hapis cezası ile

⁵⁷⁸ Conterno, Portocarrero, *op. cit.*

⁵⁷⁹ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 24,28,30.

⁵⁸⁰ Franca van Hooren, **When Families Need Immigrants: The Exceptional Position of Migrant Domestic Workers and Care Assistants in Italian Immigration Policy**, Bulletin of Italian Politics, Vol. 2, No. 2, 2010, s. 21-38, http://www.gla.ac.uk/media/media_194307_en.pdf, 21 Mart 2013.

⁵⁸¹ Hooren, *op. cit.*

⁵⁸² Marconi, *op. cit.*, s. 149.

⁵⁸³ *Ibid.*

cezalandırılıyor, belgesiz göçmenlere ev kiralayanlar dahi ağır para cezalarına tabi tutuluyor, düzensiz göçmenleri ihbar etme zorunluluğu getiriliyor, ülkeye giriş kotaları üç yıl boyunca askıya alınıyordu⁵⁸⁴. Irkçı bir havanın sezildiği bu önlemlere karşı ülke çapında ve uluslararası boyutta ağır eleştiriler yapılmıştır. Düzensiz göçle etkin bir mücadele için güvenlik odaklı ve bir 'fail' yaratma amaçlı politikalar 'yabancı düşmanı kanunlar'dan öteye gidememekte, aksine belirli ölçüde desteklenen ve ekonomiye yararlı bulunan düzenli göçü de düzensize çevirmektedir. Ev işçileri açısından düşündüğümüzde göçmenlere iş veren aileler, şüphesiz İtalyan refah sisteminin başarısızlığını ancak bu şekilde telafi edebilmekte, bir anlamda bu hizmeti almaya zorunda bırakılmaktadırlar. Bunun karşısında, merkez sağ yönetimlerin kamu güvenliği ve düzensiz göçün kontrolüne yönelik önlemleri, diğer göçmen işçiler gibi ev işçileri için de tehditkâr ve düşmanca bir yaşam ortamı yaratmaktadır. Göçmenlerin entegrasyonunu ve sosyal haklarını savunan yerel yetkililer ve sivil toplum örgütlerinin girişimlerine rağmen göçmenlerin hakları erozyona uğramaya devam etmektedir⁵⁸⁵.

Türkiye'deki düzenlemelerin ve uygulamaların ele alınacağı son bölüme geçmeden önce, uluslararası kuruluşların ve öne çıkan bazı Avrupa ülkelerinin göçmen ev işçiliğine yönelik çelişkili bakışının, bu işçilerin haklarının ihlal edilmesine uygun bir ortam yarattığını söylemek mümkündür. Çelişkili bakışın bir tarafı, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların ve üye Batı devletlerinin göçü, bir güvenlik sorunu ve suç kontrolü (yasadışı göçle mücadele adı altında) açılarından ele alması ve gittikçe kısıtlayıcı, temel insan haklarını ihlal etmekten geri durmayan sınırlamalar öngörmesidir. Çelişik diğer taraf ise, bu ülkelerin refah sunma kapasiteleri doğrultusunda göçmen ev işçilerine duydukları reddedilemez ihtiyaçtır. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, sivil toplum kuruluşları, işçilerin bizzat kendi örgütleri, yerel yönetimler ve sınırlı da olsa uluslararası kuruluşların girişimleriyle bu işçilere temel bazı haklar tanınmıştır. Refah devleti uygulamalarının dar kapsamlı ve kamu harcamalarının çok düşük olduğu İspanya, İtalya, Yunanistan gibi Güney Avrupa devletlerinde göçmen ev işçisi sayısı çok fazladır, bu doğrultuda ilgili düzenlemeler çeşitlidir ve bu işçiler temel sosyal haklarına belli oranlarda ulaşabilmektedirler. Öte yandan İskandinav ülkeleri böyle bir ihtiyacı tamamen dışlamakta, ev işçilerine ilişkin herhangi bir düzenleme

⁵⁸⁴ *Ibid.*, s. 150.

⁵⁸⁵ Marconi, *op. cit.*, s. 162.

öngörmemektedirler. Gerçekten de bu ülkelerde, göçmen ev işçisi sayısı yok denecek kadar azdır, çünkü devletin sunduğu refah hizmetleri yüksek nitelikli ve kapsamlıdır. Güney Avrupa ülkeleri ve İskandinav ülkeleri uçlarının ortasında kalan Almanya, Hollanda, Fransa, Belçika gibi ülkeler ise farklı sistemler benimsemiş gözükmektedirler. Fransa ve Belçika bu işçileri yok saymamakta ancak Almanya, Avusturya muhafazakâr, İngiltere ve Hollanda ise liberal politikalarının bir sonucu olarak, ev işçiliği konusuna mesafeli yaklaşmaktadırlar.

Görüldüğü üzere ele aldığımız Avrupa ülkelerinin refah rejimleri, siyasi eğilimleri, kadının toplum içerisindeki rolü, göçmen ev işçiliğine bakışları açısından önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan ülkeler, ev işçiliği sektörüne yönelik birbirinden farklı denetim ve hukuki koruma mekanizmalarına başvurabilmektedirler. Öte yandan ortak olan husus, özellikle son 20 yılda değişen ve tektipliğe doğru evrilen küresel göç politikalarıdır. Göçü bir tehlike, göçmeni de potansiyel suçlu olarak gören bu anlayış, şüphesiz göçmen ev işçilerini de diğer göçmenler gibi düşmanca bir çevre içinde çalışmaya zorlamakta, haklarına erişimde toplumsal ve psikolojik engeller yaratmaktadır.

Aşağıdaki bölümde göreceğimiz üzere Türkiye'deki durum, genel küresel eğilimlerle benzeşmektedir. Özellikle refah rejimi açısından Güney Avrupa ülkelerine benzetilen Türkiye'de göçmen ev işçiliği giderek artsa da, siyasi ve hukuki açıdan henüz 'önemli' bir problem olarak görülmediği söylenebilir. Öte yandan kadınların istihdama katılım oranı da bu ülkelere göre çok düşük düzeydedir. Bununla birlikte, yabancılara ilişkin dağınık mevzuata yönelik çalışmalar, Avrupa Birliği'ne katılım süreci ve reformlar kapsamında bir göç politikası oluşturma çabaları, Türkiye'nin göçe ve yabancıya bakışını küresel eğilimler doğrultusunda şekillendirmektedir. Türkiye'nin 'yabancı'ya ilişkin toplumsal ve kültürel dinamikleri, küresel etkilerle birleşince *sui generis* bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Aşağıdaki bölümde göçmen ev işçileri açısından bu tablo ortaya konmaya çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE'DEKİ DÜZENLEMELER VE UYGULAMALAR

İlk bölümde temel kavramlar başlığı altında ele alınan göçmene ilişkin tanımları bir kenara koyarak, bu kavramların Türk hukukundaki karşılıklarını üçüncü bölümde, ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun bulduk. Zira görüleceği üzere Türk hukukunda benimsenen göç ve göçmen tanımları uluslararası düzenlemelere ve AB ülkelerinin kabul ettiği tanımlara göre çok farklıdır. Bu farklı tanımların altında yatan sebep ise, yüz yılı aşkın süredir Türkiye topraklarında yaşanan göçün kültürel etkileridir. Bu sebeple, tarihsel bakış açısıyla hukuki düzenlemelerde karşılığını bulan göç, göçmen gibi kavramlara geçmeden önce Türkiye'nin göç tarihine ilişkin kısa bir bilgilendirme yerinde olacaktır.

Göç ve iltica konuları Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri topraklarımızda önemli bir yere sahiptir. Konumu itibariyle uzun bir göç geçmişi bulunan Türkiye, bir yandan yıllardır yabancı ülkelere işgücü ve yetişmiş eleman göçü vermiş, diğer yandan Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinden, ekonomik ve siyasal sorunların da etkisiyle Türk ve Müslüman soylu kişilerden göç almıştır⁵⁸⁶.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kabul ettiği göç olarak, Osmanlı döneminde Müslümanların, Cumhuriyet döneminde ise Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı olanların gerçekleştirdiği göç hareketleri göze çarpmaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ile başlayan ve çöküşüne kadar devam eden süreçte kaybedilen topraklarda yaşayan

⁵⁸⁶ Serdar Ünal, Gülsen Demir, **Göç, Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Türkiye'de Balkan Göçmenleri**, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, s. 379-407, http://www.sosyolojidernegi.org.tr/kutuphane/icerik/unal_serdar_demir_gulsen.pdf, 23 Mart 2014.

Müslümanlar, Anadolu'ya yoğun göç akınları oluşturmuşlardır. Ondokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreği içerisinde, kesin olmamakla beraber yaklaşık iki milyondan fazla göçmenin farklı bölgelerden yola çıkarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına sığındığı ifade edilmektedir⁵⁸⁷. Bunların büyük bir çoğunluğu Balkan topraklarından gelmekteydi. Osmanlı Devletinin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da bu topraklar, göç etmemiş Türk soylu nüfusun varlığı nedeniyle stratejik önemini korumaya devam etmiştir⁵⁸⁸. Türk ulus devletinin kuruluşu ve buna bağlı olarak geliştirilen, heterojen Osmanlı nüfusundan bir Türk ve Müslüman ulus oluşturma projesi sonucunda, Balkanlar'dan 1,3 milyon Müslüman Türkiye'ye göç etmiş ve yaklaşık 3 milyon gayri müslim ülkeyi terk etmiştir⁵⁸⁹. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarından itibaren Türkiye, özellikle coğrafi konumu nedeniyle topraklarından ayrılan, Türkiye'ye gelen veya oradan başka ülkelere göç eden milyonlarca göçmenin akınına sahne olmuştur⁵⁹⁰. Öte yandan Müslüman olmayan nüfus, özellikle Ermeni ve Rum topluluklar hızla Anadolu dışına göç etmişlerdir⁵⁹¹. 1. Dünya Savaşı başladığında, Türkiye toprakları üzerinde yaşayan nüfusun % 19'u, Türk ve Müslüman olmayan Osmanlı tebaası iken bu oran, 1927 yılında % 3'ün altına düşmüştür⁵⁹². 1950 yılına gelene kadar bu oran daha düşerek, % 1'e ulaşmıştır. Belirli bir din ve etnik köken doğrultusunda şekillenen bu göç hareketlerinin sonuncusu, 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen 300 bin göçmenle gerçekleşmiştir⁵⁹³.

Bugün Türkiye'ye veya Türkiye'den diğer ülkelere yönelik göçün, küresel eğilimlere paralel olarak çoğunlukla ekonomik motivasyonlu gerçekleştiğini söylemek mümkündür. 1960'lara kadar Türkiye'nin daha çok Avrupa'ya işgücü göçü verdiği, 1980'li yıllardan itibaren ise turizm amaçlı gelişlerle birlikte⁵⁹⁴ ilk defa 'soydaş' veya 'dindaş' göçleri dışında, tamamen yabancıların oluşturduğu nitelikli

⁵⁸⁷ Naci Şahin, **XIX. Yüzyıl Sonrasında Anadolu'ya Yapılan Göç Hareketleri ve Anadolu Coğrafyasındaki Sosyo-Kültürel Etkileri**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. VIII, S. 1, s. 66-82, 2008, <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/VIII1/nsahin.pdf>, 23 Mart 2014.

⁵⁸⁸ Ünal, Demir, *op. cit.*, s. 389.

⁵⁸⁹ Ahmet İçduygu, **Giriş**, İçduygu (Der.), *op. cit.*, s. 3.

⁵⁹⁰ İçduygu, *op. cit.*, s. 9.

⁵⁹¹ Ahmet İçduygu, Sema Erder, Ömer Faruk Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923 – 2023**, MiReKoç Araştırma Raporları 1/2014, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, Ocak 2014, İstanbul, s. 53, <http://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/T%C3%BCbitak%20Raporu.pdf>, 26 Mart 2014.

⁵⁹² İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 54.

⁵⁹³ Ünal, Demir, *op. cit.*, s. 389.

⁵⁹⁴ İçduygu, *op. cit.*, s. 3, s. 15.

bir göçün başladığı görülmektedir. Böylece Türkiye'nin uluslararası göç hareketlerinin yapısı, son yirmi ila otuz yıla yayılan liberal küreselleşme hareketleri, bu doğrultuda dönüşüm geçiren iş piyasaları gibi evrensel sebeplerin yanı sıra Türkiye'nin yakın coğrafyasında yer alan ekonomik ve siyasal olaylar sonrası tamamen değişmiştir. Kitle iletişim ve ulaşım alanındaki gelişmeler dünyayı küçültmüş, sınırları gittikçe birbirine yaklaştırmış, Batı ülkelerinin aşırı sanayileşmesine karşılık ekonomik krizler ve yoksul ülkelerdeki işsizliğin büyümesi, göç dinamiklerini işgücü odaklı kılmıştır. Diğer yandan Türkiye'ye yakın bölgelerde yaşanan siyasi kargaşaların ve ekonomik bunalımların farklı göç sorunları doğurduğu görülmektedir⁵⁹⁵. Bunlardan ilki doğu kanadını oluşturmaktadır. Afganistan, İran, Irak ve en son Suriye'deki siyasi ortamın hazırladığı Türkiye'ye doğru gerçekleşen ve sayısı milyonları bulan sığınmacı veya düzensiz göç hareketleridir⁵⁹⁶. Diğeri ise, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa sosyalist rejimlerinin yıkılması sonrası, bu ülke vatandaşlarının geçici iş bulup çalışmak amacıyla Türkiye'ye göç etmeleri olgusudur⁵⁹⁷.

Böylece, 1980'lerden bu yana, yabancıların Türkiye'ye girişinde belirgin bir artış yaşanmış, bu durum Türkiye'yi işgücü göçü veren bir ülke olmaktan çıkartarak, göç alan veya başka ülkelere göç etmek için geçmesi zorunlu bir ülke haline getirmiştir. Bu dönüşüm zincirine, Sovyetler Birliği'nin dağılması halkası da eklenince, eski Sovyet Bloğu ülkelerinden gelen düzensiz göç, tekstil endüstrisi, ev hizmetleri, turizm gibi sektörlerde çalışan yabancı kadınların sayısını büyük oranda arttırmıştır.

Son bir yüzyıl içinde bir imparatorluktan ulus-devlete uzanan çizgide Türkiye, sadece büyük göç akınlarına sahne olmamış, konumu sebebiyle bu göçler aynı zamanda çok daha geniş bir dünya coğrafyası için de önem taşımıştır⁵⁹⁸. Ancak bu somut öneme karşın, Türkiye'de göç ve sığınma politikalarına ilişkin kapsamlı resmi ve akademik çalışma sayısı çok azdır. Buna bağlı olarak, göç dinamiklerinin 19. ve 20. yüzyıllar içerisinde bu denli dönüşüm geçirmesine rağmen, Türkiye'nin göçe ve göçmene bakışı uzun yıllar değişmemiştir. Türkiye'nin modernleşme sürecinde, uluslararası göçler toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmelerle iç içedir.

⁵⁹⁵ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 58.

⁵⁹⁶ *Ibid.*

⁵⁹⁷ *Ibid.*

⁵⁹⁸ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 14

Örneğin erken Cumhuriyet döneminde Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan nüfus mübadelesinin ve gayri müslim nüfusun Türkiye'den göçü ile başlayan sürecin bir diğer etkisi, ülke dışında yaşayan Türk ve Müslüman nüfusların Türkiye'ye göçü harekete geçirmesi olmuştur⁵⁹⁹. Bu anlayış çerçevesinde, 2006 yılına kadar geçerliliğini koruyan 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu uygulamaları uzun bir süre boyunca Türkiye'nin göç rejimini oluşturmada etkin ve belirgin bir araç olmuştur. Bu anlayışın tamamen yıkıldığını söylemek de güçtür. Tarihi bakış açısıyla, göç ve göçmen tanımlarının halen Türk soyu ve Türk kültürüne göre yapılması bunun kanıtıdır. Öte yandan göçmenlerin sosyal hakları, topluma entegrasyonu gibi konular büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Çünkü kanunlarımıza göre 'göçmen'ler zaten soydaş veya dindaş kişilerdir. Bunun dışında geçici olarak ülkeye gelen, çalışan, çalışma izni oturma izni gibi uygulamaların tarafı 'yabancı'lar vardır. Hâlbuki görülecektir ki, Türkiye'nin de bir varış ülkesi haline geldiği günümüz uluslararası göç hareketleri dinamikleri, bu algıdan çok farklı bir görüntü çizmektedir. Kısaca denilebilir ki, 1934 yılından kalma bir bakış açısıyla etkili bir göç politikası oluşturmak imkânsızdır.

Göç, göçmen, göçmen işçi konularına ilişkin mevzuatımızda farklı kanunlarda, tüzüklerde ve yönetmeliklerde hükümler bulunmaktadır⁶⁰⁰. Mevzuattaki bu dağınıklık ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok eleştiriye sebep olmuş, son yıllarda AB Müktesebatı ile uyumlaştırma hedefi doğrultusunda pek çok yasa yürürlükten kaldırılmış ve nihayet doğrudan yabancılarla ilgili 4.4.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Yine de, taraf olunan birçok milletlerarası antlaşma çerçevesinde yeterli ilerlemenin kaydedilmediği sıklıkla ifade edilmektedir. Göçmen ev işçilerini de doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren pek çok kanun, yönetmelik ve yeni diğer idari uygulamalar bulunmaktadır.

Birinci bölümde göç, göçmen, göçmen işçi ve göçmen ev işçisi gibi temel kavramların uluslararası düzlemde karşılıkları incelenmiş, ikinci bölümde, bu uluslararası düzlemi oluşturan kuruluş ve örgütlerin, ardından bazı AB ülkelerinin konuya bakışı ele alınmıştır. Bu bölümde ise aynı kavramların Türk hukukundaki

⁵⁹⁹ *Ibid.*, s. 18.

⁶⁰⁰ Ekşi, *op. cit.*, s. 67.

yeri açıklandıktan sonra göçmen ev işçilerine ilişkin özel düzenlemeler ve uygulamalar analiz edilecektir.

İ. TEMEL KAVRAMLAR VE YABANCILARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

A. Göç, Göçmen, Düzensiz Göçmen, Mülteci, Sığınmacı

Göçmen ev işçilerinin sosyal haklarını mevzuat ve uygulamalar çerçevesinde değerlendirmeden önce göçmen, göçmen işçi ve göçmen ev işçisi kavramlarını, mülteci, sığınmacı gibi diğer göç hukuku terimlerinden ayırarak tanımlamak gerekir. Bu kavramların uluslararası tanımları yukarıda birinci bölümde incelenmiştir. Bu bölümde yalnızca Türk hukukundaki karşılıkları ele alınacaktır.

1. Göç, Göçmen, Düzensiz Göçmen

Türk hukukundaki göç ve göçmen tanımı, uluslararası ve AB ülkeleri düzenlemelerine göre çok daha dar kapsamlıdır, etnik ve kültürel bazı özelliklere bağlı kılınmıştır. Bu çerçevede göç, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı kişi veya kişilerin yerleşmek amacıyla ülkemize gelme olayıdır; göçmen ise, yerleşmek amacıyla yurdumuza gelen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı kişilerdir⁶⁰¹. Bu tanımların, 1980'li yıllardan itibaren somutlaşan, düzensiz göç ve transit göç gibi yeni kavramları karşılamaktan uzak olduğu ortadadır. Modern göç teorilerinde sıklıkla ifade edildiği üzere, göçmen tipolojisindeki çeşitlilik artmakta, bu tipolojiler iki kutupta incelenmektedir⁶⁰². Bir uçta vasıflı ve eğitilmiş göçmenler, diğer uçta ise vasıfsız ve yasa dışı yollarla hedef ülkelere girebilen göçmenler ve mülteciler bulunmaktadır⁶⁰³. Türkiye'de, bu iki göçmen türünden daha çok ikincisinin varlığı göze çarpmaktadır. Özellikle inşaat, tekstil, ev işleri, bavul ticareti, turizm gibi farklı alanlarda göçmenler çoğunlukla belgesiz çalışmaktadırlar. Bu sebeplerle AB uygulamaları doğrultusunda değiştirilen veya yürürlükten kaldırılan pek çok yasaya rağmen, özellikle 1947-1960 yılları arasında yoğun olarak yaşanan Bulgar, Yugoslav

⁶⁰¹ Bülent Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, 2012, s. 224.

⁶⁰² Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 23

⁶⁰³ *Ibid.*

ve Roman göçlerini temel alarak hazırlanan göçmen tanımının, 1934 tarihli ve 2510 sayılı eski İskân Kanunu'ndaki haliyle aynen korunmuş olması dikkat çekicidir. Etnik ve kültürel özellikler temel alınarak hazırlanan bu tanımlar, Türkiye'nin uluslararası göçü, çevre ülkelerden gelenlerin veya soydaş ve dindaşların hareketi olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Avrupa ülkelerine, eski sömürge ülkelerinden yaşanan yoğun göç, bu alanda bir dizi hukuki düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye ise, son yıllara kadar yaşanan göçleri, hakkında yasa yapılmasını gerektirecek kadar ciddi görmemiştir.

19.9.2006 tarih ve 5543 sayılı yeni İskân Kanunu'nda göçmen tanımının yanı sıra *serbest göçmen*, *iskânlı göçmen*, *münferit göçmen* ve *toplu göçmen* olmak üzere dört farklı göçmen tanımı da yapılmıştır. Buna göre;

Serbest göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip, devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenlerdir. Serbest göçmen, devlet tarafından hiçbir destek almaksızın topraklarımıza yerleşmek isteyen kişileri ifade etmektedir. Örneğin 1939 yılında İskân Kanununda yapılan bir değişiklikle, göçmenlere sağlanan toprak verme, iş kurmak için kredi sağlama gibi desteklerden vazgeçildiği, serbest göçmen uygulamasının ihdas edildiği bilinmektedir⁶⁰⁴. Hatta bu tarihten sonra serbest göçmen uygulaması, iskânlı göçmenin yerini almaya başlamıştır⁶⁰⁵. Bugün de, 5543 sayılı İskân Kanunu hükümlerine göre, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek serbest göçmen vizesi alan kişiler, *hükümetten hiçbir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul edilmektedir*⁶⁰⁶.

İskânlı göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlardır. Bunlar daha ziyade siyasi ve sosyo-ekonomik sebeplerle ülkelerinden göç etmek zorunda kalan ve devlet tarafından belirli bir süre maddi destek sağlanan göçmenlerdir⁶⁰⁷. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye topraklarına göç eden 'soydaş veya dindaş' göçmenlerin büyük bir kısmı iskânlı göçmen statüsünde devlet eliyle yerleştirilmişlerdir. 1923-1949 yılları arasında Türkiye'deki

⁶⁰⁴ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 144.

⁶⁰⁵ *Ibid.*

⁶⁰⁶ 19.9.2006 tarih ve 5543 sayılı İskân Kanunu, m. 5(1).

⁶⁰⁷ Çiçekli, *op. cit.*, s. 226.

iskânlı göçmen sayısı 500 bin civarında idi. Bu rakam 1950’li yıllardan itibaren 100 bin’e kadar düşmüştür. En son 1989 yılında eski İskân Kanununa eklenen bir madde ile Bulgaristan’dan göçe zorlanarak 01.01.1984 tarihinden sonra Türkiye’ye gelerek yerleşmek isteyen Türk soylu kişiler 14.06.1934 tarihli İskân Kanunu hükümlerine göre Türk kültürüne bağlı serbest ve iskânlı göçmen sayılmışlardır⁶⁰⁸. Bunlar, 1984 yılında Bulgaristan’daki rejim değişikliği sonrası bu topraklarda yaşayan ve Türkiye’ye göç eden Müslümanlardır. Ancak bunların büyük bir kısmının iskânlı değil, serbest göçmen statüsünde kabul edildiğini söylemek gerekir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün istatistiklerine göre, 1980-1989 yılları arasında Türkiye’deki iskânlı göçmen sayısı sadece 4163 iken, serbest göçmen sayısı 229.426’dır⁶⁰⁹. Nitekim 1989 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) desteğiyle Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan araştırmaya göre, muhacirlerin neredeyse tümü tamamen kendi olanaklarıyla bir şehre yerleşmişlerdir⁶¹⁰. Bu da, göçe ilişkin devlet denetimi ve desteği kurumlarının ortadan kalktığını, geleneksel iskân uygulamalarının sona erdiğini göstermektedir⁶¹¹.

Münferit göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir.

Toplu göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir (m. 3). Toplu-münferit göçmen ayrımında, münferit göçmen herhangi bir göç grubundan bağımsız olarak Türkiye’ye yerleşmek isteyenleri ifade etmektedir. Bunun için münferit göçmenin, Türk uyruklu ve Türkiye’deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından hakkında referans verilmesi veya buldukları ülkedeki konsolosluklara bizzat müracaat etmesi gerekmektedir⁶¹². Öte yandan toplu göçmenlik statüsü için ortada iki ülke arasında imzalanmış bir anlaşmanın varlığı aranmaktadır. Örneğin, 1893 yılından beri Bulgaristan ile yapılan muhtelif anlaşmalar sonucu Türkiye’ye gelen Bulgar soydaşlar veya 1923 Lozan Anlaşması

⁶⁰⁸ Necla Öztürk Yılmaz, **5543 Sayılı İskân Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması**, TBB Dergisi, Sayı: 68, 2007, s. 241-264, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-68-290>, 28 Mart 2014,

⁶⁰⁹ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 145.

⁶¹⁰ *Ibid.*, s. 154.

⁶¹¹ *Ibid.*

⁶¹² 19.9.2006 tarih ve 5543 sayılı İskân Kanunu, m. 5(1).

çerçevesinde Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan ‘nüfus mübadelesi’ buna örnektir⁶¹³.

Gruplara ayrılmış bu göçmen türlerinin hangi ülkelerden kabul edileceğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna karşılık 5543 sayılı Kanununun 4. maddesinde göçmen olarak kabul edilmeyecekler belirlenmiştir. Bunlar Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmakla birlikte sınırdışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenlerdir⁶¹⁴. Serbest göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmenlerin kabulü Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelere göre yapılır (5543 sayılı Kn. m. 5 ve m. 6). Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır (m. 7). Göçmenlere vize verme yetkisi İskân Kanunu hükümleri çerçevesinde Dışişleri ve İçişleri Bakanlıkları tarafından müştereken kullanılan bir yetkidir⁶¹⁵.

Öncelikle, Türk soyundan olma ve Türk kültürüne bağlı olma niteliklerinin ‘soyutluğu’ karşısında, bunların varlığının saptanması için kesin ölçütlerin yetersizliği ifade edilmelidir⁶¹⁶. 2510 sayılı mülga İskân Kanununun dış göçle ilgili ruhunu aynen yansıtan 5543 sayılı Kanunda dış göç uygulamalarının resmi muhatap kurumu ile ilgili de belirsizlikler bulunmaktadır⁶¹⁷. 2510 sayılı Kanunda muhatap alınan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün lağvedilmesi sonrası, 5543 sayılı kanunun çeşitli maddelerinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ilgili idare olarak gösterilmiştir. Öte yandan 11.4.2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş, bu kurumun görev ve yetkileri arasında ‘19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek⁶¹⁸’ sayılmıştır. Burada Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne verilecek ‘bakanlığın’ görevlerini, bağlı bulunduğu ‘İçişleri Bakanlığı’ olarak anlamak gerekir. Bu durumda 5543 sayılı kanunda İçişleri

⁶¹³ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 92,93.

⁶¹⁴ Ekşi, *op. cit.*, s.13.

⁶¹⁵ Çiçekli, *op. cit.*, s. 228.

⁶¹⁶ Öztürk Yılmaz, *op. cit.*, s. 253.

⁶¹⁷ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 167.

⁶¹⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Görev ve Yetki**, http://www.goc.gov.tr/default_b0.aspx?content=1002, 29 Mart 2014.

Bakanlığı'na verilen görevleri, bundan böyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yürütecektir. Diğer konularda ise, göç ve göçmenlik olgusu hakkında hiçbir uzmanlığı bulunmayan Afet İşleri Genel Müdürlüğü, TOKİ gibi kurumların yetkilendirilmiş olması, etkin göç politikalarının oluşturulmasındaki duyarsızlığı yansıtmaktadır⁶¹⁹. Göçün, afet kavramı ve mağdur durumdakilerin barınmasını sağlayacak TOKİ gibi kurumlarla ilişkilendirilmesi, nüfus hareketlerinin değişen niteliğinin göz ardı edildiğini ve göçmenin daha çok, mülteci, sığınmacı ve afetzede gibi 'zorunlu göçmen' olarak ele alındığını göstermektedir. Göç olgusunun afetle özdeşleştirilmesi, şüphesiz geleneksel bakış açısını yansıtmaktadır.

O halde, görüldüğü üzere Türk hukukunda göçmen statüsünü kazanabilmek serbest, iskanlı, münferit veya toplu göçmen gruplarından birine girilmesi halinde mümkündür. Ülkeye yasa dışı giriş yapma eylemi ise, 5543 sayılı Kanunda tanımlanmamıştır. Buna ilişkin, konuyu sadece sığınmacı veya iltica etmek isteyen yabancılar tarafından ele alan *1994 Yönetmeliği*⁶²⁰ bulunmaktadır. Aşağıdaki alt bölümde Türk Hukukunda sığınmacı ve mültecilere ilişkin düzenlemeler görülecektir, ancak bu yönetmeliğin göç konusundan ziyade, sığınma konusunu ele aldığı ve düzensiz emek göçüyle ilgili herhangi bir düzenleme öngörmediğini belirtmek gerekir.

Düzensiz veya 'yasa dışı' göçün, hukuki terminoloji ve çağrıştırdığı anlam açısından Avrupa ülkelerinde de farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri, yasadışı göç açısından, sığınmaya ilişkin uygulamalar ve özellikle sınır kontrolleri üzerinde uzlaşma sağlamıştır. Fakat düzensiz göçmenlerin oluşturduğu nüfus grupları hakkında Birlik üyesi ülkelerin üzerinde anlaştığı bir tanım yoktur⁶²¹. Örneğin çeşitli sebeplerle ülkesine dönme şansı bulunmayan sığınmacıların göç ettikleri 'ülkede izinsiz kalmalarına göz yumulduğu' (*tolerated persons*) ifade edilirken, bunların 'izinsiz göçmen' statüsünde değerlendirilip

⁶¹⁹ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 168.

⁶²⁰ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.946169.pdf>, 30 Mart 2014.

⁶²¹ Christal Morehouse, Michael Blomfield, **Irregular Migration in Europe**, Transatlantic Council on Migration, A Project of the Migration Policy Institute, December 2011, https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CEAQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.migrationpolicy.org%2Fpubs%2FTCMirregularmigration.pdf&ei=Pfg7U5D8H8PnygOAZiHYAw&usg=AFQjCNGZ2csk_7yoqlvLIHLv6kUZGXJf5w&bvm=bv_63934634,d.bGQ, 2 Nisan 2014.

değerlendirilemeyeceği tartışma konusudur. Bundan daha da önemlisi, Birlik üyesi bazı ülkeler göç yasasının ihlalini sadece idari para cezası gerektiren bir kabahat olarak değerlendirirken, diğerleri aynı eylemler için hapis cezası müeyyidesi öngörebilmektedir⁶²². Bu göçmenlere atfedilen yasadışı, belgesiz, izinsiz, düzensiz gibi sıfatların ulusal politika içerisinde farklı amaçlarla kullanılması dikkat çekicidir. Özellikle ‘yasadışılık’, ‘izinsizlik’ terimleri, siyasi söylemlerde sıkça tercih edilmektedir. Avrupa Birliği’nin 2008 tarihli ‘Bir Ülkede Yasadışı Kalan 3. Dünya Ülkesi Vatandaşlarının İadesi Hakkında Standartlar ve Prosedürler⁶²³’ direktifinde ve göçmenlere ilişkin diğer düzenlemelerinde ‘yasadışı göçmen’ teriminden kaçınıldığı görülmektedir⁶²⁴. Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Küresel Komisyonu da, 2005 tarihli raporunda bu tip göç grubuna yönelik terminoloji kullanımında partizanca yaklaşımları bertaraf etmenin zorluklarını belirterek, bir bireyin ‘yasadışı’ veya ‘düzensiz’ olarak nitelendirilemeyeceğini ifade etmiş, ‘düzensiz statüde göçmen’ terimini kabul etmiştir⁶²⁵. Bazı Avrupa ülkelerinin terminoloji tercihlerine bakıldığında, örneğin İngiltere’nin 1971 tarihli Göç Yasası uyarınca ‘yasadışı giriş’ (*illegal entry*) ifadesini kullandığı görülmektedir⁶²⁶. Almanya, ‘hukuka aykırı giriş’ terimini, ikamet hakkı ve ikamet izni bulunmayanlar için kullanmaktadır. Hollanda, 2000 tarihli Yabancılar Yasası’na göre düzensiz göçmeni, ‘hukuka aykırı biçimde kalan yasa dışı kişiler’ olarak tanımlamaktadır. İspanya’da ise yasalarda düzensiz statü veya düzensiz göçmen tanımlanmamıştır. Son olarak İtalya, *Bossi-Fini* Yasası’nda ‘düzensiz konumdaki yabancılar’ kavramını kullanmaktadır⁶²⁷.

Türkiye, ‘düzensiz göç’ kavramını, 4.4.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun kabul edilmesine kadar mevzuatında tanımamıştı. Zaten bu kavramın henüz Türk yabancılar hukuku ve uygulamasında genel bir kabul gördüğünü de söylemek güçtür. Çeşitli kanunlar ve idari makamlarca kullanılan terimler genelde ‘yasadışılık’ ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin 5682 sayılı Pasaport Kanununun 33.ve 34. maddeleri ‘yasadışı’ ülkeden ayrılma ve

⁶²² Morehouse, Blomfield, *op. cit.*, s. 4.

⁶²³ Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on Common Standards and Procedures in Member States for Returning Illegally Staying Third-Country Nationals,

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0014_en.htm, 2 Nisan 2014.

⁶²⁴ Morehouse, Blomfield, *op. cit.*

⁶²⁵ *Ibid.*

⁶²⁶ *Ibid.*

⁶²⁷ *Ibid.*

‘yasadışı’ girişler hakkındadır. Sığınma ve göç alanında AB müktesebatını ve ulusal mevzuatı ayrıntılı şekilde açıklayan 25 Mart 2005 tarihli Sığınma ve Göç Ulusal Eylem Planı, yasal göç ve yasadışı göç şeklinde ikili bir ayırım yapmaktadır ve ‘yasadışı göçle mücadele’ye ilişkin gelişmeler aktarılmaktadır. Düzensiz göçü, ilk defa yasal terminolojiye sokan 6458 sayılı Yasa, göçü üçe ayırmaktadır (m.3/1-ı). Bunlar;

- Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı ve Türkiye’den çıkışını ifade eden *düzenli göç*,
- Yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden *düzensiz göç* ve
- *Uluslararası korumadır*.

Düzenli, başka bir deyişle yasal yollarla göç, İskân Kanunu uyarınca yukarıda belirtilen göç kategorilerinden birine (münferit, toplu, iskanlı veya serbest) girilmesi halinde mümkün olacaktır. Buna karşılık, düzensiz göç, ‘yasa dışı’ vasıtalarla giriş, çıkış veya kalışa veya ‘izinsiz’ çalışmaya bağlı kılınmıştır. Avrupa Birliği düzenlemeleri, BM Mülteci Örgütü Kılavuz İlkeleri ve Avrupa Konseyi normları doğrultusunda hazırlanan⁶²⁸ bu yeni yasada, ‘yasadışı göç’ terimi yerine ‘düzensiz göç’, ‘düzensiz göçle mücadele’ gibi ifadelerin tercih edildiği göze çarpmaktadır. Göçmen ev işçilerinin, genellikle düzensiz göçün bir parçası olmaları sebebiyle dikkat çektiğimiz yasadışılık/belgesizlik/düzensizlik kavramlarının yeni yasada doğru ele alındığını söylemek mümkündür.

Görüldüğü üzere, terminolojik hassasiyet yeni Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği görüşleri ışığında dikkate alınmış, düzenli ve düzensiz göç tanımları yine bu doğrultuda yapılmıştır. Ancak daha eski tarihli, yabancıları ilgilendiren pek çok kanun ve yönetmelikte veya bilimsel çalışmalarda aynı hassasiyetin gösterilmediğini söylemek mümkündür. Kaçak, yasadışı, izinsiz göç ve göçmen kavramları yaygın şekilde kullanılmaktadır. Nitekim Dışişleri Bakanlığı da, ‘Yasadışı Göçle Mücadele’ başlığı altında yasadışı göçmeni, ‘*ülkemize yasadışı yollardan giren veya yasal yollardan girdikten sonra*

⁶²⁸ Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel, **Türkiye’de Düzensiz Göç**, Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye, Eylül 2012, s. 43, http://www.turkey.iom.int/documents/IrregularMigration/irregular_migration_turkce.pdf, 2 Nisan 2014.

yasadışı konuma düşen yabancılar' olarak tanımlamayı seçmiştir ve Bakanlığa göre bu göç, özellikle '*örgütlü şebekelerce*' düzenlenmektedir⁶²⁹.

6458 sayılı yasa bu iki göç türü dışında, uluslararası korumaya konu başka bir göç tipinden de bahsetmektedir. Ev işçileri, yukarıda da belirtildiği üzere daha çok düzensiz göçün bir parçasıdır ve bu göç çalışma amaçlıdır⁶³⁰. Bu sebeple uluslararası korumaya konu sığınmacı ve mülteci göçü, ev işçilerinin oluşturduğu düzensiz göçten bağımsız bir konu olsa dahi ele alındığı ölçüde göç tiplerini doğru tanımlamak amacıyla, aşağıda uluslararası koruma konusu üzerinde özetle durulacaktır.

2. Mülteci ve Sığınmacı

6458 sayılı Kanuna göre düzenli ve düzensiz göçün yanı sıra 'uluslararası koruma' sağlanması gereken bir göç türü de bulunmaktadır. Bunlar kısaca mülteci ve sığınmacılardır. Mülteciler konusunda, Türkiye'nin de taraf olduğu Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Konvansiyonu⁶³¹ referans kabul edilmektedir. 6458 sayılı Kanun, konvansiyonda öngörülen mülteci tanımını doğrudan benimsemiştir, fakat konvansiyonun bazı maddelerine çekince koyma imkanı tanıyan 42. maddeye uygun olarak Türkiye, mülteci statüsünü sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere tanımaktadır⁶³². Böylece mülteci tanımı, '*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.*' (6458 Sayılı Kanun m. 61) şeklinde yapılmıştır. Bunun yanında 6458 sayılı Kanun, Avrupa dışından gelenlere yeni bir kavram olan 'şartlı mülteci' statüsü tanımaktadır. Şartlı

⁶²⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi**, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-tr.mfa, 30 Mart 2014.

⁶³⁰ İçduygu, Aksel, *op. cit.*, s. 25.

⁶³¹ **Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun**, Kanun No: 359, Kabul Tarihi: 29.8.1961, RG 5.10.1961/10898.

⁶³² Ekşi, *op. cit.*, s. 8.

mülteciler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilen kişilerdir (m. 62).

1995-2008 yılları arasında Türkiye’ye sığınma başvuruları Afganistan, İran ve Irak vatandaşları tarafından yapılmıştır⁶³³. İç savaşla birlikte, 2011 yılından beri Türkiye özellikle Suriyeli mülteci akımına uğramış, 2014 yılı itibariyle 500 bin civarında kayıtlı Suriyeli mülteci bulunduğu bildirilmektedir⁶³⁴. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ise, gerçek sayının bir milyonu geçtiğini ifade etmektedir⁶³⁵. Görülmektedir ki Türkiye’ye yönelik tüm sığınma talepleri Ortadoğu ve İslam coğrafyalarından gelmektedir. Bu sebeple Türkiye’nin konvansiyona koyduğu çekince, mültecilik statüsünün tanınmasını uygulamada imkânsız kılmakta, uluslararası koruma sadece şartlı mülteci statüsü yoluyla sağlanmaktadır. Bu yönüyle kamuoyunda sıkça eleştiri konusu olan ve İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’nda da 2012 yılında kaldırılması öngörülen coğrafi sınırlamanın yeni yasada aynen korunduğu, coğrafi sınırlamaya yönelik eleştirilerin ise ‘şartlı mülteci’ statüsü ile karşılanmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir.

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talepeden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (bundan sonra 1994 Yönetmeliği olarak anılacaktır.)⁶³⁶, mülteci statüsünün belirlenmesini Türk yetkililerin kontrolüne bırakmayı ve daha sıkı prosedürler yürürlüğe sokmayı amaçlıyordu⁶³⁷. Aslında 1994 Yönetmeliği, Türkiye’nin her türlü göç tipine ve sığınmaya ilişkin politikalarının ve uygulamalarının değişmeye, yeni kuralların kurumsallaşmaya başladığı bir dönüm noktasını temsil etmektedir⁶³⁸. Bu düzenleme, değişen koşullar çerçevesinde göç ve sığınma rejimini, dünyada genel kabul gören politikalarla uyumlu kılmak amacıyla hazırlanan ilk metindir⁶³⁹. Bu tarihten sonra

⁶³³ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 224.

⁶³⁴ T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=848&ID=16>, 2 Nisan 2014.

⁶³⁵ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, **UNHCR Raporu Bu Yıl Zorla Yerinden Edilen Kişilerin Sayısındaki Keskin Artış Konusunda Uyarıyor**, 20 Aralık 2013, <http://www.unhcr.org.tr/?content=531>, 2 Nisan 2014.

⁶³⁶ RG 30.11.1994/22127.

⁶³⁷ İçduygu, Biehl, *op. cit.*

⁶³⁸ İçduygu, Aksel, *op. cit.*, s. 40.

⁶³⁹ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 61.

ise, Avrupa Birliği'ne katılım müzakereleri doğrultusunda, müktesebat uyumlaştırma çabalarının bir sonucu olarak göç ve sığınmaya ilişkin pek çok düzenleme kabul edilmiş, bu düzenlemelerde Birliğin ortak göç politikaları ağır basmıştır.

Cenevre Konvansiyonu kapsamında olmayan sığınmacı, sınırlara topluca gelen yabancılar ve nüfus hareketlerine yönelik hükümler 1994 Yönetmeliği'nde yer bulmuştur⁶⁴⁰. Bu yönetmeliğe göre sığınmacı; *ırkı, dini, milliyeti, toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı* olarak tanımlanmıştır (1994 Yönetmeliği m. 3). 1951 Konvansiyonu kriterine göre bir sığınmacı, ancak Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserlikleri tarafından Mülteci Statüsü Belirleme (MSB) prosedürü sonrası mülteci olarak kabul edilebilirken Türkiye'de bu prosedür sadece Avrupa çıkışlı sığınmacılar için öngörülmüş, Avrupa dışından gelenler ise sığınmacı olarak isimlendirilmiştir⁶⁴¹. Böylece 1994 yönetmeliği bir anlamda coğrafi sınırlama koşulunu kaldırmadan gelen sığınmacılara şartlı mülteci statüsünde geçici sığınma hakkı vererek, sonra da onlara üçüncü ülkelere yerleşme hakkı tanıyarak bu konudaki taleplerin karşılanmasına yöneliktir⁶⁴². Ancak bu hakkı, coğrafi sınırlama çerçevesinde tanıyarak Türkiye'nin mültecilerin yerleştiği bir ülke olmasını önlemeye çalışmıştır⁶⁴³. Coğrafi sınırlandırmaya ilişkin kısıtlı tartışmalara rağmen 6458 sayılı Kanunun bu durumu değiştirmemesi, Türkiye'nin yabancıların ülkeye göçü konusunda sınırlayıcı bakışını da yansıtmaktadır. Nitekim yasanın yapım aşamasında Türkiye'nin bir göç ve sığınma ülkesi konumuna gelip binlerce yabancıların ülkeye gelmesi endişesi sıklıkla dile getirilmiştir⁶⁴⁴. Göçmeni Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı kişi olarak tanımlayı seçen rejim, mülteci hakları konusunda da çekinceli davranmaktadır⁶⁴⁵.

⁶⁴⁰ Ekşi, *op. cit.*, s. 10.

⁶⁴¹ Cavidan Soykan, **The New Draft Law on Foreigners and International Protection in Turkey**, Oxford Monitor of Forced Migration Volume 2, Number 2, s. 38-47, <http://oxmofim.com/wp-content/uploads/2012/11/Cavidan-FINAL.pdf>, 13 Ağustos 2013.

⁶⁴² İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 61.

⁶⁴³ *Ibid.*

⁶⁴⁴ *Ibid.*, s. 62.

⁶⁴⁵ *Ibid.*, s. 64.

Türk hukukunda kabul edilen göç tipleri ve göç tanımlarını inceledikten sonra, belirtilmelidir ki, çalışma konusunu oluşturan ev işçisi kadınlar doğaldır ki, ekonomik sebeplerle göç etmektedir. Göçmen ev işçilerinin de büyük bir parçasını oluşturduğu çalışma amaçlı göç edenlerin çoğu, Türkiye'ye yasal yollarla girmelerine rağmen (çünkü aşağıda da görüleceği üzere Türkiye'ye yasal yollarla giriş çok kolaydır), ya kalış koşullarını ihlal etmektedirler ya da vize sürelerini aşmaktadırlar⁶⁴⁶. Bu sebeple ev işçilerinin göçü, yukarıda ele aldığımız göç türlerinden düzensiz göç kategorisine girmektedir. Taşındıkları 'yasadışı' özelliği ve ülkede kalış koşulları göçmen ev işçilerinin haklarıyla doğrudan bağlantılıdır. Avrupa ülkeleri örneklerinde de görüldüğü üzere, bir göçmenin 'yasadışı' çalışması, belgesiz ikamet etmesi vb. hususlar tabi oldukları hukuki rejimi değiştirmektedir ve bu hukuki rejim, sosyal haklarının sağlanması ve korunması alanlarında ana çerçeveyi çizmektedir. Bu çerçevenin çizilmesi amacıyla, aşağıda yabancıların Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı ve çalışma usullerine ilişkin ana kurallar ele alınacaktır.

B. Yabancıların Ülkeye Girişi, Ülkede İkameti ve Çalışması

1. Yabancıların Ülkeye Girişi

Göçmen ev işçilerinin, birinci bölümde de belirtildiği üzere Türkiye'nin esnek ve liberal vize uygulamaları çerçevesinde ülkeye kolayca giriş yapabildikleri bilinmektedir. Ev işçilerinin ülkeye girdikten sonra tabi oldukları izin rejimleri, düzenli-düzensiz statüleri açısından büyük önem arz etmektedir.

Hukuki düzenlemelere ve bilimsel çalışmalara baktığımızda düzensiz göçün ve düzensiz göçmenlerin insan haklarının incelenmeye başlanması Türkiye'de çok yenidir. 1990'lı yıllardan itibaren ülkemize yönelen çoğu düzensiz göç akımları ve sığınma hareketleri karşısında, farklı politikalar üretilmeye çalışılmış, bu değişim AB uyum süreci ile de birleşince⁶⁴⁷ karışık, dağınık, hatta bazı noktalarda birbiriyle çelişen pek çok düzenleme ortaya çıkmıştır. Bu düzenlemelerin bütünsellikten yoksun oluşu, aynı zamanda Türkiye'nin tutarlı bir göç politikası üretmesini de engellemiştir. Öte yandan Türkiye'de düzensiz göçe ilişkin veriler ve çalışmalar çok

⁶⁴⁶ İçduygu, Aksel, *op. cit.*, s. 25.

⁶⁴⁷ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 18.

sınırlıdır. AB göç ve iltica müktesebatıyla uyum sağlanmasına yönelik Mart 2005'te kabul edilen Ulusal Eylem Planında benimsenen ilkeler doğrultusunda ancak 2013 yılında yürürlüğe girebilen 6458 sayılı Kanun yeni bir göç yönetimi amaçlamaktadır. Düzenli-düzensiz terimlerinin kullanılmaya başlanması, *göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulunca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek*⁶⁴⁸ görevlerinin tek bir kuruma, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne verilmesi gibi göçe ilişkin çok temel kurumsal gelişmeler dahi yeni kaydedilebilmiştir. Bunların uygulamaya geçmesi ve gerçek bir politika halini alması, başka bir deyişle düzensiz göçmenlerin varlığının kabul edilerek onları düzenli statüye geçirme planlamasının yapılması ve topluma entegre edilmesi gibi girişimlerin hayata geçirilmesi henüz çok uzakta gözükmemektedir.

Düzensiz göç ve göçmenler hakkında yeni oluşmaya başlayan kurumsal bilinç ve toplumsal bilinçsizlik, bir yandan göçmenlerin kayıt dışı çalışmalarını teşvik ederken, uğradıkları hak ihlallerini de büyük ölçüde arttırmaktadır. Bu sebeple göçmen ev işçileri açısından da düzenlilik-düzensizlik nitelikleri büyük önem taşımaktadır. Hâlihazırda düzenli göçmenlerin ve düzensiz göçmenlerin (-düzenli statüye geçirilme sürecinden bağımsız olarak) sahip oldukları haklar ve bu haklardan ne ölçüde yararlanabildikleri bir sonraki başlıkta ele alınacaktır. Bu başlığa geçmeden önce yabancıların genel olarak tabii oldukları vize rejimleri, ülkede kalış süreleri, oturma izinleri gibi düzenlemelerin yanı sıra çalışma hakları ve izinleri de inceleme konusu yapılmalıdır. Böylece düzenli ve düzensiz göçmenliği birbirinden ayıran çizgiler görülecek, öte yandan yabancılarla ilişkin bu düzenlemelerin Türkiye'nin yeni göç politikaları üretme çabasını karşılayıp karşılamadıkları saptanmaya çalışılacaktır.

Öncelikle 'yabancı' terimi, 4817 sayılı YÇİHK'ya göre '403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre Türk vatandaşlığı sayılmayan kişi'yi ifade etmektedir. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009 yılında yürürlükten kaldırıldığından, bunu 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu olarak anlamak gerekir⁶⁴⁹. Yabancıların ülkeye girişinin, ikametinin ve istihdam edilme koşullarının çeşitli kanunlarla

⁶⁴⁸ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m. 104.

⁶⁴⁹ Ekşi, *op. cit.*, s. 95.

öngörülen izinlere bağlı olması, devletin sınırları içerisinde mutlak egemenliği ilkesinin bir sonucudur⁶⁵⁰. Öyle ki devletler, II. Dünya Savaşı sonrası yabancıların hak ve özgürlüklerinin, bir uluslararası hukuk sorunu olarak kabul edilmesine kadar yabancılar üzerindeki yetkilerini mümkün olduğunca sınırsız ve özgür bir şekilde kullanma eğilimine girmişlerdir⁶⁵¹.

1951 Cenevre Konvansiyonu öncesi dönemlerde, devletlerin kesin egemenlik yetkisi olarak görülen bir yabancıнын ülkeye kabulü ya da sınır dışı edilmesi ile ilgili sınırlandırıcı “geri göndermeme” (*non-refoulement*) ilkesinin kabulü⁶⁵² ile başlayan mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin hak ve özgürlüklerine ilişkin uluslararası belgeler hiçbir zaman devletin yabancıyı ülkeye kabul zorunluluğunun bulunduğu veya yabancıнын ‘belirli bir ülkeye girme, ikamet etme veya kalma’ şeklinde bir hakka sahip olduğu yönünde düzenleme öngörmemiştir⁶⁵³. 1990 yılına kadar ise, göçmenlerin insan hakları bağlamında kapsamlı herhangi bir düzenleme bulunmaması dikkat çekicidir. Türkiye’nin de onaylamış olduğu, 1990 tarihli Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme, göçmen işçiler ve ailelerinin hakları konusunda en kapsamlı uluslararası belge niteliği taşımaktadır ve bu sözleşmede dahi taraf devletlerin yabancıların ülkeye girişi ve çalışması konusunda kriterler koymalarının engellenemeyeceği ifade edilmiştir⁶⁵⁴. Elbette bu kuralların makul sebeplere dayanması ve uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülöklere aykırı olmaması gerekir.

Göçmen ev işçilerinin ülkeye girişi, diğer tüm yabancılar gibi kanundan ve uluslararası sözleşmelerden doğan istisnalar haricinde vize rejimine tabidir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu’na göre, *giriş vizesi*, *transit vize*, *çıkış vizesi* ve *özel meşruhatlı vize* olmak üzere dört çeşit vize uygulaması bulunmaktadır⁶⁵⁵. Giriş vizesi kural olarak ilgiliye sadece ülkeye giriş hakkı vermekte ancak ikamet hakkı vermemektedir. Başka bir deyişle yabancıнын Türkiye’ye hukuka uygun bir şekilde

⁶⁵⁰ Çiçekli, *op. cit.*, s. 73.

⁶⁵¹ Levent Korkut, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği**, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 66, Sayı: 4, Güz 2008, s. 20-35, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2008-4/4.pdf>, 19 Ağustos 2013.

⁶⁵² Korkut, *op. cit.*

⁶⁵³ Çiçekli, *op. cit.*, s. 74.

⁶⁵⁴ *Ibid.*

⁶⁵⁵ Çiçekli, *op. cit.*, s. 88,89.

girmiş olması ona doğrudan doğruya oturma hakkını sağlamaz⁶⁵⁶. Bu anlamda giriş vizesinin ülkede oturma hakkını elde etmek için bir ön koşul niteliğinde olduğu ifade edilebilir. Giriş vizesi AB üyesi devletlerin vatandaşları için giriş çıkış kapılarından temin edilebilirken, diğer ülke vatandaşları kendi ülkelerinin Türk temsilciliklerinden vize almak zorunda idi⁶⁵⁷. Ancak Nisan 2013'te kabul edilen sistemle birlikte, turistik ve ticari amaçlarla ülkeye giriş yapacak olan bütün yabancı ülke vatandaşları internet üzerinden 'e-vize' alabilmektedir⁶⁵⁸. Vize muafiyeti anlaşması yapılan ülke vatandaşlarının (-ki bunlar göç 'tehlikesi' oluşturmayan Batı Avrupa ülkeleridir, bunun istisnasını Avrupa Birliği üyesi Bulgaristan oluşturabilir) ise Türkiye'ye giriş yaparken e-vize almalarına dahi gerek yoktur. Bununla birlikte bilinmektedir ki, ev işçiliği amacıyla ülkeye giriş yapan kadın göçmenler, genellikle eski Sovyetler Birliği ülkeleri, diğer doğu Avrupa ülkeleri veya Türki devlet vatandaşı kimselerdir. Örneğin, Moldova vatandaşları için 30 gün, Beyaz Rusya ve Rusya Federasyonu vatandaşları için 60 gün geçerli vize internet üzerinden alınabilmektedir. Romanya, Bulgaristan, Azerbaycan, Gürcistan, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan vatandaşları turistik amaçlı girişlerde 30 veya 60 gün süreyle vizeden muafırlar. Görüldüğü üzere, en 'zor' sayılabilecek vize alım yöntemi bandrol yerine geçen e-vize sistemidir, bunun dışında yaygın uygulanan sistem 'muafiyet'tir ve amaç turistik olduğu sürece Türkiye'ye giriş oldukça kolaydır. Böylece Türkiye her ne kadar 'yabancıların' ülkeye sürekli yerleşmesine dair sınırlandırıcı bir yaklaşım benimsemiş gözükse de, turistik amaçla giriş yapmak isteyen yabancılara uzun bir süre liberal vize rejimi sunmuştur⁶⁵⁹. Sürekli giriş-çıkış yapmak suretiyle ekonomik arayışlarla, Türkiye'ye çok defa seyahat eden kişiler (-ki bunların önemli bir kısmı ev işçisidir.) 2000-2010 yılları arasında en çok Moldova, Gürcistan, Romanya, Ukrayna ve Rusya Federasyonu ülkelerinden gelmiştir⁶⁶⁰. Bu ülkelere yukarıda görüldüğü üzere 30 veya 60 gün süreyle vize muafiyeti uygulanmaktadır ve göçmenler giriş-çıkış yapmak suretiyle bu süreleri sürekli katlamakta idi. Ancak ülkeye giriş çıkışların bu denli kolay olması, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı gibi faktörlerle de birleşerek, on yıllık süre zarfında düzensiz

⁶⁵⁶ Bilgin Tiryakioğlu, **Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı**, AÜHF Dergisi, Yıl: 1997, Cilt: 46, Sayı: 1-4, s. 67-84, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1997-46-01-04/AUHF-1997-46-01-04-Tiryakioglu.pdf>, 2 Ekim 2013.

⁶⁵⁷ Ekşi, *op. cit.*, s.32.

⁶⁵⁸ Türkiye Cumhuriyeti, Elektronik Vize Başvuru Sistemi, <https://www.evisa.gov.tr/tr/>, 8 Haziran 2014.

⁶⁵⁹ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 240.

⁶⁶⁰ İçduygu, Aksel, *op. cit.*, s. 25.

göçmen sayısını önemli ölçüde arttırmıştır. Türk makamları tarafından yakalanan düzensiz göçmen sayılarına bakıldığında, 1995 yılında 11.000 iken 2009 yılında neredeyse 66.000'e yükselmiştir⁶⁶¹.

Turizmi güçlendirmek adına özellikle 1980'li yıllardan beri benimsenen liberal ve esnek vize politikaları, AB'ye katılım görüşmelerinde öne çıkan bir konu olmuştur⁶⁶². Türkiye'nin AB adaylığı doğrultusunda, sınırlarının açık yapısı, AB'nin gittikçe sınırlayıcı ve kontrol temelli vize politikalarıyla bağdaşmamaktadır. Nitekim Türkiye vize düzenlemelerini, AB'nin vize uygulanacak ülkelerin yer aldığı negatif vize listesine uyumlu hale getirmek için çeşitli adımlar atılmıştır⁶⁶³. Öte yandan, 1980'lerden sonra çok daha serbest ve liberal yapıdaki sınır yönetiminin, kayıtdışılığın ve insan ticaretinin önlenmesi, AB sınır politikalarının etkinliğini arttırması gibi sebeplerle katılaşılmaya başladığı söylenebilir. Gümrükten kolayca vize alınması, kalış sürelerinin herhangi bir kurala bağlı olmaması, giriş-çıkış kurallarının esnekliği, yerini belli ölçüde sınırlandırıcı düzenlemelere bırakmıştır. Sovyet Bloğu ülkeleri vatandaşlarına yönelik vize rejimi de, Türkiye'nin bu ülkelerle yakın kültürel bağları, bavul ticareti ve turizm ilişkileri gibi ekonomik sebeplerle uzun bir süre serbest yapısını sürdürmüştür.

Sınır yönetimindeki katılma, kalış süreleriyle ilgili yeni bazı idari düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanuna göre, Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancıların ikamet tezkeresi almaları gerekmektedir. Bu bir aylık süre, Bakanlar Kurulu'nun 2003/6641 sayılı kararı ile 90 güne çıkarılmış ancak 1.2.2012 tarihinde yürürlüğe giren 2011/2306 sayılı başka bir Bakanlar Kurulu kararı bu süreyi 'yabancıların Türkiye'den çıktığı gün itibarıyla önceki 180 gün zarfında 90 gün' olarak değiştirmiştir⁶⁶⁴. Bu değişiklikteki amaç, kısa süreli giriş çıkışlar yaparak ikamet izni almaksızın ülkede kalmayı önlemektir. Böylece göçmenlerin kayıt dışı çalışmasını engellemek için, Türkiye'de 90 gün kalmış bir yabancıların ülkeye tekrar giriş yapabilmesi, 90 gün başka bir ülkede kalmış olmasına bağlı kılınmıştır⁶⁶⁵. Bu düzenleme göçmen ev işçilerini de yakından ilgilendirir niteliktedir zira eski

⁶⁶¹ *Ibid.*, s. 21.

⁶⁶² İçduygu, Biehl, *op. cit.*, s. 43.

⁶⁶³ *Ibid.*

⁶⁶⁴ Çiçekli, *op.cit.*, Ekşi *op. cit.*

⁶⁶⁵ Derya Demirdizen, **Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emeğine Doğru mu?**, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2013/3, <http://calismatoplum.org/sayi38/demirdizen.pdf>, 3 Ekim 2013.

uygulamaya göre, turist vizesiyle ülkeye giriş yapan ve ev hizmetlerinde çalışan ve özellikle Türkiye'ye yakın Azerbaycan, Gürcistan, Bulgaristan gibi coğrafyalardan gelen pek çok yabancı kadının 90 gün sonunda ülkelerine dönüp ardından tekrar Türkiye'ye giriş yaptığı ve bu yolla çalışmaya devam ettikleri bilinmekteydi. Bununla birlikte, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 26.01.2012 tarihli açıklamasına göre, yabancının Türkiye'deki vize muafiyeti süresi veya vizede belirtilen kalış süresi 90 günden az ise 90 güne tamamlanacak şekilde yurt içinden uzatılabilmesi ve bu kararın 01.02.2012 tarihinde yürürlüğe girmesi düzenlenmiştir⁶⁶⁶. Bu düzenleme özellikle ev işçileri için önem taşımaktadır. Zira daha önce turist vizesiyle veya vize muafiyetiyle gelen göçmen kadınların, çalışma izni başvurusunda bulunmak üzere kendi ülkelerine dönmeleri ve oradaki Türkiye temsilciliklerine başvurmaları gerekiyor, bu ise uygulamada neredeyse hiç gerçekleşmiyor, ev işçisi göçmenler vize süreleri dolduktan sonra da izinsiz çalışmaya devam ediyordu. Bu karar ile ikamet izni için Türkiye'de buldukları ilin Emniyet Müdürlüğüne, ardından çalışma izni için ÇSGB'ye başvurabileceklerdir⁶⁶⁷. Böylece 90 günün ardından tekrar ülkeye giriş yaparak veya 90 günün ardından tekrar giriş yapmadan ülkede kalarak izinsiz çalışmaya devam edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Ancak bu kararın 01.02.2012 tarihinden sonra ülkeye girecekler için uygulanması, ev ve bakım hizmetlerinde yabancı çalıştıran işverenlerden ve turizm sektöründen tepki toplamıştır⁶⁶⁸. Böylece aşağıda da görüleceği üzere, Emniyet Genel Müdürlüğü, 7 Haziran 2012 tarihinde Vize/İkamet ihlalinde Bulunan Yabancılar ile İlgili Genelgeyi yayınlamıştır⁶⁶⁹. Buna göre Türkiye'de vize veya ikamet ihlali süresine bakılmaksızın sakıncalı durumu bulunmayan tüm yabancılara vize ve ikamet ihlalden kaynaklanan harç ve cezalarını ödemeleri halinde 6 aya kadar geçerli ikamet izni verilecektir⁶⁷⁰.

Kalış sürelerine ilişkin bu değişiklik Türkiye'nin, 2004 yılında Schengen Sözleşmesi'ne uygun olarak Emniyet Genel Müdürlüğü teşkilatı içerisinde kurduğu Interpol-Europol-Sirene Daire Başkanlığı'nın talebi doğrultusunda Bakanlar Kurulu

⁶⁶⁶ Gülay Toksöz, Seyhan Erdoğan, Selmin Kaşka, **Türkiye'de Düzensiz Emek Göçü ve İşgücü Piyasasındaki Durumları**, International Organisation of Migration, Ekim 2012, s. 39, http://www.turkey.iom.int/documents/Labour/IOM_irregular_labour_migration_tr_06062013.pdf, 20 Nisan 2014.

⁶⁶⁷ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.*, s. 40.

⁶⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁶⁹ *Ibid.*

⁶⁷⁰ *Ibid.*

tarafından yapılmıştır⁶⁷¹. Böylece, liberal vize uygulamaları ve sınır yönetiminin turistik girişler açısından esnekliği, AB standartlarına uyum çabaları ile birlikte değişmeye başlamıştır. Göç yönetimi konusu, Türkiye'nin AB üyeliği müzakerelerinin merkezinde yer aldığından, 2001 yılından bu yana sınır kontrollerinin geliştirilmesi, vize politikalarında ve belirli kanunlarda (insan kaçakçılığı, vatandaşlık, yabancıların çalışma izinleri hakkında kanunlar) değişiklikler yapılması gibi adımlar atılmıştır⁶⁷².

2. Yabancıların Ülkede Çalışması ve İkameti

Ulusal kanunların AB müktesabı ile uyumlanması yönünde önemli gelişmelerden biri de 16 Haziran 1932 tarihli ve 2007 sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun'un yürürlükten kaldırılarak, 15 Mart 2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un kabul edilmesi olmuştur. Bu kanun da, göç yönetimine ilişkin diğer düzenlemelerde olduğu gibi 'güvenlik' odaklıdır. Türkiye'de çalışma izni süreçlerinin uluslararası standartlara göre belirlenmesi ve daha etkin bir kontrol sistemi ile kayıt dışı çalışmaların önlenmesini amaçlamaktadır⁶⁷³. Öte yandan çalışma izni başvurularında yetkili tek makam Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'dır. Böylece çalışma izinlerine ilişkin yetkili merciinin tek bir kurum olması YÇİHK'nın önemli bir getirisi olmuştur. YÇİHK'dan önce çalışma izni verme yetkisi çeşitli kurumlara tanınıyordu ve sürece birden fazla otorite dahildi. Ancak aşağıda da görüleceği üzere, çalışma izni, çalışma vizesi ve ikamet tezkeresi ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu üç aşama ise farklı bakanlıkların yetki alanı içerisindedir.

Çalışma hakkı, gerek uluslararası insan hakları belgelerinde, gerekse ulusal anayasalarda temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir⁶⁷⁴ ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlığı altında 48.maddede herkesin dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahip olduğu belirtilmiştir. Görüldüğü üzere Anayasa 'herkes' ifadesini kullanarak çalışma hakkını

⁶⁷¹ İçduygu, Aksel, *op. cit.*, s. 50.

⁶⁷² Kristen Biehl, **Örnek Vaka Analizi: İstanbul**, İçduygu (Der.), s. 73-112.

⁶⁷³ İçduygu, Biehl, *op. cit.*, s. 41.

⁶⁷⁴ Rona Aybay, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, 2012, s. 157.

prensip olarak yabancılar için de garanti altına almıştır. Ancak iç hukukta yabancıların çalışma hakkını sınırlandıran veya bazı meslekler için tamamen ortadan kaldıran çok sayıda düzenleme bulunmaktadır⁶⁷⁵. Temel hak ve özgürlüklerin uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceğine ilişkin anayasal ilke (m. 16), yabancıların çalışma hak ve özgürlüğü konusunda da uygulanır. Nitekim Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında 5683 sayılı Kanun'un 15/1 hükmü gereği Türkiye'de bulunan yabancılar sadece kanunlarca kendilerine yasaklanmayan işlerde çalışabilirler⁶⁷⁶. Bu doğrultuda, Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu'nun (YİSHK) 15. maddesinde yabancıların Türkiye'de ancak kanunun kendilerine menetmediği işleri tutabileceği düzenlenmiştir. Ancak yabancıların hangi işlerde çalışamayacaklarına dair genel bir kanun yoktur. Bu alanda en kapsamlı kanun olan 2007 sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Meslek ve Sanatlar Hakkında Kanun, 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (YÇİHK) ile yürürlükten kalkmıştır⁶⁷⁷. O halde, bir mesleğin bir yabancı tarafından icra edilip edilemeyeceği o meslekle ilgili özel düzenlemeler doğrultusunda belirlenebilecektir. (Örneğin, 1136 sayılı Avukatlık Kanununa göre avukatlık mesleğini sadece Türk vatandaşları icra edebilmektedir.) 2007 sayılı eski kanun döneminde, sınırlandırılmış mesleklerin listesi çok daha geniştir. Yeni kanun ile birlikte, Türkiye'de yabancıların çalıştığı belli başlı sektörler göz önünde tutularak, Bakanlık yabancıların çalışabileceği yedi alt meslek kategorisi oluşturmuştur. Bunlardan biri de, Evde Temizlik ve Bakım Hizmetleri'dir. Böylece önceki kanuna göre yabancılar ev işlerinde istihdam edilemezken, bu kural 2003 yılında kaldırılmış, Eski Sovyet Bloğu ülkelerinden çoğunlukla otel, restoran, dükkan ve ev işlerinde çalışmak amacıyla göç eden kadınların bir kısmı yasal statüye geçebilmişlerdir⁶⁷⁸. Bu durum, 2003 öncesi yasal olarak istihdam edilme imkanı bulunmayan pek çok ev işçisinin kayıtdışılıkları sebebiyle yüksek oranlarda istismara maruz kaldıklarını ve ev hizmetlerinin genel enformel niteliğinden ötürü göçmen kadınlar açısından yaygın pratiğin, izinsiz çalışma şeklinde devam ettiğini göstermektedir⁶⁷⁹. Öte yandan izinsiz çalışma, sadece ev işçilerine özgü bir durum

⁶⁷⁵ Ekşi, *op. cit.*, s. 93.

⁶⁷⁶ Ali Güzel, Fuat Bayram, **Türk Hukukunda Yabancıların Çalışma Hakları ve Çalışma İzinleri**, Arı (Der.), *op. cit.*, s. 158-206.

⁶⁷⁷ Aybay, *op. cit.*, s. 161.

⁶⁷⁸ İçduygu, Biehl, *op. cit.*, s. 47.

⁶⁷⁹ Seyhan Erdoğan, Gülay Toksöz, **Kadınların Görünmeyen Emeğinin Görünen Yüzü: Türkiye'de Ev İşçileri**, Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi No: 42, Ankara: Uluslararası Çalışma

değildir. Çalışma izni prosedürlerinin fazla bürokratik ve masraflı oluşu, uygulamaların keyfiliği gibi sebeplerle Türkiye’de yaşayan yabancıların sadece çok az bir kısmı çalışmak için uygun izinleri almaktadır⁶⁸⁰. Bu prosedür aşağıda kısaca açıklanacaktır.

YÇİHK yabancıların Türkiye’de icra edebilecekleri meslek ve sanatları veya yapamayacakları işleri düzenlememiş, yalnızca çalışma izinleri ile ilgili esasları düzenlemiştir. Buna göre, yabancıların Türkiye’de çalışmaya başlamadan önce çalışma izni almaları gerekmektedir. Çalışma amacıyla Türkiye’ye gelecek olan yabancılar, ikili veya çok taraflı antlaşmalarda aksi öngörülmedikçe ülkeye girmeden önce çalışma vizesi almak zorundadır. YÇİHK’ya göre çalışma izni, ancak gerekli çalışma vizesi alınması halinde geçerli olacaktır. YÇİHK ve ilgili yönetmelikler çalışma vizesi, çalışma izni ve çalışma amaçlı ikamet iznini birbirinden ayrı ve bağımsız kavramlar olarak düzenlemiştir⁶⁸¹ (YÇİHK m. 12). *Çalışma vizesini* ilgili Türk temsilcilikleri, *çalışma iznini* Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, çalışma izni verilmesini takip eden bir ay içinde ve her halde çalışmaya başlamadan önce alınması gereken *çalışma amaçlı ikamet tezkeresini* ise İçişleri Bakanlığı (emniyet müdürlükleri) vermektedir⁶⁸². Başka bir deyişle yabancıların Türkiye’de çalışmaları usulü prensip olarak üç aşamaya ayrılmıştır⁶⁸³ (*çalışma izninin alınması – çalışma vizesinin alınması – ikamet tezkeresinin alınması*) ve bu üç aşamayı farklı Bakanlıklar yürütmektedir. Her üç aşamanın uygulama esasları İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan bir genelgeyle düzenlenmiştir⁶⁸⁴ ve bu düzenlemeler ile Bakanlıklar arasında işbirliğinin sağlanması amaçlanmıştır⁶⁸⁵. Ancak çalışma izni aşamalarının farklı bakanlıklarca yürütülmesinin, özellikle düzensiz emek göçünün düzenlenmesini teşvik etmediği aksine zorlaştırdığı ifade edilmektedir⁶⁸⁶. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yanı sıra İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının ve diğer bakanlıkların sürece dahil olması, bu alanda

Ofisi, 1. Baskı, 2013, s. 11, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_229178.pdf, 14 Nisan 2014

⁶⁸⁰ İçduygu, Biehl, *op. cit.*, s. 47,48.

⁶⁸¹ Aybay, *op. cit.*

⁶⁸² *Ibid.*

⁶⁸³ Çiçekli, *op. cit.*, s. 116.

⁶⁸⁴ İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, **02.10.2003 Tarih ve 155 No.lu Genelgesi**, http://www.alomaliye.com/yabanci_calisma_egm_genelgesi.htm, 9 Ekim 2013.

⁶⁸⁵ Aybay, *op. cit.*, s. 164.

⁶⁸⁶ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.* s. 134.

bütüncül bir politikanın ve diğer örgütlerle işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesini engellemektedir⁶⁸⁷.

Bu noktada, yetkili kurumların niteliklerinin zaaf arzettiği yönünde eleştiriler yapılmıştır⁶⁸⁸. Buna göre, yabancılara çalışma izni vermeye yetkili makamların, ülkenin istihdamla ilgili verilerini toplayan, değerlendiren ve bu veriler ışığında politikalar belirleyen uzman kuruluşlar olması gerekir. Yabancıların çalışmak istediği sektördeki istihdam durumuna göre, göçe ilişkin uzman idari bir biriminde devreye girdiği genellikle Batı hukuk sistemlerinde görülmektedir (örneğin Fransa'da Ulusal İstihdam Ajansı yabancıların çalışma izni başvurusunu alır, gerekli araştırmaları yaptıktan sonra dosyayı Uluslararası Göçmen Ofisine gönderir⁶⁸⁹). Türkiye'de de bu örnekten hareketle, İş-Kur ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün çalışma izni vermeye yetkili makam olması gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Uygulama Yönetmeliği (Uygulama Yönetmeliği, UY olarak anılacaktır) m. 7/1'e göre, çalışma izni, en az altı ay süreli ikamet tezkeresi almış ve bu süresi sona ermemiş olan yabancılar veya bunların işverenleri tarafından yurt içinden de alınabilmektedir. Öğrenim amacıyla verilmiş ikamet izni bu istisnaya dahil değildir ve turistik vize ya da çalışma amacı dışındaki vizelerle veya iki ülke arasındaki vize muafiyeti programı ve diğer vize kolaylıklarından yararlanarak Türkiye'ye gelmiş olan ve ikamet tezkeresi olmayan yabancıların, çalışma izni için yurt içinden başvuruları alınmamaktadır (UY m.7/3). Bu kural, yabancı ev işçilerinin çalışma izni başvurularında da esas alınmıştır. Buna göre, Türkiye'de Emniyet makamlarından alınmış en az altı ay süreli ikamet tezkeresi (öğrenim amacı hariç) bulunan yabancıların işverenleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na internet üzerinden çalışma izni başvurusu yapabilir. Yabancıların ikamet tezkeresi yoksa, uyuşukta bulunduğu ülkedeki T.C. dış temsilciliğine giderek çalışma vizesi başvurusunda bulunması gerekmektedir^{690 691}.

⁶⁸⁷ *Ibid.*

⁶⁸⁸ Güzel, Bayram, *op. cit.*, s. 203.

⁶⁸⁹ *Ibid.*

⁶⁹⁰ Bir sonraki alt başlıkta detaylı incelenecek olmakla birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü Yabancıların Çalışma İzinleri Daire Başkanlığı'na 2012 yılından itibaren ev hizmetlerinde çalıştırılmak istenen yabancılara ilişkin online çalışma izni başvurusu yapma imkanı tanınmış ve http://www.csqb.gov.tr/csqbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/yabancilar/dokumanlar/ev_hizmetleri sitesinde başvuruya ilişkin prosedür açıklanmıştır, 9 Ekim 2013.

⁶⁹¹ Demirdizen, *op. cit.*

Kural olarak usulüne uygun yapılan başvurular, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından en geç otuz gün içinde sonuçlandırılır. YÇİHK'ya göre çalışma izinleri süreli, süresiz, bağımsız ve istisnai olmak üzere dörde ayrılmaktadır. *Süreli çalışma izni* ilk başvuruda en fazla bir yıl için verilmektedir. Bir yıldan sonra üç yıl ve altı yıla kadar uzatma yapılabilmektedir. *Süresiz çalışma izni* Türkiye'de en az sekiz yıl kanuni ve kesintisiz ikamet etmiş ve bu sürenin en az altı yılını çalışarak geçirmiş yabancılara verilir. *Bağımsız çalışma izni* kendi adı ve hesabına çalışma isteyen yabancılara en az beş yıl süreyle Türkiye'de kanuni ve kesintisiz olarak ikamet etmeleri durumunda verilmektedir⁶⁹². İstisnai çalışma izni ise Türk vatandaşıyla evli olan yabancılardan durumu gibi, istisnai ve özel kabul edilen bazı haller için öngörülmüştür.

İşte bu prosedürleri uygulayarak çalışma izni alan bir yabancı Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra otuz gün içinde İçişleri Bakanlığı'na başvurarak ikamet tezkeresi almak zorundadır (YÇİHK m. 12). Çalışma izni talebinin sınırlandırılması veya reddi halleri YÇİHK m. 11 ve 14'te sayılmıştır. Bu sınırlamalardan biri de 'başvurulan iş için ülke içinde, dört haftalık süre içerisinde o işi yapacak aynı niteliğe sahip kişinin bulunması' halidir (YÇİHK m. 14/b). Benzer yaklaşım bazı Avrupa ülkelerinde de bulunmaktadır. Örneğin Almanya Sosyal Yasa, Kitap III, 285. maddeye göre, bir yabancıya çalışma izninin verilmesi ancak ilgili iş için bir Alman vatandaşı veya çalışma hakkı bakımından bir Almanla aynı statüde başka bir yabancı bulunmuyorsa mümkündür⁶⁹³. Fransa'da da yabancının çalışma izni başvurusunu alan Ulusal İstihdam Ajansı, beş hafta süreyle o işe aday Fransız vatandaşının bulunup bulunmadığını araştırır, aday yoksa işverenin talebi Uluslararası Göç Ofisi'ne gönderilir⁶⁹⁴. Bu uygulamalarda amaç, yine devletlerin egemenlik hakkı doğrultusunda öncelikle kendi vatandaşlarının istihdam edilebilmesine öncelik vermektir. Kaldı ki, yabancılar veya göçmen işçilerle ilgili hiç bir bağlayıcı uluslararası metinde, göçmenlerin kayıtsız şartsız çalışma hakkından bahsedilmemektedir. Anayasada tanımlanan sosyal hakların birincisi çalışma hakkı da yine kanunlarla sınırlanabilecektir. İşte bu uygulama, böyle bir sınırlamayı ifade eder.

⁶⁹² Aybay, *op. cit.*, s. 171.

⁶⁹³ Mustafa Alp, **Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun**, AUHF Dergisi, Yıl: 2004, Cilt: 53, Sayı: 2, s. 33-59, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2004-53-02/AUHF-2004-53-02-Alp.pdf>, 10 Ekim 2013.

⁶⁹⁴ Güzel, Bayram, *op. cit.*, s. 204.

YÇİHK'nın temel amaçlarından biri kaçak, kayıtdışı işçiliği önlemek ve böylece iş piyasasını denetlemektedir⁶⁹⁵. Bu doğrultuda yabancılara çalışma izni verme yetkisi bulunan ve yabancı istihdam eden bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarına, bağımsız çalışan yabancılara ve yabancı çalıştıran işverenlere Çalışma Bakanlığı'na bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilmiştir⁶⁹⁶. Buna göre teftiş ve denetim elemanları ile kolluk tarafından tespit edilecek yükümlülük ihlali durumlarında Çalışma Bakanlığı ilgili yabancı ve işverenlere idari yaptırım uygulayabilmektedir. YÇİHK m. 21 gereğince, 2013 yılı itibariyle idari para cezaları şu şekildedir⁶⁹⁷:

- Çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işveren veya işveren vekillerine her bir yabancı için **7.325 TL** idari para cezası verilir. Bu durumda işveren veya işveren vekili yabancının ve varsa eş ve çocuklarının konaklama giderlerini, ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve gerektiğinde sağlık harcamalarını karşılamak zorundadır.
- Çalışma izni olmaksızın bağımsız çalışan yabancıya **2.928 TL** idari para cezası verilir ve varsa işyeri ve işyerlerinin Bakanlık bölge müdürlerince kapatılması kararı alınarak, bu kararın uygulanması için durum ilgili valiliğe bildirilir.
- Bildirim yükümlülüğünü süresi içinde yerine getirmeyen bağımsız çalışan yabancı ve yabancı çalıştıran işverene her bir yabancı için **365 TL** idari para cezası verilir.

YÇİHK ve Uygulama Yönetmeliği'nde 2010 yılında⁶⁹⁸ pek çok değişiklik yapılmış, çalışma izni prosedürünü sadeleştirecek ve kolaylaştıracak yeni bazı düzenlemeler kabul edilmiştir. Sadece mesleki hizmetler kapsamında olmak şartıyla Bakanlığın geçici olarak ön izin verebilmesi, çalışma izni hakkında başka kurumlardan görüş alınması uygulamasının kaldırılması, başvuru sonuçlandırma süresinin 90 günden 30 güne indirilmesi ve çalışma izni başvurularının ve çalışma izninin internet ortamında gerçekleştirilebilmesi gibi yenilikler çalışma izni

⁶⁹⁵ Alp, *op. cit.*

⁶⁹⁶ Çiçekli, *op. cit.*, s. 132.

⁶⁹⁷ **4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunda Yer Alan İdari Para Cezaları**, http://www.csqb.gov.tr/csqbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csqb/dosyalar/2013_ipc/4817, 10 Ekim 2013.

⁶⁹⁸ 4817 sayılı kanunda 5 Şubat 2010 tarih ve 27484 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5951 sayılı kanunla yapılan değişiklikler ve Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelikte 21 Ocak 2010 tarih ve 27469 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklikler.

prosedürünü kolaylaştırmaya yöneliktir. Ancak uygulamada genel olarak YÇİHK ile ilgili pek çok eleştiri de yapılmaktadır.

Bir ülkede, yabancının çalışma izni prosedürü içerisinde kaybolması, işverenin bu konudaki isteksizliğini arttırarak yabancıyı izinsiz çalışmaya teşvik etmektedir. Özellikle ev işçilerinin kayıtdışı çalışmasının neredeyse norm haline geldiği bir ortamda, başvuru sürecinden, iznin alınması, yenilenmesi vb. aşamalarına kadar sistemin işleyebilirliği ve şeffaflığı önem kazanmaktadır. Unutulmamalıdır ki, göçmen işçinin, özellikle de niteliksiz ve eğitim seviyesi düşükse, kayıtdışı istihdama itilerek görünmez kılınması hukuki korunma çerçevesini daraltmakta, sömürülmesini bir hayli kolaylaştırmakta ve sosyal haklarına erişiminin önemli oranda kısıtlamaktadır. Denilebilir ki, işçinin çalışma izninin olup olmaması temel insan hakları bağlamında tek kıstas değilse de (örneğin İspanya’da düzensiz işçilerin de sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır), izinsiz çalışma bu hakların ihlalinde kilit rol oynar. İşte bu sebeple YÇİHK’nın çizdiği hukuksal çerçevenin düzensiz göçmenleri de düzenlileştirecek şekilde genel kapsamlı, izinsiz çalışmayı da caydıracak şekilde kırtasiyecilikten uzak bir sistem öngörmesi yerinde olacaktır.

Fakat YÇİHK’nın sunduğu prosedüre bakıldığında, kanunun özellikle nitelikli yabancılara yönelik düzenlemeler öngördüğü görülmektedir⁶⁹⁹. Ev işçileri gibi niteliksiz ve görünmeyen göçmen işçilerin kayıtdışılığı göz ardı edilerek, bir sermayeyi temsil eden yabancının ülkeye gelmesinin teşvik edilmesi amacıyla iyileştirmeler esas alınmıştır. Zaten ‘göçmen’ yerine ‘yabancı’ teriminin kullanılması da bunu göstermektedir. Öğrenci, stajyer, mühendis, yatırımcı, sporcu gibi geçici sürelerle çalışıp ülkeden ayrılacak kişilere verilecek çalışma izni düzenlenmektedir. Bir alt başlıkta görüleceği üzere ev işçilerine yönelik ayrı bir çalışma izni başvurusu sisteminin kabul edilmiş olması, onların ‘yabancılığı’ndan ziyade, ‘niteliksiz göçmen’liklerine dikkat çekmektedir. Yabancının kayıtsız çalıştırılmasını engellemek ve onların çalıştırılma koşullarını belirlemek amacıyla kabul edilen YÇİHK’nın uygulanma aşamasında özellikle daha çok yabancının göçünü profesyonel ve yüksek derecede kalifiye işgücünün göçüyle sınırlama eğilimi göze çarpmaktadır⁷⁰⁰. Ev işleri, eğlence ya da tekstil sektöründe hemen hemen bütünüyle kayıtdışı çalışan yabancının çalışmalarının bu yasa ile düzenlenmesi yerine başka

⁶⁹⁹ İçduygu, Erder, Gençkaya, *op. cit.*, s. 62.

⁷⁰⁰ *Ibid.*

önlemlerle kayıtdışıların önüne geçilmeye çalışıldığı görülmektedir. Örneğin yukarıda açıklanan Bakanlar Kurulu'nun ülkeye giriş-çıkış süreleriyle ilgili kararı ve yasallaştırmaya benzer ikamet afları gibi geçici çözümler göze çarpmaktadır. Kısaca denilebilir ki 4817 sayılı Kanun esas olarak profesyonel ve kalifiye işgücünün çalışmasını düzenlemekte, çoğunlukla kayıtdışı çalıştırılan niteliksiz göçmen işçilerin yasallaştırılması gibi bir endişe taşımamaktadır⁷⁰¹. Nitekim 2006 yılında çalışma izni verilenlerin sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, toplam çalışma izni alan yabancıların yaklaşık yarısını üst düzey yönetici ve profesyonellerden, buna karşılık toplamın sadece % 0.56'sının vasıfsız işçilerden oluştuğu görülmektedir⁷⁰².

Yasanın uygulanması konusunda, hedeflediği nitelikli yabancı işgücü kitlesi bakımından dahi pek çok sorun bulunmaktadır. Örneğin, özellik arz eden doğrudan yabancı yatırımlar için ÇSGB tarafından öngörülen özel kriterlere rağmen, başvuru inceleyen birimlerin bunları yanlış değerlendirilmesi, çalışma izninin yenilenmesi veya uzatılması durumlarında gereksiz evrak istenmesi çoğu zaman süreci karmaşıktırmaktadır⁷⁰³. Bunun dışında çalışma izni başvurusunun yurtiçi ve yurtdışından yapılabilmesine rağmen, başvuru şartlarına ilişkin açıklamaların yeterli olmaması, vize ve oturma izni konusunda emniyet müdürlükleri arasındaki farklı uygulamalar, yabancıların çalışma izinleri prosedürüne yöneltilen diğer eleştirilerdir⁷⁰⁴.

2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanunun amacı, yerli işgücünün temin edilemediği vasıflı işlerde yabancı işgücü istihdamını düzenlemek olsa da, ev hizmetlerinde çalışacak yabancılara da izinli çalışma imkânı vermektedir⁷⁰⁵. Yukarıda genel hatlarıyla yabancıların bu kanun uyarınca Türkiye'de çalışmak için takip etmeleri gereken prosedür açıklanmıştır. Ancak ev hizmetlerinde istihdam edilecek yabancıların Türkiye'de izleyecekleri prosedür genel düzenlemelere göre bazı spesifik özellikler arz etmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2012 yılında 'ev hizmetlerinde çalıştırılmak istenen yabancılara ilişkin' internet üzerinden özel bir başvuru sistemi kabul etmiştir. Aşağıda öncelikle bu başvuru süreci açıklanacak ardından konu, yabancı ev

⁷⁰¹ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.*, s. 23.

⁷⁰² Erder, *op. cit.*, s. 102, 103.

⁷⁰³ TUSIAD, **Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Güncel Durum ve Sorunlar**, 17 Mayıs 2013, TS/SKD/İS/13-02a, http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/Yabancilarin-Calisma-Izinleri-gorus-17-05-2013.pdf, 17 Nisan 2014.

⁷⁰⁴ TUSIAD, *op. cit.*

⁷⁰⁵ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 31.

işçilerinin bu düzenlemeler karşısındaki durumunun analiz edilmesiyle sonuçlandırılacaktır.

II. GÖÇMEN EV İŞÇİLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Öncelikle belirtmek gerekir ki yabancı ev işçilerinin Türkiye’de istihdamı, esas itibariyle YÇİHK’ya tabidir. 2003 öncesi, Kanun yürürlüğe girmeden önce yabancıların ev işlerinde çalıştırılması hukuken imkânsızken⁷⁰⁶, yabancıların Türkiye’de çalışma esaslarını tek bir kanunda düzenleyen YÇİHK, düzensiz ve belgesiz çalışmanın yaygın olduğu ev hizmetleri sektörünü, Türkiye’de çalışabilecek gruplar içerisinde tanımlamıştır⁷⁰⁷. Bu yenilik, ev işçilerinin düzenlenmesi adına olumlu bir adım niteliğinde olduğu gibi, kanun koyucu yabancı ev işçilerine duyulan talepteki artışı da bir ölçüde karşılamaya çalışmıştır. YÇİHK ve 1 Şubat 2012 tarihi itibariyle 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da yapılan değişiklikler ve nihayet 2012 yılında ÇSGB’nin yürürlüğe soktuğu yeni başvuru prosedürü sonrası, sayıları çok olmamakla birlikte ev işçilerinin kayıtlı istihdama katılmaları söz konusu olmuştur. Bununla birlikte tüm bu düzenlemelerin, uygulamada ev işçilerine 189 sayılı ILO Ev İşçileri Sözleşmesi’nde belirtilen asgari çalışma koşullarını sağlayıp sağlamadığı tartışmalıdır.

Aşağıda öncelikle göçmen ev işçilerinin ülkeye girişleri, ülkede çalışmaları ve ikametlerine ilişkin düzenlemeler ele alınacak, ardından bu düzenlemeler karşısındaki mevcut durumları, başka bir deyişle ‘uygulama’ irdelenmeye çalışılacaktır. Göçmen ev işçilerinin mevcut durumu, büyük bir oranının kayıtdışı olduğu sebebiyle Türkiye’deki enformel sektör ve esnek piyasa koşulları ile yakından ilgilidir. Sonuçla birlikte çalışma tamamlanmadan önce, bu enformel piyasa hakkında genel bir bilgi verilecek, çeşitli sebeplerle kayıt altına alınamayan ve çalışma izni olmadan istihdam edilen düzensiz ev işçilerinin uygulamada karşılaştığı sorunlar aktarılacaktır.

⁷⁰⁶ İçduygu, **Türkiye’de Kaçak Göç**, *op. cit.*

⁷⁰⁷ Gökbayrak, *op. cit.*

A. Göçmen Ev İşçilerinin Tabi Olduğu Rejim

1. Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Rejim

Göçmen (yasal tabiriyle ‘yabancı’) ev işçiliğinin hukuki anlamda ele alınmasından önce, Türk vatandaşı ev işçilerine ilişkin düzenlemeler hakkında kısa bir bilgilendirme yerinde olacaktır. Zira ulusal mevzuatta konunun ele alınış biçimi, göçmenlere uygulanan rejim hakkında da fikir verecektir.

Türk hukukunda ev işçiliği ile ilgili öncelikle göze çarpan husus, 4857 sayılı İş Kanunu’nun 4/e maddesine göre, ev hizmetlerinde çalıştırılacaklar için, İş Kanununun değil Borçlar Kanununun uygulanacağına ilişkin hükümdür. Benzer şekilde ev hizmetlerinde çalışanlar için 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu da uygulanmayacaktır. Böylece ev hizmetlerinde çalışanlar, İş kanununda belirtilen ücretli yıllık izin, fazla çalışma ücreti, ihbar ve kıdem tazminatı gibi haklardan yararlanamamaktadır⁷⁰⁸. Bu sebeple ev işçileri sözleşme ile çalıştırıldıklarında genellikle iş sözleşmesi yerine ‘eser sözleşmesi’ne taraf olmaktadır. Bunun da pek çok sakıncası vardır. İş Kanunundaki ihbar süreleri, kıdem tazminatı hükümlerinin tarafı olamamalarının yanı sıra, ‘işçi’ değil fakat ‘kendi nam ve hesabına çalışan kişi’ sayıldıkları için sendikal örgütlenmeden de uzun süre uzak kalmışlardır⁷⁰⁹. Ev işçilerinin İş Kanunu hükümlerine tabi olmaması, özellikle son dönemlerde güncel tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Ev İşçileri Dayanışma Sendikası, ev işçilerinin İş Kanunu kapsamında değerlendirilmediği ve ev işçiliğinin sendika kurulması için gereken 2821 sayılı mülga Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi kanunu uyarınca belirlenmiş iş kollarından birine girmediği gerekçeleriyle Bakırköy 3. İş Mahkemesi kararıyla kapatılmıştır. Yargıtay’ın da onadığı bu karar, ev işçilerinin işçi olarak kabul edilmeleri ve örgütlenme özgürlükleri önünde bir engel oluşturmuştur. Ancak 2821 sayılı yasanın yürürlükten kalkarak 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun kabul edilmesi ve bu kanunun yeni bir İş Kolları Yönetmeliği öngörmesiyle birlikte, ev işçilerinin sendikalaşması önündeki engel kalkmıştır. Böylece İmece Kadın Dayanışma Derneği, ÇSGB’ye

⁷⁰⁸ Nihat Akbıyık, **Ev Hizmetlerinde Çalışma: Malatya’da Bir Alan Araştırması**, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2013, Sayı: 21, s. 207-240, <http://dx.doi.org/10.11611/JMER188>, 17 Ekim 2013.

⁷⁰⁹ Akbıyık, *op. cit.*

başvurmuş, sendika tüzüğü⁷¹⁰ uygun bulunarak İmece Ev İşçileri Sendikası resmen kurulmuştur⁷¹¹. Bununla birlikte ev işçilerine İş Kanunu hükümlerinin uygulanabilmesi için sendikaların ve bazı siyasetçilerin çabaları da sürmektedir⁷¹².

İş Kanunu'na tabi olup olmama görüldüğü üzere, ilgili açısında bu denli önem taşıırken, İş Kanununun uygulanmayacağı 'ev hizmetleri' kavramındaki belirsizlik ve sigortalı sayılma açısından ev hizmetlerinin sunumu açısından aranan koşullar göze çarpmaktadır. Okur⁷¹³, ev hizmetlerinin kapsam dışı bırakılmasının sebebinin, uygulamada ev hizmeti/ev işi kavramının sınırlarının çizilmesindeki zorluk olduğunu belirtmektedir. Öğretide ev hizmetinin tanımı 'hizmetçilik, temizlikçilik, açıcılık, çocuk bakımı, bahçıvanlık gibi evin gündelik işleyişine yönelik çalışmalar' şeklinde yapılmaktadır⁷¹⁴. Yargıtay da çeşitli kararlarında bu tanıma benzer ifadeler kullanmıştır⁷¹⁵. Ancak bu tanımın içinde belirsizlikler vardır. 1. ve 2 bölümlerde görüldüğü üzere 189 sayılı ILO sözleşmesi ve AB ülkelerinde ev işçiliği, çok daha detaylı ve istihdam ilişkisine vurgu yapılarak tanımlanmışken, Türk hukukunda kanun koyucu bu kavramı tanımlamaktan tamamen kaçınarak ücretli ve sürekli çalışanlarla, ücretli ve sürekli çalışmayanlar ayırımına gitmiştir. Bu ayırım, 5510 sayılı kanunla ev hizmetlerinde ücretli ve sürekli çalışanların sigortalı sayılacağı yönündeki düzenlemede öngörülmektedir. Bu düzenlemeye göre '*ev hizmetlerinde süreksiz olarak çalışanlar ile ev hizmetlerinde hizmet akdi ile sürekli çalışmasına rağmen, haftalık çalışma sürelerinin 4857 sayılı İş Kanununda belirtilen sürelerden az olması nedeniyle, aylık kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olanlar*' sigortalı sayılmamaktadırlar (m. 6/c). Böylece aynı işi yapmakla birlikte, bir ev işçisinin toplam çalışma süresi diğerine göre az ise sigortalı sayılmamaktadır. Buradaki süreklilik kavramı da çoğu zaman muğlak kalmaktadır. Yargıtay'ın da süreklilik kriterlerini farklı değerlendirdiği görülmektedir⁷¹⁶. Örneğin, haftada 5 gün veya haftanın yarısı kadar çalışmayı sürekli bulan Yargıtay, haftada iki gün çalışmayı

⁷¹⁰ İmece Ev İşçileri Sendikası Tüzüğü, http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/cgm/sendikalar/tuzuk/imeceev_is, 21 Nisan 2014.

⁷¹¹ Elif İnce, **Bakanlık Ev İşçilerini Gördü**, Radikal Gazetesi, 28.02.2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/bakanlik_ev_iscilerini_gordu-1178828, 21 Nisan 2014.

⁷¹² Batman Milletvekili Ayla Akat Ata'nın 28.11.2013 tarihinde T.B.M.M.'ye sunduğu araştırma önergesi için <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/10/10-261337gen.pdf>, 21 Nisan 2014.

⁷¹³ Ali Rıza Okur, **Ev Hizmetlerinde (İşlerinde) Çalışanların Sigortalılığı**, Kamu-İş, 2004, C. 7, S. 3, s. 347-368, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7318.pdf>, 17 Ekim 2013.

⁷¹⁴ Okur, *op. cit.*

⁷¹⁵ Yargıtay 10. H.D., T.14.05.1992, E.1991/11556, K.1992/3185, Yargıtay 10 H.D., T.9.6.2009, E.2009/20489, K.16455, Yargıtay 10 H.D., T.17.6.2010, E.19276.

⁷¹⁶ Okur, *op. cit.*, s. 13.

süreklilik için yeterli görmemiştir⁷¹⁷. Öte yandan 13.2.2011 tarih ve 6111 sayılı torba kanun ile 5510 sayılı yasa da ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı ile ilgili yapılan değişiklik, *ev hizmetlerinde ay içerisinde 30 günden az çalışan sigortalıların eksik günlerine ait genel sağlık sigortası primlerini 30 güne tamamlama yükümlülüğünü* getirmektedir. Böylece sürekli çalışmanın ayda 30 günden az olabileceği de kabul edilmiştir. Sonuç olarak, ev hizmetlilerinin sigortalanması açısından hukuki engeller kalkmış gibi gözükse de, çoğu işveren haftanın belirli günlerinde çalıştırdıkları ‘gündelikçileri’nin sigorta kapsamına alınmaları gerekliliğinden habersizdir⁷¹⁸. Bunun yanında, ev hizmetlilerinin sigortalanma süreci, çoğu kadın olan bireysel işverenlere ayrıntılı, karmaşık ve masraflı gelmektedir⁷¹⁹. Nitekim, TÜİK ve EUROSTAT verilerine göre, ev işçilerinin % 97’si kayıtdışıdır, sigortalı ev işçisi sayısı ise 5.000 civarında kalmaktadır⁷²⁰.

Ev işçilerinin sosyal korunma kapsamının geniş tutulması amacıyla ILO ölçütlerinde ev işini ‘*evin belirli bir üyesi veya tüm aile fertleri için evde veya aile fertleri için icra edilen her tür iş, ev işçisini ise, istihdam ilişkisi içinde ev işlerini yapan kişi*’ olarak tanımlayan görüşün benimsenmesi ve işin sürekliliği yerine ‘istihdam ilişkisi’nin ve ev işçiliğinin bir meslek olarak icra edilip edilmediği hususunun esas alınması kanaatimizce önem taşımaktadır. Aynı zamanda ev işçiliği ilişkisinin İş Kanunu’na tabi olması ve Kanundan kaynaklanan tüm hak ve yükümlülüklerin ev işçilerine de tanınması görüşü sıklıkla savunulmaktadır. Ev işçisi kadın örgütlerinin de talepleri bu yöndedir⁷²¹. Ancak uluslararası standartların esas alınarak, İş Kanununa tabi olma ve sigortalılık açılarından çizilen yasal çerçeve, çoğu zaman yapıldığı gibi işveren tarafını da göz ardı etmemelidir. Daha güçsüz ve sömürüye açık gözükten ev işçileri lehine geliştirilen bu bakış açısı, işverenin göreceli olarak muhtaç ve mağdur durumunu da dikkate almalıdır. Özellikle çocuk ve yaşlı bakımı hizmetleri neredeyse tamamen piyasaya bırakıldığından, çalışan kadın çaresizce enformel ağlara yöneltilmektedir. Çünkü aile, ev ve iş yaşamlarının uzlaştırılması ve bir arada götürülebilmesi için uyum her düzeyde yine kadından beklenmektedir⁷²². Burada, dünya genelinde gittikçe yaygınlaşan standart dışı, atipik

⁷¹⁷ *Ibid.*, s. 15.

⁷¹⁸ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 26.

⁷¹⁹ *Ibid.*

⁷²⁰ *Ibid.*, s. 27.

⁷²¹ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 43.

⁷²² Belkıs Kümbetoğlu, İnci User, Aylin Akpınar, **Kayıp İşçi Kadınlar: Kayıtdışı Çalışmaya Dair Bir Alan Araştırması**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s. 251.

bir çalışma biçimi ve işçi-işveren ilişkisi söz konusudur. İstihdama katıldığı için evinde ev işçisi çalıştıran kadın, ne klasik anlamda işverendir, ne de ev işçisi ile arasında iş sözleşmesine taraf olmaktan ileri gelen basit bir iş ilişkisi vardır. Göçmen ev işçileri yatılı kalmak, diğer ev işçileri ise ise ‘gündelikçi’ diye tabir edilen haftanın belirli günlerinde çalıştırılmak suretiyle, işverenin özel hayatının tamamen içerisinde çocuk veya yaşlı bakımı hizmeti sunmakta, ev işlerini yapmaktadırlar. İşçiye evini açan, çocuğunu veya bakıma muhtaç aile büyüğünü teslim eden işveren bu ilişkiyi çoğu zaman, profesyonellikten uzak ‘hayali akrabalık’⁷²³ çerçevesinde yürütmektedir. Ev hizmetleri sunumunun karşılıklı güvene dayanıyor olması, bu alanda gerek ev işleri gerek bakım için tanıdıklar üzerinden, enformel kanallarla iş bulmanın önemini arttırmaktadır⁷²⁴. O halde bu enformel kanalların ve işçi-işveren arasındaki atipik ilişkinin göz ardı edilerek işverene, İş Kanunu bağlamında bir takım yükümlülükler öngörülmesi hayatın doğal akışına da uygun olmayacaktır. Zira ev hizmetlerinde sürekli çalışanlar sosyal sigorta kapsamındadır ancak yüksek primler, sigorta edimlerine hak kazanmak için gereken prim gün sürelerinin uzunluğu, aylık bağlama oranlarının düşüklüğü ve sigorta işlemlerindeki bürokratik zorluklar karşısında çoğu ev işçisi ve işvereni kayıtsız bir istihdam ilişkisi sürdürmeye devam etmektedir⁷²⁵. Örneğin, bir ev işçisi asgari ücret olarak yaklaşık 800 TL alırken, işverene maliyeti 1100 TL lira civarında olmakta, işçi ve işveren SSK prim kesintileri toplamı 300 TL’yi bulmaktadır⁷²⁶.

Kısaca, ev işçisinin kayıt altına alınması eğer işveren kadına ağır maddi yükler getiriyor, bu yük sebebiyle muhafazakâr aile yapısı onu işgücü piyasasının dışına itiyorsa, kadının ev ve iş hayatının uzlaştırılması amacından tamamen uzaklaşılacaktır. Buna uygun olarak, ev işçileri açısından onların çalışma koşullarına ve işverenleriyle ilişkilerinin yapısına uyan bir sosyal güvenlik modelinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır⁷²⁷. Burada özellikle, tek bir ücret ödeme sistemi ile ev işçilerinin kayıt altına alınmasının sağlandığı Belçika ve Fransa örnekleri yol gösterici olabilir. Hatırlanacağı üzere, münhasıran ev işçiliği için öngörülen Belçika’da *titre-service* Fransa’da CESU sisteminde işçiye çekle ödeme yapılmakta, tutarın önemli bir kısmı vergiden muaf tutulmakta, özel bir ev işçiliği sözleşmesi

⁷²³ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 3

⁷²⁴ *Ibid.*

⁷²⁵ *Ibid.*

⁷²⁶ *Ibid.*, s. 27.

⁷²⁷ *Ibid.*

çerçevesinde işçi, sosyal güvencelerden faydalanabilmektedir. Böylece Avrupa ülkelerinin geneline göre Belçika ve Fransa'da ev işçilerinin yüksek bir oranı kayıt içi çalışmaktadır. Görüldüğü üzere, ev işçilerini sadece İş Kanunu kapsamına almak suretiyle, ev işçilerine ve işverenlere altından kalkamayacakları yükümlülükler yüklemek, ardından kayıtdışı ev işçisi çalıştırıldığında bunu sadece işverenin sorumluluğu olarak göstermek toplumsal gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Fransa ve Belçika'da kabul edildiği gibi iş ilişkisinin kendine has özellikleri dikkate alınarak ayrı bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulması, hem izinsiz işçi çalıştırmak zorunda kalmayan işveren için, hem sosyal güvenlik kapsamında korunan işçi için, hem de bu ilişkinin kontrolünü sağlayabilen devlet için doğru bir adım olacaktır.

Son olarak 189 sayılı ILO sözleşmesinin de öngördüğü üzere ev işçiliği ilişkisinin yazılı sözleşme şartıyla kurulması, işçinin sosyal güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır (189 sayılı ILO sözleşmesi m. 8/1). Türk hukukunda, ev işçiliği için işçi yabancı olsun veya olmasın, sözleşme şartı aranmamıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın internet sitesinde, ev hizmetlerinde çalıştırılacak yabancı personel için belirli süreli iş sözleşmesi örneği sunulmuştur⁷²⁸. Ancak 189 sayılı ILO sözleşmesinde ev işçilerinin çalışma koşullarına ilişkin kabul edilen esasların⁷²⁹ hemen hemen hiçbirinin örnek sözleşmede yer almaması dikkat çekicidir. Türk hukukunda da Fransa ve Belçika'da olduğu gibi ev işçiliği ilişkisinin kurulması için sözleşme şartı aranmalı ve bu sözleşmede, ILO'nun 189 sayılı belgesi uyarınca münhasıran ev işçileri için öngörülen özel şartların asgari düzeyde belirtilmesi gerekmektedir. Bu özel şartlar, 189 sayılı sözleşmenin 7. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre ev işçiliği ilişkisi kuran sözleşmede aşağıdakilerin bulunması zorunlu kılınmalıdır⁷³⁰:

- *İşçi ve işverenin adı ve adresi,*
- *İş sözleşmesinin başlama tarihi ve süresi,*
- *Yapılacak işin türü,*
- *Ücretlerin hesaplanması ve ödeme şekli*
- *İş saatleri,*
- *Yıllık izinler, günlük ve haftalık dinlenme saatleri,*
- *Mevcut olduğu durumlarda, yiyecek ve barınma hakkının temini,*

⁷²⁸ <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/yabancilar.portal?page=formlar>, 18 Ekim 2013.

⁷²⁹ Bkz., **Tablo. 1: 189 sayılı Sözleşmenin Ana Hatları ve Tavsiyeler**, s. 55-56.

⁷³⁰ International Labour Office, **Convention No. 189 Decent Work for Domestic Workers**, *op. cit.*

- *Mevcut olduğu durumlarda, staj ve deneme süresi,*
- *Göçmen işçiler için işçinin ülkesine gönderilmesine ilişkin şartlar,*
- *İşin sona ermesine ilişkin hüküm ve koşullar.*

Yerli ev işçilerinin kayıt altına alınmaları, yasal bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışmaları, sosyal güvenlikleri açısından büyük önem taşımaktadır. Aslında işçilerin kayıt altına alınması, hukuk tekniği açısından mümkündür. Ancak toplumsal engeller ve kanun koyucunun bu toplumsal engelleri göz ardı ederek öngördüğü düzenlemelerdeki eksiklikler kayıtdışılığı teşvik etmektedir. Genel kadın istihdamının % 66'sının kayıtdışı olduğu Türkiye'de, iş yasalarının ve kurallarının geçerli olmadığı, belirli bir iş ilişkisine dayanmayan⁷³¹ enformel işgücü piyasası, ev işçilerini de içine alarak büyümeye devam etmektedir. Bu enformellik, sosyal korunmadan mahrumiyet, güvencesizlik ve düşük ücretler anlamına gelmektedir⁷³². Ev işçileri için tüm bu olumsuzluklar, diğer kayıtdışı çalışan kadınlara göre bazı açılardan daha da ağırlaşabilmektedir. Denetimsizlik, görünmezlik gibi unsurların yanı sıra, örneğin temizlik işlerinde çalışanlar açısından, işçi sağlığı ve güvenliği ciddi bir sorun alanıdır, yaralanma ve ölümlerle sonuçlanan iş kazaları yaşanabilmektedir⁷³³. Buna karşılık, ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı neredeyse istisnai bir durumdur⁷³⁴. Nisan 2012 itibariyle toplam sigortalı ev işçisi sayısı sadece 5.079'dur, TÜİK ve EURSTAT verilerine göre, ev işçilerinin % 97'sinin kayıt dışı çalıştığı tahmin edilmektedir⁷³⁵.

Kanun koyucu, ev hizmetlerinde çalışan yabancı kadınların, çalıştıkları hanelerde yatılı barınmaları, yerli kadınların ise 'gündelikçi' adı altında haftanın belirli günlerinde çalıştırılmaları suretiyle toplumsal hayattan ve denetimden kolayca soyutlanmaları karşısında yeterli tedbirleri hayata geçirememiştir ve bir anlamda işçiyi de işvereni de enformel ağlara mahkum etmiştir. Bu ağlar, yerli işçiler için daha çok akraba, eş, dost yoluyla örülürken, yabancı ev işçileri için de aracı kurumlar devreye girmektedir.

Söz konusu enformellik, sadece işçinin hukuki açıdan koruma dışı kalması anlamına gelmemektedir. İşçi-işveren ilişkisinden ziyade, güvene dayalı esnek ve

⁷³¹ Kümbetoğlu, User, Akpınar, *op. cit.*, s. 13.

⁷³² *Ibid.*

⁷³³ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 3.

⁷³⁴ *Ibid.*

⁷³⁵ *Ibid.*, s. 27.

hassas bir ilişkinin kurulması hem işçiyi hem de işvereni kırılgan bir duruma sokabilmektedir. Herhangi bir iş sözleşmesinin kurulmamasının veya iş yasalarının uygulanmamasının getirdiği esneklik, örneğin işçinin işvereninden memnun olmaması, ücreti az bulması veya başka sebeplerle aniden işi bırakabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu da, çalışan kadın işvereni, özellikle çocuk ve yaşlı bakımı hizmetinin sürekli olması gerektiği düşünüldüğünde, oldukça zor bir duruma sokabilmektedir. Bunun dışında, işçinin çocuk, yaşlı bakımı veya diğer ev hizmetleri konusundaki bilgi eksikliği, hırsızlık gibi olaylar veya özensizlik sonucu ciddi zararlar verebilmektedir. Çoğu zaman, herhangi bir formel ilişki bulunmadığından bu zararların telafisi imkansız olmaktadır. Aynı şekilde, işçi de aniden işten çıkarılma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir. İşveren kadın, çalışanın hizmetinden herhangi bir sebeple memnun değilse, bir daha gelmemesi söyleyerek işten çıkarır⁷³⁶ ve yine aynı enformel ağlara dönerek yeni bir işçi arayışına girer. Kısaca, formel istihdama katılan kadın, kamunun çeşitli sebeplerle bu hizmetleri sunmaktan kaçınması sonucu, ev ve bakım hizmetleri yükümlülüğünü, bu sefer kayıtdışı istihdam içerisinde çalışan başka bir kadına transfer etmekte, çalışan kadın ve ev işçisi kadın arasındaki bu ilişki, enformel piyasayı beslemektedir. Bu enformellik devlet politikaları ile formelliğe çevrilmediği sürece, hem işçinin hem de işverenin mağduriyetleri devam edecektir.

Enformel işler, gelişmekte olan ülkelerin kadınları açısından ister kendi ülkelerinde ister göç ettikleri gelişmiş ülkelerde gerçekleşsin, en elverişsiz, sömürüye ve istismara en açık çalışma biçimlerini sunmaktadır⁷³⁷. Aşağıda görüleceği üzere, göçmen ev işçilerine yönelik bazı düzenleme hareketleri ve yeni uygulamalar kabul edildiğinden beri, bu işçilerin kayıt altına alınmasında bir artış yaşanmıştır. Ancak yine de, yerli kadınların çok küçük bir kısmı sigortalı iken, yabancı kadınların neredeyse tümünün kayıtdışı çalıştığı ifade edilmektedir⁷³⁸. Kayıtdışı çalışmanın getirdiği her türlü güvencesizliğin yanı sıra⁷³⁹, Türkiye’de toplumsal ve hukuki anlamda yabancı kadın algısı, zaten hassas ve kırılgan statüdeki yabancı kadın işçileri yine toplumsal ve hukuki alandan dışlanmaya itmiştir. Bu dışlanma ise bir

⁷³⁶ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 9.

⁷³⁷ Gülay Toksöz, **Neoliberal Piyasa ve Muhafazakâr Aile Kısılcığında Türkiye’de Kadın Emegi**, Nergis Mütevellioğlu, Sinan Sönmez (Der.), Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 205-233.

⁷³⁸ Kaşka, *op. cit.*, s. 236.

⁷³⁹ *Ibid.*

dizi sorun ve ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir⁷⁴⁰. Bu sorunlara geçmeden önce, aşağıda göçmen ev işçilerinin tabi olduğu rejim incelenektir.

2. Göçmenlerin Tabi Olduğu Rejim

Bu alt başlıkta öncelikle göçmen ev işçilerinin ÇSGB tarafından öngörülen çalışma izni prosedürü açıklanacak, ardından sosyal güvenlikleri ve sendikal haklarına ilişkin düzenlemeler ele alınacaktır. Görüleceği üzere, göçmenlerin sosyal hakları Türk hukukunda genellikle onların ‘düzenli’ yani geçerli bir çalışma veya ikamet iznine sahip olmaları varsayımına dayanarak tanınmıştır. Bu noktada, düzenli statüdeki göçmen işçilere tanınan haklar ile düzensiz göçmen işçilerin haklarının ayrıştığı görülmektedir. Uluslararası literatürde de, düzensiz göçmen işçilerin haklarının, düzenli işçilere göre ne ölçüde korunduğu tartışılan bir konudur⁷⁴¹.

Yukarıda uluslararası kuruluşlar ve bazı Avrupa ülkelerinin düzenlemelerini incelediğimiz bölümde de görüldüğü üzere, her ülkenin düzensiz göçmenlerin haklarına farklı açılardan baktığını tespit etmek mümkündür. Zira, bir ülkede yasal olarak bulunmayan bir yabancı ve ailesi, o ülkenin egemenlik hakkı gereği cezai ve idari yaptırımlara tabi tutulabilir, sınır dışı edilebilir. Öte yandan, o ülkede, düzensiz göçmenlere asgari hukuki koruma öngörülmüş olsa dahi, toplumun göçmene bakışı, bürokratik engeller, dil bilmeme vb. sebeplerle, haklara erişim çok kısıtlı kalabilir. Günümüzde, küresel kayıtdışı işçi sınıfının sayısının neredeyse bir milyara yaklaştığı ve bu özelliğiyle dünyanın bugüne kadar görülmemiş hızla büyüyen tek toplumsal sınıfını temsil ettikleri tahmin edilmektedir⁷⁴². Bu kayıt dışı göçmen işçiler dünyanın her yerinde ağır hak ihlallerine maruz kalmakta, keyfi alıkonmalar, sağlık ve temel sosyal güvenlik hizmetlerine erişimde kısıtlamalar, olumsuz barınma şartları gibi pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar⁷⁴³. Özellikle Avrupa ülkeleri literatürlerinde savunulduğu üzere, bugün ülkeler, sosyal, ekonomik ve kültürel ayrımcılıkla baş

⁷⁴⁰ *Ibid.*

⁷⁴¹ Seyhan Erdoğan, **Göçmen İşçilerin Sendikal Hakları**, Uludağ Üniversitesi, V. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 2013, Petrol-İş Yayını 118, s. 197-223, <http://www.sosyalhaklar.net/2013/bildiriler/shus2013.pdf>, 26 Nisan 2014.

⁷⁴² Kümbetoğlu, User, Akpınar, *op. cit.*, s. 295.

⁷⁴³ Office of the High Commissioner for Human Rights, **Out of the Shadows: A Human Rights Perspective on Irregular Migration and Development**, Addressing Inequalities, The Heart of the Post-2015 Development Agenda and the Future We Want for All Global Thematic Consultation, s. 3, <http://www.worldwewant2015.org/es/node/287912>, 28 Nisan 2014.

etmek durumunda kalan göçmenlerin, belgesiz ve ‘yasadışı’ konumda olsalar dahi, en azından asgari düzeyde sosyal haklara erişimini sağlamalıdır⁷⁴⁴. Avrupa Birliği Temel Hakları Şartı, diğer uluslararası ve bölgesel insan hakları belgeleri, bu hakları, belgesiz göçmenler de dahil olmak üzere ‘herkes’e tanımıştır⁷⁴⁵. Öte yandan Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen pek çok araştırma projesi, belgesiz göçmenlerin temel ekonomik ve sosyal haklarına erişimdeki engelleri tespit ederek, bunları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır⁷⁴⁶. Bu projeler göstermiştir ki, kişilerin devlet nezdindeki idari statüleri, çalışma koşulları ve sosyal güvenlikleri üzerinde doğrudan etkilidir⁷⁴⁷. Belgesiz göçmen işçiler bu ölçüğün en altındadırlar ve genellikle tarım, temizlik hizmetleri, inşaat ve ev işçiliği sektörlerinde çalışmaktadırlar⁷⁴⁸. Bu işçilerin çoğu çok düşük ücretler almakta, izin hakkı kullanamamakta, tehlikeli şartlarda çalışmakta ve iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık sigortaları kapsamında değildirler⁷⁴⁹. Düzensiz göçmenlerin içinde bulunduğu bu olumsuz koşulları bertaraf etmek adına, ülkelerin insan hakları temelli bir anlayış izlemesi, düzensiz göçmenlerin haklarını gerçek anlamda hayata geçirmesi, koruması ve bu haklara saygı göstermesi zaruridir⁷⁵⁰.

Göçmen işçilerin haklarını korumaya yönelik uluslararası belgelerin bir kısmı düzensiz göçmenlerin haklarını da kapsamakla birlikte, münhasıran düzensiz göçmenlerin haklarını garanti altına alan bir belge mevcut değildir⁷⁵¹. O halde düzensiz statüdeki ev işçilerinin sosyal hakları, Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmeler ve Anayasa hükümleri doğrultusunda değerlendirilebilir. Böylece, göçmenlerin tabi olduğu sosyal güvenlik rejimi incelenirken ikili bir ayırım yapmak gerekecek, yasal statüde bulunan göçmen ev işçilerinin çalışma izin rejimleri ve sosyal hakları incelendikten sonra, düzensiz statüdeki işçilerin, bu yasal çerçeve içerisindeki durumu ele alınacaktır.

⁷⁴⁴ Office of the High Commissioner for Human Rights, *op. cit.*, s. 4.

⁷⁴⁵ Merlino, Parkin, *op. cit.*, s. 16.

⁷⁴⁶ *Ibid.*

⁷⁴⁷ *Ibid.*

⁷⁴⁸ *Ibid.*

⁷⁴⁹ *Ibid.*

⁷⁵⁰ Office of the High Commissioner for Human Rights, *op. cit.*, s. 15.

⁷⁵¹ Erdoğan, *op. cit.*, s. 199.

a. Göçmen Ev İşçilerinin Tabi Olduğu Çalışma İzni Rejimi

Yabancı ev işçilerinin çalışma iznine ilişkin özel uygulama, internet üzerinden başvuru sisteminin kabul edimiş olmasıdır. Genel çalışma izni başvurularında da internet üzerinden başvuru kabul edilmiştir fakat ev hizmetlerinde çalıştırılmak istenen yabancılara çalışma izni başvurusu ayrı yapılmaktadır. Bu başvuru sisteminin içeriğine bakıldığında ise yurtiçi ve yurtdışından olmak üzere iki ayrı yol öngörüldüğü görülmektedir.

Bakanlığın internet üzerinden başvuru sistemini açıklar bilgi notu incelendiğinde⁷⁵², *yurtiçinden çalışma izni başvurusu* yapabilmek için çalışma izni başvuru yapılacak şahsın Emniyet Makamlarından alınmış ve süresi sona ermemiş en az altı ay süreli ikamet tezkeresi sahibi olması gerekmektedir. Yabancıların böyle bir ikamet tezkeresi yok ise *yurtdışından çalışma izni başvurusu* yapması gerekmektedir. Bu durumda yabancı şahıs daimi ikamet ettiği veya uyruğunda bulunduğu ülkedeki T.C temsilcilikleri kanalı ile çalışma izni ve vize için başvuruda bulunacaktır. Bu düzenleme aslen YÇİHK Uygulama Yönetmeliği'nin 7. maddesindeki düzenlemenin bir uzantısıdır. 'Yurt içinden, sadece en az altı ay süreli ikamet tezkeresi almış ve bu süresi sona ermemiş olan yabancılar veya bunların işverenleri, başvurularını doğrudan Bakanlığa yapabilirler. Başvuru için istenilen belgelerin yapılan elektronik başvuruyu takip eden altı işgünü içinde Bakanlığa ulaştırılması gerekir' (Uygulama Yönetmeliği m. 7). O halde turistik vize ya da çalışma amacı dışındaki vizelerle veya iki ülke arasında vize muafiyeti programı ve diğer vize kolaylıklarından yararlanarak Türkiye'ye giriş yapan ve ikamet tezkeresi olmayan yabancıların çalışma izni için yurt içinden başvuruları kabul edilmemektedir⁷⁵³.

Diğer yabancı işçileri için internet üzerinden çalışma izni başvurusundan farklı olarak başvurunun İşveren Kaydı bölümünde işyeri türü olarak 'Hane Halkı' ibaresi seçilmekte, yine işveren/kurum hakkında bilgiler kısmında ise sektör olarak 'Ev Hizmetleri' ibaresi seçilmektedir. Diğer yabancı işçiler için öngörülen sistemde ise işverenden, işverene ilişkin bilgiler kısmında şirketin sermayesine (kayıtlı sermaye, ödenmiş sermaye, ciro, ihracat, kar, zarar vb.) ilişkin detaylı açıklamalar talep edilmektedir. İşveren kaydından sonra çalışma izni aşamasına geçilmektedir.

⁷⁵²http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/yabancilar/dokumanlar/ev_hizmetleri, 15 Ekim 2013.

⁷⁵³ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 70.

Her iki başvuru tipinde de yurtiçi veya yurtdışı başvuru kuralları aynıdır. İkamet izni bulunmayan yabancı için yurtdışından başvuru yapmak gerekmektedir. Bu bölümde yabancı işçinin kişisel bilgileri kaydedilmektedir. Yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, medeni durumu, Türkçe bilgisi ve düzeyi, anadili dışında bildiği diller ve düzeyleri ve son olara diploma, pasaport ve ikamet tezkeresine (varsa) ilişkin bilgiler girilmektedir. Yabancı işçinin kişisel bilgilerinden sonra ‘genel bilgiler’ başlığı altında ise adli sicil, sağlık durumu ve eski başvuru ve seyahat bilgileri olmak üzere üç ayrı başlık altında yabancıya daha önce herhangi bir ülkede ‘henüz dava süreci başlamamış olanlar dahil, ilgili ülkenin ceza hukuku kapsamında herhangi bir suçtan dolayı itham edilip edilmediği’, insan ticareti suçuyla ilgili cezai bir soruşturmaya dahil olup olmadığı, kamu sağlığını tehdit edecek herhangi bir hastalığa veya uyuşturucu madde bağımlılığına maruz kalıp kalmadığı ve daha önce Türkiye dışında başka bir ülkede çalışıp çalışmadığı ve çalışmışsa çalışma izinleri hakkında bilgilere ilişkin sorular yer almaktadır. Bu soruların YÇİHK m. 14/e’de çalışma izin isteminin reddedilmesi hallerinden sayılan ‘*yabancının çalışmasının millî güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlâk ve genel sağlık için tehdit oluşturması*’ hükmüyle bağdaştırmak mümkündür. Genel bilgilerin devamında ise yabancının işyerinde yapacağı görevle ilgili bilgiler girilmektedir. Ev işçiliği başvuru sisteminde Nitelik Gerektirmeyen Meslekler-Temizlikçiler ve Yardımcılar sınıfları altında Hizmetçi/Ev İşleri görevinin seçilmesi gerekmektedir. Genel bilgilerin devamında asgari ücretten az olmamak üzere bir tutar girilmesi zorunludur ve ‘sürelî’ çalışma izni seçeneği işaretlenmektedir. Süresiz çalışma izni, gerek ev işçileri gerek diğer yabancı işçiler için ancak sekiz yıl kesintisiz Türkiye’de ikamet etme ve bunun altı yılında çalışmış olma şartları sağlanmış ise verilmektedir. Bu şartlar sağlanmamışsa ‘sürelî’ çalışma izni talebinde bulunulabilmektedir ve bu süre ilk başvuruda 12 aydır. Başka bir deyişle ilk defa çalışma izni başvurusunda bulunan bir yabancıya ancak bir yıl sürelî çalışma izni verilecek, bir yılın bitiminde yabancı uzatma başvurusunda bulunabilecektir. Gerekli diğer belgeler (fotoğraf, pasaport fotokopisi, ikamet tezkeresinin fotokopisi vb.) sisteme yüklendikten sonra başvuru internet üzerinden Bakanlığa ulaştırılmaktadır. Ancak yurtiçi başvurularda 6 gün içinde, yurtdışı başvurularda ise 10 gün içinde başvuru evrakının çıktısının başvuru sahibi ve yabancı tarafından imzalı halinin Bakanlığa posta yoluyla ulaştırılması gerekmektedir.

Başvuru YÇİHK, Uygulama Yönetmeliği ve ilgili diğer mevzuat ışığında incelenip ‘ilgili mercilerin görüşü’ de alınarak otuz gün içinde Bakanlıkça sonuçlandırılır. Bakanlık ilgili merci olarak İçişleri Bakanlığı’ndan görüş talep edebileceği gibi diğer Bakanlıklardan veya kamu kurum ve kuruluşlarından, meslek odalarından vb. görüş isteyebilir. Böylece YÇİHK’nın sadece Bakanlığın değil, ilgili başka kurumları da çalışma izni prosedürüne dâhil ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin yabancı bir mimar veya mühendisin çalışma izin başvurusu için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Odalar Birliği’nden görüş almak gerekebilecektir⁷⁵⁴.

Çalışma izni başvurusu kabul edilen yabancının, yurtiçinden başvuru yapmışsa İl Emniyet Müdürlüklerinden, yurtdışından başvuru yapmışsa önce T.C temsilciliklerinden çalışma vizesi alması gerekmektedir. Yakın bir zamana kadar, yabancı başvurusunu yaptıktan sonra, Türkiye’ye giriş yaptığı tarihten itibaren 30 gün içinde Emniyet makamlarına başvurarak, çalışma süresi kadar ikamet tezkeresi alması gerekmekte idi. Ancak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 2013 yılında kabul edilmesi ile birlikte, geçerli çalışma izni aynı zamanda ikamet izni yerine de geçmektedir (m. 27).

b. Göçmen Ev İşçilerinin Tabi Olduğu Sosyal Hak Rejimi

Çalışma izninin alınmasını müteakip 7 gün içinde işverenin, ilgili Sosyal Güvenlik Kurumu il müdürlüğüne başvurarak istihdam ettiği yabancı işçinin sigortalı giriş kaydını yaptırması zorunludur. Bu bağlamda Türk Sosyal Güvenlik sistemi açısından 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 4/2-c maddesine göre yabancılar Türk işçilerinden farksız olarak, kendiliğinden ve bütün sigorta kolları açısından zorunlu sigortalı sayılmaktadırlar⁷⁵⁵. Bu düzenleme, iş sağlığı ve güvenliği ile sağlık hizmetlerine erişim konularında yurttaşlar ile göçmen işçiler ve ailelerinin eşit işlem görmesi hakkını düzenleyen Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 28. maddesine de uygundur. YÇİHK öncesi yabancı, kısa vadeli sigorta kollarından sadece iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarından yararlanabilmekteydi⁷⁵⁶. YÇİHK ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık

⁷⁵⁴ Alp, *op. cit.*

⁷⁵⁵ Lordoğlu, *op. cit.*

⁷⁵⁶ *Ibid.*

Sigortası Kanununda yapılan değişiklikler sonrası çalışma izni verilen tüm yabancılar ulusal sosyal güvenlik sistemine dahil edilerek, sağlık ve sosyal güvenlik haklarından yararlanmaktadırlar⁷⁵⁷. Bu doğrultuda, YÇİHK kapsamına giren yabancıların ve işverenlerin bu kanundan doğan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş müfettişleri ile Sosyal Sigortalar Kurumu sigorta müfettişleri tarafından denetlenmektedir⁷⁵⁸.

Türk sosyal güvenlik sisteminde, bir işverene bağlı olarak iş sözleşmesi ile çalışan kimseler 5510 sayılı yasanın 4/I-a bendi uyarınca sigortalı sayılırlar⁷⁵⁹. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca yabancı olmak sigortalı sayılmanın önünde bir engel değildir. Kanunda öngörülen sigortalı olma koşullarını gerçekleştiren bir yabancı da, tıpkı bir Türk vatandaşı gibi, sigortalı sayılacaktır⁷⁶⁰. Yabancıların sigortalılığı açısından önemli bir husus, 2003 yılına kadar, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası bakımından istekleri halinde sigorta kapsamına alınmaları idi⁷⁶¹. Başka bir deyişle, yabancı iş kazası ve meslek hastalığı gib kısa vadeli sigorta kolları açısından zorunlu sigortalı sayılırken, uzun vadeli sigorta kolları bakımından böyle bir zorunluluk yoktu. Ancak bu düzenleme ILO ve AB standartlarına uygun bulunmayarak, 2003 yılında yürürlüğe giren 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile isteğe bağlılık kaldırılarak, yabancılar işsizlik sigortası konusundaki düzenleme hariç, tüm sigorta kolları bakımından kapsama alınmışlardı⁷⁶².

İşsizlik sigortası açısından ise, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun 46. maddesinin 2. fıkrasındaki 17.4.2008 tarihli 5754 sayılı yasayla yapılan değişiklik öncesi yer alan, “*Bu kanun...mütekabiliyet esasına dayalı olarak yapılan anlaşmalara göre çalışan yabancı işçileri kapsar*” ifadesi gereği, yabancıların yasadan yararlanması ikili sosyal güvenlik sözleşmesinin varlığına bağlıydı⁷⁶³. Böylece genel sosyal sigorta uygulamasından farklı olarak yabancı işçilerin tümünün, işsizlik sigortası kapsamına alınmadığı görülmektedir. Bu düzenleme, ev işçileri için olumsuz bir durum teşkil ediyordu, zira ev işçilerinin geldiği ülkelerin

⁷⁵⁷ Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, *op. cit.*, s. 71.

⁷⁵⁸ *Ibid.*

⁷⁵⁹ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.*, s. 34.

⁷⁶⁰ *Ibid.*

⁷⁶¹ Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınevi, 14. Baskı, 2012, s. 109.

⁷⁶² Güzel, Okur, Caniklioğlu, *op. cit.*

⁷⁶³ Güzel, Bayram, *op. cit.*

çoğuyla ikili anlaşma imzalanmamıştır (Azerbaycan ve Gürcistan hariç)⁷⁶⁴. Ancak 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapan 5754 Sayılı Kanunun 2008 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte, artık müteakabiliyet esasına dayalı sosyal güvenlik sözleşmesi olsun olmasın, yabancılar da işsizlik sigortasından yararlanabilmektedir⁷⁶⁵.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre, ikili sosyal güvenlik anlaşması bulunmayan ülkelerden gelen yabancılardan, hizmet akdi ile çalışanlar bu kanuna göre sigortalı sayılmaktadırlar⁷⁶⁶. Eğer iki ülke arasında sosyal güvenlik anlaşması varsa, öncelikle ilgili sosyal güvenlik anlaşması uygulanır, bu sözleşmede konuya ilişkin hüküm yoksa, 5510 sayılı kanun hükümleri uygulanır⁷⁶⁷. Öte yandan yabancıların zorunlu sigortalılığı, hizmet sözleşmesine göre çalışmalarına bağlı kılındığından, bu kişilerin geçerli bir çalışma iznine sahip olmaları gerektiği söylenebilir⁷⁶⁸. O halde çalışma izni olmayan düzensiz statüdeki işçilerin zorunlu sigorta kapsamı altına alınmadığı görülmektedir. Genel sağlık sigortasının düzenlendiği 60. maddede de benzer bir kısıtlama yoluna gidilerek, yabancılardan '*oturma izni almış ve başka ülke mevzuatına göre sigortalı olmayan*'ların genel sağlık sigortası kapsamına gireceği düzenlenmiştir⁷⁶⁹.

Sendikal haklar bakımından, örgütsüzlük yerli veya yabancı tüm ev işçileri için önemli bir sorundur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 20. maddesi, herkesin silahsız ve barışçıl bir biçimde toplanma ve örgütlenme özgürlüğünden, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 8. maddesi ise, herkesin, ekonomik ve sosyal çıkarlarını geliştirmesi ve koruması için sendika kurma ve dilediği sendikaya girme hakkından bahsetmektedir. Avrupa Birliği katmanında, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 12. maddesi, kayıtsız şartsız örgütlenme hakkını düzenlerken, 28. madde pazarlık ve toplu sözleşme haklarına ilişkindir⁷⁷⁰. Sendikalar, özellikle düzensiz statüdeki göçmenlerin hak taleplerinde kilit rol oynamaktadır⁷⁷¹. Özellikle 2. Bölümde düzenlemelerini inceleme konusu yaptığımız Avrupa ülkelerinin neredeyse tümünde,

⁷⁶⁴ Demirdizen, *op. cit.*

⁷⁶⁵ Güzel, Okur, Caniklioglu, *op. cit.*, s. 632,633.

⁷⁶⁶ Ekşi, *op. cit.*, s. 123.

⁷⁶⁷ Güzel, Okur, Caniklioglu, *op. cit.*

⁷⁶⁸ *Ibid.*

⁷⁶⁹ Ekşi, *op. cit.*, s. 124.

⁷⁷⁰ European Union Agency for Fundamental Rights, *op. cit.*, s. 35.

⁷⁷¹ *Ibid.*

düzensiz statüdeki göçmen işçiler sendika kurucusu veya üyesi olma hakkına sahiptirler⁷⁷². İleri düzenlemelere sahip ülkelerden Fransa'da, bu hak toplu sözleşmede tanınmışken, İrlanda kanunlarına göre bir işveren, çalıştırdığı kişi düzensiz göçmen olsa dahi, örgütlenme hakkını engelleyemez⁷⁷³. Bazı ülkelerde ise (Yunanistan, İsveç), kanun açıkça bu hakkı vermese de, uygulamada düzensiz işçilerin örgütlenebildiği görülmektedir. Avrupa geneline bakıldığında, düzensiz statüdeki ev işçilerinin düzenli statüye geçirilmesi amacıyla genellikle, sivil toplum örgütleri, avukatlar ve sendikaların yürüttüğü kampanya ve çalışmalar etkilidir⁷⁷⁴. Özellikle gelişmiş batılı devletler, genellikle ilişkilendirdikleri çıkarları doğrultusunda ulusal göç politikaları oluşturma çabasındadırlar. Bu politikalara karşıt bir söylemle düzenli ya da düzensiz göçmenlerin güvenliklerini ve çalışma, eğitim, sağlık gibi haklarını savunan sosyal taraflar olarak sivil toplum kuruluşları⁷⁷⁵, düzensiz işçilerin asgari haklarına kavuşabilmeleri sürecinde sağlayacakları yardım ve temsil araçlarıyla özellikle önem taşırlar⁷⁷⁶.

Yerli ev işçisi kadınların örgütlenme çabaları son dönemde olumlu sonuçlar vermiştir. EVID-SEN, İmece Kadın Sendikası Girişimi gibi örgütler, mevcut kaynakları ve ulaşabildikleri kitle bakımından sınırlı bir çerçeve içerisinde faaliyet gösterse de⁷⁷⁷, ev işçilerinin örgütlenme hakları bakımından önemlidir. Bu örgütler, 189 sayılı ILO sözleşmesinin Türkiye tarafından onaylanması ve buna uygun değişikliklerin iç hukukta da yapılması için çaba sarfetmektedir. Öte yandan uzun bir süredir sendikalaşma yönündeki talepleri, mahkeme kararlarıyla reddedilmiş fakat sonunda İmece Ev İşçileri Sendikası, ÇSGB'nin onayıyla resmen kurulmuştur. Yerli ev işçileri açısından sendikalaşma yolundaki engeller ortadan kalkmış gibi gözükse de, yabancı ev işçilerinin sendikal örgütlenmesi neredeyse gündem dışıdır. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunması İçin Uluslararası Sözleşme'nin 40. maddesine göre de, sendika üyeliği hakkı, düzenli ve düzensiz tüm göçmenlere tanınmışken, sendika kurma hakkı asgari olarak sadece düzenli

⁷⁷² *Ibid.*

⁷⁷³ *Ibid.*

⁷⁷⁴ *Ibid.*, s. 36.

⁷⁷⁵ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.*, s. 111.

⁷⁷⁶ Ryszard Cholewinski, **Etude des Obstacles à l'Accès Effectif des Migrants Irréguliers aux Droits Sociaux Minimaux**, Conseil de l'Europe, Décembre 2005, s. 65, http://s3.amazonaws.com/migrants_heroku_production/datas/1440/5878-9-Effective_access_of_irregular_migrants_to_minimum_social_rights_fr_original.pdf?1389890702, 18 Mayıs 2014.

⁷⁷⁷ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 40.

göçmenlere tanınmıştır⁷⁷⁸. 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununa göre, 2821 sayılı eski kanundaki, sendika kurucusu olmak için aranan Türk vatandaşı ve Türkçe okur-yazar olma şartları kaldırılarak, yabancı işçilere hem sendika üyesi hem de kurucusu olabilme hakları tanınmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü için hazırladıkları ev işçileri raporunda, Erdoğan ve Toksöz de, sendika kurmak için fiilen çalışmanın yeterli olacağı ve sigortalı olma şartı aranmadığı için kayıt dışı çalışan düzensiz ev işçilerinin de sendika kurucusu ve üyesi olabilecekleri görüşündedir⁷⁷⁹. Böyle bir durumda, düzensiz ev işçisi sendika kuruculuğu veya üyeliği talebinde bulunduğu, ÇSGB bu talebi değerlendirerek, ev işçisinin düzenli statüye geçirilmesini sağlamalıdır. Ancak 6356 sayılı Kanunun ‘Sendika üyeliği ve üyeliğin kazanılması’ başlıklı 17 inci maddesine göre, e-devlet üzerinden üyelik başvurusu yapılması gerekmektedir. Bu başvurunun yapılabilmesi için ise, ya T.C. vatandaşlık numarası ya da yabancı kimlik numarasının varlığı aranmaktadır. Bir yabancının, ancak geçerli bir ikamet iznine sahip ise, yabancı kimlik numarası bulunacağından, ikamet izni olmayan düzensiz göçmenlerin sendika kurabilmesi veya sendikalara üye olabilmesi, idari bir uygulama ile engellenmiştir⁷⁸⁰.

Kayıt dışı çalışma, işin ve işyerinin niteliği gibi unsurlar sebebiyle göçmen ev işçileri, uzun zaman sendikaların da gündemi dışında kalmıştır⁷⁸¹. Sendikalar, genel olarak, ev işçileri ile ilgili yayınları olmadığını, genel kurullarda ve toplantılarda bu konunun tartışılmadığını belirtmektedirler⁷⁸². Zaten, yasal bir çalışma veya ikamet izni bulunmayan düzensiz işçiler, bu özellikleri sebebiyle işverenler tarafından tercih edilmektedir. İşverene ‘hiç sorun çıkartmadan’ çalışmaları, herhangi bir yasal haklarının olmadığı düşüncesi, sendikal örgütlenmenin gündeme hiç gelmemesi onları işverenler açısından cazip kılmaktadır⁷⁸³. Sendikaların da, Türkiye’de göçmen işçilere yönelik herhangi bir çalışmasının bulunmadığı görülmektedir⁷⁸⁴. O halde, göçmen ev işçilerine yönelik sendikal faaliyetlerin, çok kısıtlı olarak yerli örgütlerin çatıları altında yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Kadın örgütleri dışındaki, DİSK, Genel-İş, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, Hizmet-İş ve TİSK gibi diğer işçi ve işveren sendikalarının yerli ev işçilerine ilişkin görüşleri birbirine yakın bir çizgidedir. Tüm

⁷⁷⁸ Erdoğan, *op. cit.*, s. 204.

⁷⁷⁹ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 31.

⁷⁸⁰ Erdoğan, *op. cit.*, s. 217.

⁷⁸¹ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.*, s. 85.

⁷⁸² Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 36.

⁷⁸³ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.*, s. 23.

⁷⁸⁴ *Ibid.*, s. 65.

bu sendikalar, ev işçilerinin örgütlenme sorunlarının bulunduğu farkındadırlar fakat Genel-İş (Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası) İstanbul Konut İşçileri Şubesi hariç hiçbir sendika ev işçilerini örgütlenme yolunda bir adım atmamıştır⁷⁸⁵. Erdoğan ve Toksöz'e göre, 'belediyelerin taşeron firmalarında çalışan işçileri bile örgütleyemediklerini ifade eden sendika temsilcilerinin gündeminde ev işçileri belli ki en son yeri işgal etmektedir'⁷⁸⁶.

Son zamanlarda, özellikle yerli ev işçisi kadınların sendikal örgütlenmeleri önündeki engellerin ortadan kalkmasıyla birlikte göçmen ev işçilerinin sorunları, sınırlı da olsa, bu örgütlerin gündemine girmiştir. Örneğin, Ev İşçileri Dayanışma Sendikası bir yandan eylemleri ile göçmen kadın işçilere yönelik ayrımcılığa dikkat çekerken, bir yandan da işten atılan göçmen kadınlara geçici barınak bulmak için çalışmalar yapmaktadır⁷⁸⁷. Yine de bu alandaki örgüt sayısının azlığı, diğer sendikaların konuya karşı ilgisizliği ve tabii ki göçmen işçilerin sendikalaşmalarının önündeki hukuki engeller, bu hakkın etkin kullanımını ortadan kaldırmaktadır. Kayıt dışı çalışma ile mücadelede ve buna bağlı ağır hak ihlallerini önlemede sendikaların rolü yadsınmazdır. Ev işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal güvenlikten yararlanmaları için sendikal denetimin etkinleştirilmesi ve sendikalaşma önündeki engellerin kaldırılması⁷⁸⁸ büyük önem taşımaktadır.

Sözü edilen bu engeller, ev işçiliği yapanların sendikalaşma oranının azlığı ve diğer sendikaların konuya ilgisizliği gibi sorunlar sadece Türkiye'ye özgü değildir. Sorun küresel niteliktedir. Sendikaların programlarında bakım işçilerinin ihtiyaç duyduğu destek sistemiyle ilgili pek az tartışma vardır⁷⁸⁹. Sendikaların büyük bir çoğunluğu düzensiz göçmen işçileri, o ülkenin vatandaşı işçilere yönelik bir tehdit olarak algılamakta ve korumacı bir yaklaşımı tercih etmektedir⁷⁹⁰. Hatta, Avrupa Birliği ile üye ülkeler arasında imzalanan pek çok ortaklık anlaşması doğrultusunda işçilere bazı alanlarda sağlanan koruma kapsamına, kasıtlı olarak düzensiz göçmen işçiler dahil edilmemiştir⁷⁹¹. Genel olarak yabancı işçilerin, çok düşük maaşlarla çalışmayı kabul etmelerinin, örgütlenme taleplerinin bulunmamasının ve kayıtdışılığa kolayca entegre olabilmelerinin, yerli işgücü piyasasını olumsuz

⁷⁸⁵ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 36.

⁷⁸⁶ *Ibid.*

⁷⁸⁷ Toksöz, Erdoğan, Kaşka, *op. cit.*, s. 118.

⁷⁸⁸ *Ibid.*, s. 65.

⁷⁸⁹ Federici, *op. cit.*, s. 197.

⁷⁹⁰ Cholewinski, *op. cit.*, s. 65.

⁷⁹¹ *Ibid.*

etkilediği inancı yaygındır⁷⁹². Böylece sendikalar da, yabancı işçilere kendi vatandaşı olan işçilerin istihdam imkanlarını daralttığı gerekçesiyle oldukça soğuk yaklaşabilmektedir⁷⁹³. Sendikaların bu yaklaşımı, göçmen ev işçiliğinin bazı özellikleri sebebiyle daha da dışlayıcı olabilmektedir. Kadının ev içerisinde ‘geleneksel’ rollere bürünerek çalışmasından kaynaklı, ev işçiliğini bir meslek olarak görmekten kaçınan baskın görüş, bu alanda sendikalaşmayı zorlaştırmaktadır⁷⁹⁴.

Özetle denilebilir ki, Türk sosyal güvenlik sisteminde, zorunlu sigortalılık geçerli bir çalışma iznine sahip kayıtlı çalışan yabancılar için, genel sağlık sigortası ise geçerli bir oturma iznine sahip yabancılar için tanınmıştır. Düzensiz işçiler, aynı engellerle sendikal örgütlenme alanında da karşılaşmaktadırlar. Aslında, Türkiye’nin imzalamış olduğu uluslararası sözleşmelerden, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Tüm Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi gereği, düzenli olsun veya olmasın tüm göçmenlerin, sosyal güvenlik konusunda çalıştıkları ülkenin vatandaşlarıyla aynı muameleyi görmesi gerektiği⁷⁹⁵ sonucuna ulaşılabilir. Tüm Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi’ne göre, göçmen işçi, ‘*vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir Devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişi*’ anlamına gelir, çalışma veya ikamet izninin bulunup bulunmaması önem taşımaz. Kaldı ki, dünyanın pek çok yerinde kayıt dışı göçmen işçiler, genelde o ülke vatandaşlarının yapmaktan kaçındığı, tehlikeli, pis, iş kazası ve hastalığı oranlarının en yüksek olduğu işlerde çalıştırılmaktadır⁷⁹⁶. Bu yönüyle göçmen işçiler, iş sağlığı ve güvenliği alanında pek çok sorunla karşı karşıya kalan, yüksek risk grubu içindedir. Ev işçileri için de durum farklı değildir. Az bir ücret için, ev temizliğine giden, çocuklara ve yaşlılara bakan, yemek yapan göçmen kadınlar, hizmet sektöründe ve ev işlerinde istihdam edilen işgücünün yükselen payını oluşturmakta ve orta sınıfa ait pek çok kadının kendi yaşam standartlarını düşürmemek için yapmayı istemedikleri veya artık yapamadıkları işleri yapmaktan kaçmalarına imkan sunmaktadırlar⁷⁹⁷.

⁷⁹² Akbıyık, *op. cit.*, s. 215.

⁷⁹³ *Ibid.*

⁷⁹⁴ *Ibid.*

⁷⁹⁵ 26.04.2001 tarih ve 4662 sayılı Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4662.html>, 25 Nisan 2014.

⁷⁹⁶ Civan, Gökcalp, *op. cit.*, s. 246.

⁷⁹⁷ Federici, *op. cit.* s. 123.

Sözü edilen tüm uluslararası kaynaklarda, göçmen işçilerin de yerli işçilerle eşit düzeyde işlem görmesi, sosyal güvenceden yararlanması ve bunun sağlanabilmesi için devletlerin her türlü mekanizmayı çalıştırması gerekliliği ifade edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde öngörülen sosyal devlet ilkesi, devletin özellikle zayıf kesimlerini sosyal risklere karşı korumak amacıyla tüm bireylere sosyal ve ekonomik hakları tam bir şekilde sağlaması anlamına gelmelidir. Uluslararası hukuktaki genel eğilim de, sosyal hakları, muhattapları açısından mümkün olduğunda geniş yorumlamak ve bu hakların evrenselliğini vurgulamaktır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Vatandaş Olmayanların Hakları Raporuna göre, devletler vatandaşlık bağına bakmaksızın kaynaklarını, tüm bireylerin haklarını korumak için sürekli ve etkili bir biçimde genişletmelidir⁷⁹⁸. Bu haklar, kapsamlı bir sosyal güvenliğe erişim, uygun barınma, beslenme, giyim şartlarının sağlanması ve yaşam standartlarının sürekli geliştirilmesi, sağlık ve eğitim haklarını içermelidir⁷⁹⁹. Vatandaş olmayanların temel haklardan birisi de, buldukları ülkenin vatandaşlarıyla eşit şartlarda çalışma hakkıdır. Devletler, bu hakkın gerçek anlamda uygulanabilmesi için, sendika kurma, sendikalara üye olma, toplu sözleşme ve grev gibi temel örgütlenme haklarını hayata geçirmelidir. Ancak Birleşmiş Milletlerin ve diğer uluslararası belgelerin bir çoğunda göze çarpan husus, tam anlamıyla eşitliğin, yabancı bir ülkede 'hukuki aykırı' olarak ikmet eden veya çalışanlar açısından uygulanamayabileceği vurgusudur. Bu vurguyu pek çok uluslararası sözleşmede görmek mümkündür. Örneğin, Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmesi tüm göçmen işçilere asgari bazı haklar öngörürken, kayıt dışı işçiliği teşvik etmemek adına çalışma izni bulunan düzenli göçmen işçilere daha kapsamlı haklar tanımıştır⁸⁰⁰. Ancak uluslararası göç belgeleri arasında BM'nin ilgili sözleşmesi, düzensiz göçmen işçilere doğrudan bazı haklar öngörmesi sebebiyle önemli bir role sahiptir. Hatta sadece 47 ülke tarafından onaylanan Sözleşmenin diğer devletler tarafından kabulünü engelleyen en önemli etkenlerden birinin, düzensiz göçmen işçilerin koruma kapsamının geniş tutulması suretiyle kayıtdışılığın

⁷⁹⁸ Office of the High Commissioner for Human Rights, **The Rights of Non-citizens**, United Nations, New York and Geneva, 2006, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/noncitizensen.pdf>, 23 Mayıs 2014.

⁷⁹⁹ Office of the High Commissioner for Human Rights, *op. cit.*, s. 25.

⁸⁰⁰ Anja Wiesbrock, **Legal Migration to the European Union**, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 244.

teşvik edildiği anlayışının yattığı ifade edilmektedir⁸⁰¹. Düzensiz göçe ilişkin endişelerin arttığı 1970’li yıllarda kabul edilen⁸⁰² 143 sayılı ILO sözleşmesi, düzensiz göçmenler ve göçmen işçiler için özel koruyucu düzenlemeler öngörürken, bu düzenlemeler sadece ‘temel insan haklarına saygı’ asgari katmanında kalmaktadır.

Öte yandan göçmen hakları konusunda, kuruluşundan beri doğrudan ya da dolaylı olarak göçmen işçilerle ilgili pek çok belgeye imza Avrupa Konseyi’nin⁸⁰³ Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin kapsamadığı sosyal hakları, ayrıntılı bir şekilde ele alması sebebiyle önemlidir⁸⁰⁴. Aslında Sosyal Şart, kural olarak taraf devletlerin vatandaşlarına uygulanacak hükümler içerir. Ancak bazı maddelerinde göçmenlere de atıf yapılmıştır. Örneğin Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı’nın ekinde, düzenlemelerin muhatabı kişilerin, yabancılardan yalnızca ilgili Tarafülkesinde yasal oturma izni bulunan ya da düzenli olarak çalışan diğer Tarafların vatandaşları olduğu belirtilmektedir⁸⁰⁵. Böylece düzensiz göçmenler, Şartın sağladığı sosyal hakların kapsamı dışında tutulmuştur. Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi, göçmen işçiyi ‘taraf ülkede çalışmasına izin verilen başka bir taraf ülke vatandaşı’ olarak tanımlayarak, çalışma iznine sahip taraf olmayan ülke vatandaşlarını ve düzensiz göçmenleri kapsam dışında tutmuştur. Sözleşme, daha çok göçmenin işe alım sürecinde korunması ve taraf ülkede yaşayabileceği bürokratik sorunlar üzerine yoğunlaşmıştır⁸⁰⁶.

Özetle, ulusal hukuk düzenlemelerinde düzensiz göçmen işçilerin yok sayılması, hemen hemen tüm köklü uluslararası belgelerde de karşımıza çıkan bir olgudur. Bu belgelerde ağırlıklı olarak düzenli göçmen işçilerin haklarının tanımlanması, düzensiz göçmenlerin ise sınır aralarında ve çok kısıtlı olmak kaydıyla ele alınması, öte yandan Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme’nin Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin çoğunluğunca onaylanmamış olması⁸⁰⁷, belki de sosyal korumaya en çok ihtiyacı olan düzensiz göçmenlere yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım ise, düzensiz göçmenleri sosyal hak ilgilisi olarak değil, ‘yasadışılık’ ve ‘güvenliğe karşı tehdit’ bağlamlarında ele almaktadır. Bu da hak temelli bir göç yönetimini

⁸⁰¹ Civan, Gökalp, *op. cit.*, s. 239.

⁸⁰² Erdoğan, *op. cit.*, s. 206.

⁸⁰³ Wiesbrock, *op. cit.*, s. 251.

⁸⁰⁴ Erdoğan, *op. cit.*, s. 210.

⁸⁰⁵ *Ibid.*, s. 211,212.

⁸⁰⁶ Wiesbrock, *op. cit.*, s. 234.

⁸⁰⁷ Erdoğan, *op. cit.*, s. 214.

zayıflatmaktadır⁸⁰⁸. Uluslararası belgelerin düzensiz göçmenlerin haklarını korumakta tereddütlü davranması ve genellikle ‘asgari düzey’le yetinilmesi, Avrupa ülkelerinin konuya ilişkin birbirinden farklı uygulamalar benimsemesine yol açmıştır. Örneğin yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda, hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde, eğitim ve sağlık hakkı bakımından düzensiz göçmenlerin sorun yaşamadığı, ancak sosyal güvenlik hakları ve barınma açısından çok zorlu durumlarla karşılaşabildikleri tespit edilmiştir⁸⁰⁹.

Tüm bunlar göstermektedir ki, küresel çapta ‘düzensiz göçmenlerin insan hakları’ konusu tartışılmaya devam edilmektedir. Göç alan devletler konuya kayıtdışı istihdamla mücadele ve güvenlik açılarından bakmakta, öte yandan bilimsel çalışmalar ve Birleşmiş Milletler, ILO gibi örgütler düzensiz göçmenlerin, hangi statüde bulunurlarsa bulunsunlar, insan olmalarından ileri gelen insan haklarının kapsamının geniş tutulması görüşünü benimsemekte ve bunun için çalışmalarını sürdürmektedir. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nin 2006 yılında kabul ettiği ‘Düzensiz Göçmenlerin İnsan Hakları’ başlığını taşıyan karar⁸¹⁰ ve tavsiyesi düzensiz göçmen işçilerin yararlanması gereken asgari hakları öngörmüş, bunların arasında ekonomik ve sosyal haklar da sayılmıştır. Yaklaşık olarak, 2000’li yılların ortalarından itibaren Avrupa Birliği’nin çeşitli yollarla, düzensiz göçmenlere yönelik kurumsal bir politika oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Özellikle Avrupa Komisyonu ve alt birimlerinin fırsat eşitliği, istihdam ve sağlıkla ilgili stratejileri, düzensiz göçü bir kontrol ve müdahale alanı yerine sosyal dışlanma ve temel hakların sağlanması problemiği olarak ele almaktadır⁸¹¹. Komisyonun, düzensiz göçmenleri dezavantajlı ve kırılgan bir grup olarak gören hak temelli anlayışı, Avrupa Parlamentosu, Çevre, Kamu Sağlığı ve Gıda Güvenliği Komitesi tarafından da desteklenmiştir. Komite’nin Sağlıkta Eşitsizlikleri Azaltma Raporu’nda, düzensiz göçmenlerin de dahil olduğu hassas ve kırılgan gruplar için sağlık hakkının teminin önemi vurgulanmıştır⁸¹².

⁸⁰⁸ *Ibid.*

⁸⁰⁹ Cholewinski, *op. cit.*, s. 81.

⁸¹⁰ Parliamentary Assembly, Resolution 1509 (2006), **Human Rights of Irregular Migrants**, <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta06/eres1509.htm>, 31 Mayıs 2014.

⁸¹¹ Sergio Carrera, Joanna Parkin, **Protecting and Delivering Fundamental Rights of Irregular Migrants at Local and Regional Levels in the European Union**, Centre for European Policy Studies, 2011, <http://cor.europa.eu/en/documentation/studies/Documents/protecting-fundamental-rights-irregular-migrants.pdf>, 31 Mayıs 2014.

⁸¹² Carrera, Parkin, *op. cit.*, s. 7.

Son dönemlerde düzensiz göçmen işçilere yönelik umut verici gelişmelere rağmen, doğaldır ki konu, sadece hukuki metinler bağlamında çözülebilecek nitelikte değildir. Kuşkusuz, göçmen işçilerin gerek Türkiye’de, gerek uluslararası platformda sosyal haklarının yasal boyutundan daha önemli olan, bu hakların hayata geçirilmesidir⁸¹³. Örneğin, pek çok Avrupa ülkesinde, sosyal hak talebinde kilit öneme sahip sendikal örgütlenme özgürlüğü kağıt üzerinde düzensiz göçmenlere de tanınmıştır. Ancak uygulamada düzensiz işçilerin, işverenlerine yönelik şikayette bulunması veya sömürüye karşı etkin önlemlere başvurulması karşısında pek çok engel bulunmaktadır⁸¹⁴. Çalışma koşullarına ilişkin farkındalık eksikliği, ev işçiliği gibi bazı sektörlerde sendikaların etkin olamayışı, öte yandan sınır dışı edilme korkusu ve bu korku sebebiyle hak ihlallerinin kamu otoritelerine bildirilmeyişi gibi olgular⁸¹⁵, yasal düzenlemeler ne kadar kapsamlı olursa olsun, uygulamayı başarısız kılmaktadır. Bu durum özellikle, göçmenlerin çalışma usüllerinin, çalıştıkları ülkenin göç yönetim sisteminden bağımsız olmadığı durumlarda gerçekleşmektedir. Pek çok örnekte, göçmen işçiler, hukuki süreç devam ederken, sınır dışı edilmelerini önleyecek koruma mekanizmalarından faydalanamamakta veya oturma izni elde edememektedirler. Buna ek olarak, adli yardım yolları da çoğunlukla kapalıdır. Tüm bunlar düzensiz göçmen işçilerin haklarına kavuşmasında ciddi engeller oluşturmaktadır.

Aşağıda, bu engeller, dezavantajlı grup içerisinde daha da kırılgan durumdaki ev işçileri açısından, düzensizlikleri bağlamında incelenecektir. Türkiye’deki enformel piyasanın yapısı, neo-liberal politikalarla birlikte gittikçe esnekleşen iş piyasaları ve kadın istihdamına bakış, ev işçilerinin sorunlarını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. O halde, öncelikle enformel piyasanın özellikleri tanımlanmalı, ardından bu piyasanın ev işçilerine etkisi tartışılmalıdır. Böylece göçmen ev işçilerinin mevcut durumu hakkında genel bir tablo ortaya çıkacaktır.

⁸¹³ Erdoğan, *op. cit.*, s. 218.

⁸¹⁴ Carrera, Parkin, *op. cit.*, s. 12.

⁸¹⁵ *Ibid.*

B. Göçmen Ev İşçilerinin Mevcut Durumu

Yukarıda açıklanan ev işçilerine yönelik çalışma izni prosedürü ve çalışma izni alan yabancı ev işçisinin sosyal hakları değerlendirilirken bunların ülkeye yasal olarak giriş yaptıkları veya geçerli bir ikamet izinlerinin bulunduğu varsayılmaktadır. Ancak tüm araştırmalar göstermektedir ki, ev işçilerinin büyük bir bölümü kayıtdışıdır. Yerli ev işçileri söz konusu olduğunda, kişisel tanışıklık, akrabalık, eş, dost gibi enformel ağlar, göçmen ev işçileri söz konusu olduğunda ise aracı kurumlar bu kayıtdışılığın aracı haline gelmektedir⁸¹⁶. İŞKUR'a bağlı olmayan aracı kurumlar göçmen ev işçilerinin istihdamında oldukça etkilidir ve faaliyetleri tümüyle kayıtdışı niteliktedir⁸¹⁷.

Çalışma boyunca açıklamaya çalıştığımız sebeplerle, ev işçiliği göçü, günümüz modern göçün tüm çeşitlerinde olduğu gibi, bir dizi faktör sebebiyle karmaşık bir hal almaktadır⁸¹⁸. Bunun yanında yaptıkları işin niteliği, geleneksel cinsiyet rolleri vb. faktörler ev işçilerini, diğer göçmen işçilere göre daha dezavantajlı ve sömürüye açık konuma düşürebilmektedir. Neo-liberal politikaların etkisiyle esnekleşen iş piyasaları ve kayıtdışılığın özellikle gelişmekte olan ülkelerde neredeyse bir norm haline gelmesi, öte yandan örgütlü emeğin zayıflaması, pek çok Batı demokrasisinde dahi sendika üyeliğinin azalması gibi sebepler, düzensiz göçün artmasına ve bu göçün parçası kişilerin elverişsiz şartlarda çalıştırılmasına yol açmaktadır. Yetersiz göç yönetimi ve düzenlemeleri karşısında devletin, emek piyasasının sertliğini azaltmaya ve rekabeti arttırmaya yönelik politikaları, sosyal refah devletinin de büyük ölçüde darbe almasıyla birleşince kayıtdışı istihdam kontrolsüz bir şekilde yaygınlaşmaktadır.

Bugün, yedek işgücü ordusunun hızla büyüdüğü ülkelerde, Latin Amerika'da, Güney Doğu Asya'da, Orta Doğu'da kayıtdışı istihdam kayıtlı istihdamın üzerindedir. Türkiye'de ise, genel kayıtdışılık oranıyla ilgili tartışmalar bulunmakla birlikte, istihdama katılan kadınların % 66'sının kayıtdışı çalıştığı belirtilmektedir⁸¹⁹. Kayıtdışı istihdama katılanları genellikle, toplumun dışlanan, emekleri ikincil statüde kabul edilen kadınlar, çocuklar, göçmenler gibi kesimler oluşturmaktadır⁸²⁰. Göçmen

⁸¹⁶ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*

⁸¹⁷ *Ibid.*, s. 11.

⁸¹⁸ Castles, Miller, *op. cit.*, s. 413.

⁸¹⁹ Kümbetoğlu, User, Akpınar, *op. cit.*, s. 13.

⁸²⁰ *Ibid.*, s. 17.

ev işçileri hem göçmen hem de kadın olmaları sebebiyle daha da dezavantajlı konumdadırlar. Bu kişiler, sosyal güvenceden yoksun, sömürüye, kötü muameleye açık çalışma koşulları içerisinde, genellikle düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar.

Kayıtdışılıkla mücadele, kuşkusuz devletin sorumluluğundadır. Türkiye'deki enformel sektörün hacmi son yıllarda pek çok araştırmaya ve çalışmaya konu olmuştur. Devlet, kayıtdışılıkla mücadele amacıyla son zamanlarda pek çok faaliyette bulunmuş, örneğin çeşitli kurumlardan Sosyal Güvenlik Kurumu'na bilgi akışını ve bu yolla sosyal güvencesi olmayanların ilişkin bilgilere ulaşmayı hedeflediği, KADİM projesini hayata geçirmiştir⁸²¹. Ev işçilerine ilişkin ise, aşağıda görüleceği üzere yasallaştırma veya af olarak adlandırılacak bazı düzenlemeler kabul edilmiş, yabancıların bu sektörde çalışmasına olanak sağlanmış ve çalışma izni prosedürleri bazı açılardan sadeleştirilmiştir. Nitekim aşağıda ayrıca inceleyeceğimiz 7 Haziran 2012 tarihli Emniyet Genel Müdürlüğü Genelgesinden sonra, ev ve bakım hizmetlerinde düzensiz göçmen çalıştıran işverenlerin başvurularında büyük bir artış yaşanmış, Ocak 2012 ile Kasım 2012 tarihleri arasında verilen toplam 28.426 çalışma izninin 8.878'i, yani % 31.2'si ev hizmetlerinde çalışanlara verilmiştir⁸²². Öte yandan toplam göçmen ev işçisi sayısına ilişkin net bir veriye ulaşmak mümkün olmadığından⁸²³, çalışma izinlerindeki bu artışın ne ifade ettiği de tartışmalı hale gelmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesinin verilerine bakıldığında, 2000-2010 yılları arasını kapsayan dönemde, en çok düzensiz göçmenin geldiği ülkeler Moldova (50.000), Gürcistan (25.000), Romanya (21.000), Ukrayna (20.000) ve Rusya Federasyonudur (20.000)⁸²⁴. Sadece on yılda kayıtlara geçirilen düzensiz göçmen sayısının 120.000'ni aştığı ve bunların genellikle ev ve bakım hizmetleri, tekstil, seks işçiliği gibi sektörlerde çalıştığı düşünülürse, kayıtlara geçmeyen düzensiz göçmenlerle birlikte büyük bir rakama ulaşmak mümkündür. Her halükarda verilen çalışma izni sayısının tahmini ev işçisi sayısına göre düşük olduğu söylenebilir⁸²⁵. Zira, ev işçilerinin büyük bir çoğunluğu yakın bir zamana kadar, ülkeye kısa süreli giriş çıkış yapmak suretiyle yasal olarak ülkede bulunmakta fakat düzensiz çalışma biçimlerine dahil olmakta idi. Bir kısmı ise tamamen izinsiz konumdadır. Bu sebeplerle bugün Türkiye'de göçmen ev işçilerinin sayısı,

⁸²¹ *Ibid.*, s. 16.

⁸²² Erdoğan, Toksöz, Kaşka, *op. cit.*, s. 41.

⁸²³ Demirdizen, *op. cit.*, s. 333.

⁸²⁴ İçduygu, Aksel, *op. cit.*, s. 25.

⁸²⁵ Erdoğan, Toksöz, Kaşka, *op. cit.*

tahminlerin ötesine geçememektedir. Kaldı ki, yukarıda verilen sayılara rağmen, göçmen işçilere ilişkin tüm çalışmalar göstermektedir ki, Türkiye’de enformel istihdam, enformel kurallar ve enformel örgütlenme, göçmenlerin yaşamlarının temel ögesidir⁸²⁶. Böylece görülmektedir ki, tüm göçmen işçiler için kayıtdışılık önemli bir sorundur. Formel istihdama çekilmeleri ise son dönem düzenlemelerle kısıtlı olarak mümkün olmuştur. Aşağıda öncelikle yasallaştırma veya af programları doğrultusunda düzenli hale gelen ev işçileri açısından bu süreç incelenecek, ardından düzensiz göçmen ev işçilerinin düzensizliklerinin sosyal haklarına etkisi irdelenerek çalışma sonlandırılacaktır.

Düzenli ev işçilerinin sosyal haklarına erişimleriyle ilgili pek az veri bulunmaktadır. Bu, daha çok Sosyal Güvenlik Kurumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi idari kurumların sunabildikleri istatistiki bilgiler ve ampirik araştırmalar doğrultusunda görüşülen düzenli ev işçilerinin, bu haklara ne ölçüde ulaşabildikleri ile ilgili bir sorundur. Kısıtlı kaynaklar ışığında düzenli ev işçilerinin mevcut durumları da analiz edilmeye çalışılacaktır.

1. Düzenli Göçmen Ev İşçilerinin Mevcut Durumu

Türkiye, düzensiz işgücünün yaygın, kadın istihdamının çok düşük, geleneksel cinsiyet rollerinin baskın olduğu, son dönem politikalarla kadının gittikçe aile içine çekildiği ve milyonlarca kadının ücretsiz aile işçiliği yaptığı bir ülkedir. 1980’lerden başlayarak uygulamaya koyduğu uluslararası piyasalara entegrasyon politikaları sonucunda, ekonomisini çeşitli yönleriyle dışa açmasına ve ihracatını önemli ölçüde arttırmasına rağmen, benzer politikalar izleyen ülkelerde yaşanan kadın istihdamının artışı Türkiye’de yaşanmamıştır⁸²⁷. Bu sebeplerle, Türkiye’de göçmen kadınların ev işçiliği yapmak amacıyla özel konutlarda tamamen görünmez ve güvencesiz şekilde çalışmaları karşısında devlet uzun bir süre sessiz kalmıştır. Zaten kadınlardan yapmaları beklenen bakım, temizlik gibi işlerin, bu sefer göçmen kadınlara devredilmesi, devletin karşılama endişesi taşımadığı refah hizmetlerinin bir şekilde karşılanması anlamına gelmekteydi. Açıktır ki, ev işçilerine yönelik yeni

⁸²⁶ *Ibid.*, s. 72.

⁸²⁷ Levent Akın, **İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Kadın Hakları**, F. G. Lisaniler, S. Üçışık Erbilen (Der.), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Hukuku: 4. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Konferansı, Konferans Kitabı, Cilt 2, s. 1-12.

düzenlemeler, bu ihtiyacın artık devlet tarafından görmezden gelinemeyeceği gerçeğinden ve kayıtdışılığın ekonomiye ve güvenliğe ilişkin bir probleme olmasından ileri gelmektedir. Göçmen ev işçiliği olgusu, bir sosyal politika sorunu olarak görülmemekte, sadece eğitilmiş ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek azınlığın satın aldığı hizmetin formelleştirilmesi anlamına gelmektedir. Devlet, kayıtdışılığı, kayıtdışı çalışan işçilerin yarattığı ekonomik sorunlar sebebiyle engellemek amacı güttüğünden, onları sadece teknik anlamda kayıtlı hale getirmek yeterli görülmektedir. Ev işçiliği, düşük statülü ve vasıf gerektirmeyen bir iş olarak da kabul edildiği için düzenli ev işçileri ancak uluslararası belgelerin zorladığı ölçüde asgari haklara sahiptir ve toplum içerisindeki kırılğan durumlarına ilişkin herhangi bir düzenleme öngörülmemiştir.

Bilinmektedir ki düzenli ev işçilerinin büyük bir çoğunluğu sonradan düzenli hale gelmiştir. Yaygın pratik, ev işçilerinin eş, dost ve aracı kurumlar gibi enformel ağlar aracılığıyla iş bulma ümidiyle ülkeye giriş yapmasıdır. Başka bir deyişle, *ev hizmetlerinde enformellik, göçmen kadınların iş arama ve bulma süreciyle başlamaktadır*⁸²⁸. Tamamiyle kayıtdışı nitelikte, lisanssız aracı şirketlerin egemen olduğu sektörde, yerel işçiler için İŞKUR devreye girebilirken, yabancı işçiler için yasal iş bulma kurumu hemen hemen yok gibidir. O halde düzenli çalışan ev işçilerinin neredeyse tümü, işverenin girişimiyle sonradan çalışma izni başvurusuyla ya da af düzenlemeleri ile düzenli hale gelmektedirler.

Göçmen ev işçilerinin formel istihdama çekilmesini amaçlayan yeni düzenlemelerdeki asıl amaç, ev işlerinde çalışan göçmenleri düzenli göçün bir parçası haline getirerek kayıt içine almaktır⁸²⁹. Bu doğrultuda İçişleri Bakanlığı 7.6.2012 tarih ve 37 sayılı Genelgesi ile vize veya ikamet ihalinde bulunan yabancılara, ihlal süresine bakılmaksızın harç ve cezalarını belirli bir süre içinde (15.8.2012 tarihine kadar) ödemeleri halinde 6 aya kadar geçerli ikamet izni verilmesi kararlaştırılmıştır⁸³⁰. Ancak bu düzenlemeden yararlanarak düzenli statüsüne geçirilen göçmenlerin sayısına ilişkin bir veri bulunmamaktadır. 2013 yılı için ise yeniden aynı durumda olan yabancılar için 'ikamet affı' beklentisi oluşmuş

⁸²⁸ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 11.

⁸²⁹ Demirdizen, *op. cit.*

⁸³⁰ *Ibid.*

gözükmektedir⁸³¹. Bu af düzenlemesini, yukarıda AB ülkeleri başlığı altında incelediğimiz özellikle Güney Avrupa ülkelerinden İtalya ve İspanya'daki 'regülerizasyon' hareketleriyle karıştırmamak gerekir. Bu regülerizasyon hareketleri doğrudan doğruya ev işçilerine veya genel olarak tüm belgesiz yabancı işçileri hedeflerken ayrı bir kategori altında ev işçilerine yönelik düzenlemelerdir. Kanun veya hükümet tasarrufu şeklinde yürürlüğe giren ve bu işçileri yasallaştırırken aynı zamanda onlara pek çok hak tanıyan ve yararlanan muhattap sayısının yüz binler olduğu geniş kapsamlı programlar niteliğindedir⁸³². Bu yasallaştırma hareketlerinin aslında sektörün enformelliğini teşvik ettiği yönündeki eleştiriler, af uygulamalarına bir kez başlanınca tekrarlanmanın kaçınılmaz olduğu yönünde affa karşı çıkan görüşler bulunmaktadır⁸³³. Bu eleştiriler bir yana, İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi yabancı ev işçisi sayısının hayli yüksek olduğu ülkelerde, göçmen ev işçilerine tanınan haklar pek çok Avrupa ülkesinin ilerisindedir. Buna karşılık, kapsamı sadece harç ve cezaların ödenmesi halinde ikamet izni verilmesi veya uzatılması şeklinde özetlenebilecek 37 sayılı Genelge, 'kaçak çalışan yabancı' sorununu çözmeye yönelik, daha çok ev ve bakım işlerinde kayıtdışı çalışan yabancı kadınlar için kısa süreli bir af niteliğindedir⁸³⁴. Öte yandan, af düzenlemesine ilişkin etkili bir kamuoyu bilgilendirmesi yapılmamış ve başvuru süresi kısa tutulmuştur⁸³⁵. Sosyal haklarının iyileştirilmesi gibi bir endişe de taşımamaktadır zira genelgeyi yayımlayan kurumun Emniyet Genel Müdürlüğü olması, konunun güvenlik odaklı ele alındığını göstermektedir. Yine de, tek seçenekleri kaçak çalışmak olan ev işçileri için, genelge olumlu bir başlangıç sayılabilir. Bunun yanında, yabancıların ülkeye girişi ve çalışması başlığı altında değindiğimiz, ilgili Bakanlar Kurulu kararına istinaden yabancıların Türkiye'deki vize muafiyeti süresi veya vizede belirtilen kalış süresi 90 günden az ise 90 güne tamamlanacak şekilde yurt içinden uzatılabilmesine ilişkin Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 26.01.2012 tarihli açıklaması da, özellikle ev işçilerinin izin prosedürlerinin kolaylaştırılması yönünde önemli bir adımdır.

⁸³¹ Ali Tezel, *Yabancı Çalışanı Olanlar İkamet Affı Bekliyor*, 21.4.2013, Habertürk Gazetesi, <http://www.haberturk.com/yazarlar/ali-tezel-1016/846155-yabanci-calisani-olanlar-ikamet-affi-bekliyor>, 19 Ekim 2013.

⁸³² *Précisions Sur la Régularisation Pour Colf/badanti et Pour les Autres Catégories de Travailleurs, Comme Prévu Par La Loi189/30 Juillet 2002 et Décret Loi 195/9 Septembre 2002*, <http://www.meltingpot.org/Precisions-sur-la-regularisation-pour-colf-badanti-et-pour.html#.UmJeRpT5IXw>, 19 Ekim 2013.

⁸³³ Erdoğan, Toksöz, Kaşka, *op. cit.*, s. 40.

⁸³⁴ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 32.

⁸³⁵ *Ibid.*

Tüm bu düzenlemelerle birlikte, ÇSGB tarafından öngörülen ve yukarıda ayrıntılarıyla incelediğimiz ev işçilerine özgü çalışma izni prosedürü, kuşkusuz ev işçilerinin düzenli istihdama entegrasyonları, sigortalılıkları ve diğer sosyal güvencelerden yararlanabilmeleri açısından büyük önem arz etmektedir. Ancak, ne düzenli göçmen işçilerin toplam (sonradan düzenli hale gelmiş ya da ülkeye girişten itibaren yasal bir çalışma izni bulunan) sayısı, ne de bu işçilerin kendilerine tanınan haklardan ne ölçüde yararlanabildikleri konusunda yeterli veri yoktur. O halde, ev işçiliği sektörünün formelleştirilmesi amacı gerçekleşmiş midir? Eğer, işveren, çalışma izni başvurusu yapmak ve prim ödemek suretiyle, göçmen ev işçi istihdam ediyor, fakat bu formellik ne işveren ne de işçi için avantajlı veya farklı bir durum yaratmıyor, üstelik sadece prim ödediği ile kalıyor ise, bu amacın gerçekleştiği söylenebilir mi? Öte yandan, özel konutlarda çalışan ev işçisi ve işvereni arasındaki iş ilişkisini denetlemek zor olduğundan, işverenin kayıtdışı işçi çalıştırması sebebiyle yaptırıma uğrama korkusu da diğer sektörlerle göre daha azdır. Tüm bu sebeplerle, işveren için masraflı ve fazlasıyla bürokratik gözükken izin prosedürü, işçi için ise yasal olarak çalışsa dahi durumunun hiçbir şekilde değişmeyeceği algısı, kanaatimizce yasallaştırma programlarını işlevsiz kılmaktadır. AB uyum politikaları doğrultusunda güvenlik odaklı hazırlanan bu düzenlemeler, Türkiye'nin göç politikası gibi mikro düzeyde müdahalelerden ibarettir ve bütüncül ve hak temelli bir yaklaşımdan uzaktır⁸³⁶. Bu işlevsizliği, af düzenlemesinden yararlanan ev işçileri sayısının azlığı da göstermektedir. Gerçek anlamda bir göçmen ev işçiliği politikası için sadece ikamet izinlerine ilişkin bir af düzenlenmesi yerine, ILO'nun 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesinin Türkiye tarafından onaylanması ve iç hukukta buna uygun düzenlemelerin yapılması gerekmektedir⁸³⁷. Aksi takdirde, ev işçiliğinin baskın özellikleri, kayıtdışılık, genel güvencesizlik ve örgütsüzlük artarak devam edecektir.

2. Düzensiz Göçmen Ev İşçilerinin Mevcut Durumu

Yukarıda bahsettiğimiz sebeplerle, göçmen ev işçilerinin çok büyük bir çoğunluğunun düzensiz statüde olduğu bilinmektedir. Düzensiz göçmen ev işçilerinin mevcut durumları, buraya kadar açıklamaya çalıştığımız çok yönlü toplumsal ve siyasi süreçlerin bir uzantısı, çalışma boyunca ortaya çıkarılması

⁸³⁶ İçduygu, Aksel, *op. cit.*, s. 40.

⁸³⁷ Erdoğan, Toksöz, *op.cit.*, 43.

hedeflenen tablodur. İşçinin çalıştığı ülkede bakım hizmetlerinin kim tarafından ve nasıl karşılandığı, refah devleti uygulamaları, kadın istihdamına bakış, yabancı algısı, öte yandan vize ve izin prosedürü gibi yabancılar hukukuna ilişkin teknik konular, kayıtdışı ekonominin yaygınlığı ve göç politikalarının bütünselliği göçmen ev işçilerinin sosyal haklarını yakından ilgilendirmektedir. Nihayet yukarıda analiz etmeye çalıştığımız bu hususların bir sonucu olarak ev işçilerinin mevcut durumuna ilişkin genel bir çerçeve çizerek çalışmamızı sonuçlandıracağız.

Özellikle YÇİHK'nin öngördüğü izin prosedürlerindeki değişiklik sonrası, göçmen ev işçilerine yönelik yeni yasal düzenlemeler, bu işçilerin konumlarını belirleyen önemli bir etken olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Yabancı ev işçilerinin sosyal haklara erişimlerinin, yine ev işçiliğine özgü sorun alanları üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir.

2003 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte YÇİHK'nin, dağınık mevzuatın dezavantajlarının kısmen de olsa ortadan kaldırılması, yabancılara yasaklanan meslekler hakkında daha modern sayılabilecek düzenlemelerin yapılması, çalışma izni verme yetkisinin çeşitli kurumların elinden alınarak münhasıran Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na verilerek bu konuda yeknesaklığın sağlanması gibi olumlu yönleriyle *yabancıya kapalı toplumdaki yabancıya açık topluma doğru*⁸³⁸ gelişim öngördüğü açıktır. Göçmen ev işçileri açısından bakıldığında YÇİHK sonrası Türkiye'de ev hizmetlerinde yabancı istihdam etmek yasal hale gelmiştir ve bunun sonrasında kayıtdışı durumdaki ev işçileri için kısa süreli bir af düzenlemesi uygulamaya sokulmuştur. Fakat bu uygulamayı, Fransa, İtalya ve İspanya'daki gibi kapsamlı bir düzenleme hareketi olarak görmek zordur⁸³⁹. Kaldı ki ev hizmetlerinde çalışan yabancıların sayısı tam olarak bilinmediği gibi, bunların içindeki düzenlilik ve düzensizlik oranları da yasal verilere yansımamıştır. Bu sebeple sayısal istatistikler üzerinden ev işçiliğinin hacmi hakkında yorum yapmak çok zordur. Zaten göç olgusu Türkiye'de görece yeni çalışılan alanlardan biridir ve mevcut verilere erişim oldukça sınırlıdır. Bunun yanında, ev işçiliğinin bir meslek olarak ele alınmasının önündeki toplumsal ve politik engeller, ev işçilerinin örgütlenmelerinin çok yeni ve güçsüz olması, göçmen ev işçiliğini daha da görünmez kılmıştır. Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin büyük orandaki kayıtdışılığı göz

⁸³⁸ Erder, *op. cit.*

⁸³⁹ Kaşka, *op. cit.*

önünde bulundurulduğunda, ulaşılabilen verilerin ne kadar gerçeği yansıttığı da tartışmalıdır⁸⁴⁰.

Göçmenlerin haklarına erişimlerine dair istatistiki verilerin azlığı ve kayıtdışılık oranlarının belirsizliğine rağmen, çeşitli bilim insanlarının görüşme, anket gibi araçlarla ulaştıkları veriler yabancı ev işçilerinin durumlarına ilişkin genel bir çerçeve sunabilmektedir. Bu araştırmalarda genel ortak sonuçlar, yabancı ev işçilerinin esnek vize uygulamaları sayesinde turist olarak ülkeye kolayca giriş yapabildiği, enformel ilişkiler çerçevesinde (gazete ilanları, özel aracı kurumlar ve kendi enformel ilişki ağları) iş bulabildiği ve vizelerini yenilemek için sık sık giriş çıkış yaptıkları ancak ülkelerine dönüş yapmadan tamamen kayıt dışı statüde çalışmaya devam edenlerin de bulunduğu⁸⁴¹. Böylece bu işçilerin çok büyük bir kısmının çalışma veya ikamet izni olmadan tamamen enformel piyasada istihdam edildiği tahmin edilmektedir⁸⁴². Başka bir deyişle, ilgili araştırmaların hemen hepsinde yabancı ev işçilerinin özellikle büyük şehirlerde, üst-orta sınıf ailelerin yanında ‘kaçak’ çalıştıkları ve bu sebeple ‘görünmez’ oldukları vurgulanmaktadır⁸⁴³. Örneğin, İstanbul göçmenlerin gayri-resmi bir biçimde entegrasyonları için uygun bir ortam sağlamaktadır⁸⁴⁴. Çeşitli göçmen grupları üretim ve turizm merkezlerine yakın konumdaki semtlerde (Dolapdere, Kurtuluş, Osmanbey, Zeytinburnu, Laleli, Aksaray vb.) toplanmışlardır ve halihazırda oluşmuş enformel ağlar bu göçmenlere vasıf gerektirmeyen çok sayıda iş olanağı sunmaktadır. Ev işçilerinin özel konutlarda yaşamaları sebebiyle, diğer göçmenlerden daha avantajlı olduğu düşünülebilir. Ancak güvencesiz çalışma koşulları, ani işten çıkarılmalar veya herhangi bir işe yerleştirilmeden önce şehirde geçirilen süre vb. gibi sebeplerle ev işçileri de göçmenlerin yoğun olduğu bu bölgelerde geçici olarak konaklamaktadır. Düzensizlikleri sebebiyle hareketlilikleri oldukça sınırlıdır ve çok gerekli olmadıkça halk içine çıkmaktan kaçınmaktadırlar⁸⁴⁵. Öte yandan, tüm göçmenlerin yaşadığı

⁸⁴⁰ İçduygu, Biehl, *op. cit.*

⁸⁴¹ Gülay Toksöz, Çağla Ünlütürk Ulutaş, **Is Migration Feminized? A Gender and Ethnicity Based of the Literature on Irregular Migration to Turkey**, Seçil Paçacı, Thomas Straubhaar (Der.), Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities, Hamburg University Press, Series Edition HWWI Vol. 5, s. 85-111, http://hup.sub.uni-hamburg.de/volltexte/2012/118/chapter/HamburgUP_HWWI5_Migration_ToksoezUenluetuerkUlutas.pdf, 23 Ekim 2013.

⁸⁴² Kuvvet Lordoğlu, **Çalışma Hayatımızda Yeni Yabancılar: Bir Araştırmanın Bazı Sonuçları ve Değerlendirmeler**, Arı (Der.), *op. cit.* s. 84-127.

⁸⁴³ Gökbayrak, *op. cit.*

⁸⁴⁴ Biehl, *op. cit.*, s. 82.

⁸⁴⁵ *Ibid.*, s. 84, 85.

ortak problemlerin pek çoğunu ev işçileri de deneyimlemektedir. Kamu hizmetlerine erişim, e-devlet sisteminin geliştirilmesi ve bütün işlemler için yabancı kimlik numarası bulundurma zorunluluğu sebebiyle güçleşmektedir⁸⁴⁶.

Ev işçiliği göçü, daha önce de bahsedildiği üzere özellikle Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından, birlikten kopan ülkelerden yaşanmaktadır. Belli bir dönem anadillerinin Türkçe olmasının da avantajıyla Moldova'dan gelen Gagavuz Türkleri göçünün yanı sıra, bugün araştırmalara baktığımızda Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu ve Ukrayna gibi sosyo-ekonomik düzeyi birbirine benzer ülkelere Türkiye'ye girişin arttığı görülmektedir⁸⁴⁷. 1996-2008 yılları arasında tutuklanan 763.000 düzensiz göçmen işçinin yaklaşık % 25'ini bu ülke vatandaşları oluşturmaktadır⁸⁴⁸. Öte yandan Romanya, Moldova, Ukrayna ve Gürcistan yabancı işgücü açısından daha fazla bir yoğunluk göstererek OECD ülkeleri dışında ve Türkiye'ye giren yabancıların yaklaşık yüzde % 39'unu oluşturmaktadır⁸⁴⁹.

Ev işçileri açısından da Türkiye, hem kayıt dışı istihdamın büyüklüğü, idari makamların denetim eksikliği hem de sınırlardan geçişin kolaylığı gibi sebeplerle çekici bir ülkedir. Devletin çocuk, yaşlı bakımı gibi konularda yeterli hizmeti sunmaması, büyük şehirlerde kadın istihdamı arttıkça ev işçilerine duyulan talebi de arttırmaktadır. Yabancı ev işçileri, aynı zamanda bu sektörde çalışan Türklere göre de tercih edilmektedir. Daha ucuza çalışmaları, daha esnek (ev işlerinde çalışan yabancıların çalıştıkları evlerde yatılı kalması ve bu sebeple ev halkına her zaman yakın olması) ve daha eğitilmiş olmaları, bu kadınları Türkiye'ye yönelik düzensiz göçün önemli bir parçası haline getirmektedir.

Göçmen ev işçileri için Türkiye'nin çekici bir ülke olmasının sebepleri aynı zamanda onların sosyal haklarını ve güvenliklerini doğrudan etkileyen mağduriyet sebepleridir. Başka bir deyişle enformel piyasanın büyüklüğü, vize kolaylıkları ve yetkili idari makamların kontrol zaafı, kısa vadede bu işçilerin rahatça ülkeye giriş yaparak iş bulmasını sağlarken uzun vadede sömürü ve hak ihlalleri ile karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır.

⁸⁴⁶ *Ibid.*, s. 84.

⁸⁴⁷ İçduygu, Biehl, *op. cit.*

⁸⁴⁸ *Ibid.*

⁸⁴⁹ Lordoğlu, *op. cit.*

Turistik kısa süreli vize ile 90 gün ülkede kalış süresinin, yabancının Türkiye’den çıktığı gün itibariyle önceki 180 gün zarfında 90 gün olarak değiştirilmesi, çalışma izni vermeye yetkili makam Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın yabancıların çalıştırılmasını belirli kurallara bağlayarak başvuruların internet üzerinden yapılmasını sağlaması ve prosedürün kolaylaştırılması gibi değişiklikler bu sorunları çözümüne yönelik gibi gözükse de aslında sadece devletin kayıtdışı istihdam sebebiyle uğradığı zararı ortadan kaldırmayı amaçlayan tek taraflı önlemler niteliğindedir ve yabancı işçilerin insan hakları boyutunu tamamen göz ardı etmektedir. AB ülkeleri başlığı altında incelediğimiz yabancı ülke hukuklarında da çoğunlukla eleştirdiğimiz ev işçilerine özgü sorunların çözümüne yönelik işçi-işveren ve idari makamlar arasında işbirliğinin sağlanması suretiyle *önleyici* tedbirlerin yanında işçilerin sosyal haklarını *koruyucu* tedbirlerin de öngörülmesi noktasına henüz ulaşamamıştır. Bunun bir göstergesi, Bakanlığa internet üzerinden yapılacak ev hizmetlerinde istihdam edilecek yabancı personel için çalışma izni başvurusunun tamamen işveren tarafından doldurulması başka bir deyişle göçmenin gerekli izinleri alabilmesinin işveren ile birlikte hareket etmesine bağlı kılınmasıdır⁸⁵⁰. Öte yandan yukarıda detaylı şekilde açıklanan bu prosedür işçinin çalışma koşullarına ilişkin hiçbir standart (azami çalışma saati, dinlenme süreleri vb.) öngörmemekte, ev işçiliğinin kendine özgü koşullarından doğabilecek istismar, taciz, çocuk ev işçiliği gibi konular ise ulusal düzenlemelerde ele alınmamaktadır. Ev işçiliği İş Kanunu kapsamında da değerlendirilmediğinden, kanunun işçinin korunması amacıyla öngördüğü emredici hükümleri de uygulanmamaktadır. Kısaca ev işçiliği ilişkisinde, tam bir serbestlik ve denetimsizlik hâkimdir.

Ev işçilerine yönelik koruyucu düzenlemelerin kabulü, AB ülkeleri başlığı altında incelediğimiz ülkelerde de kolay olmamıştır. Bunlar yakından incelenecek olursa, ev işçilerine ilişkin olumlu sayılabilecek uygulamaların bulunduğu ülkeler daha çok sendikal örgütlenmenin yoğun olduğu ülkelerdir. Çoğu Avrupa ülkesinde göçmen ev işçileri sendikaları bulunmaktadır ancak Almanya, Avusturya, Hollanda gibi yabancı ev işçiliğine sıcak bakmayan ve bu sebeple ev işçilerinin daha çok kayıtdışı çalıştığı ülkelerde yabancı ev işçilerinin sendikalarda temsil oranı bir hayli düşüktür. Buna karşılık, Fransa, İtalya, İspanya gibi ev işçilerini düzenleme eğiliminin görüldüğü ülkelerde sendikalar hem güçlüdür hem de yabancı ev

⁸⁵⁰ Demirdizen, *op. cit.*

işçilerinin temsil oranı oldukça yüksektir. İşte bu ülkelerde yabancı ev işçilerinin insan haklarına yönelik olumlu düzenlemeler göze çarpmaktadır.

Türkiye’de ise, ev işçilerinin sendikalaşması 2012 yılına kadar engellenmiştir. Ev İşçileri Dayanışma Sendikası (EVID-SEN), Bakırköy 3. İş Mahkemesi’nin 22.9.2011 tarihli kararıyla ev işçiliğinin sendikaların kurulabileceği iş kollarından biri olmadığı gerekçesiyle kapatılmıştı⁸⁵¹. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi bu kararı, davanın ev işçilerinin İş Kanunu’na tabi işçi sayılmadıklarından bahisle İş Mahkemeleri yerine genel mahkemelerde görülmesi gerektiği gerekçesine dayanarak bozmuş, EVID-SEN’i dernek statüsüne sokmuştur. Ev işçilerinin örgütlenmesi önünde ciddi bir engel oluşturan bu durum, hak ihlallerini arttırmakla birlikte ev işçiliği ilişkisini herhangi bir iş ilişkisi olarak ele alan ve yine herhangi bir işçinin sahip olması gereken tüm haklardan faydalanması gerektiği görüşünü savunan 189 sayılı ILO sözleşmesine de aykırılık oluşturuyordu. Nihayet, 2012 yılında yürürlüğe giren Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu uyarınca, İmece Ev İşçileri Sendikası, tüzüğü ÇSGB tarafından onaylanarak, resmen kurulmuştur. Böylece ilk yerli ev işçileri sendikası faaliyete geçmiştir. Ancak hukuken göçmenlerin sendikalaşmasında herhangi bir engel olmamasına rağmen, yoğun kayıtdışılık bunu neredeyse imkânsız kılmaktadır⁸⁵². Göçmen ev işçiliği problemi, yerli ev işçileri tarafından kurulan örgütlerde de sık sık dile getirilmektedir⁸⁵³. Fakat bu örgütlerin hiçbirinde göçmenler aktif olarak yer almamaktadır ve girişimler çok sınırlı kalmaktadır.

Görüldüğü üzere, sendikal ve idari korumadan uzak ev işçileri eğer göçmen iseler korunmasızlıklarının boyutu, bir kat daha artmakta, örgütlülük ve kayıtdışılık arasındaki ilişki kısır döngüye dönüşmektedir. Kayıtdışı göçmen ev işçileri, kayıtdışılıkları sebebiyle örgütlenememekte veya örgütlenmeden uzak ev işçileri aynı şekilde kayıtdışılığa mahkûm olmaktadır. Çoğunlukla belli bir komisyon karşılığı faaliyette bulunan aracı kurumlar vasıtasıyla iş bulmakta ve iş değiştirmektedirler. Özellikle lisanssız aracı kurumlar aracılığıyla bulunan işlerde, ‘güven’ unsuru bulunmadığından, psikolojik, fiziksel, cinsel taciz gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir⁸⁵⁴. Genellikle şirket olarak kurulmasına karşın, tümüyle enformel

⁸⁵¹ <http://evid-sen.blogspot.com/>, 29 Ekim 2013.

⁸⁵² *Ibid.*

⁸⁵³ Erdoğan, Toksöz, *op. cit.*, s. 40.

⁸⁵⁴ *Ibid.*, s. 3.

faaliyette buldukları kaydedilen bu aracı kurumlar, hiçbir yazılı sözleşmeye dayanmadan göçmen kadınları işe yerleştirmekte, işverenler çalışandan memnun kalmazsa yeni işçi sunmaktadırlar⁸⁵⁵. Kayıtdışıları, iş bulma ve arama süreciyle başlayan ev işçileri, çalışma süreleri boyunca da bu kayıtdışılığın getirdiği sorunlarla mücadele etmektedirler. Konuya ilişkin ampirik çalışmaların tümünde, görüşülen ev işçilerinin neredeyse tamamının çalışma izni olmadan çalıştığı, bu sebeple herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın istihdam edildikleri göze çarpmaktadır⁸⁵⁶. Türkiye'ye vizesiz (turist vizesiyle) giriş yaparak kendilerini enformel istihdam ağlarının ortasında bulan bu işçiler, yine kolayca işverenlerinin evlerine yerleştirmekte çoğunlukla işveren baskısıyla vize süresinin bitiminden sonra da çalışmaya devam etmekte, hiç bir şekilde oturma veya çalışma izni prosedürüne dahil olmadan gölge ekonomi içerisinde kaybolmaktadırlar.

⁸⁵⁵ *Ibid.*, s. 11.

⁸⁵⁶ Ziya Erdem, Levent Şahin, **Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyruklu İşgücünün Çalışma Koşulları: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Araştırması**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Yıl: 2009, C: 57, S: 1, s. 281-325, <http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/51602/makaleler/57/1/arastirmax-ulkemizde-ev-hizmetlerinde-istihdam-edilen-yabanci-uyruklu-igucunun-calisma-kosullari-istanbul-ili-uzerine-bir-alan-arastirmasi.pdf>, 7 Kasım 2013.

SONUÇ

Refah rejimlerinin neo-liberal politikalar sonucu kamu hizmetleri ve özellikle yaşlanan nüfusla birlikte bakım hizmetlerini sunmada yetersiz kalmaları, uluslararası göç hareketlerinin tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar yüksek seviyede ve kadın ağırlıklı oluşu ve nihayet aynı politikalar sebebiyle kayıtdışı ekonomi ve esnekleşen iş piyasaları, göçmen kadınların ev hizmetlerinde güvencesiz ve düzensiz şekilde çalıştırılması sorununu doğurmuştur. Bu sorun, neredeyse tüm gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde baş göstermiştir. Aralarındaki fark, bazı ülkelerinde sosyal hak temini ve sosyal hizmet uygulamalarında daha ileride olmalarından bahisle, göçmen ev işçiliğine nispeten daha az ihtiyaç duyulmasından doğmaktadır. Ancak, kadın-erkek eşitliği konusunun, dünyanın geri kalanına göre umut verici bir tablo çizdiği, sosyal devlet harcamalarının çok yüksek olduğu İskandinav ülkelerinde dahi, küreselleşen ekonomi politikaları, ev işçiliğine uygun ortam hazırlamaktadır. Kaldı ki, başta Uluslararası Çalışma Örgütü olmak üzere, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi kuruluşlar doğrudan ve dolaylı olarak göçmen ev işçiliği konusu gündemlerine sokmuşlardır. Çalışmada görüldüğü üzere, bu gündem kanaatimizce göçmen ev işçiliği probleminin, başka bir deyişle, bu işçilerin güvencesiz çalıştırılmalarının yol açtığı mağduriyetlerin ortaya çıkışından çok geç oluşturulmuştur. Evde göçmen çalıştırmanın 1990'lara kadar uzanan bir pratik olduğu düşünülürse, bu konuya ilişkin ilk uluslararası belgenin 2011 yılında ILO tarafından kabul edilmesi ve bu sözleşmenin İtalya dışında ev işçiliği göçü alan hiçbir ülke tarafından onaylanmaması, ev işçiliği politikalarının yetersizliğini kanıtlamaktadır. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Öncelikle, devletler uzun bir süre bu gerçeği görmekte kaçınmış, özel bir iş ilişkisi çerçevesinde cereyan ediyormuş gibi ev işçiliğinin, kendisinin sunmaktan kaçındığı bakım hizmetleri boşluğunu

doldurması karşısında sessiz kalmıştır. Genellikle işçilik, evde yatılı kalma içerdiğinden göç edilen ülke vatandaşlarının yapmak istemediği, işveren kadınların ise ayrıca formel istihdam içerisinde yer almaları sebebiyle yapamadıkları ‘ev işleri’, yani temizlik, yemek pişirme, yaşlı ve çocuk bakımı gibi işler, az bir ücret karşılığı dünyanın her yerinde Meksikalı, Filipinli, Doğu Avrupalı kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Ancak bu sözde çözüm, klasik bir işçi-işveren ilişkisi yerine enformalitenin hakim olduğu bir ilişki yarattığı için problemlidir. Ev işi gerçek bir iş olmadığı, en düşük şekilde ücretlendirilmesi gerektiği ve tanımlanmış sınırlara ve benzerlerine sahip olmadığı gibi önyargılarla karmaşıklaştırılmıştır. Öte yandan, işçiler özel konutlarda, sınır dışı edilme veya herhangi bir şekilde adli makamlara yakalanma korkusuyla neredeyse hapis ortamında yaşamaktadırlar. Bu da, psikolojik problemlerin yanı sıra onları daha görünmez, daha denetim dışı ve daha enformel kılmaktadır.

İşte ev işçiliği sektörünü doğuran sebepler, ilk bölümde açıklandığı üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Bunlardan ilki, modern dünyada yaşanan aile ve birey yapılarındaki dönüşümlerdir. Nüfusun yaşlanması, artan boşanmalar, evlilik ve doğurganlık oranlarındaki düşüş, birlikte yaşama ve monoparental (tek ebeveynli) aile yapısının ortaya çıkışı bu dönüşümün temel taşlarıdır. İkinci sebep olarak, istihdam başlığı altında incelediğimiz kadın istihdamındaki artış, aile ve birey yapılarındaki dönüşümle bağlantılıdır. Tüm bunlar, ev veya bakım hizmetlerinin eskiden olduğu gibi ailenin bizzat kendisi tarafından yerine getirilememesi sonucunu doğurmuştur. Son olarak, daha bağımsız bir faktör niteliğindeki, ulusların göçe karşı ‘güvenlik’ arayışları başlığı bir ikilemi gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır. Özellikle 2000’li yılların başından itibaren, gelişmiş ülkelerin çehresi değişen sınır ve göç politikaları, yasadışı yollardan ev işçiliği göçüne göz yuman devletlerin düzensiz göçmene bakışını benzer bir biçimde şekillendirmiştir. Bu işçiler, ‘görünmez’ iken, yani yakalanana kadar herhangi bir sorun teşkil etmezler. Çünkü aslında faydalı bir iş yapmakta, devletin bu alandaki sorumluluğunu azaltmaktadırlar. Ancak, bu işçi toplumunda görünür bir şekilde ‘kaçak’, ‘yasadışı’, ‘illegal’ veya tercih edilen ifadesiyle düzensiz ise, işte o zaman ulusal ekonomiye kaçak çalışmak suretiyle zarar veren ve sınır dışı edilmesi gereken bir ‘tehlike’, ‘tehdit’ haline gelmektedir. Bu anlayış da, üçüncü bölümde Türkiye başlığı altında görüldüğü gibi, göçmen işçilerin düzensiz dahi olsalar, insan olmalarında ileri gelen haklarına değil, ancak sadece ve sadece bir şekilde kayıt altına alınmalarına odaklanmaktadır.

Düzensiz göçmenlere, devlet tarafından tanınacak haklar konusu üzerinde uluslararası bir görüş birliğine varılmamıştır ve ülkelerin 'düzensiz göçmen'e ilişkin tanımları ve nitelendirmeleri bile farklıyken, bu konuya ilişkin tartışmalar uzun bir süre devam edecek gibi gözükmektedir. Asgari bazı hakları sağlamakla yetinen Birleşmiş Milletler'in göçmenlere ilişkin belgeleri, uygulayıcılar tarafından farklı yorumlanabilmektedir ve yeterli denetim mekanizmaları öngörmekten uzaktır.

Ev işçilerinin çok yüksek bir oranı düzensiz statüde olduğu için, düzensiz göçmenlere tanınan haklar konusu önem arz etmektedir. İkinci bölümde ele alınacak Avrupa ülkelerinin özellikle düzensiz göçmenlere bakışındaki farklılıklar, bu görüş ayrılıklarını yansıtmaktadır. Avrupa Birliği göç politikaları, sınır ve göç yönetimi konusunda ortak bir çerçeve çizmek gayretindedir, nitekim vize uygulamaları, sınır rejimleri vb. gibi konularda Birlik üyeleri bu çerçeveyi benimsemişlerdir. Kısıtlayıcı ve güvenlik odaklı bu politikalar aynı zamanda göç alan toplumlarda, göçmenlere yönelik bir 'tehdit' algısı yaratmakta, siyasi aktörler bu algıyı sık sık manipüle etmektedirler. Bu açıdan, genel çerçeve hak temellilikten uzak ve 'göç tehlikesi'ne karşı alınacak önlemlerden ibaretken, bu çerçevenin içi üye ülkeler tarafından ancak belli sınırlar içerisinde doldurulabilmektedir. Bu konuda, özellikle yakın bir zamana kadar göç veren ülke konumunda iken, refah rejimlerinin çok yetersiz olduğu ve bu sebeple göçmen ev işçileri için bir hayli çekici destinasyonlar haline gelen Güney Avrupa ülkeleri, bu işçileri göz ardı edemeyecekleri noktada, onları 'yasallaştırma' (regülerizasyon) yoluna gitmiştir. Yasallaşmayan düzensiz ev işçilerinin de halen çok yüksek sayıda olduğu bu ülkelerde, düzensiz göçmen işçileri pek çok Avrupa ülkesinden ileride bazı haklara sahiptir. Güney Avrupa ülkeleri, ev işçiliği göçünü kontrol edememiştir ve bu alandaki örgüt ve sendikaların da etkisiyle ya bu işçileri yasallaştırmak zorunda kalmış, ya da düzenli işçilerin sahip olduğu hakları düzensizlere de tanımıştır. Fakat unutulmamalıdır ki, Güney Avrupa ülkeleri refah sunumunda çok yetersiz kalan ülkelerdir ve kendi vatandaşlarına dahi etkin bir sosyal koruma sağlayamamaktadır.

Önce görmezden gelen, görmezden gelinemeyecek noktada ise onları idari düzenlemeler yoluyla yasallaştıran ve bu yönüyle ev işçiliği sektörünün altında yatan sebepleri anlamaya çalışmayan Güney Avrupa ülkelerinin karşısında, Fransa ve Belçika daha etkili bir yolu seçmiştir. Bu ülkeler, daha bütüncül bir yaklaşımla düzensiz işçileri kontrol etmek ve düzenlileştirmek yerine, esas piyasayı denetim

altında tutmak amacıyla farklı ödeme ve vergi sistemleri öngörmüştür. Konuya tamamen dışlayıcı ve ev işçiliğini kabul etmeyen bir bakışla yaklaşan Kuzey Avrupa ülkeleri ile, diğer uçta yer alan Güney Avrupa ülkelerinin ortasında Belçika ve Fransa'nın yer aldığı söylenebilir. Bu açıdan, göçmen ev işçiliği konusunun çok katmanlı ve çok disiplinli bir sorun olmasından ileri gelen olumsuzluklar dışında, Belçika ve Fransa'nın daha ideal bir noktada olduğu görülmektedir.

Türkiye açısından durum, bazı noktalarda küresel eğilimlerle benzeşmekte, bazı noktalarda ise ayrılmaktadır. Özellikle, İstanbul gibi büyük şehirlerde orta üst sınıf ailelerin özellikle Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ülkelerinden gelen göçmenleri istihdam ettiği bilinmektedir. İlk başlarda, bu sayılı ülkelere gelen göçmenlerle sınırlıyken, son dönemde hemen hemen tüm Doğu Avrupa ülkeleri ve hatta Filipinler'den dahi Türkiye'ye ev işçiliği göçü yaşanmaktadır.

Türkiye'nin göç yönetimi ve göç politikaları, düzensiz göçmenlere bakışı ve konuya ilişkin uygulamalar henüz çok yeni ve toydur. Etkin ve belirli bir göç politikası olmadığı gibi, 2000'li yıllara kadar 1930'lardan kalma göç kanunları yürürlükteydi. Düzensiz göçün bir parçası olarak Türkiye'ye gelen ve kayıtdışı istihdama katılan göçmen işçiler uzun bir süre önemli bir sorun olarak görülmedi. 'Göçmen', 'düzensiz göç' gibi kavramlar bile henüz yeni kurumsallaşmaya başladığı gibi, vatandaş olmayanlara yönelik hukuki düzenleme ve uygulamalar 'göçmen'i değil, 'yabancı'yı esas almıştır. Türkiye'de yabancıya yönelik bakış açısı da problemlidir. İfade edildiği üzere, nitelsiz ve düşük ücretli işlerde çalıştırılan göçmen işçiler yakın bir zamana kadar önemsenmemiştir ve 2003 yılında yürürlüğe giren Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, nitelikli işgücüne yöneliktir. Ancak yerli veya yabancı işçilerden oluşan kayıtdışı ekonomi gün geçtikçe büyüdü ve devlet bu kayıtdışılığın önüne geçmek için bazı önlemler almaya başladı. Ev işçiliği de, bu önlemlerin yoğunlaştığı bir sektör oldu. Turizm gelirlerini arttırmak amacıyla 1980'li yıllarda itibaren açık sınır politikası benimseyen ve bir hayli esnek vize uygulamalarına sahip Türkiye, AB üyeliği sürecinde, Birliğin kısıtlayıcı göç politikalarını kabul etmek zorunda kaldı ve bu alanda pek çok yeni düzenleme öngördü.

Geçtiğimiz sene kabul edilen, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yasası genel olarak bir göç yönetimi hedefliyordu. Ancak açıktır ki, 1990'lı yıllardan beri yoğun düzensiz göçün hedef ülkesi haline gelen Türkiye, idarenin

çeşitli düzenleyici işlemleri ve geçici önlemler niteliğindeki kararları dışında bu konuyu bir siyasi sorun olarak görmemiştir. 2013 yılında büyük ölçüde AB uyum doğrultusunda kabul edilen 6458 sayılı Kanunun öngördüğü kurumların ise, Türkiye'nin göç politikalarını oluşturmada ne denli etkili olacağı belirsizliğini korumaktadır. Kaldı ki, bu Kanun düzenli ve düzensiz göçmen ayrımı yapmakla birlikte genellikle uluslararası korumaya tabi sığınmacı ve mülteci statülerini ele almaktadır. Göçmen ev işçilerine ilişkin ise, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yeni başvuru sistemi ve Bakanlar Kurulu'nun yabancıların ülkede kalış sürelerinin kısıtlanmasına yönelik ve izinsiz çalışan yabancılara bir çeşit af getiren kararları dikkat çekmektedir. Burada tespit edilen husus, tüm bu kurumsal faaliyetlerin göçmen ev işçilerinin hassas, kırılgan ve mağdur durumları hakkında hiçbir iyileştirici adım öngörmemesidir. Açıktır ki, devlet sadece bu işçilerin kayıt altına alınmasını istemektedir. Bu şekilde işçiler, genel sosyal güvenlik sistemine dahil olacaklardır. Ancak yapılan araştırmalar göstermektedir ki, göçmen ev işçilerinin çok küçük bir kısmı kayıt altındadır ve sosyal güvenceye sahiptir.

Bu noktada, Türkiye'nin kendi vatandaşlarına sunduğu sosyal hizmetlerin kapsamı ve hatta sosyal hizmet anlayışı da devreye girmektedir. Hak yerine yardım, yükümlülük yerine hayırseverlik izlerini taşıyan muhafazakar sosyal politika tercihleri, zaten çocuk ve yaşlı bakımı gibi konularda tüm yükü ailenin, başka bir deyişle kadının omuzlarına yıkmaktadır. Kadın istihdamının artmasının dahi çeşitli dolaylı yollardan engellendiği Türkiye'de açıktır ki, çalışan ebeveynlerin bakım yükümlülüklerinin kime devredileceği sorunu öncelikli değildir. Avrupa ülkelerinin aksine, sendikal örgütlenmenin de zayıf ve etkisiz olduğu ev işçiliği alanı ancak, çeşitli bilim insanlarının ve araştırmacıların çalışmaları, basın ve bazı siyasetçilerin girişimleriyle görünür kılınmıştır. Dileriz ki, bu çalışma görünmez ev işçilerini biraz da olsa görünür kılmaya katkı sağlar.

KAYNAKÇA

ACER, Y., KAYA, İ. GÜMÜŞ, M., “Yasadışı Göç ve İltica Bağlamında Sınır Güvenliği: Avrupa Birliği Düzenlemeleri ve Türkiye”, Ed: S. Özeren, M. A. Sözer, O. Ö. Demir *Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2010, s.149-168.

AKBAŞ, E., “Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu”, Der. S.G. Ihlamur-Öner, N. A. Ş. Öner, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 335-351.

AKALIN, A., “Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri”, Der. S.G. Ihlamur-Öner, N. A. Ş. Öner, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 89-106.

AKBIYIK, N., *Ev Hizmetlerinde Çalışma: Malatya’da Bir Alan Araştırması*, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2013, Sayı: 21, s. 207-240, <http://dx.doi.org/10.11611/JMER188>, 17 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

AKIN, L., ‘İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Kadın Hakları’, Der. F. G. Lisaniler, S. Üçışık Erbilin, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Hukuku: 4. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Konferansı*, Konferans Kitabı, Cilt 2, s. 1-12.

AKINTÜRK, E., *Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilere İlişkin Sözleşmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt IX, Sayı: 2, 2007, s. 1-26, <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt9.say%C4%B12/9.2%20ak%C4%B1nt%C3%BCrk.pdf>, 29 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

ALTAN, Ö. Z., *Sosyal Politika*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1. Baskı, 2004.

ALCOCK, P., MAY, M. ROWLINGSON, *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*, Çev. Ed. Ş. Gökbayrak, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1. Baskı, 2011.

ALP, M., *Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun*, AUHF Dergisi, Yıl: 2004, Cilt: 53, Sayı: 2, s. 33-59, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2004-53-02/AUHF-2004-53-02-Alp.pdf>, 10 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

AMERIJCKX, G., *Rapport Intermédiaire (Octobre 2008): Modèles de Care & Typologies des Etats Providence*, Politiques Publiques Pour Promouvoir L'Emplois Des Parents & L'Inclusion Sociale (PEPSI), http://upse.ulb.ac.be/doc/AMERIJCKX-PEPSI_Care.pdf, 20 Ocak 2014, (Çevrimiçi).

ALPAR, M B., *Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri İle İlgili Çalışma Mevzuatı*, Kamu-İş Dergisi, Cilt: VI, Sayı: 1, 2000, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/617.pdf>, 26 Mart 2013, (Çevrimiçi).

ANDERSON, B., *A Very Private Business: Exploring the Demand for Migrant Domestic Workers*, European Journal of Women's Studies, 1350-5068 Vol.14 (3), s. 247-264, http://www.ungift.org/doc/knowledgehub/resource-centre/Academia_EJWS_A_Very_Private_BUbusiness.pdf, 26 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

ATASÜ-TOPÇUOĞLU, R., “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, Der. S. G. Ihlamur-Öner, N. A. Ş. Öner, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 501-518.

AYBAY, R., *Yabancılar Hukuku*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3.Baskı, 2012.

BAKIRCI, K., *İstihdamda Cinsiyetler Arası Eşitlik ve Mevzuatta ve Kamusal Politikalarda Yapılması Gereken Değişiklikler*, Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu, VIII. Kitap, 10. Dönem, 2 Mayıs 2009 - 2 Temmuz 2011, s. 180-223, <http://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/tubakkom.pdf>, 9 Nisan 2013, (Çevrimiçi).

BALCI, Ş.G., *Tutunamayanlar ve Hukuk*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, 2007.

BIEHL, K., “Örnek Vaka Analizi: İstanbul”, Der. A. İçduygu, *Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 73-112.

BORA A., *Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, İstanbul: İletişim Yayınları, 5. Baskı, 2012.

BORA, A., “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık”, Der. K. Çayır, M. Ayan Ceyhan, *Ayrımcılık: Çokboyutlu Yaklaşımlar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 1-14.

BROOKS, K., GELDEREN, Van, T., *Fighting the Invisibility: Recognition of Migrant Domestic Workers in the Netherlands*, Humanity in Action, 2008, <http://www.humanityinaction.org/knowledgebase/103-fighting-invisibility-the-recognition-of-migrant-domestic-workers-in-the-netherlands>, 7 Mart 2013, (Çevrimiçi).

BUĞRA, A., “Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma”, Der. S. Dedeoğlu, A. Y. Elveren, *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 47-71.

CANPOLAT, H., ARINER, H. O., *Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*, Ankara: Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Orsam Rapor No:123, Black Sea International Report No: 22, 2012, http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012621_Rapor123tur.pdf, 4 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

CARITAS INTERNATIONALIS, *Migrant Domestic Workers: General Considerations and Situations in Selected Countries*, Rome, 2009, http://www.bayefsky.com/general/cmw_dod_mdw_ci_2009.pdf, 15 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

CARRERA, S., MERLINO, M., *Assessing EU Policy on Irregular Immigration under the Stockholm Programme*, Centre for European Policy Studies, Liberty and Security in Europe, October 2010, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/presentation/AccessHousingUndocumentedMigrantsGS_en.pdf, 17 Temmuz 2013, (Çevrimiçi).

CASAS, L. O., *Les Femmes et le Droit des Migrations: le cas de l'Espagne*, L'Année Sociologique 1/2003, Vol. 53, s. 123-141, www.cairn.info/revue-l-annee-sociologique-2003-1-page-123.htm, 12 Mart 2013, (Çevrimiçi).

CASAS, L. O., *Stratégies de Mobilité Sociale des Domestiques Immigrées en Espagne*, Tiers-Monde, 2002, Tome: 43, N°170. s. 287-305, doi: 10.3406/tiers.2002.1595, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/tiers_1293-8882_2002_num_43_170_1595, 12 Mart 2013, (Çevrimiçi).

CASTLES, S., MILLER, M. J., *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev. B.U. Bal, İ. Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2008.

CHANT, S. PEDWELL, C., *Femmes, Egalité Entre les Sexes et Economie Informelle: Evaluation des Recherches Menées par l'OIT et Propositions Concernant la Marche à Suivre*, Genève: Bureau International du Travail, 2008, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@gender/documents/publication/wcms_097014.pdf, 30 Mart 2013, (Çevrimiçi).

CHOLEWINSKI, R., *Etude des Obstacles à l'Accès Effectif des Migrants Irréguliers aux Droits Sociaux Minimaux*, Conseil de l'Europe, Décembre 2005, http://s3.amazonaws.com/migrants_heroku_production/datas/1440/5878-9-Effective_access_of_irregular_migrants_to_minimum_social_rights_fr_original.pdf?1389890702, 18 Mayıs 2014, (Çevrimiçi).

CIOBANU, C., *Travailleuses Domestiques: Vers Une Reconnaissance de Leurs Droits*, Inter Press Service News Agency (IPS), 19 Janvier 2011, <http://www.ritimo.org/article2852.html>, 20 Mart 2013, (Çevrimiçi).

CIVAN O. E., GÖKALP, A., *Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği*, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 2011, s. 233-264, <http://calismatoplum.org/sayi28/civan.pdf>, 29 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

CONTERNO, P., PORTOCARRERO, J., *Migrant Domestic Workers and Family Assistants in Italy*, Decent Work for All: A Key for Effective Industrial Relations, Briefing Material, SOLIDAR, 2009, http://www.solidar.org/IMG/pdf/iscos_en.pdf, 20 Mart 2013, (Çevrimiçi).

CONVENTION COLLECTIVE NATIONALE DES SALARIES DU PARTICULIER EMPLOYEUR, <http://www.fepem.fr/documents/10163/19737/CCN+PE>, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi)

CORRAL, P. M., *Etude Comparative de l'Influence de la Crise Economique sur les Trajectoires Professionnelles: le Cas des Employé(e)s Domestiques Dans Deux Villes Globales, Madrid et Paris*, Mesures et Démesures du Travail, XIIIes Journées Internationales de Sociologie du Travail, Université Libre de Bruxelles, Janvier 2012, Atelier 7: Cycles de Vie au Travail, Dynamiques de la Distribution des Tâches en Emplois, http://metices.ulb.ac.be/IMG/pdf/MORE_CORRAL.pdf, 12 Mart 2013, (Çevrimiçi).

COUNCIL OF EUROPE, Parliamentary Assembly, Doc. 9102, 17 May 2001, *Domestic Slavery Report*, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta01/EREC1523.htm>, 31 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

COUNCIL OF EUROPE, Parliamentary Assembly, Doc. 9136, 25 June 2001, *Domestic Slavery Opinion*, Social, Health and Family Affairs Committee, <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=9362&Language=EN>, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

COUNCIL OF EUROPE, Parliamentary Assembly, Recommendation 1663 (2004), *Domestic Slavery: Servitude, Au Pairs and Mail-order Brides*, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1663.htm>, 13 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

CREPEAU, F., *Les Migrants Irréguliers Comme Citoyens*, Options Politiques - Vol. 30 No. 7, 2010, <http://oppenheimer.mcgill.ca/IMG/pdf/crepeau.pdf>, 26 Mart 2013, (Çevrimiçi).

CYRUS, N., "Being Illegal in Europe: Strategies and Policies for Fairer Treatment of Migrant Domestic Workers", Der. H. Lutz, *Migration and Domestic Work: A European Perspective on a Global Theme*, Surrey: Ashgate Publishing, 2008, s. 177-194.

ÇELEBİ, Ö., ÖZÇÜRÜMEZ, S., TÜRKAY, Ş., "Giriş, İltica Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram Gözlem ve Politika", UNHCR, Ankara: The UN Refugee Agency, Der. Ö. Çelebi, S. Özçürümez, Ş. Türkay, 2011.

ÇİÇEKLİ, B., *Yabancılar Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, 2012.

DAVAKI, K., *Avantages du Congé de Maternité / Congé Parental dans l'UE-27 – Analyse des Documents*, Commission Droits de la Femme et de l'Égalité des Genres du Parlement Européen, Département Thématique C – Droits des Citoyens et Affaires Constitutionnelles Parlement Européen,

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110725ATT24645/20110725ATT24645FR.pdf>, 27 Ocak 2014, (Çevrimiçi).

DEDEOĞLU, S, *Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı*, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2009/2, <http://calismatoplum.org/sayi21/atilgan.pdf>, 9 Nisan 2013, (Çevrimiçi).

DEDEOĞLU, S, “Türkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı”, Der. S. Dedeoğlu, A. Y. Elveren, *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 211-231.

DEDEOĞLU, S, ELVEREN, A. Y., “Giriş: Toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti”, Der. S. Dedeoğlu, A. Y. Elveren, *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 29-47.

DEDEOĞLU, S., GÖKMEN, Ç. E., *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*, Ankara: Efil Yayınevi, 1. Baskı, 2011.

DEMİRDİZEN, D., *Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emegine Doğru mu?*, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2013/3, s. 325-346, <http://calismatoplum.org/sayi38/demirdizen.pdf>, 3 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

DESTREMAU, B., *Emploi Domestique, Vulnérabilité, Pauvreté*, Revue Quart Monde, N°195, Vivre en Sécurité, Année 2005 Revue Quart Monde, <http://www.editionsquartmonde.org/rqm/document.php?id=367>, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

DESTREMAU, B., *The Dynamics of the Globalised Migrant Domestic Labour Market in the Mediterranean Countries, Mobilities*, A Conference Organized by the Amsterdam School for Social-science Research (ASSR), Amsterdam, Netherlands, 2007, http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/63/77/05/PDF/Domestic_workers_in_Med.pdf, 13 Mart 2013, (Çevrimiçi).

DOĞAN, M., *Türk Medeni Kanunu’nun Evliliğin Genel Hükümleri Bakımından Getirdiği Yenilikler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 2003, C: 52, S: 4, s. 93-129, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2540.pdf>, 10 Kasım 2013, (Çevrimiçi).

DURAL, B., CON, G., *Türkiye’de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme*, Kocaeli: III.Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 24-25 Ekim 2011, s. 483-496, <http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/dural-con.pdf>, 29 Mart 2013, (Çevrimiçi).

DURAL, M., ÖĞÜZ, Ö., GÜMÜŞ, A., *Türk Özel Hukuku: Cilt III Aile Hukuku*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 7. Baskı, 2013.

DURMUŞ, A, “Avrupa Birliği Göçmen Hukukunda Zorunlu Uyum Mevzuatı ve AB-Türkiye Ortaklık Hukuku”, Der. H. Gümrükçü, W. Voegeli, *Vizesiz Avrupa Yolunda Türkiye*, Antalya, Antalya: Akdeniz Üniversitesi İİBF Vizesiz Avrupa Araştırma Grubu, 2012, s. 225-238.

EKŞİ, N., *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 4.Baskı, 2012.

ERDEM, Z., ŞAHİN, L., *Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyruklu İşgücünün Çalışma Koşulları: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Araştırması*, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Yıl: 2009, C: 57, S: 1, s. 281-325, <http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/51602/makaleler/57/1/arastirmax-ulkemizde-ev-hizmetlerinde-istihdam-edilen-yabanci-uyruklu-ismucunun-calisma-kosullari-istanbul-ili-uzerine-bir-alan-arastirmasi.pdf>, 7 Kasım 2013, (Çevrimiçi).

ERDER, S., “Yabancısız Kurgulanan Ülkenin Yabancıları”, Der. F. A. Arı, *Türkiye’de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri*, İstanbul: İn Yayınları, 2007, s. 1-80.

ERDOĞDU, S., *Göçmen İşçilerin Sendikal Hakları*, Uludağ Üniversitesi, V. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 2013, Petrol-İş Yayını 118, s. 197-223, <http://www.sosyalhaklar.net/2013/bildiriler/shus2013.pdf>, 26 Nisan 2014.

ERDOĞDU, S., TOKSÖZ, G., *Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü: Türkiye’de Ev İşçileri*, Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi No: 42, Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi, 1. Baskı, 2013, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_229178.pdf, 14 Nisan 2014, (Çevrimiçi).

ESPING-ANDERSEN, G., *Tamamlanmamış Devrim: Kadınların Yeni Rollerine Uymak*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2010.

EUROFUND, *Regulation of Domestic Work, Netherlands*, 29 October 2009, <http://www.eurofound.europa.eu/areas/labourmarket/tackling/cases/nl001.htm>, 7 Mart 2013, (Çevrimiçi).

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, *Case of Siliadin V. France*, App. No. 73316/01, Strasbourg, 26 July 2005, <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/entity.action?id=f1df4fc1-b311-45ed-b0e6-69ad9fc2f7cf>, 26 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE, *Opinion: The Professionalisation of Domestic Work*, Adopted: 26 May 2010, <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.soc-opinions.14786>, 26 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

EUROPEAN PARLIAMENT, *Resolution on the Proposed ILO Convention Supplemented by a Recommendation on Domestic Workers*, B7/029/2011, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2011-0296&language=EN#_part1_def8, 26 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

EUROPEAN TRADE UNION CONFEDERATION, *Out of the Shadow: Organising Domestic Workers Towards a Protective Regulatory Framework for Domestic Work*, Brussels, 14-15 April 2005, http://www.etuc.org/IMG/pdf/Rapport_dosmestic_workers.pdf, 31 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

EUROPEAN TRADE UNION CONFEDERATION, *5th Annual ETUC 8 March Survey*, 2012, <http://www.idwn.info/sites/default/files/attachments/8%20March12%20analysis%20FINAL%20EN.PDF>, 14 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, *Migrants in an Irregular Situation Employed in Domestic Work: Fundamental Rights Challenges for the European Union and Its Member States*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2011, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1668-FRA-report-domestic-workers-2011_EN.pdf, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

FALQUET, J., MOUJOURD, N., *Cent Ans de Sollicitude en France*, *Revue Agone*, 43 | 2010, mis en ligne le 18 juin 2012, <http://revueagone.revues.org/925>, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

FEDERICI, S., *Sıfır Noktasında Devrim: Ev İşi, Yeniden Üretim ve Feminist Mücadele*, Çev. D. Meral, H. Mertol, Ö. Avcı, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2012.

FREDERICK, W., *Bref Historique des Politiques d'Immigration en France*, Comptoir des Politiciens, 14 Novembre 2007, <http://www.programme-presidentiel.com/2007/11/14/bref-historique-des-politiques-d%E2%80%99immigration-en-france/>, 12 Haziran 2013, (Çevrimiçi).

GALOTTI, M., *The Gender Dimension of Domestic Work in Western Europe*, International Migration Papers No. 96, Geneva, International Labour Organization, 2009, <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp96.pdf>, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

GLOBAL FORUM ON MIGRATION & DEVELOPMENT, *Protecting Migrant Domestic Workers – Enhancing their Development Potential*, Mauritius, 2012, http://www.gfmd.org/documents/mauritius/gfmd12_mauritius12_rt_3-3-background_paper_en.pdf, 1 Kasım 2013, (Çevrimiçi).

GOWER, M., *Immigration: Migrant Domestic Workers*, Commons Library Standard Note, Home Affairs Section, 20 March 2012, <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN04786>, 1 Mart 2013, (Çevrimiçi).

GÖKBAYRAK, Ş., *Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar*, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Yıl: 2009, Sayı: 2, s. 55-82, <http://calismatoplum.org/sayi21/gokbayrak.pdf>, 28 Mart 2013, (Çevrimiçi).

GÖKBAYRAK, Ş., *Uluslararası Göçler ve Kadın Emegi*, *Çalışma Ortamı Dergisi*, Yıl: Mayıs Haziran 2006, Sayı: 86, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=34>, 26 Mart 2013, (Çevrimiçi).

GÖKBAYRAK, Ş., *Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü*, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Yıl: 2010, Sayı: 25, s. 141-162 <http://calismatoplum.org/sayi25/gokbayrak.pdf>, 2 Mayıs 2013, (Çevrimiçi).

GÖKBUNAR, Z., ÖZDEMİR, H., UĞUR, A., *Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları*, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (2) 2008, s.158-173.

GRESSY, B., DOLE, P., CHIVOT, F., *Rapport sur l'Egal Accès des Femmes et des Hommes aux Responsabilités Professionnelles et Familiales dans le Monde, L'Inspection Générale des Affaires Sociales, Rapport No: RM2011-084P, Juin 2011, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/114000300/0000.pdf>*, 10 Ocak 2014, (Çevrimiçi).

GÜL, H., GÜL, S. S., *Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar*, Ankara: Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 40, Sayı: 3, Eylül 2007, s.1-30.

GÜNAL, P., *Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye*, Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 1. Baskı, 2009.

GÜNAY, G., BENER, Ö., *Kadınların Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri*, TSA Dergisi, Yıl: 15, S: 3, Aralık 2011, s. 157-171, http://www.tsadergisi.org/Makaleler/1452832474_12.pdf, 11 Kasım 2013, (Çevrimiçi).

GÜNER, C., *İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı*, AUHF Dergisi, Yıl:2007, Cilt: 56, Sayı:4, s.81-109, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-04/AUHF-2007-56-04-guner.pdf>, 20 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

GÜZEL, A., BAYRAM, F., "Türk Hukukunda Yabancıların Çalışma Hakları ve Çalışma İzinleri", Der. F. A. Arı, *Türkiye'de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri*, İstanbul: İn Yayınları, 2007, s.158-206.

GÜZEL, A., OKUR, A. R., CANIKLIOĞLU, N., *Sosyal Güvenlik Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınevi, 14. Baskı, 2012.

HAAS, L., *Parental Leave and Gender Equality: Lessons from the European Union*, Review of Policy Research 20 (1), 2003, s. 89-114.

HOFF, A., FELDMAN, S., VIDOVIKOVA, L., *Migrant Home Care Workers Caring For Older People: Fictive Kin, Substitute, and Complementary Family Caregivers in an Ethnically Diverse Environment*, International Journal of Ageing and Later Life, 2010 5(2), s. 7-16, <http://www.ep.liu.se/ej/ijal/2010/v5/i2/a01/ijal10v5i2a01.pdf>, 12 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

HOOREN Van, F., *Caring Migrants in European Welfare Regimes: The Policies and Practice of Migrant Labour Filling the Gaps in Social Care*, European University Institute, Department of Political and Social Sciences, 2011, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/17735/2011_VanHooren.pdf?sequence=2, 8 Mart 2013, (Çevrimiçi).

HOOREN Van, F., *Welfare Provision Beyond National Boundaries: The Politics of Migration and Long Term Elderly Care in Italy*, European University Institute, Florence, May 2008,

<http://www.eui.eu/Documents/RSCAS/Research/MWG/200708/MWG2008-05-07VanHooren.pdf>, 28 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

HOOREN Van, F., *When Families Need Immigrants: The Exceptional Position of Migrant Domestic Workers and Care Assistants in Italian Immigration Policy*, Bulletin of Italian Politics, Vol. 2, No. 2, 2010, s. 21-38, http://www.gla.ac.uk/media/media_194307_en.pdf, 21 Mart 2013, (Çevrimiçi).

ILO TÜRKİYE OFİSİ, *Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş, ILO Ev İşçileri Sözleşmesi, No.189 Kabul Tarihi: 16 Haziran 2011*, <http://chpkadin.chp.org.tr/wp-content/uploads/2012/02/Ev-Isçileri-Sozlesmesi-No.189.pdf>, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

INTERNATIONAL LABOUR CONFERENCE, 32nd ILC Session, *Migration for Employment Convention (Revised), 1949 (No. 97)*, Geneva: International Labour Office, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C097, 26 Mart 2013, (Çevrimiçi).

INTERNATIONAL LABOUR CONFERENCE, 49th Session, *Resolution Concerning the Conditions of Employment of Domestic Workers*, Geneva: International Labour Office, 1965, http://www.ilo.org/public/english/support/lib/resource/subject/resolution_dw.pdf, 24 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

INTERNATIONAL LABOUR CONFERENCE, 86th Session, *Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, Geneva: International Labour Office, 1998, <http://www.ilo.org/declaration/thedeclaration/textdeclaration/lang--en/index.htm>, 24 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

INTERNATIONAL LABOUR CONFERENCE, 99th Session, Report IV (1), *Decent Work for Domestic Workers*, Geneva: International Labour Office, 2010, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_143337.pdf, 21 Mart 2013, (Çevrimiçi).

INTERNATIONAL LABOUR CONFERENCE, 100th Session, *Domestic Workers Convention: Convention Concerning Decent Work for Domestic Workers*, Geneva: International Labour Office, 2011, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:2551460, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Domestic Workers Across the World: Global and Regional Statistics and the Extent of Legal Protection*, Geneva: International Labour Office, 2013, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_173363.pdf, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

IZQUIZA, D., *Undocumented Domestic Workers in Spain*, 23 September 2011, PICUM Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants, <http://picum.org/eng/news/blog/29506/>, 12 Mart 2013, (Çevrimiçi).

İÇDUYGU, A., AKSEL, D. B., *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye, Eylül 2012, http://www.turkey.iom.int/documents/IrregularMigration/irregular_migration_turkce.pdf, 2 Nisan 2014, 2 Nisan 2014, (Çevrimiçi).

İÇDUYGU, A., *Türkiye’de Kaçak Göç*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2004-65, 2004.

İÇDUYGU, A., BIEHL, K., “Türkiye’ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi”, Der. A. İçduygu, *Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, 2012, s. 9-72.

İÇDUYGU, A., ERDER, S., GENÇKAYA, Ö. F., *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923 – 2023*, MiReKoç Araştırma Raporları 1/2014, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, Ocak 2014, İstanbul, <http://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/T%C3%BCbitak%20Raporu.pdf>, 26 Mart 2014, (Çevrimiçi).

BENSON, J., *One Man and His Women: Domestic Service in Edwardian England*, Labour History Review, Vol. 72, No. 3, December 2007, <http://apenglishtf.wikispaces.com/file/view/Victorian.Domestic.pdf>, s. 203-214, 10 Ocak 2014, (Çevrimiçi).

JOKELA, M., *Analysing Cross-national Differences in the Prevalence of Paid Domestic Labour in the 21st Century*, Paper Presented in the ESPA2012 Conference in Edinburgh, September 6-8, http://www.espanet2012.info/_data/assets/pdf_file/0010/89065/Jokela_-_Stream_10.pdf, 17 Mart 2013, (Çevrimiçi).

KAŞKA, S., “Ev İçi Hizmetlerinin Küreselleşmesi ve Türkiye’deki Göçmen Kadınlar”, Der. F. A. Arı, *Türkiye’de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri*, İstanbul: İn Yayınları, 2007, s. 225-240.

KALE, B., *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, UNHCR, Ankara: The UN Refugee Agency, Der. Ö. Çelebi, S. Özçürümez, Ş. Türkay, 2011.

KOENISWARTER, de H. M., *Politiques de la Paternité en Finlande, Un Miroir pour la France*, Communication Présentée au Premier Congrès de l’AFS, l’Association Française de Sociologie, À Villetaneuse, 24-27 Février 2003, http://rt6-afs.org/IMG/rtf/Heini_communication_AFS_M.rtf, 7 Ocak 2014, (Çevrimiçi).

KVIST, E., CARBIN, M., HARJUNEN, H., *Domestic Services or Maid? – Discourses on Gender Equality, Work and Integration in Nordic Policy Debate*, Conference Paper, QUING Conference 2-3 October, Central European University, Budapest, 2009, http://www.quing.eu/files/WHY/kvist_carbin_harjunen.pdf, 17 Mart 2013, (Çevrimiçi).

LEFEBVRE, A., MEDA, D., *Les Modèles de l’État - Providence et le Système Français: Le Modèle Nordique*, Cahiers Français n° 330, http://www.afaefr/IMG/pdf/le_modele_nordique.pdf, 12 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

LEVINSON, A., *The Regularisation of Unauthorized Migrants: Literature Survey and Country Case Studies Regularisation Programmes in France*, Centre on Migration, Policy and Society, University of Oxford, 2005, <http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/Publications/Reports/Country%20Case%20France.pdf>, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

LONGVA, A. N., *Global Care Workers in the Welfare State*, Norwegian Social Research Institute, 2005, <http://nova.no/usrfiles/mydocs2/86/Global%20Care%20Workers%207.pdf>, 17 Mart 2013, (Çevrimiçi).

LORDOĞLU, K., “Çalışma Hayatımızda Yeni Yabancılar”, Der. F. A. Arı, *Türkiye’de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri*, İstanbul: İn Yayınları, 2007, s. 83-127.

LORDOĞLU, K., “Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”, Der. B.Pusch, T. Wilkoszewski, *Türkiye’ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010.

LUTZ, H., *Domestic Work*, European Journal of Women’s Studies, 1350-5068 Vol. 14(3), SAGE Publications, s. 187-192, <http://ejw.sagepub.com/content/14/3/187>, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

LUTZ, H., *Migration and Domestic Work: A European Perspective on a Global Theme*, Surrey: Ashgate Publishing, 2008.

LYNCH, J., *Age in the Welfare State: The Origins of Social Spending on Pensioners, Workers, and Children*, Cambridge Studies in Comparative Politics, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

KARL-TRUMMER, U., METZLER, B., NOVAK-ZEZULA, S., *Health Care for Undocumented Migrants in the EU: Concepts and Cases Background Paper*, International Organization for Migration (IOM), Brussels, 2009, [http://www.migrant-health-europe.org/files/Health%20Care%20for%20Undocumented%20Migrants_Background%20Paper\(6\).pdf](http://www.migrant-health-europe.org/files/Health%20Care%20for%20Undocumented%20Migrants_Background%20Paper(6).pdf), 14 Mart 2013, (Çevrimiçi).

KORKUT, L., *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl:66, Sayı: 4, Güz 2008, s. 20-35, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2008-4/4.pdf>, 19 Ağustos 2013, (Çevrimiçi).

KÜMBETOĞLU, B., USER, İ., AKPINAR, A., *Kayıp İşçi Kadınlar: Kayıtdışı Çalışmaya Dair Bir Alan Araştırması*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2012.

MACTAGGART, F., LAWRENCE, M., *Service Not Servitude: Protecting the Rights of Domestic Workers*, Labour Member of Parliament for Slough, 2011, <http://www.fionamactaggart.org.uk/service-not-servitude-report>, 27 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

MANTOUVALOU, V., ALBIN, E., *The ILO Convention on Domestic Workers: From Shadows to the Light*, November 22, 2011, Industrial Law Journal, Vol. 41, 2012, <http://ssrn.com/abstract=1963104>, 27 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

MARCONI, G., “İtalya Göç Veren Bir Ülkeden Göç Alan Bir Ülkeye”, Der. A. İçduygu, *Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, 2012, s.115-165.

MERLINO, M., PARKIN, J., *La Migration Clandestine en Europe: Les Politiques de l'UE et l'Ecart en Termes de Droits Fondamentaux*, Centre for European Policy Studies (CEPS) – Centre d'Etude des Politiques Européennes, http://migration.etuc.org/fr/docs_fr/1%20La%20migration%20clandestine%20en%20Europe%20_%20Les%20politiques%20de%20l%20UE%20et%20l%20E%20%80%99%20C%20A%20cart%20en%20termes%20de%20droits%20fondamentaux.pdf, 16 Temmuz 2013, (Çevrimiçi).

MOREHOUSE, C., BLOMFIELD, M., *Irregular Migration in Europe*, Transatlantic Council on Migration, A Project of the Migration Policy Institute, December 2011, https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CEAQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.migrationpolicy.org%2Fpubs%2FTCMirregularmigration.pdf&ei=Pfg7U5D8H8PnygOAZIHYAaw&usq=AFQjCNGZ2csk_7yoqIvLIHLv6kUZGXJf5w&bvm=bv.63934634,d.bGQ, 2 Nisan 2014, (Çevrimiçi).

MOZERE, L., *Des Domestiques Philippines à Paris*, Journal des Anthropologues, 96-97 | 2004, mis en ligne le 22 février 2009, s. 291-319, <http://jda.revues.org/1885>, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

MÜTEVELLİOĞLU, N., IŞIK, S., “Türkiye Emek Piyasasında Neoliberal Dönüşüm”, Der., N. Mütevellioğlu, S. Sönmez, *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 159-204.

OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Out of the Shadows: A Human Rights Perspective on Irregular Migration and Development*, Addressing Inequalities, The Heart of the Post-2015 Development Agenda and the Future We Want for All Global Thematic Consultation, <http://www.worldwewant2015.org/es/node/287912>, 28 Nisan 2014, (Çevrimiçi).

OKUR, A. R., *Ev Hizmetlerinde (İşlerinde) Çalışanların Sigortalılığı*, Kamu-İş, 2004, C.7, S.3, s.347-368, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7318.pdf>, 17 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, *Recruiting Immigrant Workers: Sweden 2011*, OECD Publishing, http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/recruiting-immigrant-workers-sweden-2011_9789264167216-en, 17 Mart 2013, (Çevrimiçi).

ORGANISATION INTERNATIONALE DU TRAVAIL, *Couverture du Travailleurs Domestiques par les Principales Législations Relatives aux Conditions*

de Travail, Note d'Information V, Genève : Programme des Conditions de Travail et d'Emploi (TRAVAIL) Secteur de la Protection Sociale, 2011, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_159560.pdf, 25 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

ORGANISATION INTERNATIONALE DU TRAVAIL, *Estimations Mondiales et Régionales Concernant Les Travailleurs Domestiques*, Note d'Information IV, Genève : Programme des Conditions de Travail et d'Emploi (TRAVAIL) Secteur de la Protection Sociale, 2011, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_159558.pdf, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

ÖZCAN, M., YARDIMCI, S., *Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele*, E-Akademi Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı 39, 2005, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm>, 10 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

ÖZDEMİR, S., *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No. 2004-69, 2004.

ÖZGÜR, N., “Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, “G” Grubu, Mülteciler, “Tekne Mültecileri”, Der. S.G. İhlamur-Öner, N. A. Ş. Öner, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 199-232.

ÖZTAN, E., “Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: “Çokkültürlü Cennet”ten “Çokkültürlü Drama”ya – Hollanda Göçmenleri”, Der. S.G. İhlamur-Öner, N. A. Ş. Öner, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 161-181.

PARAL, J., *Migrant Domestic Workers in Germany: Scope, Political Reactions and Implications*, Migration Citizenship Education: Migration and Gender, 2009, <http://migrationeducation.de/44.1.html?&rid=140&cHash=5f22dc61adf7e3d2c4e00437bb1b09d0>, 14 Ocak 2013, (Çevrimiçi)

PASLEAU, S. SCHOPP, I, *Le Travail Domestique et L'Économie Informelle*, Université de Liège – Laboresi, ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/conf_work_pasleau.pdf, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

PEREZ SERRANO, J., IGLESIAS, M., FERNANDEZ ALLE, J. J., “İspanya Ülke Raporu: İspanya, Göç Veren Bir Ülkeden Bir Göçmenler Ülkesine”, Der. A. İçduygu, *Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, 2012, s. 243-296.

PETERSON, E., *The Invisible Carers: Framing Domestic Work(ers) in Gender Equality Policies in Spain*, European Journal of Women's Studies, SAGE Publications, 1350-5068 Vol. 14(3), s. 265–280, http://webs.uvigo.es/xenero/profesorado/sonia_parella/elinpeterson.pdf, 13 Mart 2013, (Çevrimiçi).

RAPPORT DU CONSEIL FEDERALEN REPONSE AU POSTULAT FETZ (11.3492) DU 6 JUIN 2011, *Congé de Paternité et Congé Parental Etat des Lieux et*

Présentation de Divers Modèles, 30 Octobre 2013, 25 Şubat 2014.
http://www.bsv.admin.ch/index.html?webcode=d_11095_fr, 25 Şubat 2014,
 (Çevrimiçi).

RESEAU INTERNATIONAL DES TRAVAILLEUSES DOMESTIQUE, *Les Travailleuses Domestiques Dans le Monde Résumé des Données Statistiques et Estimations Disponible*, Genève: Conférence Internationale du Travail, 99ème Session, Juin, 2010,
http://www.idwn.info/sites/default/files/publications/Statistical%20Data_FRENCH_HR.pdf, 18 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

R.E.S.P.E.C.T NETWORK, *Campaigning for the Rights of Undocumented Migrant (Domestic) Workers in Europe and Internationally*, Submitted to the United Nations Human Rights Council, Committee on Migrant Workers Office of the High Commissioner for Human Rights, Amsterdam, October 14, 2009,
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/docs/DGD/RESPECT.doc>, 1 Kasım 2013, (Çevrimiçi)

R.E.S.P.E.C.T NETWORK, *Campaigning for the Rights of Undocumented Migrant (Domestic) Workers in Europe and Internationally*, Submitted to the United Nations Human Rights Council, Committee on Migrant Workers Office of the High Commissioner for Human Rights, Amsterdam, September 19, 2011,
http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/docs/ngos/RESPECT_Network_DGD_Sep2011.doc, 1 Kasım 2013, (Çevrimiçi).

RESLOW, N., *Explaining the Development of EU Migration Policy: the Case of the Mobility Partnerships*, Fifth Pan-European Conference on EU Politics, Porto, Portugal, 23-26, June 2010, <http://www.jhubc.it/ecpr-porto/virtualpaperroom/008.pdf>, 4 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

RITTERSBERGER-TILIÇ, H., KALAYCIOĞLU, S., “Çocuk ve Yaşlı Bakıcıları: Enformel Sektördeki Kadınlar”, Der. S. Dedeoğlu, A. Y. Elveren, *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 301-329.

SAMUR, H., *Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: V, Sayı: 2, 2008 s. 1-16,
www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/download/.../296, 10 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

SANSONI, A. M., *Limits and Potential of the Use of Vouchers for Personal Services An Evaluation of Titres-services in Belgium and the CESU in France*, Brussels: European Trade Union Institute Working Paper 2009.06,
<http://www.etui.org/content/download/1947/22039/file/WP+2009.06+Sansoni+EN+web+version.pdf>, 1 Kasım 2013, (Çevrimiçi)

SCHWENKEN, H., *The Challenges of Framing Women Migrants’ Rights in the European Union*, Revue Européenne des Migrations Internationales, Vol. 21 – No:1, 2005, s. 177-194, <http://remi.revues.org/2357#text>, 26 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

SCHWENKEN, H., *Irregular Migration: European Union Policies and Space for Maneuver for NGOs*, Network Migration in Europe: www.migrationeducation.org,

2008, http://www.migrationeducation.org/fileadmin/uploads/Helen_Schwenken_2008_01.pdf, 28 Aralık 2012, (Çevrimiçi).

SCHWENKEN, H., *RESPECT for All: The Political Self-Organization of Female Migrant Domestic Workers in the European Union*, Center for Refugee Studies, Volume 21, Number 3, 2005, s. 45-52, <https://pi.library.yorku.ca/ojs/index.php/refuge/article/viewFile/21299/19970>, 10 Aralık 2012, (Çevrimiçi)

SCRINZI, F., *Les Employées de Maison Migrantes en Italie: Ethnicisation et Contrôle Dans le Circuit Catholique à Gênes*, Canadian Women Studies, Les Cahiers de la Femme N.34, Vol. 22, s. 182-187, <http://www.youscribe.com/catalogue/rapports-et-theses/savoirs/sciences-humaines-et-sociales/les-employees-de-maison-migrantes-en-italie-ethnicisation-et-1536466>, 20 Mart 2013, (Çevrimiçi).

SCRINZI, F., *Ma Culture dans laquelle Elle Travaille, Les Migrantes dans les Services Domestiques en Italie et en France*, Les cahiers du CEDREF 12 | 2004, mis en ligne le 02 Juillet 2010, <http://cedref.revues.org/554>, 23 Şubat 2013, (Çevrimiçi).

SOYKAN, C., *The New Draft Law on Foreigners and International Protection in Turkey*, Oxford Monitor of Forced Migration Volume 2, Number 2, s. 38-47, <http://oxmofm.com/wp-content/uploads/2012/11/Cavidan-FINAL.pdf>, 13 Ağustos 2013, (Çevrimiçi).

STROZZA, S., BERNASCONI, M., CANGIANO, A., CONTI, C., *Travailleurs Etrangers et Travail Irrégulier en Italie: Evidences sur la Base de la Régularisation de 2002*, Actes des Colloques de l'AIDELF, 2006, s.955-965, <http://www.erudit.org/livre/aidelf/2006/001460co.pdf>, 21 Mart 2013, (Çevrimiçi).

SWEPSTON, L., *Towards Decent Work for Domestic Workers in South Korea: Ways To Go*, Lund University Faculty of Law, Master Thesis, Spring 2010, <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1670559&fileId=1670564>, 24 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

ŞAHİN, M., “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Reformu ve Kadınlar Üzerine Etkisi”, Der. S. Dedeoğlu, A. Y. Elveren, *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 231-251.

ŞAHİN, N., *XIX. Yüzyıl Sonrasında Anadolu’ya Yapılan Göç Hareketleri ve Anadolu Coğrafyasındaki Sosyo-Kültürel Etkileri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. VIII, S. 1, s. 66-82, 2008, <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/VIII1/nsahin.pdf>, 23 Mart 2014, (Çevrimiçi).

TARAN, P. A., *La Convention Symbole d’une Approche Alternative des Migrations Internationales*, Hommes & Migrations n° 1271, s. 32-41, http://www.hommes-et-migrations.fr/docannexe/file/4960/32_41_1271.pdf, 11 Aralık 2013, (Çevrimiçi).

TAŞCI, F., *Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve Almanya Örnekleri*, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2010/1, s. 175-198, <http://calismatoplum.org/sayi24/tasci.pdf>, 12 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

TİRYAKİOĞLU, B., *Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı*, AUHF Dergisi, Yıl:1997, Cilt: 46, Sayı:1-4, s.67-84, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1997-46-01-04/AUHF-1997-46-01-04-Tiryakioglu.pdf>, 2 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

TOKSÖZ, G., *Küreselleşme ve Kadın Emeğinin Göçü*, Türk-İş Dergisi, Sayı: 366, Yıl: 2005, s. 63-68, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/90/>, 29 Mart 2013, (Çevrimiçi).

TOKSÖZ, G., “Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarka Çıkamazında Kadın Emeği”, Der. S. Dedeoğlu, A. Y. Elveren, *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 103-127.

TOKSÖZ, G., “Neoliberal Piyasa ve Muhafazakar Aile Kısılacında Türkiye’de Kadın Emeği”, Der., N. Mütevellioğlu, S. Sönmez, *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 205-233.

TOKSÖZ, G., ERDOĞDU S., KAŞKA, S., *Türkiye’de Düzensiz Emek Göçü ve İşgücü Piyasasındaki Durumları*, International Organisation of Migration, Ekim 2012, http://www.turkey.iom.int/documents/Labour/IOM_irregular_labour_migration_tr_06062013.pdf, 17 Nisan 2014, (Çevrimiçi).

TOKSÖZ, G., ULUTAŞ, Ç. Ü., “Is Migration Feminized? A Gender and Ethnicity Based of the Literature on Irregular Migration to Turkey”, Der. S. Paçacı, T. Straubhaar, *Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities*, Hamburg University Press, Series Edition HWWI Vol.5, s. 85-111, http://hup.sub.uni-hamburg.de/volltexte/2012/118/chapter/HamburgUP_HWWI5_Migration_ToksoezUenluetuerkUlutas.pdf, 23 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

TOPAK, O., *Refah Devleti ve Kapitalizm 2000’li Yıllarda Türkiye’de Refah Devleti*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012.

T.C. SOSYAL GÜVENLİK KURUMU BAŞKANLIĞI, *Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik*, Ankara, Eylül 2012, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/1c91ed69-d987-4a7d-a951-f6845462a0ad/sgk_kitap_46.pdf?MOD=AJPERES, 7 Ocak 2014, (Çevrimiçi).

ULUTAŞ, Ç. Ü., KALFA, A., *Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri*, Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 1/2 , 2009, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, s.13-28, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/46/1117/13174.pdf>, 3 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

UNITED NATIONS ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL, *Specific Groups and Individuals Migrant Workers*, Commission on Human Rights Sixtieth Session, 12 January 2004,

[http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/0032d58d2667f0b9c1256e700050f77f/\\$FILE/G0410237.pdf](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/0032d58d2667f0b9c1256e700050f77f/$FILE/G0410237.pdf), 28 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER, Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, *General Comment No. 1 on Migrant Domestic Workers*, 23 February 2011, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw_migrant_domestic_workers.htm, 28 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER, *General Comment No. 1 on Migrant Domestic Workers, 2010*, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw_migrant_domestic_workers.htm, 28 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER, *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, Adopted by General Assembly Resolution 45/158 of 18 December 1990, <http://www2.ohchr.org/english/law/cmw.htm>, 28 Ekim 2012, (Çevrimiçi).

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER EUROPE REGIONAL OFFICE, *Rights of Migrant Domestic Workers in Europe*, http://www.europe.ohchr.org/Documents/Publications/Study_Domestic_Migrant_workers_version.pdf, 27 Mart 2013, (Çevrimiçi).

ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ, *Göç Terimleri Sözlüğü*, Der. B. Çiçekli, Cenevre: Uluslararası Göç Hukuku Yayınları No.18, 2009.

UNUTULMAZ, K. O., “Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu” – Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği”, Der. S.G. Ihlamur-Öner, N. A. Ş. Öner, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 135-159.

ÜNAL, S., DEMİR, G., *Göç, Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Türkiye’de Balkan Göçmenleri*, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, s. 379-407, http://www.sosyolojiderneği.org.tr/kutuphane/icerik/unal_serdar_demir_gulsen.pdf, 23 Mart 2014, (Çevrimiçi).

ÜSKÜL ENGİN, Z. Ö., *Hukuk Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Evlenmenin Evrimi*, İstanbul: Beşir Kitabevi, 2008.

WALSUM, Van, S., *Regulating Migrant Domestic Work in the Netherlands: Opportunities and Pitfalls*, Canadian Journal of Women and Law/Revue Femme et Droit, University of Toronto Press, Volume 23, Number 1/2011, s. 141-165, <http://utpjournals.metapress.com/content/3208873234116562/?genre=article&id=doi%3a10.3138%2fcjwl.23.1.141>, 7 Mart 2013, (Çevrimiçi).

WEICHT, B., *A Part of the Family or Just an Employee? Discourses on the Employment of Migrant Carers in Austria and the UK*, Draft of a Paper Presented at the Transforming Elderly Care Conference, Copenhagen, June 2008,

http://www.sfi.dk/Admin/Public/Download.aspx?file=Files%2FFiler%2Ftransforming+care%2FBernhard_Weicht.doc, 27 Aralık 2013, (Çevrimiçi).

WILLIAMS, F., *Intersecting Issues of Gender, 'Race', and Migration in the Changing Care Regimes of UK, Sweden and Spain*, Paper presented to Annual Conference of International Sociological Conference Research, Committee 19. Sept 8-10th, 2005, Northwestern University, Chicago, <http://www.leeds.ac.uk/cava/papers/FW%20RC19.pdf>, 13 Mart 2013, (Çevrimiçi).

WILLIAMS, F., *Migration and Care Work in Europe: Making Connections across the Transnational Political Economy of Care*, Centre for International Research on Care, Labour and Equalities (CIRCLE), School of Sociology and Social Policy University of Leeds, LS2 9JT, 2011, <http://www.social-policy.org.uk/lincoln2011/Williams%20F%20P2.pdf>, 30 Mart 2013, (Çevrimiçi).

WILLIAMS, F. GAVANAS, A., "The Intersection of Childcare Regimes and Migration Regimes: A Three Country Study", Der. H. Lutz, *Migration and Domestic Work: A European Perspective on a Global Theme*, Surrey: Ashgate Publishing, 2008, s. 13-28.

WORLD SOLIDARITY, *Rapport Thématique Mondial N° 1: Respect, Droits et Reconnaissance, Le Travail Domestique et Le Processus Normatif de l'OIT en 2010-2011*, http://www.solmond.be/IMG/pdf/domestic_work_3r_-_fr.pdf, 18 Ocak 2013, (Çevrimiçi).

YILMAZ, N. Ö., *5543 Sayılı İskan Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması*, TBB Dergisi, Sayı 68, 2007, s. 241-264, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-68-290>, 9 Ekim 2013, (Çevrimiçi).

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında İstanbul, Kadıköy’de doğan Ege Okakın, ilkokul eğitimini Özel Parmak Çocuk Ana ve İlkokulu’nda tamamladıktan sonra, 1997-2005 yılları arası orta ve lise eğitimine Özel İstanbul Saint Joseph Fransız Lisesi’nde devam etmiş ve bu okuldan mezun olmuştur. 2005 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde başlayan lisans eğitimini, 2010 yılında tamamlamış, 2011 yılında Galatasaray Üniversitesi Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programına kabul olmuştur. 2012-2014 yılları arası İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak görev yapan Ege Okakın, halen İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde araştırma görevlisidir.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite: Galatasaray Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Adı Soyadı: Ege Okakın

Tez Başlığı: Göçmen Ev İşçilerinin Sosyal Hakları

Savunma Tarihi: 31.07.2014

Danışmanı: Doç. Dr. Zeynep Özlem Üskül Engin

JÜRİ ÜYELERİ

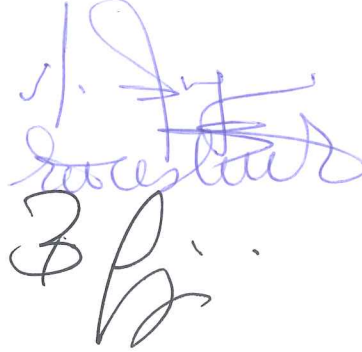
Ünvanı, Adı, Soyadı

İmza

Prof. Dr. İlkay Baki Engin

Doç. Dr. Zeynep Özlem Üskül Engin

Yrd. Doç. Dr. Birden Güngören Bulgan

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. M. Yaman Öztekin